

τὴν φειδῶ αὐτοῦ ὅσον ἴφορᾶ εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ δημοσίου πλούτου. Μετ' ὀλίγον νέα ἀφορμὴ ἐδόθη εἰς τὰς ἀντιπολιτευομένας ἡμερῖδας ἢ κυβέρνησις προέβαινεν εἰς ἀπολύσεις καὶ διορισμοὺς ἀνωτέρων τινῶν ὑπαλλήλων εἰς ἐμπιστευτικὰς θέσεις καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς θέσεις ἐκεῖνας, αἵτινες εἶχον σχεοὶν καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ ἀντιπολίτευσις ἤνοιξεν ὀλοκλήρου τὰς κανονοστοιχίας τῆς, ἦτο τὸ ζήτημα τῆς παραπομπῆς τοῦ ὑπουργείου Βουλγαρῆ, ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου ὅπως δώσῃ λόγον τῆς παραβιάσεως τῶν νόμων διὰ τὴν ὁποίαν φανερὰ ὁ Τρικούπης τὸν κατηγορεῖ. Ἡ δίκη ἐκείνη ἢ μέλλουσα νὰ χαρακτηρίσῃ μίαν κοινοβουλευτικὴν τῆς Ἑλλάδος περίσδον ἐξήγειρε γενικὴν παραχῆν. Διαπρεπὴς δημοσιογράφος τῆς ἐποχῆς ἔγραφε. «Ἡ δίκη αὕτη εἶναι ἡ δευτέρα ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν τρέχοντα αἰῶνα περιέχει δὲ μοναδικῆς σπουδαιότητος σημασίαν. Τὸ ὑπουργεῖον Βουλγαρῆ κατέλιπε τὴν ὄρχὴν ὑπὸ τὸ ἄχθος τῆς βαρείας κατηγορίας ὅχι μόνον ὅτι κατεδολιεύθη καὶ κατεπάτησε τοὺς ἐνεστῶτας νόμους ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐμελέτησε τὴν ἀνατροπὴν τοῦ συντάγματος. Ὁ κ. Βουλγαρῆς οὕτω ἀπὸ ἄκρος συνταγματικὸς δὲν ἤργησε νὰ θεωρήσῃ σκόπιμον τὴν μεταβολὴν του εἰς ἄκρον μοναρχικόν, καὶ ἀρχηγὸν κινήματος προωρισμένου νὰ ἀνατρέψῃ ὅ,τι διὰ κόπων καὶ θυσιῶν καὶ αἱμάτων ἐπετεύχθη ὑπὸ τῶν πατέρων μας καὶ ἡμῶν. Αἱ τελευταῖαι μαλιστα διαδόσεις περὶ συνεννοήσεως μετὰ σπουδαίων πολιτικῶν τοῦ κόμματός του καὶ τινῶν ἀνωτέρων στρατιωτικῶν, ἐπέτειναν τὴν κοινὴν ἀγωνίαν σκόπιμος δὲ εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως Τρικούπη καὶ ἡ ἀπόφασίς τῆς νὰ παραπέμψῃ τὸν Βουλγαρῆν καὶ τοὺς συνυπουργοὺς του ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ὅπως διευκρινισθῇ ἡ θέσις καὶ τοῖς ἀποδοθῇ τὸ δίκαιον ἂν εἶναι ἀθῶοι ἢ τιμωρηθῶσιν ἂν ἐπταίψαν ἀπέναντι τῶν νόμων τῆς πατρίδος τῶν».

Σήμερον ὅτε ἡ ἐποχὴ ἐκείνη παρήλθε, ἀναλογιζόμεθα τὸ

θάρος τὸ ὅποσον ἔπρεπεν νὰ ἔχη ὁ πρῶτην φοράν ἐρχόμενος εἰς τὴν ἀρχὴν πολιτικὸς διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς τοιοῦτον ἀληθῶς ἐπικίνδυνον ἀγῶνα. Διότι τὸ κόμμα τοῦ Βούλγαρη ἀπὸ ἐτῶν ἤδη παγιωθὲν καὶ διαμεῖναν ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, διετήρει καὶ ἐκτὸς αὐτῆς τὴν μεγάλην του ἐπιρροὴν καὶ ἐξηκολούθει ἀποτελούμενον ἀπὸ ἀνθρώπους ἀποφασισμένους καὶ συνειθισμένους εἰς τὴν καταπάτησιν θεσμῶν καὶ τύπων. Ἄλλως τε δὲ οἱ ἀδιάφοροι καὶ ψυχρότερον σκεπτόμενοι εὗρισκον ὅτι ἦτο ἴσως βαρὺ νὰ ἐκτοξευθῇ κατηγορία κατὰ τῶν πρῶην ὑπουργῶν καὶ μάλιστα κατηγορία τοιαύτη, ἀπέδιδον δὲ οὐκ ὀλίγοι εἰς τὸν Τρικούπην τὴν πρόθεσιν νὰ καταστρέψῃ τελείως ἰσχυρὸν ἀντίπαλον ὁ ὅποσος τὸν ἐφόδιζε διὰ τὸ μέλλον του.

Οἱ ἀνεξάρτητοι ὅμως πολῖται ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς τὴν τοιαύτην ἐκδήλωσιν τῶν διαθέσεων τῆς νέας κυβερνήσεως ὡς ἀγαθὴν ἀπαρχὴν νέου πολιτικοῦ καθεστῶτος προωρισμένου ν' ἀνορθώσῃ τὸ καταρρέον οἰκοδόμημα. Ὁ Ρόκκος Χοϊδάς, γνωστότατος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δικηγόρος καὶ κατόπιν βουλευτής, ἀντιπροσωπεύων ἐπὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, τὰς τολμηροτέρας τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τοῦ Βούλγαρη ἀρχᾶς, διετύπωσεν ἐν δημοσίᾳ διαλέξει τὴν κατὰ τῶν ὑπουργῶν ἐκείνων κατηγορίαν ἐπὶ ἀπολείᾳ καταργήσεως τοῦ συντάγματος καὶ ἐπομένως ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, συνεπαγομένη ποινὴν θανατικὴν. Ὅλα ταῦτα ἐξήγειρον τὴν κοινὴν συγκίνησιν καὶ ὁ λαὸς ἐπὶ μῆνας διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος διαρκοῦς ἀγωνίας.

Ἐν τούτοις ὁ Τρικούπης διατυπώσας τὴν πρόθεσιν τῆς καταδιώξεως τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη, ἀφῆκε τὸ ἔργον εἰς τὴν Βουλὴν ὅταν αὕτη θὰ συνεκροτεῖτο ἐξηκολούθησε τὴν προπαρασκευὴν του διὰ τὴν ἐντολὴν ἣν ἀνέλαβε τῆς ἐνεργείας ἐκλογῶν ἀνεπηρεάστων καὶ ἐλευθέρων καὶ πρὸς τοῦτο προέβη εἰς τὰς μεταβολὰς ἐν τῷ προσωπικῷ τῶν ὑπαλλήλων, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἵπομεν.

Ἡ ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς νομάρχας περὶ διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν ἐνεποίησεν ἀγαθωτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν κόσμον. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις δὲν ἠρέκεσθη εἰς τοῦτο μόνον τὸ ἐγγράφον, οἱ νέοι δὲ νομάρχαι πρὶν ἀναχωρήσωσιν ἐλάμβανον καὶ προφορικὰς παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἐνήργουν. Συγχρόνως ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν δι' ἐγκυκλίου τοῦ πρὸς τὰς στρατιωτικὰς τοῦ κράτους ἀρχὰς προέτρεψεν αὐτὰς νὰ πράξωσι πᾶν τὸ δυνατόν ὅπως ἐπιτύχωσι καὶ αὐτοὶ τὴν μᾶλλον ἀμερόληπτον ἐκδήλωσιν τοῦ δημοσίου φρονήματος.

Τοιοιυτοτρόπως παρεσκευάσθη καταλλήλως τὸ ἔδαφος διὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ ἐσχηματίσθησαν. Μόνον ὁ Τρικούπης ἀποκρούων τὸ σύστημα τῶν συνδυασμῶν ἐξετέθη μόνος τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ ἔχων ἀπέναντί του τὸν ἰσχυρὸν βουλευτικὸν συνδυασμὸν τοῦ Δεληγιώργη.

Ἐνῶ δὲ τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐνέργειαι τῆς κυβερνήσεως τὰ διάφορα κόμματα τῆς ἀντιπολιτευσεως παρεσκευάζοντο ἐλεύθερα πάσης κυβερνητικῆς πίεσεως διὰ τὸν ἀγῶνα. Οἱ διάφοροι κομματάρχαι, τῶν ὁποίων πᾶσα μετακίνησις προὔκαλει ἐπὶ Βουλγαρῆ καὶ τὰς μετακινήσεις ὀλοκλήρων στρατιωτικῶν σωματίων, ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ κράτους, ἤρχοντο καὶ ἀπήρχοντο τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῶν ἐπαρχιῶν των, γενόμενοι δεκτοὶ ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν φίλων των χωρὶς καμμία ἀρχὴ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Τοιοιυτοτρόπως πανηγυρικῶς ἐδειξιώθη ἡ πρωτεύουσα τὸν Δεληγιώργην τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Κουμουνδοῦρον πολὺ δὲ πρὸ τῶν ἐκλογῶν ἐφάνη ὅτι ὑπὲρ τοῦ τελευταίου ὠγκοῦτο καθ' ἐκάστην τὸ ρεῦμα τῶν λαϊκῶν συμπαθειῶν. Πρὸς τὸν Κουμουνδοῦρον εἶχε ψυχρανθῆ ἀπὸ τινος ὁ Τρικούπης, καὶ τελείως διαφωνήσῃ εἰς ζητήματά τινα τὰ ὅποια καὶ ἐπέφεραν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Τρικούπη ἀπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον, οὐχ ἦττον ὅμως ἡ κατάστασις αὐτῆ τῶν σχέσεων δὲν ἠμπάδισε τὸν Τρικούπην νὰ παράσχη πᾶσαν

ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος. Τοιοῦτοτρόπως διαδηλώσεις Κουμουνδουρικαὶ ἐγένοντο καὶ συλλαλητήρια διωργανώθησαν πανταχοῦ δὲ ἡ ἀρχὴ παρέστη διὰ νὰ τηρήσῃ τὴν τάξιν μόνον οὐδαμοῦ δὲ διὰ νὰ ἐπιβληθῇ.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἐχαιρετίσθη μετὰ χαρᾶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ Βουλὴ συγκροτηθεῖσα ἀνέβαλε τὴν συνέχειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς διὰ τὸν Ὀκτώβριον. Ἡ Βουλὴ αὕτη εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ἰσχύοντα κόμματα συμπαγῇ καὶ ἐπιθετικᾷ παρουσιάσθησαν, εἶναι ἡ πρώτη ἣτις διήνυσε κανονικῶς τὸ τετραετές αὐτῆς διάστημα ἄνευ διαλύσεως.

Τὴν 1 Ὀκτωβρίου ἐπανεληφθῆσαν αἱ ἐργασίαι τῆς βουλῆς καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς ὁ Χ. Τρικούπης κατόπιν ἐπεισοδίου τινος συμβάντος κατὰ τὴν ἐξέλεγχιν τῆς ἐκλογῆς Βάλτου ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν παραίτησίν του, ὅστις ἀπελιπισθεὶς νὰ τὸν μεταπέισῃ, ἠναγκάσθη νὰ τὴν δεχθῇ καὶ παρεκάλεσε τὸν Τρικούπην νὰ ἐξακολουθήσῃ διευθύνων τὰ τοῦ κράτους μέχρις ὅτου ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς καταδείξῃ ποῖον τὸ πρόσωπον τὸ συγκεντροῦν τὰς μεγαλητέρας κομματικὰς δυνάμεις. Τὸ ὄντι τὸ ὑπουργεῖον ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας του ἐπιμελῶς ἀποφυγὸν νὰ νομοθετήσῃ ἐν τῷ μεταδῦ ἢ ἐν γένει νὰ προσβῇ εἰς διάδημα ὅπερ θὰ ἦτο ἂν οὐχὶ παράνομον ἀλλὰ τοῦλάχιστον παράτυπον. Τέλος τῆς 9 Ὀκτωβρίου ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς καὶ τοιοῦτος ἀνεδείχθη ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ὑποστηρικθεὶς ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὁλοκλήρου.

Ὁ Κουμουνδοῦρος λοιπὸν συγκεντρώσας τὰς περισσοτέρας ψήφους ἐν τῇ ἐκλογῇ ἐκείνῃ ὑπεδείχθη ὡς ὁ διάδοχος τοῦ Τρικούπης καὶ τοῦτον προσεκάλεσεν ὁ Βασιλεὺς τῆς 15 Δεκεμβρίου πρὸς σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως, τῆς δὲ 16 Ὀκτωβρίου τὸ ὑπουργεῖον ἐσχηματίσθη ὡς ἑξῆς: Α. Κουμουνδοῦρος πρῶθυπουργός καὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν, Σ. Σωτηρό-

πouλος ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, Α. Κοντόσταυλος ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, Γ. Μίλησις ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, Ι. Παπαζαφειρόπουλος, ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, Κ. Καραϊσκάκης ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ Α. Αὐγερινός ἐπὶ τῶν ναυτικῶν. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὑπουργείου τούτου ἔκαμεν ἐν γένει καλὴν ἐντύπωσιν. Ἐκ τῶν ἀποτελεσάντων αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδούρος, ἐπὶ μακρὰ ἤδη ἔτη πολιτευόμενος εἶχε καταλείπει πάντοτε ἀγαθὴν μνήμην, ἔθεωρεῖτο δὲ ἰκανώτατος τῶν συγχρόνων του παλαιότερων πολιτικῶν. Δεινὸς περὶ τὰ οἰκονομικὰ ὁ Σωτηρόπουλος ἦτο μίᾳ ἐγγύσεις περὶ τῆς ἀρίστης λειτουργίας τῆς υπηρεσίας ταύτης, ἥτις τότε ἦτο ὅπως δήποτε εἰς ἀνθηρότεραν τῆς παρούσης κατάστασιν καὶ ἐπομένως κάπως τῆς σημερινῆς εὐχερεστέρα. Ὁ Μίλησις εἶχε διακριθῆ ὡς εἰς τῶν εὐγλωττοτέρων ρητόρων καὶ τῶν παλαιότερων καὶ μᾶλλον ἀφοσιωμένων φίλων τοῦ Κουμουνδούρου, εἶχε δὲ διακριθῆ καὶ ὡς δικηγόρος εἰς τὰ διάφορα τῆς πρωτεύουσας δικαστήρια. Ἀναλόγου ἀξίας ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ τοῦ Κουμουνδούρου.

Ὁ Τρικούπης ἀπέμεινεν ἐν τῇ ἀντιπολιτευεῖσιν ἠγούμενος τῶν φίλων του οἵτινες ὀπισθοὶ τὸν ἠκολούθησαν. Ἄλλ' ἢ Βουλὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε σπουδαιοτάτας ἐργασίας νὰ διεξαγάγῃ, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεδόθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξέλεξιν τῶν ἐκλογῶν. Οὕτω τὸ πρῶτον ζήτημα ὅπερ παρουσιάσθη ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Τρικούπη προταθεῖσα ἀκύρωσις τῶν νόμων τῶν ψηφισθέντων κατὰ τὴν παράνομον ἐκείνην συνεδρίαν τῆς 19 Μαρτίου 1875. Ἐκ τῶν ρητόρων οἵτινες ἔλαβον τὸν λόγον ὑπεραμυνόμενοι τῆς προκίσεως ταύτης ἦτο καὶ ὁ Τρικούπης, τῷ ὄντι δὲ ἡ Βουλὴ παρεδέχθη τὸ ἄκυρον αὐτῶν καὶ διέταξε τὴν κατάργησίν των. Τοιοῦτοτρόπως ἠκυρώθησαν ὅλοι οἱ ἐν σπουδῇ εἰσαχθέντες νόμοι ἐκεῖνοι τινὲς τῶν ὁποίων ἦσαν ἀπλῶς προσωπικαὶ χάριτες εἰς τοὺς ἰσχύοντας τῆς ἐποχῆς κομματάρχας, ἄλλοι δὲ ἐντελῶς ἀτομικοὶ τῶν ὑπουργῶν.

Ἐν τοῖς τελευταίοις ἦσαν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργοῦ Τριγγέτα ἐντελῶς ἀτομικὰ καὶ ἰδιωτικὰ ρουσφέτια, τὰ ὁποῖα σφοδρώτατα κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τῆς τότε ἀντιπολιτεύσεως.

Ἀλλὰ ἡ ἀκύρωσις τῶν νομοσχεδίων τούτων δὲν ἦτο ὁ σπουδαιώτερος σκόπελος ἐφ' οὗ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ προσκρούσῃ ἡ Βουλὴ.

Ἀπέμεινε νὰ εἰσαχθῇ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἡ πολλαπλῆ κατὰ τοῦ πρώην ὑπουργείου κατηγορία, ἣτις τόσον εἶχεν ἐξεγείρει τὴν κοινὴν περιέργειαν καὶ τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν. Ὁ Τρικούπης—ὡς ἐγράψαμεν ἤδη—κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρωθυπουργίας του εἶχεν εἰσαγάγῃ εἰς δίκην τοὺς πρώην ὑπουργούς, καὶ ἡ εἰσαγγελία ἐνεργήσασα ἀνακρίσεις εἶχε συναθροίσῃ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς, ἐτοιμῆ νὰ τὸ ὑποβάλῃ εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς. Αἱ κατὰ τοῦ ὑπουργείου κατηγορίαι ἦσαν αἱ ἑξῆς:

α') Κατὰ τὴν τοῦ πρωθυπουργοῦ Βούλγαρη καὶ τῶν συνυπουργῶν του κατηγορία ἐπὶ ἐκθέσει καὶ ἀντισυνταγματικῇ πορείᾳ, ἐκλογικῶς ἐπεμβάσεσι κτλ.

β') Κατὰ τῶν ὑπουργῶν Νικολοπούλου καὶ Βαλασσοπούλου, ἐπὶ δωροδοκία, διὰ τὴν γνωστὴν ὑπόθεσιν ἧς μεθῆξαν καὶ δύο ἀνώτεροι κληρικοί.

Ὁ φάκελλος τῆς καθ' ὀλοκλήρου τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη κατηγορίας κατετέθη εἰς τὴν Βουλὴν ἣτις ἐξέλεξεν ἀνακριτικὴν ἐπιτροπὴν εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἀποφανθῆ ἀν ὑπῆρχεν ἀφορμὴ καταδιώξεως κατὰ τῶν βουλευτῶν. Ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, προεδρεύων τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης μετὰ τῶν τεσσάρων εἰσαγγελέων βουλευτῶν, ἐκάλεσε τὸν Βούλγαρην εἰς ἀπολογία, οὗτος δ' ἔσπευσε μὲν εἰς τὴν Βουλὴν καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν δὲν ἠθέλησεν ὅμως τίποτε νὰ καταθέσῃ πρὸς ὑπεράσπισίν του ἐδήλωσε δὲ μόνον ὅτι ὀριστικῶς θὰ κάμῃ γνωστὰς τὰς σκέψεις του καὶ θ' ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ

δικαστηρίου. Ἡ εἶδησις ἐν τούτοις γνωσθεῖσα παρὰ τῷ λαῷ παρήγαγε μεγάλην συγκίνησιν καὶ πλῆθος πυκνώτατον ἀνέμενε τὸν Βούλγαρον πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου. Ὁ Κουμουνοῦρος ἐπιθυμῶν ν' ἀποφύγη δυσάρεστους διὰ τὸν πρῶην πρωθυπουργὸν σκηνὰς ἐκ μέρους τοῦ πλῆθους ἔλαβε πάντα τὰ μέτρα, συνώδευσε δὲ ὁ ἴδιος φιλοφρόνως αὐτὸν μέχρι τῆς κλίμακος. Τὸ πλῆθος ὅμως ἐτήρησε τούναντίον ἀρίστην ὄντως στάσιν καὶ ὁ πρῶην πρωθυπουργὸς ἀνενόχλητος ἀπῆλθε διὰ τῆς ἀμάξης εἰς τὸν οἶκον του.

Οἱ ἄλλοι τοῦ Βούλγαρον συνυπουργοὶ δὲν ἐφάνησαν τόσον ὅσον ἐκεῖνος ἐπιφυλακτικοί, τούναντίον δὲ εἶπον ὅ,τι ἠδύναντο εἰς υπέρσπισίν των. Μετὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ δίκη ὠρίσθη ἐνώπιον τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου καὶ εἰς τὸ μεταξύ δύο ψηφίσματα βουλευτῶν ὑποβληθέντα εἰς τὴν Βουλὴν ἐζήτησαν τὸ μὲν ὑποβληθὲν τῇ 16 Δεκεμβρίου τὴν παραπομπὴν τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρον ἐπὶ πλαστογραφία καὶ ἀντιποιήσει ἀρχῆς, τὸ δὲ ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου ἐπὶ ἐκλογικαῖς ἐπεμβάσεσιν. Οἱ κατήγοροι βουλευταὶ ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης κατηγορίας ἀπῆλλαξαν μόνον τὸν βουλευτὴν Ν. Παπαμιχαλόπουλον, καθ' οὗ οὐδεμία ἀφορμὴ ὑπῆρχε.

Αἱ οὕτω διατυπωθεῖσαι κατηγορίαι προσήχθησαν πρὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἣτις ἐπελήφθη τοῦ ἔργου της. Οἱ δὲ ἐπὶ δωροδοκία κατηγορούμενοι ὑπουργοὶ Βαλασσόπουλος καὶ Νικολόπουλος μετὰ τῶν συνεργῶν των ἀρχιεπισκόπων Πατρῶν Κεφαλληνίας καὶ Μεσσηνίας, παρεπέμφθησαν εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον τὸ ὅποιον ἤρχισε τῇ 16 Ἰανουαρίου 1876 καὶ παρέτεινε τὴν δίκην ταύτην μέχρι τῶν μέσων Μαρτίου, διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων. Τέλος μετὰ δύο μῆνας ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις δι' ἧς πάντες οἱ κατηγορούμενοι ἐκηρύχθησαν ἔνοχοι τῶν ἀποδιδόμενων εἰς αὐτοὺς πράξεων καὶ ὁ μὲν Βαλασσόπουλος κατεδικάσθη εἰς ἐνὸς ἔτους φυλάκισιν, τριετῆ στέρησιν τῶν πολι-

τικῶν του δικαιωμάτων καὶ εἰς ἐπιστροφὴν 56 χιλ. δρ. ἃς εἶχε καταχρασθῆ, ὅπως αὐταὶ διατεθῶσιν ὑπὲρ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ, ὁ Νικολόπουλος εἰς φυλάκισιν 10 μηνῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν εἰς ἀπόδοσιν 24 χιλ. δρ. τοῦ διπλασίου δηλαδὴ τῶν δώρων καὶ ὁ Μεσσηνίας εἰς 20 χιλιάδων. Ἡ δίκη αὕτη καθ' ἣν ἀπεκαλύφθησαν σκάνδαλα τελούμενα ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὑπευθύνων καὶ τῶν ἰσχυόντων, ἐκράτησεν ἐν διαρκεῖ συγκινήσει τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον πρώτην φορὰν παρίστατο θεατῆς τοιοῦτων δραμάτων.

Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρκει ἡ ἐκ τῆς δίκης ταύτης παραχθεῖσα ἐντύπωσις ἐπῆλθεν εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἡ ἐνώπιον τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου προσαγωγὴ τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη, ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὑπὸ τῶν 12 βουλευτῶν διατυπωθέντος κατηγορητηρίου. Συζητήσεις μακραὶ καὶ χρόνας πολὺς κατηναλώθη διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὅτε δὲ τὸ κοινὸν ἀνέμενον ἀνυπομόνως τὴν ἀπόφασιν, ὑποκεινούμενον καὶ ὑπὸ τῶν ρητόρων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Βούλγαρη ἐπὶ πύνακι, — ἰδίως τοῦ Ρόκκου Χοϊδᾶ, προτείνοντος νὰ καταδικασθῆ ὁ Βούλγαρης καὶ οἱ συνυπουργοὶ του ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ εἰς θάνατον — ἐξεδόθη ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου τούτου ἀναβάλλουσα τὴν δίκην ἐπ' ἀόριστον. Ὀλέθριον ἦτο τοῦτο καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην τῆς Βουλῆς ἣτις δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀφήσῃ ἐπικρεμᾶμενον κατὰ τοῦ μετώπου τόσων πολιτικῶν ἀνδρῶν αἰωνίως τὸ στίγμα τῆς ἀτιμίας καὶ κατὰ τούτων ἔτι διότι διὰ τοῦ τρόπου καθίσταντο οἰωνοὶ αἰώνιοι ὑπόδικοι ἀπέναντι τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐν τούτοις οὕτω ἠθέλησεν ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Βούλγαρης, μὲ τὸ αἰώνιον παράπονον εἰς τὴν ψυχὴν ὅτι ἡ δίκη δὲν ἀποπερατώθη διὰ νὰ δικαιωθῆ ἀπέναντι τῆς κοινῆς γνώμης. Διότι ὅσον δεσποτικὸς καὶ βίαιος καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ τραχὺς καὶ ἐπίμονος ἐκεῖνος πολιτικός, οὐδεὶς ὅμως δύναται νὰ ἀρνηθῆ ὅτι καλὴ καὶ ἀθῶα πρό-

θεοῖς διηύθηνε πάντοτε τὴν πολιτικὴν του καὶ ἄκρατος πατριωτισμὸς διέπνεε τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του, μόνον δὲ ἀπεριόριστος ἐγώισμός καὶ φυσικὴ τις τραχύτης ἐνόθευον τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀνδρός.

Τὸ μικρὸν διάστημα τῆς πρώτης πρωθυπουργίας τοῦ Τρικούπη ἐξησφάλισεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην. Ἀναλαβὼν τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνεργήσῃ ἀπλῶς ἐκλογὰς καὶ νὰ παραδώσῃ τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀρχὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἀβίαστος καὶ ἀνεπηρέαστος θὰ ὑπεδείκνυεν ἡ κοινὴ γνώμη, ἐξετέλεσε τὸ ἔργον του τοῦτο μετὰ περισσοῦς λεπτότητος καὶ ἄκρας εἰλικρινείας, οὐδὲ ἐν δὲ παράπονόν ἠγέρθη κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν. Ἐχθροὶ του προσωπικοὶ καὶ ἄσπονδοι ἔτυχον πάσης εὐκολίας θύνατης καὶ νομίμου, φίλοι του δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαθέσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδεὶ ἐν μέσον τῆς ἐξουσίας καὶ παράδειγμα ἔστωσαν αἱ δύο ἰδίως ἐκλογαὶ ἡ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ζακύνθου, ὅπου ἐξετίθετο ὁ ἴδιος καὶ ὁ παλαιὸς καὶ πολῦτιμος συναθλητὴς καὶ φίλος του Λομβάρδος.

Πεποιθὼς ὅμως εἰς τὸ δίκαιον τὸ ὅραστον τὸν ἐνέπνεε δὲν περιωρίσθη μόνον ἕως ἐδῶ. Γὰρ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη ἐκθέσμως νομοθετηθέντα, τῇ προτάσει καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ κατηργήθησαν· τοῦτο δὲ ὑπῆρξε τὸ καίριον κτύπημα κατὰ τοῦ κρατήσαντος πρὸ τῆς 27 Ἀπριλίου συστήματος, συστήματος ὅπερ ἐχαρακτηρίσαμεν ἤδη ὡς ἐγκυμονῆσαν τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν μέχρι τῆς σήμερον διασωθεῖσαν συναλλαγὴν. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἀπέδειξεν ὁ Τρικούπης τὴν τόλμην του καὶ τὸ ἀνδρικόν του θάρρος ὑπῆρξεν ἡ εἰσήγησις τῆς κατὰ τοῦ Βούλγαρη κατηγορίας. Ὁ ἰσότημος ἤδη πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἰσχυρὸς κομματάρχης δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐκ προσωπικῆς ἀντιπαθείας νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἐκπεπτωκότος ὑπουργείου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἀπολέσει πᾶν δικαίωμα ἐκτιμήσεως ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ δὲν ἐχρειάζετο τελευταῖον κτύπημα διὰ νὰ

πέση. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἔφερε τὸν Τρικούπην ἢ συν-
αἰσθησις τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς δικαιοσύνης, πράγματι δὲ
τοῦτο εἶναι τὸ προσδῶσαν νέαν αἴγλην εἰς τὸ ἀρτιπαγὲς ὑπὸ
τὸν Τρικούπην κόμμα.

Ἀπὸ τῆς πρώτης του ταύτης πρωθυπουργίας ὁ Τρικού-
πης ἐξησφάλισεν ἐπίζηλον θέσιν μεταξὺ τῶν τότε κομματαρ-
χῶν καὶ ὑπεδεικνύετο ὡς ὁ πολιτικὸς τοῦ μέλλοντος ὑπ' ἐκεί-
νων οἵτινες ἔχουσι τὴν δύναμιν ἐκ τῶν παρελθόντων νὰ συν-
αγάγῃ συμπεράσματα ἀσφαλῆ. Ἀλλὰ καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς
πρωθυπουργίας του ἐκείνης ἤρχισεν ὁ λυσοῦδης κατ' αὐτοῦ
πόλεμος ὄχι μόνον τοῦ τύπου ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς κυβερνή-
σεως. Εἰς συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, ὁ πρωθυπουργὸς Κου-
μουνδοῦρος προσωπικῶς προσέβαλεν αὐτόν, οὗτος δὲ ἀπήντησε
δριμύτερον καὶ ἢ Βουλὴ ἐγένετο ἐπὶ πολὺ ἀνάστατος. Ἐξ ἄλ-
ἄλλου εἰς τὸν τύπον τῆς ἀντιπολιτευσεως ἐπανειλημμένως ἐ-
χαρακτηρίσθη ὡς ἀμαθῆς, ὅπως ὁ φίλος καὶ συνυπουργὸς του
Λομβάρδος ἐχαρακτήριζετο ὡς κοινὸς κακοῦργος· τὰς διαδό-
σεις αὐτὰς καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ ἐκανόνισε σὺν τῷ
χρόνῳ ἢ ἐκθυμος καὶ πατριωτικῆ ἐργασία τοῦ ἀνδρός, ὅστις
θυσιάζων ἑαυτὸν πρὸ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, δὲν ἐπεζήτησε νὰ
ἐξελεθῆ νικητῆς ἀπὸ τὰς κάλπας τῆς 8 Ἰουλίου, ἀλλὰ ν' ἀπο-
δώσῃ εἰς τὸ ἔθνος τοὺς γνησίους του ἀντιπροσώπους καὶ εἰς
τοὺς πολίτας τὴν ἐλευθέραν τῆς ψήφου των διάθεσιν, καίτοι
ἐν γνώσει ὅτι μετὰ τὰ διαπραττόμενα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου
Βούλγαρη, ἀνελάμβανεν οὗτος τὸν Ἡράκλειον ἄθλον τῆς ἀ-
ποκαθάρσεως τῶν σταύλων τοῦ Αὐγείου.

Ἡ ἐγκύκλιος ἥτις τόσῃν παρήγαγεν αἰσθησιν καὶ περὶ ἧς
εἶπομεν ἤδη ἔχει ὡς ἐξῆς :

26 Μαΐου 1875

Πρὸς τοὺς Νομάρχας καὶ Ἐπαρχοὺς τοῦ κράτους.

Ἀποστείλας ὑμῖν τὸ περὶ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς

τῆς ε' περιόδου καὶ συγκαλέσεως νέας Β. Διάταγμα, ὑπέμνησα κεφαλαιωδῶς δι' ἰδιαιτέρας μου ἐγκυκλίου, τὰ παρεπόμενα καθήκοντα ὑμῶν.

«Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐκείνῃ παραπέμ-
πω ὑμᾶς εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν προκήρυξιν τοῦ
ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἔνθα ἐξετέθησαν οἱ ὑπαγορεύσαν-
τες τῆς Βουλῆς λόγοι, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν νέων ἐκλογῶν πορεία
τῆς Κυβερνήσεως.

«Αἱ μέχρι τοῦδε πράξεις ἡμῶν ἔπεισαν, φρονοῦμεν, ἅπαν-
τας, ὅτι ἀπόφασιν ἔχομεν ἀμετάτρεπτον οὐδὲ κατὰ κεραίαν
νὰ παρακλίνωμεν ἀπὸ τοῦ προγράμματός ἡμῶν. Ἀγρύπνως
δὲ θὰ ἐπιτηρῶμεν τὰς ἐνεργείας τῶν ὑπαλλήλων Ἀρχῶν
ὅπως ἀμείληκτοι καταστέλλωμεν εἰς ἀνδράποδο ἀπ' αὐτοῦ πα-
ρεκτροπὴν.

«Οἱ Βουλευταὶ εἶναι οἱ ἐκλεκτοὶ τῶν ἐπαρχιῶν, οὐδόλως
δὲ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις διακεκριμένην ἔχει ἐν τῇ Πολι-
τεία ἀποστολήν. Πᾶσα ἄρα ἐπίδρασις τῆς Κυβερνήσεως ἢ
τῶν ὀργάνων αὐτῆς, δι' ἔργου διὰ λόγου, ἐπὶ τὴν συνείδη-
σιν τοῦ ἐκλογέως Λαοῦ, ἀποτελεῖ νοθεσίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ
διαφθείρει τὸ θεμέλιον τοῦ Συνταγματικοῦ οἰκοδομήματος.
Ἡ οἰαδήποτε ἀνάμειξις τῆς ἐξουσίας εἰς συνδυασμοὺς ὑπο-
ψηφίων ἢ ἢ οἰαδήποτε ὑπόδειξις ὑποψηφίων, ὡς ἀρεστῶν αὐ-
τῆς εἶναι ἀντιποίησις ἀλλοτρίων καὶ ἱερῶν δικαιωμάτων.

«Ὅφειλετε νὰ ἐνοτερνισθῆτε τὴν ἰδέαν ὅτι ἀκρογωνιαῖος
λίθος τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος εἶναι Κυβέρνησις
προερχομένη ἐκ τῆς Βουλῆς, ἀνατροπὴ δ' αὐτοῦ Βουλὴ
προερχομένη ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Κυβερνήσεως.

«Μόνος κληρὸς τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸν ἐκλογικὸν
ἀγῶνα, εἶναι ἡ φφούρησις, δι' ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου
χορηγουμένων αὐτῇ μέσων τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐνεργείας
τῶν ἀνταγωνιζομένων καὶ τοῦ ἀνεπηρεάστου τῆς ψήφου
τῶν ἐκλογέων.

« Ἐπιτελοῦντες τὸ ἐφ' ὑμῖν τὸ καθήκον τοῦτο, θὰ συνεννοήσθε· ἐκάστοτε μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, ἵνα λαμβάνητε πᾶν νόμιμον καὶ πρόσφορον μέτρον πρὸς περιορισμὸν τῶν ἀνταγωνιζομένων ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτρεπομένων ὁρίων.

« Ὅπως δὲ ἡ Κυβέρνησις κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως ἀποχωρήσῃ ταύτην ἀπὸ τῆς πολιτικῆς, παρέχουσα οὕτως ἐγγύησιν ἀπροσωποληψίας περὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου αὐτῶν, οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ στρατοῦ, ἐσύστησεν ἀρχηγεῖα, ἔχοντα αὐτοτελῆ ἐνέργειαν δι' ὧν προσδοκᾶται ἡ συντονωτέρα καὶ ἀποτελεσματικωτέρα αὐτοῦ ἐργασία, ὡς φρουροῦ τῆς τάξεως καὶ τοῦ Νόμου.

« Τῆς δὲ δικαστικῆς ἀρχῆς τὴν σωτήριον ἀποδειχθεῖσαν συνδρομὴν θέλει ἐπιζητήσῃ καθ' ὅλα τὰ στάδια τοῦ ἀγῶνος, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ ὅσον ἐνεστὶν εὐρυτέρα ἐφαρμογῇ τοῦ μέτρου τῆς παραστάσεως τῶν Ἀνακριτῶν ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς περιφερείαις.

« Ἄλλ' ὅσω δραστικωτέρα εἶναι ἡ Ἐξουσία εἰς προάψεις τοῦ Νόμου, τοσοῦτο μᾶλλον ὀφείλουσι τὰ ὄργανα αὐτῆς, καὶ ὑμεῖς ἰδίως, διὰ τῆς συμπεριφορᾶς ὑμῶν, ἐν τε ταῖς δημοσίαις καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς σχέσεσι, νὰ ἐμπνεύσητε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ὑμετέρα ἐνέργεια εἶναι καθ' ὅλα εἰλικριτῆς καὶ ἀπροσωπόληπτος.

« Ἡ Κυβέρνησις περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐνεργειῶν ὑμῶν, οὐδόλως θέλει ἐξετάσει τίνα τὰ ἀναδειχθέντα ἐκ τῆς ἐκλογῆς πρόσωπα, διότι τοῦτο εἶναι ἀλλότριον τῶν σκέψεων τῆς καὶ τῶν καθηκόντων τῆς· ἡ δὲ περὶ τοῦ ὑποψηφίου ἀπόφανσις ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ ἐκλογέως. Ἡ Κυβέρνησις θέλει μόνον ἐξετάσει ἂν διὰ τῆς καταλλήλου χρήσεως τῶν μέσων ἅπερ ὁ Νόμος χορηγεῖ, ἠδυνήθητε νὰ ἐξασφαλίσητε τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὴν ἐλευ-

θέραν παρά τῶν Πολιτῶν ἐξάσκησιν τῶν ἐκλογικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων.

«Ὅσοι τοῦτο κατορθώσετε, θέλετε ἀποκτήσει δικαιώματα ἐπὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Τόπου καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἀπεναντίας δὲ θέλουσι προκαλέσει καθ' ἑαυτῶν τὰς αὐστηροτέρας τιμωρίας ὅσοι ἐξ ὑμῶν παραγνωρίσωσι τὴν ἀποστολὴν των καὶ ἐκκλίνωσι τῆς συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως, ᾧδε χαραχθεῖσιν ὁδοῦ.

Ὁ Ὑπουργὸς
Χ. Τρικούπης.

Ἡ ἐκλογὴ ἐνηργήθη ἐν πλήρει τάξει. Κατὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας τῆς διαρκείας τῆς εἰς πολῖται ἐπέδειξαν παραδειγματικὴν νομιμοφροσύνην, τὸ τοιοῦτον δὲ ἐχαρακτήρισεν ὁ τύπος τότε ὡς σημεῖον μεταβολῆς τῶν πραγμάτων. Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν αἱ τηλεγραφικαὶ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον εἰδήσεις δὲν ἀνήγγελλον ὡς ἄλλοτε τὰς φοβερὰς συμπλοκάς, συμβάντα δὲ μόνον λυπηρὰ ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Ἰθῶραν ὅπου ὁ δήμαρχος προέβη εἰς σκανδαλώδεις ὑπὲρ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ ἐκδηλώσεις, ἐπισύρας τὴν ἀνανάκτησιν τοῦ κόσμου. Ἐπίσης δυστυχήματα τινὰ ἀνάλογα συνέβησαν καὶ εἰς τινὰς ἄλλας ἐπαρχίας, πανταχοῦ ὅμως ἡ ἀρχὴ ἐπρόλαθε καὶ οὐδαμοῦ τὰ ἀτοπήματα ταῦτα ἔλαβον μεγαλειτέρας διαστάσεις.

Ἐκεῖνο ὅμως ὑπὲρ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ἦτο ἡ ἀποχὴ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀπὸ πάσης ἀναμιξεως εἰς τὰς ἐκλογάς, οὐδαμοῦ δὲ παράπονον ἠγέρθη κατὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐνεργεῖαν τῶν ἐκλογῶν ὑπαλλήλων. Δικαίως λοιπὸν μετὰ τὸ πέραν τῶν ἐκλογῶν ὁ Τρικούπης ἀνῆλθεν εἰς τ' ἀνάκτορα καὶ εἰδέχθη τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τοῦ βασιλέως.

Καὶ ὅμως διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ εὐάρετον τοῦτο ἀποτέλεσμα πόσῃ προσοχῇ κατέβαλλεν ἡ κυβέρνησις δύναται ν' ἀποδείξῃ καὶ τὸ ἐξῆς ἐπιπέδον. Εἰς Εὐρυτανίαν — κατὰ τὴν ἐπειτα ὑποβληθεῖσαν εἰς τὴν Βουλὴν ἐκθεσιν τῆς εἰσείας ἐπιτροπῆς — αὐτὸς ὁ εἰρηνοεὖκτης φεβούμενος ἐκ τῶν προηγουμένων σκηνῶν τῶν ἐκλογῶν Βούλγαρη, οὐδὲν ἔλαθε μέτρον κατὰ τὰς ἐκλογάς, τῶν ὁ-

ποίων απέσχε και αυτή ή στρατιωτική αρχή. Έν Αθήναις οι κλητῆρες τῆς αστυνομίας μεταβάντες εις τὰ τμήματα ἐψήφισαν τῶν αστυνόμων ἀπομεινάντων ἐκτὸς τῶν τόπων τῆς ἐκλογῆς ἵνα τοιουτοτρόπως οὐδόλως ἐπηρεάσῃ τὴν ἐλευθέραν τῆς ψήφου των διάθεσιν, τοῦτο δὲ προξένησεν ἀληθῆ κατάπληξιν.

Μία δὲ ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας ἣτις ἀφίθη εις τοὺς πολίτας κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας εἶναι καὶ ἡ ἰσοψηφία τοῦ τε πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Ἐπαμ. Δεληγιώργη ἀμφοτέρων λαβόντων 3557 ψήφων. Ἐκ τῶν ὑπουργῶν τοῦ Τρικούπη μόνος ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν Δ. Σέρβος ἀπέτυχεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του, ἣτις ὅμως δὲν ἐγένετο δεκτὴ τότε ἀλλ' ἀργότερον ὅτε ἡ διευθύνσις τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν ἀνετίθη εἰς τὸν Λομβάρδον.

Κατὰ τὴν ἀξιωμανημόνευτον ταύτην ἐκλογὴν δεκά μόνον ἐκ τῶν 82 στηλιτῶν κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι, μεταξύ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἀρχηγὸς των Δημ. Βούλγαρης ἐν Ἰόρρα οἱ ἐλαχίστης πλειοψηφίας ἀποτυχόντων καὶ τῶν δύο ἄλλων φίλων του· καὶ ὁ κ. Φλογαίτης δὲ συνδύασθεις ἐν Εὐβοίᾳ μετὰ τῶν στηλιτικῶν ἀπέτυχε καὶ αὐτὸς μετ' ἐκείνων, ἀμειλίκτως πολεμηθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἡ τοιαύτη ἐπιτυχία ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐκλογῆς ἐχαίρεισθη μετὰ χαρᾶς ὄχι μόνον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὁμογενῶν. Αἱ κοινότητες τῆς Ρουμανίας ἀπέστειλαν συγχαρητήρια τηλεγραφήματα εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν δὲ ἐπιστολαὶ καὶ ἀνταποκρίσεις διεστράνωσαν τὴν ἀγαθὴν τῶν πολιτῶν ἐντύπωσιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν των διὰ τὰς ἐκλογὰς.

Καὶ ἔσπευσε μὲν ἡ κυβέρνησις μετὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν της εἰς τὸν βασιλεῖα οὗτος ὅμως δὲν ἀπεδέχθη αὐτὴν καὶ παρεκάλεσε τὸν Τρικούπην νὰ ἐξκολουθήσῃ διευθύνων τὰ δημόσια πράγματα μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, ὅτε θὰ ἐφαίνετο ποῖος ἐκ τῶν τριῶν ὑπολειπομένων κομματάρχων θὰ συνεκέντρον περισσοτέρας ψήφους καὶ ἐπομένως θὰ ἐξεπροσώπει τὴν πλειονοψηφούσαν μερίδα ἐν τῇ πολιτικῇ. Οὕτως ἐγένετο μόνον δεκτὴ ἡ παραίτησις τοῦ ὑπουργοῦ Δ. Σέρβου τῇ 9 Αὐγούστου, τὰ λοιπὰ δὲ μέλη τῆς κυβερνήσεως ἐξκολούθησαν τὰς ἐργασίας των.

Κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ὑπουργίας Τρικούπη, ὄχι ὀλίγα

καλαὶ βάσεις ἐτέθησαν καὶ ἔργα τινὰ συνετελέσθησαν πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν. Οὕτω ἐπὶ τῆς ὑπουργίας αὐτοῦ συνέστη ἡ μεγάλη ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν ὑποστρατήγου Σμολένσκη, συνταγματαρχῶν Πάνου Κορωναίου καὶ Σακουτζάκη, τῶν ἀντισυνταγματαρχῶν Καρνάλη καὶ Βλάση, τῶν ταγματάρχου Μακρῆ καὶ ἐπιπτέρου Σούτσου καὶ τοῦ λοχαγοῦ Ν. Τσαμαδοῦ, ἧτις ἀνέλαβε τὴν ἐπιχειρησὶαν ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὀργανισμῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη παρέτεινε τὰς ἐργασίας τῆς ἐπὶ δύο περίπου μῆνας μεθ' ἧς ὑπέβαλε τὸ πόρισμα τῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Ἡ μεσελαθῆσασα ὅμως κυβερνητικὴ μεταβολὴ ὁὐκ ἔδωκε καιρὸν εἰς τὴν Τρικούπη νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν νέον ὀργανισμόν. Ἐν τούτοις ἡ ἐπιελθούσα κυβέρνησις εὐρεν ἑτοιμον σχεδὸν τὸν ὀργανισμόν τούτον καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατόπιν ἐστηρίχθη μετὰ τινὰς ἐκουσιώδεις τροποποιήσεις ἡ νεώτερος τοῦ στρατοῦ ὀργανισμός.

Ἐπίσης κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Τρικούπη πολλὴ φροντίς κατεβλήθη ὅπως ἐλαττωθῆ ὁ ὀασμός τῆς σταφίδος ἐν Γερμανίᾳ καὶ κατωρθώθῃ τούτο διὰ τοῦ τότε ἐν Göttingen διαμένοντος ἀειμνήστου Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆ. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις μάλιστα προὔτιθετο τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ραγκαβῆ νὰ ὑποβιβάσῃ ἔτι πλέον τὸν εἰσκαγωγικὸν αὐτῆς ὀασμὸν ἀπέναντι ἄλλων παραχωρήσεων ὧν καὶ αὕτη θὰ ἐτύγχανε παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἐπῆλθεν ἡ κυβερνητικὴ μεταβολὴ καὶ οὕτω διεκόπη ἡ διαπραγματεύσεις ἐκείνη.

Αἱ ἐργασίαι δὲ τῆς Βουλῆς ἐπὶ Τρικούπη ἐνεκαινίασαν καὶ τὸ νέον τοῦ Βουλευτηρίου κατάστημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐγερθῆ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Σταδίου καὶ Κολοκοτρώνη, καὶ ὅπερ παρέμεινε μέχρι σήμερον ὡς τότε ἐκτίσθη. Τὸ κτίριον ἐκεῖνο ἤγειρε τότε δεινὸν μεταξὺ ἀρχιτεκτόνων ἐπιστημονικὸν ἀγῶνα, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων ὅτι ἦτο βαρὺ καὶ ἀκαλαίσθητον, τῶν δὲ ὅτι ἐπλήρου πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ προορισμοῦ του. Κατέληξε δὲ ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ οὐδὲ οἱ δύο τῆς αἰθούσης κίονες — οἱ πλειότερον ὄλου τοῦ κτιρίου ἐπικριθέντες — ἀφηρέθησαν ἐκεῖθεν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ βραχεῖα ἀλλὰ πλήρης ὀράσεως ἐθνωφελοῦς πρωθυπουργία τοῦ Τρικούπη. Δι' αὐτῆς ὁ ἐκ Μεσολογγίου πολιτευτῆς ἀπέδειξεν ὅτι ἡ θέλησις καὶ ἡ νομιμοφροσύνη συνυπάρχουν

ἐν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, ἀρκεῖ δὲ προσηκόντως νὰ καλλιεργηθῶσι διὰ νὰ εὐδοκιμήσωσιν.

Ἐκ τῶν ἀνδρῶν οἵτινες τὸν ἠκολούθησαν κατὰ τὸ στάδιον αὐτὸ τοῦ πολιτικοῦ του βίου ἀπηρτίσθη ὁ πυρὴν τοῦ ἔπειτα μεγάλου τρικουπικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον τασάκις ἀνήγαγε τὸν ἀρχηγόν του ἐπὶ τῆς ἐξουσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

ΑΝΩΜΑΛΙΑΙ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις ἐν Τουρκίᾳ — Ἐξεγέρσεις ἐν Ἐρζεγοβίῃ. — Πόλεμος Σερβοτουρκικὸς καὶ σύμπραξις τοῦ Μαυροβουνίου. — Τὰ ἐν Ἑλλάδι. — Ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου καὶ πτώσις αὐτοῦ. — Ὑπουργεῖον Δεληγιώργη καὶ κοινοβουλευτικὴ του ἀποτυχία. — Καὶ πάλιν ὁ Κουμουνδούρος. — Συγκινήσεις ἐν Ἀθήναις. — Μία τυχὴ τοῦ λαοῦ — Συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν κομματάρχων — Δείνωσις τῶν πραγμάτων καὶ ρωσδοτουρκ. πόλεμος.

Τὸ αἰώνιον ἀνατολικὸν ζήτημα τὸ ὁποῖον ἀπέμεινε πλέον παροιμιῶδες διὰ τὸ ἄλυτον αὐτοῦ καὶ τὸ σκοτεινόν, εἶχεν ἀρχίσῃ πάλιν νὰ κινῆ τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1875.

Ὅλα τὰ μικρὰ ἔθνη τοῦ Αἴμου ὑποκινούμενα ἐπιτηδείως ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ὑπὸ Ρώσων πρακτόρων, ἐδείκνυεν πάλιν νέα σημεῖα ἐξεγέρσεως, τέλος δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1875, ἡ Ἐρζεγοβίῃ πρώτη ὕψωσε φανερὰ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον κρούσμα τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἧτις ἐπέφερε

αργότερον τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν Βουλγάρων τῶν Μαυροβουνίων καὶ τῶν Σέρβων. Ἐν τούτοις ἡ Πύλη ἀκριβῶς μαντεύουσα καὶ φοβουμένη τὴν ἐξέγερσιν ἐκείνην ἔσπευσε νὰ δείξη σημεῖα τινὰ ἐνδοτικώτατα—κατὰ τὴν συνήθη καὶ στερεώτυπον μέθοδόν της—μέχρις οὗ ἡ τῆ ἐπεμβάσει τῶν δυνάμεων ἢ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς προπαρασκευῆς κατορθώσῃ νὰ ταταστείλῃ τὸ κίνημα. Ὡς ὅμως συμβαίνει πάντοτε τὸ διάδημα τοῦτο τῆς Πύλης δὲν ἠπάτησε τοὺς ἐπαναστάτας οἵτινες καὶ μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τῶν προξενείων τῶν δυνάμεων ἐξηκολούθουν τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα. Ἐνῶ δὲ τοιοῦτοτρόπως τὸ ἐπαναστατικὸν πῦρ ἐγενικεύετο καὶ ἐπεξετείνετο εἰς τὴν Ἑρζεγοβίην, συγχρόνως ἤρχισαν ἀνησυχητικαὶ πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ τῆς Σερβίας, ἐξ ἄλλου δὲ τὸ Μαυροβούνιον ἐδείκνυε τάσεις φιλοπολέμους. Φυσικωτάτη λοιπὸν ἡ ἀνησυχία τῆς Πύλης, ἥτις ἐξηγητημένη ἀκόμη ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μ. Ἀσίας ταραχῶν, δὲν ἐθεώρει εὐκόλον τὴν ἀντίστασιν πρὸς τὰ μικρὰ ἀλλ' ἐπίφοβα τοῦ Αἴμου ἔθνη.

Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ τῆς Πύλης ἡ ἀνησυχία καὶ οἱ δίκαιοι φόβοι της, ἐπῆλθε καὶ ἡ ἀπέναντι αὐτῆς ἐχθρική στάσις τῆς Ρωσσίας, τὴν ὁποίαν ἐπέτενε ἡ ἀγρία ἐν Θεσσαλονίκῃ σφαγὴ τῶν δύο προξένων τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας.

Εἶναι γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν σφαγὴν ἐκείνην. Χριστιανὴ κόρη καταδιωκομένη ὑπὸ Ὀθωμανῶν οἵτινες ἐβίαζον αὐτὴν καὶ ἐξόμωσαν, κατέφυγεν εἰς οἰκίαν τινὰ προστατευθεῖσα ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ τοῦρκοι περιεκύκλωσαν τὸ προξενεῖον καὶ ἐζήτουν τὴν παράδοσίν της. Εἰς τὴν ἐξέγερσιν αὐτὴν τοῦ ὄχλου ἔσπευσαν οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ὅπως καθηρουχάσωσι τοὺς φανατικοὺς ὀθωμανοὺς, ἀντὶ τούτου ὅμως συνελήφθησαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τζαμίον τι ὅπου τοῖς ἐπεβλήθη νὰ ἐνεργήσωσιν εἰς τὴν παράδοσιν τῆς κόρης, ἄλλως θὰ ἐσφάζοντο.

Οἱ δυστυχεῖς κρατούμενοι ἔγραψαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀλλὰ πρὶν ἢ κόρη παραδοθῆ ἀμφότεροι ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ μαινομένου ὄχλου. Τὸ γεγονός παρήγαγε φοβερὰν ἐντύπωσιν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ ἐξηγέρθη καὶ οἱ παρὰ τῇ Πύλῃ ἀντιπρόσωποι ἐζήτησαν αὐστηροτάτην τὴν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, πράγματι δὲ οἱ πρωτουργοὶ συνελήφθησαν καὶ ἀπηγχονίσθησαν, ἀποζημίωσις δὲ ἐδόθη εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν θυμάτων ἅτινα ἐκηδεύθησαν δαπάνῃ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἐν τῷ μεταξύ στόλος Εὐρωπαϊκὸς κατέπλευσεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ μετὰ τῶν πλοίων αὐτοῦ καὶ τὰ ἡμέτερα «Βασιλεὺς Γεώργιος» καὶ «Σαλαμινία» τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον παρέμεινεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ ἄλλο δὲ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ ὄχλος εἶχε δεῖξει ἀνησυχητικὰ τινα σημεῖα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπτου ἐποχὴν οἱ Βούλγαροι ἐπωφελήθεντες τῆς τροπῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐξηγέρθησαν καὶ προσέβαλον στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα καὶ ἐπυρπόλησαν πύργους, σταλεῖσθαι ὅμως ἐγκαίρως ἀνωτέρας στρατιωτικῆς δυνάμεως, τὸ κίνημα κατεστάλη καὶ οἱ ἐπαναστάται ἠναγκασθησάν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς Πύλης οἵτινες ἠμότατα ἐξεδικήθησαν αὐτούς.

Ἄλλὰ ἡ καταστολὴ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως εἰς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τὴν Πύλην. Διότι ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς αὕτη ἐπνίγετο ἐν τῷ αἵματι τῶν ἐπαναστατῶν ἡ Σερβία προφασίζομένη τὰς ἀδίκους ἐπιδρομὰς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ ἐδάφους, παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον, ὑπὸ ἀναλόγους δὲ προφάσεις τὸ Μαυροβούνιον ἐκήρυττεν ὅτι θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην ἐνόπλιως νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀκεραιότητά του. Τέλος μετ' οὐ πολὺ ὁ Μιλάνος — τῇ 6 Ἰουλίου 1876 — ἐκήρυττε τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐν αὐτῷ τῷ τουρκικῷ ἐδάφει, συγχρόνως

δὲ ὀλίγοι ἀπέναντι ἀπειραρίθμων ἡρωϊκοὶ Μαυροβούνιοι ἐπύρχοντο κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ κατέθραυον αὐτὸν, εἰς ἡρωϊκὰς ἀληθῶς μάχας.

Καὶ ὅμως ἡ τύχη δὲν ἐφάνη εὐνοοῦσα τὰ Σερβικὰ ὄπλα καὶ μετ' ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας ὁ βασιλεὺς Μιλάνος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν μεσολάβησιν τῶν δυνάμεων. Καὶ ἐπενέβησαν μὲν ὅπωςδῆποτε αἱ δυνάμεις, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὑποβληθέντες ὄροι ἦσαν τοιοῦτοι ὥστε σχεδὸν ἐκ τῶν προτέρων ἀπερρίφθησαν ἄνευ συζητήσεως, καὶ νέα ἐπέμβασις ἐπῆλθε πρὸς διακανόνισιν τοῦ ζητήματος.

Ἡ γενικὴ αὕτη ἀναστάσις τῶν κρατιδίων τοῦ Αἵμου ἔσχε φυσικώτατα τὸν ἀντίκτυπον καὶ ἐν Ἀθήναις ὅπου ἀνησυχία ἐβασίλευε μὴ τῶν δυνάμεων ἀναλαμβάνουσῶν τὴν διακανόνισιν τῶν ἐκκρεμῶν αὐτῶν πρὸς τὴν τουργικὴν λογαριασμῶν τῶν Σέρβων Βουλγάρων καὶ Μαυροβουνίων, ἐγκαταλείφθῃ μέχρι τέλους μόνον ἡ Ἑλλάς ἄνευ τινὸς ἀντιλήψεως ἐκ μέρους τῶν προστατῶν τῶν ἄλλων.

Καθ' ὅλον λοιπὸν αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν ταραχῶν καὶ τῶν πολέμων ἐν Ἀθήναις συλλαλητήρια συνεκροτοῦντο καὶ λόγοι πατριωτικοὶ ἐξεφέροντο, ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις σφοδραὶ ἐγένοντο περὶ τοῦ ἀξιομάχου τῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τότε ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου ἐπεδίδετο εἰς προπαρασκευὰς συντόνους ὅπως τοῦλάχιστον ἐν δεδομένη περιπτώσει εὐρεθῆ ὅπως δῆποτε εἰς καλὴν κατάστασιν. Δυστυχῶς ὅμως καὶ κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐκείνην στιγμὴν αἱ πολιτικαὶ ἀντιζηλῖαι δὲν ἐγκατελείφθησαν καὶ οἱ κομματάρχαι μεταξύ των οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσαν ν' ἀλληλοτρῶγωνται ὡς συνήθως, τέλος δὲ ἡ Κυβέρνησις Κουμουνδούρου ἀπολέσασα τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν της καὶ προσεκλήθη ὁ Δεληγεώργης νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη καὶ ὁ Κουμουνδούρος

ἐπέισθη νὰ μείνη ἐπ' ὀλίγον. Μενά τινας ὅμως ἡμέρας παραιτηθέντος καὶ πάλιν τοῦ Κουμουνδούρου προσεκλήθη ὁ Δεληγεώργης ὅστις καὶ ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον ὅπερ ἀνετράπη μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου ἀνῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν προσλαβὼν καὶ τὸν ὑπουργὸν κ. Μπούμπουλην ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἡ τοιαύτη κατάστασις εὔρε τὴν Ἑλλάδα θύμα μεγάλης συγκινήσεως. Καὶ τῷ ὄντι δικαιοτάτοι ἦσαν οἱ φόβοι τῶν ἐν Ἀθήναις. Δὲν ἦσαν μόνον οἱ Τούρκοι τῶν ὁποίων ὁ κίνδυνος ὅπως δὴποτε ἐφόβιζε τοὺς Ἕλληνας πολιτικούς, διότι ἐκείνων ὁ ζυγὸς ἐδάρυνε χλιαρώτερον τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας, δὲν εἶχον δὲ ἐκδηλωθῆ εἰσέτι οἱ ἐκ Βορρᾶ φόβοι τῶν κρατιδίων τοῦ Αἴμου. Ἄλλ' ἐκεῖνο διὰ τὸ ὅποῖον ἀνησυχεῖ ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ἦτο ἰδίως ἡ ἐναγωνίως ἀναμενομένη συνδιάσκεψις ἣτις φόβος ἦτο μὴ παντελῶς λησμονήσῃ τὰς ἀξιώσεις τὰς δικαιοτάτας τῶν Ἑλλήνων πρὸ τῶν ὀλιγώτερον δικαίων ἀξιώσεων τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων.

Τότε πρῶτον ἤρχισεν νὰ ὀρθοῦται ἀπειλητικὸν πρὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ φᾶσμα τῆς Βουλγαρικῆς προόδου, τῆς ἀκατασχέτου ἐκείνης προόδου ἣτις μαζῇ μετὰ τὴν δόσιν τῆς θρασυτήτος ἣτις ἐχαρακτήρισεν πᾶν Βουλγαρικὸν ἕως τῶρα διάβημα κατέστη σκόπελος διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦτο ἰδίως ἔνεκα τῆς πλαγίας ὑποστηρίξεως ἣτις παρείχετο ἐκ μέρους τῶν Ρώσων εἰς τὴν φυλὴν ταύτην στηριζόντων τὰς περὶ Πανσλαβισμοῦ ἰδέας των.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους καὶ ἂν δὲν ἐπετύγγανεν ἡ πρώτη βουλγαρικὴ ἐξέγερσις καὶ ἂν ἡ Σερβία δὲν εὐδοκίμει πολεμοῦσα πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐν τούτοις τὸ Βουλγαρικὸν στοιχεῖον καθίστατο ὁσημέραι ἐπικίνδυνον καὶ οἱ πολιτικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προησθάνοντο τὸν κίνδυνον τὸν ἐκ τῆς ἐνισχύσεως τῶν ἐλπίδων του. Τῶν Βουλγάρων ἡ ἐπίδοσις ἠπεί-

λει τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἐλευθέρου Βασιλείου, εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ νὰ προμαντεύῃ τοῦτο ἀλλ' ἦτο μακρὰν ἀκόμη νὰ ὑποπτεύῃ τὰ πραγματικά μέσα τὰ ὅποια οἱ Βουλγαροὶ θὰ μετεχειρίζοντο πρὸς πραγμάτων τῶν ἐλπίδων τῶν.

Αὐτὰ ἐσκέπτετο ἡ ἐν Ἀθήναις κοινὴ γνώμη καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δεινῆς ἐκείνης παραχῆς ἦτις εἰς παρομοίαν περιστάσεις καταλαμβάνει τὰ πλήθη καὶ μάλιστα τὰ ἑλληνικά ἀνεοίβαζε καὶ κατεδίβαζεν ὑπουργοὺς καὶ ἤλλασεν ὑπουργεῖα θεωροῦσα αὐτὰ ἀνίκανα ν' ἀντιμετωπίσωσι τὰς περιστάσεις πρὶν ἐπιδοκιμάσῃ αὐτὰ ἐν τῇ πράξει· ἕκαστον συλλαλητήριον ἐν Ἀθήναις—καὶ ἐγένοντο τότε τοιαῦτα καθ' ἡμέραν σχεδὸν—διωργάνου καὶ μίαν πολιτικὴν μεταβολὴν καὶ σχεδὸν πάντατε τὴν ἐπετυγχάνεν, οὕτω δὲ ἀντὶ νὰ ἰσχυροποιῆται ὡς ἀπῆλθον αἱ περιστάσεις ἡ Κυβέρνησις νέα πρόσωπα ἀνερχόμενα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν εὐρίσκοντο πρὸ λαβυρινθοῦ ἀδιεξόδου, τὸν ὅποιον παρήλθον πρὶν δυνηθῶσιν νὰ εἰσεέλθωσι, παρασυρόμενοι καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου ρεύματος τῆς ἐπομένης.

Οἱ δύο τῆς ἐποχῆς μεγάλοι κομματάρχαι Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ Δεληγιώργης διεξεδίκουν τότε τὴν ἀρχὴν καὶ κατήρχετο ὁ εἰς διὰ ν' ἀνέλθῃ ὁ ἄλλος. Οὕτω κατὰ τὸ τέλος Φεβρουαρίου 1877 ἀκριβῶς ὅτε τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καθίσταντο ἐπαισηθητῶς θολώτερα καὶ προηγέλλετο τὸ τελευταῖον πρωτόκολλον τῶν δυνάμεων ἐπὶ τῶν Ἀνατολικῶν πραγμάτων, ἡ Κυβέρνησις Κουμουνδοῦρου ἔχασε τὴν ἐν τῇ Βουλῇ πλειοψηφίαν τῆς καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ προσεκλήθη δὲ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὁ Ἐπαμ. Δεληγιώργης ὅστις ἐσοχημάτισε τὸ ἐξῆς ὑπουργεῖον. Ἐπ. Δεληγιώργης ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τῶν ἐσωτερικῶν, Δ. Λεβίδης ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, Θ. Κανακάρης ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, Α. Μαυρομιχάλης ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, Σ. Ἀντωνόπουλος ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, Γ. Ζωχιὸς ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

Ἐνῷ ὅμως τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο κατελάμβανε τὴν ἀρχὴν καὶ διεκέρυττε πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς κοινῆς γνώμης ὅτι ἡ κυβέρνησις θ' ἀκολουθήσῃ πολιτικὴν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν περιστάσεων, σπουδαιότατον γεγονός, ἐκίνησε πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἀγωνιώδη τὰ βλέμματα τοῦ κόσμου, ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ἐνσκήψας αἰφνηδίως ὡς κεραυνὸς οὐχὶ βεβαίως ἐν αἰθρία, ἀλλ' ὀπωσδήποτε ἐν πολιτικῇ καταστάσει ἣτις δὲν ἠλπίζετο ὅτι θὰ ἐπεκταθῆ μέχρι πολέμου.

Εἶχε δὲ ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος αἰτίαν μὲν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ρωσσίας νὰ προστάτευσῃ πραγματικώτερον τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ φανῆ δικαιοῦσα τὸν τίτλον τῆς ὑψηλῆς προστάτιδος τῆς ὀρθοδοξίας τὸν ὁποῖον τῇ ἔδιδον, ἀφορμὴν δὲ αὐθαδέα ἐγγραφῶν τῆς Πύλης τὸ ὁποῖον αὕτη ἀπεψύθεν ἐπὶ ἀπάντησιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 19 Μαρτίου. Τὴν 11 λοιπὸν Ἀπριλίου τὸ προσωπικὸν τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας ἐγκατέλειψε τὴν Τουρκικὴν πρωτεύουσαν καὶ διακοπειῶν ἐπισήμως τῶν σχέσεων ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, τοῦ ὁποίου ἐννοεῖται δὲν ὤκνησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἡ Ρουμανία καὶ τὸ Μαυροβούνιον κηρυχθεῖσαι ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας.

Τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην γειθῆσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πραγμάτων ἡ Ἑλλάς ὑπεδέχθη διὰ νέας κυβερνητικῆς μεταβολῆς. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίσημον κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ ἐνῷ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ρώσων ἠγωνίζοντο οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι, ἐγένετο ἐν Ἀθήναις ἡ ἐκλογή τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς καταδείξασα τὰς κυβερνητικὰς δυνάμεις κατὰ τι ἀσθενεστέρας τῶν ἀντιπολιτευομένων, τὸ γεγονός δὲ ἠνάγκασε τὴν κυβέρνησιν νὰ παραιτηθῆ πρὶν ἀκόμη δυνηθῆ οὐδὲ νὰ γνωρίσῃ κὰν ἀπλῶς τὰ περὶ αὐτὴν συμβαίνοντά. Κατὰ τὸ ἐλάχιστον δ' ἐκεῖνο διάστημα καθ' ὃ ἐν τῇ ἀρχῇ διετηρήθη ὁ Δεληγιώργης μόνον γνώμην ἐξέφρασεν ὅτι ἐπρεπε καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐμμέσου ἐνεργείας καὶ νὰ ἐπωφεληθῆ τῆς παρεχομένης αὐτῇ πε-

ριστάσεως, παρέχουσα τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ περισπῶσα οὕτω εἰς τὰ σύνορα τὴν προσοχὴν τῆς Τουρκίας, δεινῶς πανταχόθεν πολεμουμένης.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Δεληγιώργη προσεκλήθη καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὁ Κουμουνδοῦρος, ὅστις ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον ὡς ἑξῆς : Κουμουνδοῦρος, ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, Οἰκονομικῶν Σωτηρόπουλος, Ἐκκλησιαστικῶν Λ. Νοταρᾶς, Στρατιωτικῶν Σ. Πετμεζᾶς, Ἐσωτερικῶν Παπαμιχαλόπουλος καὶ Ναυτικῶν Μπούμπουλης. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἐφάνη ἀποκλίνων ὑπὲρ τῆς ἐνεργείας, κατὰ τὰς ἐπαγγελίας ἄλλως τε ἅς ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς εὐρισκόμενον ἔδιδε, καὶ κατὰ τὸ πρόγραμμα ὅπερ ἀείποτε εἶχεν πρὸ αὐτοῦ ὁ Κουμουνδοῦρος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῆ μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν προπαρασκευὴν τοῦ κράτους ὅπως εὐρεθῆ τοῦτο προσεχῶς ἐν θέσει νὰ δράσῃ ἐν περιπτώσει δράσεως ἐκ μέρους καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὸν Αἴθιον κρατῶν.

Ἐπεκράτησεν ὅμως κατὰ τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα γνώμη κοινὴ παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν κομμάτων πρὸς παραγωγὴν ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως, θὰ συνεπήγετο τὸ εὐάρεστον ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ σχηματισθῆ ἀρχὴ ἀνάλογος πρὸς τὰς δεινὰς περιστάσεις ἅς τὸ ἔθνος διέτρεχε, τὴν γνώμην του δὲ ταύτην ἐξέφραζεν ὁ λαὸς πανδήμως καὶ ρήτορες ἐν δημοσίοις συλλαλητηρίοις ἀπεξεδέχοντο ἐκ τῆς κοινῆς ταύτης ἐνεργείας τῶν κομμάτων τὴν εὐστοχὸν ἀντιμετώπισιν τῶν περιστάσεων.

Εἰς τὴν πανταχόθεν ἐκφραζομένην γνώμην αὐτὴν ὑπέικων καὶ ὁ Κουμουνδοῦρος πρὶν ἐτι σχηματίσῃ τὸ ὑπουργεῖον του προσῆλθε πρὸς τοὺς κομματάρχας Ζαΐμην καὶ Τρικούπην καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξίν των. Ὁ Κουμουνδοῦρος εἶχε πρὸς τοῦτο ὑποστηρικτὰς τῆς ἰδέας του ἐκ τοῦ Τρικούπικοῦ κόμματος μόνον τὸν Λομβάρδον ὅστις ἐκθύμως ἐκηρύχθη ἀρχῆθεν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης ἐλπίζων καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν

μετὰ τοῦ λαοῦ ἐπιτυχίαν ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ ἐκείνου. Ὁ Τρικούπης πρὶν ἀπαντήσῃ ὀριστικῶς εἰς τὸν Κουμουνδούρον ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Λομβάρδον καὶ ἐζήτησε τὴν γνώμην του, ὁ δὲ Ζακύνθιος βουλευτὴς τὸν προέτρεψε νὰ σπεύσῃ. Καὶ ὅμως ὁ Τρικούπης μὲ τὴν ἰδιαιτέραν ἐκείνην προορατικότητα ἦτις ἀνέκαθεν διέκρινεν αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ συνασπισμοῦ θεωρῶν αὐτὸν ἐπιβλαβῆ. Εἰς ἐπιστολὴν κατευθυνθεῖσαν τὴν αὐτὴν ἐσπέραν πρὸς τὸν Λομβάρδον ἐξέθηκεν εὐρέως τὰς σκέψεις του τὰς ὁποίας περιέλαβεν ἔπειτα καὶ τὸ ἐπίσημον ὄργανόν του ἢ «Ὡρα».

Κατὰ τὸν Τρικούπην ἡ σύμπραξις ἐκείνη δὲν ἦτο προωρισμένη νὰ καταλήξῃ εἰς οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα. Πολιτικὴ ἀπὸ βάρβρων διαφέρουσα καὶ ἔχουσα τελείως ἀντιθέτους ἀρχὰς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνατρέψῃ αὐτάς τὴν τελευταίαν στιγμήν καὶ νὰ κανονίσῃ ἕκαστος τῶν πολιτικῶν τὰς ἰδέας του ἐντελῶς διαφόρους, πρὸς τὰς τοῦ ἄλλου, οὐχὶ ἀπὸ προσωπικῶν φιλοτιμιῶν, ἀλλὰ ἐκ γενικωτέρων πεποιθήσεων. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ Βασιλείου εἶχεν ἐπιδίωχθῆ ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ διοργανώσις τοῦ κράτους κατὰ τρόπον ὥστε ἐν δεδομένῃ ἐκτάκτῳ περιστάσει νὰ δύναται καὶ ἐξωτερικῶς νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς βλέψεις του καὶ νὰ καταστήσῃ σεβαστὰς τὰς ἀξιώσεις του. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶχεν ἐπιτευχθῆ. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 οἱ ἐξωτερικοὶ περισπασμοὶ καὶ ὁ ἀγὼν τῆς Μεγαλονήσου εὗρον τὸ ἐλεύθερον Βασίλειον ἐντελῶς ἀπάρασκευον μόλις ἐξερχόμενον ἀπὸ φοβεροὺς ἐσωτερικοὺς περισπασμούς, ἐξηντλημένον ἐκ τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος, τὸ ὅποιον εἶχε χυθῆ, ἀνίκανον νὰ διατυπώσῃ κανὲν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν πραγματοποιήσιν της.

Τότε μόνον τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου, οὗτινος μέρος εἶχεν ἀποτελέσει καὶ ὁ Τρικούπης, προέβη εἰς οπασμωδικὰς τινὰς ἐνεργείας, ὅπως οὖν ἐπιτυχεῖς, πάντοτε ὁμῶς κατωτέρας τῶν περιστάσεων καὶ ἰδίως ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν

ἀναγκαίων χρημάτων. Τὸ δάνειον τῶν 20 ἑκατομμυρίων μόλις ἐπήρκεσε διὰ τὰς μικρὰς ταύτας προπαρασκευάς, καὶ ἐξηντλήθη πρὶν ἀκόμη αὐταὶ συντελεσθῶσι. Πρωτίστως λοιπὸν ἐπεβάλλετο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξευρέσεως χρημάτων καὶ τῆς δι' αὐτῶν προπαρασκευῆς τοῦ κράτους εἰς δύναμιν ἀξιόμαχον ἰκανὴν ν' ἀντιταχθῆ κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν.

Τὴν γνώμην ταύτην διετύπωσεν ὁ Τρικούπης, εἰς ἐπίρρυσιν τῆς δὲ ἤλθον καὶ ἐξ Ἀγγλίας συμβουλοὶ φιλειρηνικαὶ ὡς πάντοτε καὶ προτρέπουσαι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ν' ἀμείνῃ τὴν Εὐρώπην πρὸς διακανόνισιν τῶν ἀφορώντων αὐτὴν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἰαδήποτε ἐπεμέσασιν ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων ἤθελε προκληθῆ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων. Οἱ ἐν Ἀθήναις ἀνταποκριταὶ τῶν ἀγγλικῶν φύλλων ἐνθέρμως ὑπεστήριξαν τὸ ἀξίωμα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος φρόνημον στάσιν τοῦ Δεληγιώργη καὶ τοῦ Τρικούπης.

«Εἶναι ἀληθὲς—ἐγράφεν ὁ «Ἡμερήσιος Χρονογράφος»—ὅτι τὸ ἐν Ἀθήναις ρεῦμα τῆς κοινῆς γνώμης ὀγκοῦται καθ' ἑκάστην καὶ ἐπιδεικτικώτατα ἐκφράζεται ὑπὲρ τῆς ἀμέσου προπαρασκευῆς τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐνέργειαν. Ἀλλοίμονον ὅμως εἰς τοὺς πολιτικούς ἐκείνους, οἵτινες ἀναμένουσιν ἐκ τῶν σφαλερῶν ὀρμῶν τῆς κοινῆς γνώμης νὰ κανονίσωσι τὴν πορείαν των ἐν οὕτῳ μάλιστα ἐπισηφαλεῖ καταστάσει. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ νὰ τύχῃ τῆς ἀμερίστου ὑπολήψεως τοῦ λαοῦ τῆς καὶ τῆς ἐπ' αὐτὴν ἀπαραιτήτου ἐμπιστοσύνης του, ἔχει ἀκόμη πολλὰ νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ τὸ κράτος τὸ τόσον αὐτοχρον ἐσωτερικῶς πρὸς ἑαυτὸ πρέπει πρῶτον ν' ἀπευθύνῃ τὴν προσοχὴν του, ἀφίνον τὰ ἐξωτερικὰ ὡς σήμερον ἔχουσιν ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας δὲν φαίνεται ὅτι θὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα μεταβολὴν τινὰ ἐν τῇ καταστάσει τῶν κρατῶν τοῦ Αἴμου. Ἄς ὀργανωθῆ λοιπὸν τὸ κράτος εἰς δύναμιν καὶ τότε εὐρὺ μέλλον τῷ παρέχεται νὰ πρωτοστατήσῃ

ἐν τῇ ἐξελιξεί τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ συμφορημένων.» Ἀνάλογον γλῶσσαν ἐτήρησαν καὶ αἱ λοιπαὶ ἀγγλικαὶ ἡμερίδες· κατωτέρω δὲ θὰ ἴδωμεν καὶ τὰ προφορικὰ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει διαβήματα τῆς ἐπισήμου ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς ἀντιπροσωπείας.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας δεύτερον ἄρθρον σφοδρότερον τοῦ πρώτου ἐπῆλθε πολλὴν ἐμποιῆσαν ἐν Ἀθήναις ἐντύπωσιν.

«Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων—ἔλεγε τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο—εἶναι ὁ αἰώνιος λαὸς τοῦ παιδαριώδους ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἄκρας θερμοκεφαλιᾶς. Ὡς ν' ἀνεκάλυψε τὸν τρόπον νὰ πολεμῇ ἄνευ ὀπλῶν καὶ χρημάτων, συνέρχεται σχεδὸν καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἐκσφραδονίζει κραυγὰς καὶ ἀπειλὰς κατὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους δὲν ἤξευραν τὸ συμφέρον των καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει ποτὲ ἐλπίς νὰ τὸ μάθουν. Βαυκαλίζονται ἀπὸ κενῆς ἐλπίδας καὶ ἡ ἐπιφύτας μεγαλομανία των τοὺς κοιμίζει ἐπὶ ῥόδων, ἐνῶ μᾶλλον ἐπρεπε νὰ ἀναμείνωσιν ἐκ τῆς γενναιότητος τῶν Δυνάμεων ὅ,τι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀποκτήσωσιν ἐκ τῆς ἰδικῆς των ἰσχύος.

«Ἐγνώσθη ἤδη ὅτι δύο ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ τόπου πολιτικῶν ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς προπαρασκευῆς μὲν ὅπως καθησυχάσωσι τὴν δημοσίαν γνώμην λίαν ἐξεγερθεῖσαν τελευταίως ἐξ ὄλων αὐτῶν τῶν περιστάσεων ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος ὅμως ἐν τῇ προκειμένῃ ἐποχῇ, καθ' ἣν ὅλως ἀνέτοιμος εὐρίσκεται ἡ Ἑλλάς. Οἱ δύο οὗτοι πολιτικοὶ εἶναι ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Δεληγιώργης, ἄνδρες συνετοὶ καὶ νουνεχεῖς, πολλὰς ἕως τῶρα ὑπηρεσίας παρασχόντες τῇ πατρίδι αὐτῶν. Ἀπέναντι τούτων τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνοῦρου φαίνεται διαπνεόμενον ὑπὸ φιλοπολέμων διαθέσεων. Χθὲς ἐθεάθησαν ἀνερχόμενοι εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἄνθρωποι γνωστοὶ ὡς ὑποκινήσαντες ἄλλοτε ἀποτυχόντα ἀνταρτικά κινήματα εἰς ἑλληνικὰς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν χώρας, αἱ συνεντεύξεις των δὲ μετὰ τῶν

ὑπουργῶν φαίνονται ἔχουσαι ἀνάλογον σκοπόν. Ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ ὑπουργείου πρέπει νὰ κανονισθῇ καὶ νὰ περιορισθῇ ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ ἐν ἀνάγκῃ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως. Κανένα λόγον δὲν ἔχει ἡ ἐξέγερσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Καταπίεσις ἐκ μέρους τῶν Τούρκων οὐδαμοῦ γίνεται. Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Κρήτη ἀπαθεία θεῶνται τὴν πάλιν τῶν δύο μεγάλων Δυνάμεων, ὅλως δὲ ἀνεξήγητος θὰ εἶναι ἡ εἰς τὸ μέσον εἰσοδος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτῆς εἰς τὴν πάλιν.»

Ἀνάλογον γλῶσσαν ἐτήρησαν καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς Ἀγγλίας ἐφημερίδες, αἵτινες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐκφράζωσι τὴν γνώμην των περὶ τοῦ ἀσκόπου καὶ ἀνοήτου τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ ὅμως τὰ λοιπὰ παρὰ τὴν Τουρκίαν ἔθνη, τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία, ἐξωπλίζοντο καὶ μετείχον ἐνεργητικῶς τοῦ πολέμου, κανεὶς δὲ δὲν εὐρίσκετο νὰ τὰ ἐμποδίσῃ καὶ νὰ κατηγορήσῃ τὴν ἐνέργειαν, διὰ ν' ἀποδειχθῇ ἅπασι ἀκόμη ὅτι ὅλα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον τὰ πράγματα κρίνονται πάντοτε διὰ δύο μέτρων καὶ δύο σταθμῶν. Ὅχι μόνον δὲ ἡ γλῶσσα τῶν ἐφημερίδων τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς διέφερον ἐν Ρουμανία καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἐκεῖ οἱ πρόξενοί τῆς ἐτήρουν σιγὴν ἰχθύος καὶ ἂν μὴ ἐνεθάρρουν τὰ κατὰ τῆς Τουρκίας διαβήματα τῶν Ρωμούνων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν Μαυροβουνίων, οὐδεμίαν παρακέλευσιν ἐξέφραζον κἄν, διότι ἴσοιτο ὀπισθεν τῶν μικρῶν ἐκείνων λαῶν ἰσχυρὸς καὶ ἀκλόνητος προστάτης ἡ Ρωσσία, τῆς ὁποίας τὸ μέρος ἔλαβον.

Τοιαύτη ἦτο ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κουμουνδούρου. Παλαιὰ του διαβήματα διπλωματικά παρὰ τῇ Σερβίᾳ εἶχον πείσει αὐτὸν ὅτι ἡ σύγχρονος ἐνέργεια τῶν δύο κρατῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν ἐδαφικὴν αὐξήσειν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Κρήτης, πρὸς τοῦτο δὲ ἐπανελάβε τὰς

συνεννοήσεις του μετὰ τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως, διακοπείσας ἔκτοτε καὶ περιορισθείσας εἰς προφορικὴν μυστικὴν συμφωνίαν. Ἡ σερβικὴ κυβέρνησις προθύμως ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Κουμουνδούρου καὶ αἱ συνεννοήσεις ἐπετάθησαν εἰς τρόπον ὥστε ταχέως νὰ ἐπέλθῃ τὸ εὐχάριστον ἀποτέλεσμα τῆς πλήρους συμφωνίας καὶ ὁμοθυμοῦ δράσεως, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐν ἀγνοίᾳ τῶν λεπτομερειῶν τούτων καὶ μὴ θέλων κἂν νὰ πεισθῇ ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀληθῶς εἰργάζετο ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἐξηγέρθη καὶ ἐζήτηι ἄμεσον τὴν συνεννόησιν μεταξὺ τῶν κομματάρχων πρὸς σχηματισμὸν τοῦ μεγάλου ὑποουργείου.

Ἐνῶ δὲ τοιαυτὴ ἦτο ἡ στάσις τοῦ Ἀγγλικοῦ τύπου ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ἐπισήμου Ἀγγλικῆς ἀντιπροσωπείας παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ πρεσβεΐα τῆς Ἀγγλίας διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἱκανωτάτου τότε ὄσον καὶ πανούργου διπλωμάτου Λαγιαρδῶ, συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου καὶ εἰς αὐτὸ καὶ μόνον ἀπέβλεψε. Νὰ μὴ κινηθῇ ἡ Ἑλλάς. Ἐγνώριζεν ἡ Ἀγγλικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολιτικὴ τὰς δυσχερείας καὶ τὴν πραγματικὴν ἀπόγνωσιν τῆς Πύλης ἐν τῇ περιστάσει καθ' ἣν ἐκ τῶν νύτων θὰ προσεβάλλετο ἡ Τουρκία ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ εἶχεν ἤδη προσβληθῆ πανταχόθεν πλέον ὑπὸ τῶν Ρώσων, τῶν Σέρβων, Ρωμούνων καὶ τῶν Μαυροβουνίων καὶ μετὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἐκείνην μέριμναν τὴν ὁποίαν ἐπίδεικνύει ἡ Ἀγγλία ὑπὲρ οἷας δήποτε χώρας ὁσάκις τὰ συμφέροντά των ταυτίζονται ἢ τοῦλάχιστον πρόκειται νὰ πολεμηθῇ ἀντίπαλος ἰσχυρὸς καὶ ἐπίφοβος ἀνέλαβεν ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνη τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν λόρδος Δέρβυ ἐγραφε πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν Λαγιαρδὸν.

Πρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε ὁλόκληρον τὴν ὑμετέραν παρὰ τῶν πρεσβευτῆ τῆς Ἑλλάδος ἐπιρροὴν ὅπως πείσητε αὐτὸν νὰ διαβιάσῃ τῇ κυβερνήσει του ὁδηγίας τεινούσας πρὸς καθήσυχασιν τῶν πνευμάτων ἐν Ἑλλάδι. Ὁ καιρὸς δὲν εἶναι πρόσφορος πρὸς ἐνέργειαν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, ἡ εἰρήνη δὲ ἢ διαταραχθεῖσα εἰς τὸν Αἴμον πρέπει νὰ μείνῃ ἀσάλευτος εἰς τὸ Αἰγαῖον. Κράτος μικρὸν καὶ ἀπαρέσκευον ὡς εἶναι ἡ Ἑλλάς δὲν πρέπει νὰ ἐκτίθεται εἰς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς κινδύνους, ἃς ἐμπιστευθῆ δὲ τὴν τύχην του εἰς ἐκείνους οἵτινες ἀνέκαθεν ἀνέλαβον τὴν προστασίαν του. Καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφίσχητε τὴν Ἑλλάδα νὰ κινηθῆ. Ἀναλόγους διαταγὰς διαβιάζω καὶ πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς Ἀνάσσης Στούαρτ.» (1)

Ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Ἀνάσσης Στούαρτ δὲν ἐλάμβανε μόνον διαταγὰς ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν του τῶν ἐξωτερικῶν· εἶχε καὶ τὰς θερμοτάτας προτροπὰς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφου Λαγιάρδου.

Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἦσαν μόνον ὁ Στούαρτ καὶ ὁ Λαγιάρδος οἱ ἐμπνέοντες πρὸς τὴν κυβέρνησιν τὰς τάσεις πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ προσπαθοῦντες νὰ ματαιώσωσιν πᾶσαν αὐτῆς ἐνέργειαν. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς Κουντουριώτης ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ Ἀγγλικοῦ προξένου, ἀπέστειλεν μακρὰς πρὸς τὴν κυβέρνησιν του ἐκθέσεις πόρισμα ἐκτενῶν συνεντευξέων ἃς μετὰ τοῦ Λαγιάρδου ἐλάμβανεν ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς. Οὗτος διαταχθεὶς νὰ ἐρετάσῃ τὴν γνώμην τοῦ Λαγιάρδου ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Τουρκίαν, εὔρε τὸν Λαγιάρδον

(1) *Moniteur Diplomatique*. Ἐγγραφα σχετικὰ πρὸς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ὁμοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας. Φυλλάδιον Α. σελ. 63 Ἐκδόσεις Λονδίνου.

ἀνένδοτον εἰς τὴν ἐπίμονον ἀπαίτησίν του νὰ ἀπρακτῆσῃ τελείως ἡ Ἑλλάς, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ αὐτὸ τῆς συνεντεύξεως μετεδίβασεν εἰς τὴν Κυβέρνησίν του μὲ τὴν ἰδιαιτέραν σύστασιν τοῦ νὰ πεισθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς τὰς ἀγγλικὰς προτροπὰς.

Δυστυχῶς τὸ σφάλμα τοῦ Κουντουριώτη δὲν περιορίσθη εἰς τοῦτο μόνον ὅτι τόσο στενωῶς ἐνεπνέετο ἀπὸ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ. Μετ' οὐ πολὺ διέπραξε σφάλμα διπλωματικὸν μεγαλειτέρας σημασίας τὸ ὅποιον ἀπεκάλυψεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰς διαθέσεις τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ καθουχάσασθαι αὐτὴν τελείως ἐπὶ τῆς στάσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Κουντουριώτης — ἄνευ βεβαίως τῶν διαταγῶν τῆς κυβερνήσεώς του — διεβεβαίωσε τὸν Λογιάρδον, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο δυνατόν ποτὲ νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν Ρώσων ἀπὸ τοὺς ὁποίους οὐδὲν ἐπερίμενε καλὸν καὶ τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ ὄχι μόνον δὲν συνεβιάζετο ἀλλὰ καὶ ἀνταπείθετο πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη βεβαίως δὲν ἦτο νέα διὰ τὸν Λογιάρδον, ἡ ἀποκάλυψις τῆς τὸν ἐπεισε ὅτι δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβῆται, ἐκ μέρους δὲ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔσπευσε νὰ καθουχάσῃ τὴν Πύλην ἧτις — ὡς εἰδομεν κατωτέρω — ἀπεθραύνηται τελείως ἐκ τῆς δηλώσεως ταύτης. (1)

Διεδίβασθησαν λοιπὸν ἀναλόγως πρὸς τὴν συνέντευξιν ἐκείνην ὁδηγίαι τοῦ Λογιάρδου πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν Στούαρτ, ἄνδρα μετρίας πολιτικῆς ἰκανότητος, πανοῦργον ὅμως καὶ κατέχοντα ἐπαρκεῖς γνώσεις ἐπὶ τῶν Ἀνατολικῶν πραγμάτων καὶ ὁ Στούαρτ ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ τὰ λοιπὰ.

Ἐπὶ τῆς ὑπουργείας τοῦ Κουμουνδούρου, ὁ Στούαρτ εὔρε πολλὴν ἀντίστασιν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν φιλειρηνικῶν του προτάσεων. Καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἀποδείξει ἡ κυβέρνησις τὰς

(1) Αὐτόθι, φυλλάδιον Ε'. σελίς 189.

φιλοπολέμους διαθέσεις αὐτῆς καὶ ἤδη δὲν ἀπέκρυπτεν ἀπαιτήτους τὰς ἐνεργείας τῆς. Ὁ Στούαρτ τῇ 19 Μαΐου ἔλαβε μακρὰν μετὰ τοῦ Κουμουνδούρου συνέντευξιν κατόπιν τῆς ὁποίας διεδίδασεν ἀπελπιστικὸν τηλεγράφημα πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του. Ὁ Κουμουνδούρος πνιγόμενος ἰδίως παρὰ τῆς κοινῆς γνώμης ἣτις ἀπήτει τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν, εἶχε δεῖξει ἀνησυχητικά τινα σημεῖα καὶ ἐφάνη διαπνεόμενος ἀπὸ ἐνεργητικωτέρας σκέψεως. Εἰς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν ἀπροκαλύπτως ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐθεώρει ἑαυτὴν ἐλευθέραν νὰ ἐνεργήσῃ ἢ ὄχι ἀνάλογα τῶν περιστάσεων χωρὶς οὐδεμίαν τῶν δυνάμεων ἐπιτροπὴν νὰ θελήσῃ ν' ἀναγνωρίσῃ ἐφάνη δὲ τοιοῦτοτρόπως ἐντελῶς ἀποκρούων τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ τηλεγράφημα ἐκεῖνο ἐνέσκηψεν ὡς κεραυνὸς παρὰ τῷ Λαζάρδῳ ὅστις εἰς μίαν στιγμὴν ἐνόμισεν ὅτι ἠπειλοῦντο νὰ καταρρεύσωσι τὰ ὄνειρα τὰ ὁποῖα τῷ ἐνέπνεεν ὁ ἄπειρος πρὸς τὴν Τουρκίαν ἔρωσ του.

Νέαι λοιπὸν διαταγαὶ ἐστάλησαν εἰς τὸν Στούαρτ καὶ νέα συνέντευξις τοῦ μετὰ τὸν Κουμουνδούρον ἀπέφερε τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἐύρεν ὅμως ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας κεκρηυγμένους ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς του δῶν διαπρεπεῖς τῆς Ἑλλάδος πολιτευτὰς, τὸν Δεληγεώργην καὶ τὸν Τρικούπην.

Εἶπομεν ἤδη ἐν προηγουμένῃ σελίδι τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους εἶχεν ὁ Τρικούπης θεωρῶν τὴν ἐνέργειαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄχι μόνον ἀλυσίτελῃ ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῇ. Ὁ Τρικούπης καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἔπειτα ἀπέδειξεν ὅτι ἐνεπνέετο πάντοτε ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἣτις ὅμως δι' αὐτοῦ ἐφάνη — ὀφείλομεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν εὖνους πάντοτε καὶ ὠφέλιμος τῇ Ἑλλάδι.

Ἐνῶ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ ἐνέργεια τοῦ διπλωματικοῦ τῆς Ἀγγλίας ἀντιπροσώπου καὶ τοιαύτη ἡ γλῶσσα τῶν Ἀγγλι-

κῶν ἐφημερίδων ἐντελῶς ἀντίθετος ἐφαίνετο ἢ στάσις τοῦ Γερμανικοῦ τύπου. Ὁ Βίσμαρκ ἐφαίνετο εὐνους μᾶλλον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ζητήματι ἐκείνῳ· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις Γερμανὸς πρεσβευτῆς δὲν προέβη εἰς διαδήματα ἐνθαρρυντικά παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ κυβερνήσει, ὁ Γερμανικὸς τύπος ὁμοίως καὶ αὐτὸς ὁ ἀντιπροσωπεύων ἐπισημῶς τὰς ἰδέας τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγκελαρίου, ἐνεθάρρυνε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἄμεσον ἐνέργειαν.

Οὕτω τηλεγραφικῶς ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἄρθρον τῆς «Βορειογερμανικῆς» ἐφημερίδος τοῦ Βίσμαρκ εἰς τὸ ὅποιον ἀπροκαλύπτως συνιστάτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἄμεσος ἐνέργεια. «Ἡ συγκέντρωσις τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ἔλεγεν ἡ ἐφημερίς αὕτη, ἐπιβάλλεται εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας καθ' ἃς ἢ εἰς τὴν σκηνὴν ἐμφάνισις τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου θὰ ἐπέφερε λύσιν τῆς Ρωσοτουρκικῆς διαφορᾶς ὅχι μόνον ἀποκλειστικὴν διὰ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σλαῦους. Δύναται ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ἐγείρῃ δικαίας τὰς ἀδιώσεις τῆς καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὰς ἐνεργητικῶς εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὰς καταστήσῃ σεβαστάς; Τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα.»

Καὶ ἡ ἐφημερίς δὲ «Ἐφημερίς τοῦ Βερολίνου» ἔγραφεν ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα «Εἰς τὸ δράμα τὸ ὅποιον ἐξελίσσεται παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μόνον οἱ Ἕλληνες ἀκόμη δὲν ἐδήλωσαν τί μέρος θὰ λάβουν. Αὐτοὶ οἱ πλείοτερον τῶν ἄλλων ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν πάλην ἥτις συνάπτεται εἰς τὰς χώρας αἰτίνας πατροπαραδότως τοῖς ἀνήκων, αὐτοὶ ἀκόμοι δὲν εἶπον ἂν θὰ ζητήσουν καὶ τί θὰ ζητήσουν καὶ ἕως τῶρα ἐφάνησαν ἀποκρούοντες καὶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρώσων τὰς προτάσεις. Βεβαίως ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ συμβουλευώμεν ὠρισμένως τὴν ἐνέργειαν ἢ τὴν ἀδράνειαν. Εἰς τριαύτην περίπτωσιν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ πλείοτερον παντὸς ἄλλου γινώσκουσα τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τί δύναται νὰ πράξῃ

καί τί δύναται νά παρίδῃ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἐπιβαλλόμενον εἶναι ἡ ἐσωτερική της προπαρασκευὴ ὅπως κατορθώσῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ πάντα κίνδυνον. Λυπηρὸν εἶναι ἐν ἐποχῇ τοιαύτης ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτικῆς ἀνεμοζάλης μόνον ἡ Ἑλλάς νά φαίνεται μοιραίως ἀψηφούσα τὰ περὶ αὐτὴν καὶ περιορίζουσα ὅλας τὰς φροντίδας της εἰς τὸ ἀναδίδασμα καὶ καταδίδασμα ὑπουργείων μόνον».

Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἄλλων ἐφημερίδων. Εὐνόητος δὲ εἶναι ἡ συγκίνησις τὴν ὁποῖαν διήγειρον ἐν Ἀθήναις τὰ ἄρθρα ταῦτα παριστάνοντα τὴν Γερμανίαν φανερώς καὶ ἀπροκαλύπτως κλίνουσαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ οὐδέποτε τοιαῦτα θερμὰ φιλελληνικά αἰσθήματα εἶχον προέλευσιν τῶν τῶ Βερολίνου. Ὁ λαὸς ἐν συγκινήσει ἐλάμβανε γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἄρθρων, τηλεγραφικῶς πρὶν ἢ τὰ φύλλα τὰ περιέχοντα αὐτὰ καταφθάσῃ κατόπιν δὲ ἐκάστου τῶν ἄρθρων ἐκείνων συλλαλητήρια συνήρχοντο καὶ ἐνθουσιώδεις λόγοι ἠκούοντο καὶ ψηφίσματα συντάσσοντο ὑπὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πάντοτε πνεῦμα, τῆς συστάσεως δηλαδὴ κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς, ἐξ ὧν τῶν κομματάρχων ἦτις νά εἶναι ἱκανὴ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς περιστάσεις.

Ἐνῶ δὲ τοιοῦτοτρόπως ἐπεδεινούτο ἡ κατάστασις ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ Ἑλλάς διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος δεινῆς συγκινήσεως. Ὁ λαὸς ὡς εἶδομεν ἤδη ἐμφαντικώτατα ἐξέφραζε τοὺς πόθους τοῦ συλλαλητήριον τῶν φοιτητῶν πρὸ τοῦ πανεπιστημίου ἠνοιξε τὴν σειρὰν τῶν πολυπληθῶν συλλαλητηρίων τὰ ὅποια κατὰ τὰς κρίσεις ἐκείνας ἡμέρας ἐγένοντο. Τὸ συλλαλητήριον ἐκεῖνο ἐξέλεξε καὶ ἐπιτροπὴν ἣτις μετέβη παρὰ τῷ Τρικούπῃ. Ὁ Τρικούπης εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἐκείνην ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπεν ὅτι ἡ σύμπραξις τῶν κομματάρχων εἰς οὐδὲν θὰ ὠφέλει ἂν πρότερον δὲν συνεταυτίζοντο αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ βάσεις τῆς ἀπὸ κοινουῦ ἐνεργείας τῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκεῖθεν διευθύνθη εἰς τὸν Δεληγεώργη.

Συγχρόνως ὁ τύπος ἐξέφραζε τὴν δυσαρέσκειάν του κατὰ τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου διότι εἰς οὕτω κρισίμους περιστάσεις δὲν συνεκάλει τὴν Βουλὴν. Ὁ Τρικούπης ἐν δριμυτάτῳ ἄρθρῳ του δημοσιευθέντι διὰ τῆς Ὠραεῖς προπεκάλει τὴν Κυβέρνησιν νὰ καλέσῃ τὴν Βουλὴν, πράγματι δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὕτη ἠναγκάσθη ὑπέικουσα εἰς τὴν πανταχόθεν ἐκδηλουμένην ἐπιθυμίαν ταύτην νὰ δημοσιευθῇ τὸ οἰκτεῖον διάταγμα.

Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς ἐπιμονῆς τῆς κοινῆς γνώμης ἐπῆλθε καὶ τὸ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ ἐπιδητικώτατον συλλαλητήριον. Ἐξακισχίλιοι πολῖται συνῆλθον εἰς τὸ συλλαλητήριον τοῦτο καὶ ἤκουσαν ἐνθουσιώδους λόγου τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Κρέμου ἐκφράσαντος τὴν καινὴν πλεον εὐχὴν περὶ συμπράξεως τῶν κομμάτων. Τὸ συλλαλητήριον ἐν τέλει τῇ προτάσει τοῦ κ. Κρέμου ἐψήφισε ψήφισμα περιλαμβάνον τὰ ἑξῆς : α'.) Ἐκφράζει τὸ ἔθνος τὴν εὐχὴν νὰ σχηματισθῇ κυβέρνησις ἐξ ἑλῶν τῶν κομμάτων ἰσχυρὰ καὶ ἱκανὴ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς παρούσας δεινὰς περιστάσεις β'.) Ἡ σχηματισθησομένη κυβέρνησις νὰ ἐπιδιώξῃ παντὶ σθένει τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας (ῤῥίσι). Νὰ ἐκφρασθῇ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ λαοῦ εἰς τοὺς βουλευτὰς καὶ ἐν γένει τοὺς πολιτευτὰς ἐκείνους οἵτινες ἐξεφράσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν κομμάτων.

Εἶτα ἐξελέγη ἐπιτροπὴ ἣτις ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδώσῃ τὸ ψήφισμα εἰς πάντας τοὺς κομματάρχας. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ προσῆλθεν εἰς τοὺς κομματάρχας. Καὶ πρῶτον μὲν παρουσιάσθη εἰς τὸν Δηληγεώργην ὅστις ἐδήλωσεν ὅτι δέχεται καὶ ἀνευφημήθη ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ἐκεῖθε ἡ διαδήλωσις μετέβη παρὰ τῷ Κουμουνδούρῳ καὶ τῷ Ζαίμῃ οἵτινες ἀπὸ τοὺς ἐξώστας των ἐδήλωσαν ὅτι θὰ βοηθήσωσι τὴν ἔνωσιν ταύτην ἵνα ἐπιτευχθῇ.

Μεθ' ὃ τὸ συλλαλητήριον διηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ

Τρικούπη καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἀνῆλθε παρ' αὐτῶ· οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι ὑπείκων εἰς τὴν παρακέλευσιν τοῦ λαοῦ θὰ προσέλθῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἐφανέρωσεν ὅμως καὶ τὰς ἀρχάς του.

— Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης συνόδου — εἶπε πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν — ἡ ἰδέα αὕτη ὑπεστηρίχθη παρ' ἐμοῦ ἢ ἰδέα τῆς συμφωνίας ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἥτις συνεπάγεται τὴν συμφωνίαν καὶ σύμπραξιν ἐπὶ τῶν προσώπων. Εἶναι δὲ τὰ πράγματα αἰ προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ χρηματικαὶ θυσίαι πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπὶ πόλεμον συντεταγμένης παρασκευῆς. Ὄταν γίνεται δὲ λόγος περὶ θυσιῶν πρὸς αὐτάς καὶ τὴν ἰδέαν αὐτὴν δεῶν νὰ ἐθιοθῇ ὁ λαὸς ἂν ὄντως θέλῃ νὰ πεισθῇ ὅτι κίνδυνοι ἐπικρατοῦν οἵτινες πρέπει νὰ εὕρωσι τὴν χώραν ἔτοιμον διὰ πᾶν διάδημα. Ἐν τῷ μεταξὺ δύναται ὁ λαὸς νὰ ἐκφράζῃ ἠσυχῶς καὶ ἐπιβλητικῶς τὰς ἰδέας του καὶ τὸ συνταγματικώτερον μέσον τῆς τοιαύτης ἐκδηλώσεως εἶναι σοβαρὰ καὶ ἀνάλογα τῶν περιστάσεων συλλαλητήρια, οὐχὶ δὲ θορυβῶδεις συναθροίσεις καὶ ταραχώδεις συναγωγαὶ ὑποδιάζουσαι καὶ τῶν περιστάσεων τὴν σοβαρότητα καὶ τοῦ λαοῦ τὸν χαρακτήρα, καὶ ζημιούσαι τὸν τόπον ὑπὸ ἠθικὴν ἐποψίν ἐσωτερικῶς καὶ ἑξωτερικῶς. Πολιτικοὶ ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματός των εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες μεταβάλλουσιν γνώμην ἢ φρόνημα ὑπείκοντες εἰς τὴν πίεσιν ἔστω καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀξίους δὲ τιμῆς ἔδει νὰ θεωρῇ ὁ λαὸς τοὺς τιμήσαντας αὐτὸν διὰ τῆς σταθερότητος εἰς τὰς ἰδέας των. Ἐκεῖνο τὸ ὅποσον ἤδη ἐπιβάλλετο εἰς τὸν λαὸν εἶναι ὅτι πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν αἰ ἀποθῆκαι νὰ πληρωθῶσι μόνον των πολεμοφοδίων καὶ ἡ χώρα νὰ παρασκευασθῇ στρατιωτικῶς ἄνευ μεγάλων χρηματικῶν δαπανῶν.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Τρικούπη εἰλικρινῆς καὶ αὐστηρά, καθορίζουσα δὲ τὰ πράγματα καὶ θέτουσα τὸ ζήτημα εἰς τὴν θέσιν του, ἐνέπλουσε τοὺς ἀποτελέσαντας τὴν ἐπιτροπὴν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὁ Τρικούπης ἐξελθὼν εἰς τὸν ἐξώστην ἐν-

θουσιωδῶς. Εἶτα ἐδήλωσεν ὅτι μετέχῃ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὁ κ. Θ. Δηληγιάννης.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κουμουνοῦρος προέβη εἰς διαδήματα πρὸς καταρτισμὸν τοῦ ὑπουργείου τοῦ κληθέντος με γ ά λ ο υ ὑ π ο υ ρ γ ε ἰ ο υ, ἐνῶ ἡ ἀγωνία ἠϋξάνεν καὶ αἱ διαδόσεις αἰ κυκλοφοροῦσαι ἔπλαττον μυρία καθ' ἑκάστην στιγμήν ὑπουργεῖα διαψευδόμενα μετ' ὀλίγον.

Ὁ Κουμουνοῦρος ἀπηθύνθη πρῶτον εἰς τὸν Ζαΐμην, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη ἄνευ ὤρων νὰ συμμεθέῃ τῆς νέας κυβερνήσεως οὕτω δὲ ἐκ τῶν προτέρων ὤρισθη αὐτῷ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Εἶτα ὁ Κουμουνοῦρος ἀπηθύνθη εἰς τὸν Τρικούπην, οὗτος ὅμως ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι μὲν πρόθυμος νὰ μὴ ἀντιπολιτευθῇ τὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ βοηθήσῃ μάλιστα αὐτὴν κατὰ τὰς ἐνεργείας τῆς, ἤρνεϊτο ὅμως νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου καὶ τὴν ἀρνήσιν ταύτην ἐστήριζεν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἐπιβλάσῃς θὰ ἦτο ἡ σύμπραξις.

Ὁ Κουμουνοῦρος ὅμως ἐπέμεινα. Δύο φίλοι τοῦ βουλευταί, οἱ κ. κ. Σωτηρόπουλος καὶ Φιλήμων, ἐστάλησαν μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τὸν πείσωσιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐπέστρεψαν ἀπρακτοί. Τότε ὁ Κουμουνοῦρος ἐκόλλησεν παρ' ἑαυτῷ τὸν Κεχαγιᾶν καὶ ἡ ἐπέμειναις τοῦτον ὡς καὶ τὸ ἐπελθὸν μέγα συλλαλητήριον ἐπεισαν τέλος τὸν Τρικούπην νὰ δηλώσῃ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὸ ὑπουργεῖον.

Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἡ συγκίνησις ἐν τῇ πόλει καὶ ἡ ἀγωνία ἐπετείνετο, ὁ δὲ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Βασιλέως Καλλίνοκης συχνὰ ἐπεσκέφθη τοὺς κορυφαίους τῶν πολιτευομένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ζητῶν τὴν γνώμην των ἐπὶ τῶν πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιστάσεων.

Τέλος τὴν 23 Μαΐου μετὰ δίωρον συνομιλίαν, ἣν ἔσχε μετὰ τοῦ Βασιλέως ὁ Κουμουνοῦρος μετέβη εἰς τὴν παρὰ τῇ Κυψέλῃ ἐπαυλίῳ τοῦ Κανάρη καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐπεθύμει νὰ τὸν ἴδῃ προεδρεύοντα τοῦ ὑπουργικοῦ

συμβουλίου. Ὁ ἐνδοξος ναύαρχος ἐδέχθη τὴν ἐντολὴν ἀνευδοιάστως καὶ ἀνελθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα συνεννοήθη μετὰ τοῦ Βασιλέως. Τὴν ἐπομένην δις συνῆλθον παρ' αὐτῷ οἱ κορυφαῖοι τῶν κομμάτων καὶ δις διελύθησαν ἀπρακτοὶ τέλος δὲ τὴν μεθεπομένην κατηρτίσθη τὸ μέγα ὄνομασθὲν ὑπουργεῖον ὡς ἑξῆς :

Κ. Κανάρης πρόεδρος καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Χ. Τρικούπης ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἄλ. Κουμουνοῦρος ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἐπ. Δεληγεώργης ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Θρ. Ζαΐμης ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Θ. Δηληγιάννης ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας.

Χαρ. Ζυμβρακάκης ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον ἅμα κατηρτίσθη ἔσπευσε νὰ γνωρίσῃ τοῦτο εἰς τὸν λαὸν ὅστις ἐξέφρασε παντοιοτρόπως τὴν χαρὰν του. Φωταΐαι καὶ διαδηλώσεις ἐγένοντο ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ δὲ μόνον ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ἤρχετο εἰς τὰ πράγματα διὰ νὰ συντάξῃ στρατιωτικῶς τὴν χώραν καὶ μετὰ τὴν δήλωσιν μάλιστα τοῦ Τρικούπη περὶ θυσιῶν, μόνον ἐν Τριπόλει τὴν ἰδίαν ἐσπέραν τῆς συστάσεως τῆς νέας κυβερνήσεως συνελέγησαν δι' ἐράνου καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης 20,000 δρ.

Συγχρόνως καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ τύπου ἤρχισε μεταβαλλομένη καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ «Καιροὶ» οἱ τόσον αὐστηροὶ συνήθως κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐξηυμενίσθησαν ὅπως δήποτε.

Οἱ Ἕλληνες — ἔγραφεν ἑκτακτος ἀνταποκριτῆς πρὸς τὸ Λονδίνειον φύλλον οἱ ἔχοντες περισσότερα δικαιώματα παντὸς ἄλλου λαοῦ πρὸς ἐξέγερσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐφησυχάζουσιν οὐχὶ διότι λησμονοῦν τὰ ἀπαράγραπτα αὐτῶν δικαιο-

ώματα τὰ ὅποια καὶ ἡ ἱστορία τοῖς ἀναγνωρίζει κατὰ τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ διότι φοβοῦνται τὰς δυνάμεις καὶ ἰδίως τὴν Ἀγγλίαν. Αἰσθάνεται ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὅτι ἀν ἐξεγείρωνται οἱ Σλαῦοι ἔχουσιν ὀπισθεν αὐτῶν τοὺς Ρώσους ὑποκινητὰς καὶ συμπράκτορας. Ἀποροῦσι δὲ καὶ δικαίως ἐνταῦθα διὰ τὴν ἀκατανόητον στάσιν τῆς Ἀγγλίας. Ἐν αὐτῇ εἰλικρινῶς ὑποστηρίζει τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας μόνον διότι φοβεῖται τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Ρωσσίας πρὸς τὸ Αἶγαϊον πέλαγος, τότε πρέπει νὰ πεισθῇ ἀκριδῶς ν' ἀντιπράττῃ κατὰ τῶν σχεδίων τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμούνων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πρωτοπορείαν τοῦ Πανολαδισμοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων οἵτινες πράγματι δύναται νὰ εἶναι τὸ μόνον κατὰ τῆς Ρωσσίας πρόσκομμα καὶ ἐκτεινόμενοι πρὸς τὰ ἄνω καὶ καταλαμβάνοντες χώρας αἵτινες τοῖς ἀνήκουοι, καὶ ἀναγνωρίζοντες ἴδιον καὶ ανεξάρτητον ἔθνησιμὸν νὰ ἐμποδίσωσι φυσικῶς τὸν Σλαβικὸν χείμαρρον ἀπὸ τοῦ νὰ παρασύρῃ ὀλόκληρην τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Δὲν λησμονοῦν οἱ ἐν Ἀθήναις ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὀφείλεται τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα τελεσίγραφον τῆς Πύλης κατὰ τὸ 1867 τὸ παραδόσαν τὴν Κρήτην εἰς τὴν Πύλην μετὰ τριετῆ ἀιματηρὸν ἀγῶνα. Ἐν τῷ ὄντι ἡ Ἀγγλία ἔχει συμφέρον ν' ἀνακοπῇ ἢ πρόοδος τοῦ Πανολαδισμοῦ δεῖον νὰ ἐνοστεριωθῇ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσῃ τέλος ἡ Ἀγγλικὴ διπλωματία.

« Ὑβρίζουσι τοὺς Ἕλληνας οἱ Ἀγγλοὶ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν θεωρεῖ αὐτοὺς φλυάρους, ὀκνηροὺς, κακῶς διαχειρισθέντας τὴν ἐλευθερίαν ἣν τοὺς ἐδώκαμεν καὶ τέλος πολὺ κατωτέρους ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Καὶ ὅμως προκαλῶ τοὺς λέγοντας ταῦτα νὰ διέλθωσιν ἐξ Ἀθηνῶν. Θὰ ἴδουν πόλιν φανερώουσαν φιλοπονίαν τῶν κατοίκων τῆς, λαὸν ἤρεμον καὶ προσηγῆ. Ἄλλως τε ποία εἶναι ἡ κατάστασις τῶν ἄλλων ὑπὸ ζυγὸν ἀδελφῶν αὐ-

τῶν ἢ μᾶλλον ποία εἶναι ἢ θέσις τῶν ἄλλων ἐλευθερωθειῶν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν φυλῶν ;»

Λέγεται ὅτι καὶ ἡ ἀνταπόκρισις αὕτη ὠφείλετο εἰς τὸν αὐτὸν τακτικὸν τῶν «Καιρῶν» ἀνταποκριτὴν τὸν γνωστὸν ἐν Ἀθήναις Φρῆμαν ὅστις πολλάκις εἶχεν ἀποστείλει ἀνταποκρίσεις πολὺ ταύτης διαφερούσας. Προκειμένου ὅμως νὰ μεταβάλῃ πολιτικὴν τὸ παγκόσμιον φύλλον κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας περιστάσεις ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ προπαρασκευάσῃ τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔδαφος διὰ τῆς ἀνταποκρίσεως ἐκείνης.

Κατὰ τὸ πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ μεγάλου ὑπουργείου διάστημα ὁ Τρικούπης ἔγραψε σειρὰν θαυμασίων ἀρθρῶν ἐν τῇ «Ὠρᾷ» ἐξ ὧν μεταφέρομεν τὰ δύο κατωτέρω.

Πολιτικὸν Δελτίον

Ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἡ πραγματοποιήσις τῶν καταλλήλων πρὸς τὰς περιστάσεις ἀποφάσεων ἀπαντᾷ δύο κατηγοριῶν ἐχθρούς. Ἐπίσης ἀντιστρατεύονται πρὸς τὴν τελεσφόρον ἐνέργειαν τοῦ ἔθνους οἱ ἀρνούμενοι ἢ περιορίζοντες ἐντὸς ὀρίων ἀνεπαρκῶν τὴν ἀνάγκην ἐκτάκτων μέτρων καὶ οἱ συνιστῶντες ἢ παριστῶντες ὡς ἀπαραίτητα μέτρα ἀπαράδεκτα καὶ ἀπραγματοποιήτα. Ἐνόσω ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος δὲν εἶχε κηρυχθῆ, πολυτευόμενοι ὑπέικοντες εἰς τὰς ἀναγκαίας τῇ περιστάσει θυσίας ἐναντιότητά τῆς δημοσίας γνώμης, καλυπτομένην ὑπὸ κενοῦς περὶ παρασκευῶν λόγους, ἀπέφευγον οἱ πλεῖστοι τὴν νομοθέτησιν ἐκτάκτων μέτρων ἀληθοῦς καὶ ἐπαρκοῦς ἐθνικῆς ἐνεργείας· ἀφοῦ δὲ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, κατ' οὐσίαν δὲν μετεβλήθησαν αἱ διαθέσεις, πολλοὶ ὅμως ἐστράφησαν ἄλλην ὁδὸν πρὸς καταπολέμησιν τῆς πραγματοποιήσεως μέτρων ἐκτάκτου ἐθνικῆς ἐνεργείας, παριστῶντες τὰ μέτρα ταῦτα ὡς τοσοῦτον ὑπέρτερα τῶν δυνάμεων τοῦ κράτους καὶ τοσοῦτον

ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ὀλέθρια, ὥστε ἀναποδρόστως ν' ἀγῶσιν εἰς τὸ ἀποσιωπώμενον συμπέρασμα, ὅτι τοιαύτης ἐνεργείας σωτηριωδέστερα ἢ ἀποχή.

Ἐνῶ οἱ ἐμμένοντες εἰς τὸ πρῶτον σύστημα προσπαθοῦσι διὰ παντός μέσου νὰ φέρωσι τὴν ἀποτυχίαν τοῦ περὶ ἐφεδρείας νόμου ἐξογκοῦντες τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς διευθέτησιν τῶν στρατοπέδων καὶ παριστῶντες ταῦτα καὶ τὴν ἐκγύμνασιν τῶν ἀνδρῶν ὡς ἄχρηστα, οἱ τὸν ἕτερον τρόπον τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας ἀσπαζόμενοι συνιστῶσι τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κληθροσόμενων ἀνδρῶν, καθ' ἣν ὥραν ταραῦται ἀναφύονται δυσχέρεια εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἤδη ὠρισμένου ἀριθμοῦ, ὥστε παρὰ πολλῶν καὶ οὕτω προλέγεται ὡς ἀφευκτος ἢ ἀποτυχία τοῦ νόμου. Ἀντὶ μόνον τῶν ἐφεδρῶν τῶν δύο κατηγοριῶν, καλέσατε, λέγουσιν, εὐθύς ἀμφοτέρας, ἐπιτρέψατε δὲ τὴν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ὑποβολὴν εἰς προσωπικὴν ἐργασίαν παντὸς ἄγοντος ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 16 ἕως τοῦ 60 ἔτους, ἵνα δὲ ἔτι μᾶλλον καταστήσωσιν ἐναργές τὸ ἄσκοπον καὶ ἀπατηλὸν τῆς θυσίας, περιορίσατε, λέγουσι, τὴν ἐκγύμνασιν τῶν ἐφεδρῶν εἰς 40 ἡμέρας, μεθ' ἧς βεβαίως ἐννοοῦσιν ὅτι θὰ ἐπανέλθωσιν οἱ ἐφεδροὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ὡς ἄχρηστοι ἐν τῷ στρατῷ. Ἐνῶ οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐκτάκτων ἐνεργειῶν διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἀνεπαρκείας τῶν μέσων ἠρνήθησαν ἐλάττωσιν τιμῆς τοῦ δανείου τῶν 10,000,000 δραχμῶν ἐκ τριῶν ἑκατοστῶν, δι' ἧς ἐξησφαλίζετο ἡ ἐπιτυχία, οἱ διὰ τοῦ ἀντιθέτου συστήματος ταῦτα ἐπιζητοῦντες ἀντὶ τριῶν προτείνουσι 19 ἑκατοστῶν ἐλάττωσιν συνάμα δὲ καὶ διπλασιασμὸν τοῦ τόκου. Ψηφίσατε, λέγουσι, νόμον δανείου ἑκατὸν ἑκατομμυρίων εἰς ὁμολογίας ἐξ ἑκατὸν δραχμῶν ἐχούσας πραγματικὴν ἀξίαν 60 καὶ τόκον 12. Ἴνα δ' ἡ κατάδηλον καὶ τὸ ἀπραγματοποίητον τοῦ τοκογλυφικοῦ τούτου δανείου προσθέτουςιν ὅτι αἱ ὁμολογίαι ἔσονται 100 δραχμῶν, τουτέστι προ-

ωρισμένοι εἰς διαθέσειν παρὰ τῷ λαῷ· τοῦ δέ, ὅτε εἶναι γνω-
 στὸν ἐκ τῆς τελευταίας μάλιστα μετατροπῆς τοῦ μεταλλικοῦ
 νομίσματος, ὅτι τὸ κυκλοφοροῦν μέταλλον ἐν τῇ χώρᾳ εἶναι
 πολλοστημόριον τῶν 100 ἑκατομμυρίων· δὲν ἀρκεῖ ὅμως τοῦ-
 το· ἐπιβάλλουσι καὶ ἔρανον ἀναγκαστικὸν καὶ σφετερισμὸν
 λόγῳ δανείου τῶν λιμενικῶν ταμείων καὶ τῶν κληροδοτημά-
 των. Εἰς ἐγγύησιν δὲ τοῦ ἀποφέροντος τόκον 20 τοῖς 0)0 δα-
 νείου 60 ἑκατομμυρίων πραγματικῶν παριστώντων 100 ἑκα-
 τομμύρια ὀνοματικά, ἤτοι ἐτησίᾳ πληρωμῆς 12 ἑκατομμυ-
 ρίων, προσφέρουσιν οἰκονομίας ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν ἡμί-
 σεων δημοσίων θέσεων καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς μισθοδοσίας
 τῶν ἄλλων κατὰ 30-0)0· τοῦ δανείου δὲ ἔντος διηνεκοῦς, ὡς
 μὴ προσδιορισθέντος ἐτησίου χρεωλύτρου, διηνεκὲς ἔσται καὶ
 τὸ μέτρον τῶν οἰκονομιῶν. Ἐπειδὴ δ' αἱ οἰκονομίαι αὗται
 κατὰ πλεῖστα ἑκατομμύρια ὑστεροῦσι τῶν 12 ἑκατομμυρίων,
 συμπληρώσατε, λέγουσι, τὰ λοιπὰ διὰ βεβαίων φόρων ὡς εἶναι
 οἱ τελωνειακοί, προσποιούμενοι ὅτι λημονοῦσιν ὅτι εἰσερχο-
 μένης τῆς Ἑλλάδος εἰς στάδιον πολέμων καὶ καταστροφῶν,
 στερεῦουσιν αἱ πηγαὶ τῶν τελωνειακῶν εἰσοδημάτων.

Ἰκανὰ ταῦτα αὐτολελεῖ μετενεχθέντα ἐκ δημοσιεύσεων
 τῶν τοιαῦτα τερατευομένων εἰς ἐνδειεῖν τῆς μεθόδου, δι' ἧς
 ἐφαρμόζοντες τὸ σύστημα τῆς εἰς ἀτοπον ἀπαγωγῆς προσπα-
 θοῦσιν οὗτοι ν' ἀποτρέψωσι τὴν χώραν ἀπὸ τῆς ἐπιτελέσεως
 τῶν καθηκόντων αὐτῆς.

Δυσχερῆς ἀληθῶς εἶναι ἡ ἐθνικὴ ἐνέργεια, ἣν αἱ περι-
 στάσεις καλοῦσι, καὶ μεγάλαι αἱ θυσίαι, εἰς ἃς θὰ ἐκθέσῃ αὕτη
 τὸ ἔθνος, ἀλλ' εὐτυχῶς αἱ θυσίαι, καὶ ἐνέργειαι δὲν εἶναι ὑ-
 πέρτεραι τῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἂν ἔχη τὴν θέλη-
 σιν καὶ λογικῶς ἐνασκήσῃ αὐτήν. Ἐκοιμᾶτο μέχρι τοῦδε ἡ θέ-
 λησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἂν δὲν ἴσχυσαν ἵνα ἐξυπνίσωσιν αὐ-
 τὴν τὰ προανακρούσματα τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολέμου, θέ-
 λει ἀφεύκτως ἐγερθῆ τοῦ πολέμου συνισταμένου. Ἡ ἀτυχὴ

ὅμως ἐνάσκησις τῆς θελήσεως δύναται ἀμέσως ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων νὰ ματαιώσῃ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς, εἴτε μὴ λαμβανομένης ἐγκαίρως ἐπαρκοῦς πρὸς τὴν ἀνάγκην προνοίας, εἴτε παρεκτρεπομένης τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας εἰς ἀποφάσεις, ὧν ἄμεσον ἀπὸτέλεσμα ἔσται ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ Κράτους. Τὸ ἐλληνικὸν κράτος οὔτε ὁ ὅλος Ἑλληνισμὸς εἶναι, οὔτε τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τοῦ κράτους οπουδαῖαι ἐθνικαὶ δυνάμεις· ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτει δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὁργανισμὸς τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, οὗ ἄνευ ἀνέφικτος ἡ ἐπιτυχία. Ἐπιμελῶς ἄρα ὀφείλει ἡ Βουλὴ ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν πρότασιν τείνουσαν εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς. Αἱ οἰκονομίαι εἶναι ὠφέλιμοι, ὅταν ἀποκοπῶσι τὰ περιττά, εἶναι ἀσπασταὶ καὶ ὅταν καταργῶσιν ἔξοδα πολυτελείας, ἐπιβάλλοντα δ' ἐν τῇ παρούσῃ στιγμῇ γενικώτερον εἰς ἐνδείξειν τοῦ μέτρου, ἐνῶ πάντες ὀφείλουσι νὰ ὑποστῶσι θυσίας, ἀλλὰ πέραν τῶν ὁρίων τούτων, ὅταν αἱ οἰκονομίαι περικόπτουσαι ἀναγκαῖα πρὸς τὴν κίνησιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς φέρωσι προσκόμματα εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν, πάντοτε μὲν εἶναι ἀποκρουστέαι, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἤδη ὅτε πᾶσα ἡ ἔκτακος ἐθνικὴ ἐνέργεια δέον ν' ἀπορρῆῃ ἀπὸ τῆς κανονικῆς τοῦ κράτους κυβερνητικῆς λειτουργίας καὶ νὰ συνδυάζηται πρὸς ταύτην. Οἱ χρημάτικοι πόροι, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτερον μοχλὸν τῶν πολεμικῶν ἔργων, εἶναι ἐλπίς νὰ ἐξευρεθῶσι μόνον διὰ τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τοῦ κράτους· αὐτὰ τὰ τακτικά ἔξοδα τοῦ κράτους θέλουσιν ἐλαττωθῆ ἐπαισθητῶς ἢ καὶ ἐκλείψῃ τὸ πλεῖστον, ἂν ἐπιτραπῇ νὰ εἰσχωρήσῃ ἢ παράλυσις εἰς τὴν διοίκησιν διὰ τῆς καταργήσεως ἀναγκαίου προσωπικοῦ ἢ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς τὴν συντήρησιν αὐτοῦ μέσων. Τὰ ἔκτακτα οἰκονομικὰ μέτρα, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῶν, εἶναι προσωρινά, ἐπομένως ἢ ἐξ αὐτῶν χρηματικὴ ὠφέλεια εἶναι μικρά. Ἡ πρότασις περὶ

ἐκτάκτου μέτρου καταργήσεως θέσεων καὶ περικοπῆς τῶν μισθῶν συνδυασθησομένου πρὸς διαρκῆς δάνειον ἀποδεικνύει τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν ἐπιχειρούντων ἐπὶ ζητημάτων τοσοῦτον σπουδαίων ν' ἀποφαίνωνται ἀμελέτητοι, ὡσανεὶ ἐπρόκειτο περὶ ἐπουσιώδους διατάξεως συνήθους τινὸς νομοθετήματος. Ἀποδεχόμενοι οἰκονομίας, ἐφ' ὅσον βελτιοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἐπιδιώκουσι σκοπὸν ἠθικόν, δὲν πρέπει ν' ἀπατώμεθα περὶ τῆς ἐννοίας οὕτων προσδοκῶντες ἐκ τῶν οἰκονομιῶν σπουδαίους πόρους. Οἱ πόροι δι' ὧν θὰ ἐπιτελεσθῶσι τὰ ἔργα, εἰς ἃ ἀποβλέπομεν ἤδη, ὅτε ὁ πόλεμος εἶναι ὁ παρά πάντων ἀνομολογούμενος σκοπὸς τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἄλλοι ἢ δάνεια· δάνεια δὲ δύναται νὰ ἐλπίσῃ μόνον τὸ κράτος, οὔτινος ἢ διοικήσεως καὶ ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἐννοίαν εὐνομούμενης πολιτείας.

Ταύτην λοιπὸν τὴν ἐννοίαν ὀφείλομεν διὰ πάσης προσπάθειας νὰ καταστήσωμεν ἐναρχέστεραν περὶ τάφορωντα εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ὡς πρὸς δὲ τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν ἐμμένομεν εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι μὴδὲλως διακόπτοντες τὰ τῆς ἀρξαμένης ταπεινῆς συντάξεως, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μεταβατικοῦ περὶ ἐφεδρείας νόμου, διότι ἡ ἐγκατάλειψις αὐτοῦ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐκτελέσεως, εἰς ὃ σήμερον περιῆλθε, θὰ ἦναι πολλαχῶς ἐπιβλαβῆς, ὀφείλομεν κατὰ τὰλλα νὰ κανονίσωμεν τὰ τῆς ἐκτάκτου συντάξεως, καθ' ὃν τρόπον ὑπαγορεύει αὐτὰ ἡ κατάστασις τῆς χώρας ὑπάρχει αὕτη ἢ θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ τακτικῆς στρατιωτικῆς συντάξεως καὶ ἐκτάκτου πρὸς πόλεμον παρασκευῆς, ὅτι ἐν τῇ τακτικῇ στρατιωτικῇ συντάξει ἐπιζητεῖται διὰ ταύτης καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν ἠθῶν τῆς χώρας συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς νέας νομοθεσίας ἐνῶ ἐν τῇ ἐκτάκτῳ πρὸς πόλεμον παρασκευῇ μόνος σκοπὸς εἰς ὃν ὀφείλομεν ν' ἀφορῶμεν, εἶναι ἡ ἐπιτυχία ἐν τῇ πολεμικῇ ἐνεργείᾳ, συνδυαζομένων τῶν στρατιω-

τικῶν μέτρων πρὸς τὰ ἦθη τῆς χώρας καὶ μὴ ἐπιζητουμένης τῆς τροποποιήσεως τούτων δι' ἐκείνων ἐν μέτρῳ τακτικῆς συντάξεως ἐπιτρέπεται ν' ἀπαιτῶμεν τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεων, ὑπὲρ ὧν ἡ χώρα, ὡς ἀσυνείθιστος εἰς αὐτάς, δὲν δεικνύεται διατεθειμένη· τὴν ἐλλείπουσαν συνήθειαν θέλει μεταδώσει εἰς τὸν λαὸν αὐτὴ ἢ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου σκοπὸν ἔχοντος ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἠθικὴν διαμόρφωσιν. Ἐπικειμένου ὁμοῦ πολέμου, ἵνα συγκεντρώσωμεν εὐθύς τὰς δυνάμεις, ὧν χρεῖαν ἔχομεν, ὀφείλομεν συμφώνως πρὸς τὰ ἦθη τῆς χώρας νὰ ἐργασθῶμεν καὶ διὰ τοῦτο προετείναμεν σήμερον, ὅτε ὁ πόλεμος εἶναι τὸ ἐν Ἀνατολῇ καθεστῶς, τὴν ἀνυπέρθετον συμπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐκ ταγμάτων ἐθελοντῶν. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο δύναται ἡ Ἑλλάς ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων νὰ ἔχη ἐτοιμοπόλεμον στρατὸν 30 ἕως 40 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ δὲ παρακολουθῶν ἐπιμελῶς τὰς διπλωματικὰς καὶ στρατιωτικὰς περιπετείας τοῦ ἀρξαμένου πολέμου θέλει δυστάσει ν' ἀποφανθῆ, ὅτι ἔχουσα ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τοιαύτην δύναμιν δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ποιήσῃ λυσιτελῆ αὐτῆς χρῆσιν.

Πρὸς καταρτισμέναι καὶ συντήρησιν διωργανουμένου στρατοῦ 30 ἕως 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, μεγάλα ἀπαιτοῦνται θυσίαι ἀλλ' οὐχὶ ὑπέρτεραι τῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, ὅταν τὸ ἔθνος θελήσῃ νὰ ὑποβληθῆ εἰς αὐτάς. Τὸ ἀληθές τοῦτο μέτρον τῆς κατὰ ξηρὰν στρατιωτικῆς συντάξεως συμπληρουμένης δι' ἀναλόγου καὶ κατὰ θάλασσαν, ὀφείλομεν νὰ ἐπιδεικνύμεν εἰς τὸ ἔθνος ἵνα πειθόμενον, ὅτι δὲν ζητοῦνται παρ' αὐτοῦ τ' ἀδύνατα, ἐκφράσει ὁμόφωνον τὴν ἀπαιτήσιν αὐτοῦ, ὅπως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία κανονίσῃ ἐσπευσμένως τὰ εἰκότα πρὸς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐφικτῆς ταύτης πρᾶσεως. Δυνατὸν ἢ συζητήσις ν' ἀποδείξῃ λυσιτελεῖς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐκτάκτων δυνάμεων ἰδέας διαφερούσας τῶν παρ' ἡμῶν ἐκφρασεῖσιν· ἀλλ' ἀναμφροβήτητον

εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλάς ὀφείλει νὰ ἐργασθῆ ὡς κράτος διωργανω-
 μένον καὶ οὐδὲν νὰ ἐπιτρέψῃ δυνάμενον νὰ χαλαρώσῃ τὴν
 κυβερνητικὴν λειτουργίαν, ὡς κράτος δ' ὀργανωμένον ἐργα-
 ζόμενον ὀφείλει νὰ ὑποβληθῆ εἰς ἐπαρκεῖα πρὸς τὸ ἔργον θυ-
 σίας ὀδηγούμενον ἐκ τῶν ἐνεστώτων τῆς χώρας ἐθίμων περὶ
 τοῦ τρόπου τῆς ταχυτέρας ἐκτελέσεως καὶ τῆς τελεοφορωτέ-
 ρας διαρρυθμίσεως τῆς πολεμικῆς τοῦ ἔθνους παρασκευῆς.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐπηκολούθησε μετὰ τινὰς ἡμέρας τὸ κα-
 τωτέρω ἄρθρον τὸ ὁποῖον ἔκαμε μεγάλην αἰσθησιν :

«Ἦτο ἐποχή, καθ' ἣν αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ὅλως
 ἀνεπαρκεῖς πρὸς διεξαγωγὴν ὀργανωμένου ἀγῶνος. Ἰδίως,
 ὅτε κατὰ τὸ 1854 παρεσύρθη ὁ ἑλληνισμὸς εἰς ἐπανάστασιν,
 ἀδύνατον ἦτο νὰ γίνῃ παρασκευὴ πρὸς συντεταγμένον ἀγῶνα,
 καὶ ἀφοῦ ὅπωςδήποτε ἀπεφάσισε τότε ὁ ἑλληνισμὸς ν' ἀγωνι-
 σθῆ, δὲν ἠδύνατο νὰ κατέλθῃ ἄλλως εἰς τὸ στάδιον ἢ ἀσύν-
 τακτος, ἀδιοργανωτος καὶ στηριζόμενος εἰς μόναι τὰς φυσικὰς
 αὐτοῦ ἐπαναστατικὰς δυνάμεις. Ἄλλ' ἂν ὁ τότε ἀγὼν οὕτω
 διεξαγόμενος μικρὰν παρεῖχεν ἐλπίδα ἐπιτυχίας, αἱ ἔκτοτε γε-
 νόμεναι τελειοποιήσεις τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου καὶ οἱ πρόοδοι
 ἐν τῇ πολεμικῇ τέχνῃ ἐπληρῆσαν τὰς δυσχερείας τῆς πάλης
 ἐπαναστατικῶν σιφῶν πρὸς τάγματα συντεταγμένα. Εὐτυ-
 χῶς ὁμως ἔκτοτε τοσοῦτον ὕλικως προώδευσεν ὁ ἑλληνισμὸς,
 ὥστε, ὅ,τι τότε ἦτο ἀνέφικτον, σήμερον δὲν εἶναι ἀκατόρθω-
 τον. Ἄν ἡ Ἑλλὰς, ἀφ' οὗ χρόνου ἤρξατο ἡ περὶ παρα-
 σκευῶν ἀπαίτησις, ἔφερε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην ἐν τῇ θελή-
 σει, ὡς προέφερον αὐτὴν ἐκ τῶν χειλέων, καὶ ἐπεβάλλετο
 εἰς παροχὰς χρημάτων καὶ προσωπικῆς ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρε-
 σίας μεγάλης μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων αὐτῆς,
 σήμερον θὰ ἦτο τὸ κράτος ἀρκούντως συντεταγμένον στρα-
 τιωτικῶς, ἵνα δύνηται ν' ἀφορᾷ πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν
 ἀξιώσεων αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν, ἀφοῦ μάλιστα σή-
 μερον ἡ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς λα-

ους τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἀντίθετος τῆς κατὰ τὸ 1854. Παρήλθεν ὁ τῆς παρασκευῆς χρόνος ἐν ἀπραξία καὶ ἀνέτοιμον κατέλαβε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐκρηγίς τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, δυσχερεστάτη δὲ ἤδη ἡ ἐκ τοῦ προχείρου ὀργάνωσις τῆς χώρας πρὸς ἔγκαιρον στρατιωτικὴν ἐνέργειαν. Ἀλλὰ καίτοι δυσχερής, δὲν εἶναι καὶ ἀδύνατος ἡ ὀργάνωσις αὕτη, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν τὴν θέλησιν καὶ νὰ διευθύνωμεν τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς νοημόνως. Οἱ φρονούντες ὅτι δι' ἀσυντάκτων ἐπαναστατικῶν ὁμάδων δύναται νὰ διεξαχθῇ ὁ ἀγὼν, εἰς ὃν παρασύρει τὴν Ἑλλάδα ἡ φορὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πραγμάτων, τοσοῦτον ἀποδεικνύονται ἀμβλυποῦντες πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου ἢ τοσοῦτον στεροῦνται εἰλικρινείας, ὥστε πᾶσα πρὸς αὐτοὺς συζήτησις ματαία. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος σήμερον ἢ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἢ ἐξωτερικὴ, μόνον ὀφείλει νὰ ἔχη σκοπὸν, ὑπὲρ οὗ πᾶσαν ἄλλην σκέψιν νὰ θυσιάζῃ, τὴν συγκράτησιν τῶν πραγμάτων, τὴν ἀποφυγὴν πάσης διπλωματικῆς ρήξεως, τὴν πρόληψιν παντός ἀσυντάκτου κινήματος, ἕως οὗ διεξαγάγῃ δι' ἐκτάκτου καὶ ἐσπευσμένης, ἀλλ' ἐσκεμμένης καὶ συστηματικῆς ἐνεργείας, τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν, πρὸς ἣν συνδιαζόμενα αἱ ἐπαναστατικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ διπλωματικὴ ἐνέργεια τοῦ κράτους δύναται ν' ἀποβῶσι τελεσφόροι. Τὴν ἐν τῇ παρούσῃ ὥρᾳ διατάραξιν τοῦ διπλωματικοῦ καθεστῶτος ἢ τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς. θεωροῦμεν συμφορὰν ἐθνικὴν, ἐγκλημα δὲ, ἂν παρ' ἡμῶν αὐτῶν προκληθῇ. Ὡς διάκεινται σήμερον διπλωματικῶς τὰ τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν εἰς τὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προμηθείας τοῦ ὑλικοῦ πολέμου παρεμβάλλεται διεθνὲς πρόσκομμα τῆς ἐσχάτης δ' ἀσυνεσίας ἀπαγόρευσις θὰ ἦτο πᾶσα παρ' ἡμῶν παράκλησις προώρου μεταβολῆς διεθνοῦς καταστάσεως.

Ἐπίσης δὲ καὶ αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι αἱ πραγματοποιούμεναι πρὸ τῆς στρατιωτικῆς ἡμῶν διοργανώσεως καὶ μὴ ὑποτεταγμένα εἰς αὐτὴν θέλουσι καταστήσει ταύτης τὴν δι-

εξαγωγήν ανεπίτευκτον καὶ ἐπομένως θέλουσι προκαλέσει χείρονα τῆς ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἡμῶν ἀπραξίας καταστροφὴν. Ἄλλὰ δὲν παραλύσουσι μόνον τὰ πρόωρα ἐπαναστατικὰ κινήματα τὴν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας κυβερνητικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔκτακτα μέτρα τὰ ἐπιζητοῦντα πόρους οὐχὶ ἐν τοῖς ἐπὶ τῆς πίστεως τοῦ κράτους στηριζόμενοις δανείοις καὶ ἐν τῇ πρὸς ἀπότισιν τῶν τόκων τῶν δανείων τούτων φορολογία, ἀλλ' ἐν τῇ ἀποσυνθέσει τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας χάριν οἰκονομιῶν ἐξαγοραζομένων δι' ἐλαττώσεως ἐσόδων πολὺ αὐτῶν ὑπερτέρων καὶ διὰ καταναγκαστικῶν δανείων φυγαδευόντων ἐκ τῆς χώρας πᾶν κεφάλαιον καὶ πᾶσαν πίστιν χάριν προϊόντος μηδαμινοῦ. Βάσις τῆς συντεταγμένης στρατιωτικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας εἶναι τὰ χρήματα, τὸ δ' ἀπαιτούμενον ποσὸν τῶν χρημάτων μόνον διὰ δανείων δύναμεθα νὰ πορισθῶμεν καὶ τούτων ἐξωτερικῶν. Τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ στρατιωτικῆς προμηθείας ὀφείλομεν νὰ πληρώσωμεν ἀπάσας εἰς μεταλλικόν, τὸ δ' ὅλον ἐν Ἑλλάδι μεταλλικόν δὲν εἶναι ἀνώτερον τῶν 25 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Καὶ ἂν δι' ἀναγκαστικοῦ δανείου κατωρθοῦτο ὅλον τὸ ποσὸν τοῦτο ν' ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῶν τραπεζῶν καὶ ἰδιωτῶν, πάλιν ἀνεπαρκῆς θὰ ἦτο ὁ πόρος πρὸς τὴν ἀνάγκην, ἢ δὲ οἰκονομικὴ καταστροφὴ τῆς χώρας καὶ αὐτοῦ τοῦ δημοσίου ταμείου τοῦ ἐν ταῖς χρηματικαῖς προσόδοις τῆς χώρας ἀντλοῦντος θὰ ἦτο τελεία. Ἐν τούτοις τοιαύτας ἰδέας ἠκούσαμεν καὶ ἀνέγνωμεν ὑποστηριζόμενας ἠκούσαμεν προτεινόμενον ὅπως, πλὴν τοῦ μεταλλικοῦ τῶν τραπεζῶν δανειζομένου πρὸς τὸ δημόσιον, δανείση καὶ ὁ λαὸς ἀπέναντι ἑκατονταδράχμων ὁμολόγων 10,000,000 δραχμῶν. Τὸ ὅλον τοῦ παρὰ τῷ λαῷ μεταλλικοῦ, ἐξαιρέσει τοῦ ἀποταμιεύματος τῶν τραπεζῶν, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5,000,000 δραχμῶν, ὧν ἄνευ δυσχερεστάτη ἢ χρηματικὴ αὐτοῦ δοσοληψία· ἀλλ' ἔστω ὅτι ἀφαιροῦμεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ 1)10 ἢ τὸ 1)5 τοῦ δανείου, πολὺ ἀπέχομεν τῶν 100,000,000 δραχμῶν· ἂν

δὲ καὶ τὸ ἔλον ἀφαιρέσωμεν, πάλιν τὸ προτεινόμενον ἀναγκαστικὸν δάνειον εἶναι ἰδανικὸν κατὰ τὰ 18)20. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Βουλὴ, εἰς τοιαῦται ἰδέαι ριφθῶσιν ἐν αὐτῇ, θέλει ἀποδιοπομπεύσει αὐτὰς ἐν περιφρονήσει. Ἡ Βουλὴ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θὰ ἐννοήσῃ τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῇ ἀποστολὴν τῆς συγκρατήσεως τοῦ κράτους διὰ τῆς ἀποκρούσεως παντὸς μέτρου τείνοντος εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς. Ἄν οἱ πρότερον τυφλῶς πιστεύοντες εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πεποιθήσεως ἔνεκα ταύτης ἀντιπράττοντες εἰς πᾶν μέτρον στρατιωτικῆς παρασκευῆς, σήμερον, ὅτε ὁ πόλεμος ἐξερράγη, ἐκπληκτοὶ ἐπὶ τῇ εὐθύνη διὰ τὸ ἀνέτοιμον τοῦ κράτους ἐπιζητήσωσι δι' ἀπονεννημένων σχεδίων νὰ παρεκτρέψωσι τὴν χώραν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ἐκτιμήσεως τῆς καταστάσεως, ἡ Βουλὴ βεβαίως δὲν θέλει παρασυρθῆ ὑπὸ προσπεποιημένων ἐπιδείξεων ἐνθουσιασμοῦ εἰς ἔνεργειαν ἀνταποκρινομένης πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῶν περιστάσεων μόνον διὰ τοῦ μεγαλείου τῆς καταστροφῆς, τὴν παρασκευάζουσιν. Ἡ Ἑλλάς ἀληθῶς δὲν ἔπραξε μέχρι τοῦδε τὰ εἰκότα καὶ σπουδαίως ἐκ τούτου κινδυνεύει νὰ ζημιωθῇ· ἀλλὰ πολὺ ἀπέχει ἔτι τῆς ἀπογνώσεως, εἰς ἣν παριστῶσιν αὐτὴν περιελθοῦσαν αἱ ἀπονεννημέναι προτάσεις τῶν τῶς μνηστῆριζόντων πάντα θεωροῦντα τὴν εἰρήνην ἐπισηφάλη, σήμερον δὲ συνιστώντων ἀντὶ πολεμικῆς συντάξεως τὴν κυβερνητικὴν ἀποσύνθεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

ΤΟ ΜΕΓΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

Μυστικάι συνεδριάσεις τῆς βουλῆς. — Ἐν λογοπαί-
γνιον τοῦ Τρικούπη, — Ὑπουργικὰ συμβούλια
εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν. — Σύν-
τονα μέτρα. — Στρατιωτικάι προπαρα-
σκευαί. — Τὸ ἐπισόδιον τοῦ φωτιά-
δου βέν. — Γάλλοι διοργανωταί
τοῦ στρατοῦ.

Τὸ ὑπουργεῖον εὐθὺς μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ (1) ἀ-
νηγγέλθη εἰς τὴν βουλὴν ἣτις ἐξεδήλωσεν ἄκραν χαρὰν διὰ
τὸν σχηματισμὸν αὐτὸν ἐπαρκῶς ἱκανοποιοῦντα τὰς ἀξιώσεις
ὄλων τῶν κομμάτων ὧν οἱ κορυφαῖοι εὗρισκοντο εἰς αὐτό.
Μόνον οἱ περὶ τὸν Βούλγαρον ἠγειραν θόρυβόν τινα, ἀλλ' ἡ
πλειοψηφία τοῦ τύπου διεκοίνωσεν ἤδη ὅτι κατ' ἀρχὴν ὁ
Βούλγαρος δὲν ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ ὑπουργείου

(1) Οἱ ὑπουργοὶ μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν των ἐνώπιον τοῦ βασι-
λέως μετέβησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀειμνήστου Δεληγεώργη ὅπου
ἡ σύζυγός του περιχαρῆς ὑπεδέχθη αὐτούς. Λέγεται ὅτι ἡ κ.
Δεληγεώργη προσφέρουσα εἰς τὸν Τρικούπη τὸν καφὲν τῷ εἶπε·

— Δὲν θὰ εἶναι πολὺ καλός, κ. Τρικούπη. Ἄλλ' ἄς εὐχη-
θῶμεν νὰ πάρωμεν τὴν Κρήτην διὰ νὰ σὰς προσφέρω Τουρκικόν.

Καὶ ὁ Τρικούπης ἐτοιμῶς ἀπήντησεν·

— Τὸ ἐλπίζω, κυρία μου. Ἄν καὶ ὡς Τουρκικὸς θὰ μὰς κο-
στίσῃ ἀκριβώτερα.

ἐκείνου ἀφοῦ ἄλλας ἐξέφρασεν ἀρχάς, πλὴν τούτων δὲ καὶ ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς ἀπὸ διειτίας ἤδη παραμένων, δὲν ἦτο ἐν γνῶσει τῆς τελευταίας πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐν γένει ὁμοῦς ὁ τύπος καὶ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔγραψε μετὰ πολλῆς ἀβρότητος κατὰ τοῦ πρῶην πρωθυπουργοῦ ὅστις ἀφ' ὅτου εἶχε κατηγορηθῆ, ἢ μᾶλλον ἀφ' ὅτου εἶχε μείνει ἐκκρεμῆς ἢ κατ' αὐτοῦ κατηγορία, εἶχεν ἐλκύσει πολλὰς συμπαθείας καὶ ὠμίλουν περὶ αὐτοῦ μετὰ τινος σεβασμοῦ ὡς περὶ νεκροῦ.

Ἦρχισαν λοιπὸν αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς κατ' ἀρχάς ὑπηρεσιακαὶ ἐντελῶς, ἐνῶ ἡ καινὴ γνῶμη ἀνήσυχος ἀνέμενε νὰ ἴδῃ τί θὰ ἐγέννη τὸ μέγα ἐκεῖνο ὑπουργεῖον περὶ τὸ ὁποῖον συνκεντρώθησαν τόσαι ἐλπίδες. Καὶ ἡ τοιαύτη ἐποσειώδης ἐργασία τῆς βουλῆς συνισταμένη εἰς σπουδαίους νόμους περὶ αὐξήσεως τῆς τελωνοφυλακῆς καὶ περὶ τοῦ νόμου τοῦ χαρτοσήμου ἐξηκολούθουν οὕτως ἀπελπιστικά, ὅτε μετατροπὴ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἐπέβαλε τὴν ἄμεσον μετατροπὴν τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ βουλή συνεκλήθη εἰς ἐκτάκτους μυστικὰς συνεδριάσεις εἰς τὰς ὁποίας ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους. Αἱ μυστικαὶ αὗται συνεδριάσεις ἐξήγειραν εἰς τὸ κατακόρυφον τὴν κοινὴν περιέργειαν ὅτε κατηγγήθησαν καὶ ἤρχισεν ἡ δημοσία συζήτησις τῶν μέτρων τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν παρουσῶν περιστάσεων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ συνήθης πολυλογία δὲν ἀπεκλείσθη καὶ πλεῖστοι συνεδριάσεις κατηναλώθησαν εἰς τὴν συζήτησιν μόνον ἄνευ οὐδεμιᾶς πρακτικῆς ἐργασίας.

Τὸ ὑπουργεῖον ὁμοῦς δὲν περιορίζετο εἰς τὰς ἐν τῇ βουλῇ ἐργασίας αὐτοῦ. Δις καὶ ἐνίοτε τρίς τῆς ἡμέρας οἱ ὑπουργοὶ συνήρχοντο ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ναυάρχου Κανάρη, εἰς ἰσόγειον δωμάτιον τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν, ὅπου παρέμενον ἐπὶ πολὺ διασκεπτόμενοι ἐπὶ τῆς κατα-

στάσεως, τὰς ἀποφάσεις των δὲ ἀνεκοίνουν καθ' ἑκάστην εἰς τὸν βασιλέα ἔστις εὐθύς μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου εἶχεν ἀπέλθει εἰς Δεκέλειαν ὅπως διέλθῃ τὸ θέρος. Εἰς τὰ συμβούλια ταῦτα συχνὰ προσεκαλοῦντο ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, ἐξ ὧλης δὲ τῆς μυστικῆς ἐργασίας τοῦ ὑπουργείου τοῦτο μόνον ἐπρόδιδε ὅπως δῆποτε τὴν ἐπὶ τῶν προπαρασκευῶν ἐνέργειαν αὐτῶν.

Αἱ διαδόσεις δὲ καὶ αἱ φῆμαι περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, μεγαλοποιούμεναι ἐπέφερον φοβερὰν συγκίνησιν. Διεδίδετο ὅτι αἱ σχέσεις μετὰ τῆς Τουρκίας ἐπρόκειτο νὰ διακοπῶσι καὶ ὅτι ὁ τότε πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Φωτιάδης ἐπέδωκεν ἐντονωτάτην διακοίνωσιν ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, δι' ἧς παρεπονείτο διὰ τὰς στρατιωτικὰς προπαρασκευὰς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ συγχρόνως ἀλλεπάλληλοι ἐπήρχοντο αἱ διὰ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις ὅτι ἡ Τουρκία φοβούμενη τὴν ἐκ μεθωρίων εἰσβολὴν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, ἐνίσχυε τὰ ἐκεῖ στρατιωτικὰ τῆς σώματα, καὶ τοῦτο γνωστὸν ἐν Ἀθήναις προεκάλεσε ζωηροτάτην ἐντύπωσιν.

Ἐνῶ δὲ τοιαῦτα ἦσαν τὰ διαβήματα τῆς Τουρκίας, ἀνάλογα ἔκαμεν ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς παρὰ τῷ ὑπουργῷ Τρικούπῃ, ὅστις μετὰ περισσοῦς διπλωματικῆς λεπτότητος διευθύνων τὰ τοῦ ὑπουργείου τούτου, ἀπήλπιζε τὸν Φωτιάδην. Ἐν ἐπιστολῇ ἦν οὗτος συνῆψε πρὸς τὰ ἔγγραφα τὰ ὅποια διεδίδαζεν εἰς τὴν κυβέρνησιν του ὡμολόγει ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξαγάγῃ ἀσφαλὲς συμπέρασμα περὶ τῆς στάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν συνεντεύξεών του μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Τρικούπῃ. Οὗτος εἰς ἑκάστην συνέντευξιν λεπτότατα ἀπέφευγε νὰ τῷ δηλώσῃ ἀκριβῶς τὴν γνώμην του, ὅταν δὲ ὁ Φωτιάδης, ἀγανακτῶν διὰ τὴν διπλωματικὴν αὐτὴν τοῦ Τρικούπῃ ὑπεκφυγὴν, τὸν προσεκάλει νὰ δηλώσῃ ὠρισμένως

ποίαν πολιτικὴν ἡγήσει ν' ἀκολουθήσῃ, ὁ Τρικούπης τὸν προσεκάλει νὰ δηλώσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν πορείαν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πραγμάτων καὶ τότε ἦτο ἔτοιμος νὰ τῷ κάμῃ γνωστὴν τὴν πολιτικὴν του. Ἀνάλογοι ὁδηγίαι ἐστέλλοντο εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνα πρεσβευτὴν Κουντουριώτην. Οὗτος ὡς ἐγράψαμεν διατέλει εἰς στενάς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Λαυᾶρδου, ἠσθάνετο δὲ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροὴν τοῦ ἰσχυροῦ φίλου του καὶ μάλιστα εἶχεν ἐκτεθῆ εἰς ἀκριτομυθίας τινὰς ἡκιστα διπλωματικὰς. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῷ διεβίβασεν ἔγγραφον ἐνῶ τὸν καθίστα προσηκτικὸν εἰς τὰ πρὸς αὐτὸν διαδήματα τοῦ Λαυᾶρδου καὶ τῷ ὑπεδείκνυεν ὅτι ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐπρεπε νὰ λαμβάνῃ ὁδηγίαι διὰ πᾶσαν ἐν τῷ μέλλοντι συνέντευξίν του μετὰ τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἦσαν αἱ πράξεις τοῦ ὑπουργείου, ὁ στρατὸς καὶ τὰ ναυτικὸν παρεσκευάζοντο συντόμως καὶ μετ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης ἐχεμυθείας, οὕτως ὥστε τὸ πολὺ κοινὸν οὐδεμίαν νὰ ἔχη γνῶσιν τῶν προπαρασκευῶν, ἐπιτηθεῖως δὲ ἐνισχύοντο καὶ τὰ πρὸς τὴν μεθόριον γραμμὴν στρατιωτικὰ σώματα, διὰ μεταθέσεως σωμάτων τινῶν δῆθεν πρὸς καταδίωξιν τῆς τότε ἀναφανείσης ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ φοβερᾷ ἐπιβολῇ ληστείας διὰ τῆς συστάσεως πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν συμμοριῶν.

Χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐπ' αὐτῆς σκέψεων τῶν ἑξῶν εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς περικοπὴ ἐκ τῆς «Νέας Ἡμέρας»:

«Ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας» ἐδημοσιεύθη μακρὰ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολή, συνταχθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ Ἑλληνοσ καὶ περιέχουσα πολλὰς ὀρθὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐπιστολογράφος παρατηρεῖ ἐν ἀρχῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι μὲν σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸν σκοπόν, διαφωνοῦσιν ὁμῶς ὡς πρὸς τὰ μέσα. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες

ἦσαν ὡς ἐθεωροῦντο ἄλλοτε, ἀπερίσκεπτος ληστρικός λαός, ἡ ἐπανάστασις θὰ εἶχεν ἤδη ἐκραγῆ. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἀποσβέσεως τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Ἕλληνες ἐγένοντο φρονιμώτεροι καὶ εἰρηνικώτεροι· ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς ὀλικῆς εὐημερίας ἐξήλειψε τὸ τυχοδιωκτικὸν αὐτῶν πνεῦμα. Ἡ σημερινὴ Ἑλλάς δὲν εἶναι ἡ Ἑλλάς τοῦ 1852, ὅτε ὁ Ἀβούτος συνέτασσε τὴν σάτυράν του. Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ ὠραιότατη πόλις τῆς Ἀνατολῆς ὁ δὲ Πειραιεὺς φέρει τὰ γνωρίσματα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς εὐζωίας. Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ὁ γερουσιαστὴς ἠγόραζε μόνος ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Ἑρμοῦ τὰ κρόμμυα καὶ τὰ λαχανικά, ἐξ ὧν συνέκειτό τὸ γεῦμα του. Σήμερον ὁ βουλευτὴς περιμένει τὴν ἐναρξίν τῆς Βουλῆς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῶν Ξένων· εἰς τὰς Ἀθήνας διεχύθη σχετικὴ εὐπορία, εἰς τὸ αἶσθημα δὲ τοῦτο δέον ν' ἀποδοθῆ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἄχρι τοῦδε εἰρηνικὴ πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων. Φοβούμεθα μὴ ἐκπέσωσιν εἰς κινδύνους τὰς Ἀθήνας, τὸ λαμπρότερον δημιούργημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ οὕτως πανταχοῦ ἀντηχοῦσι παράπανα. Ἡ ἐπέκτασις τῶν ὁρίων κατέστη τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τοῦ ἔθνους. «Ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἠπειρος πρέπει νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἄλλως ἐχάθημεν» λέγουσιν, ὅλοι. Εἰς μᾶτην ὑπομιμνήσκει τις εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὁποῖα μεγαλοεργήματα ἐπέτελεσαν ἐννέα ἐκατωμμύρια Ἑλλήνων ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἕλλην ὁμοιάζει πρὸς μείρακα ὅστις δὲν χωρεῖ πλέον εἰς τὰ φορέματα τοῦ παιδός. Ἐὰν δὲν πλατυνθῶσι τὰ φορέματά του, θὰ τὰ σχίσῃ. Ἐὰν δὲν μεγαλυνηθῆ ἡ Ἑλλάς θὰ ἐκραγῆ ἐσωτερικὴ ἐπανάστασις. Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐπαναστάσεων οὐδὲν ἐδιδάχθησαν οἱ Ἕλληνες. Μεταμέλονται διὰ τὰ παρελθόντα σφάλματα, δὲν ἀρύονται ὅμως μαθήματα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον. Παράδειγμα ἐστὼ ἡ πτώσις τοῦ Ὀθωνος. Οὐδέποτε ἐχύθησαν ἐπὶ πολιτικῇ μεταβολῇ πικρότερα δάκρυα μετανοίας! Ὁ Δεληγιώργης ἀποκαλεῖ τὴν ἐπανάστα-

σιν τοῦ 1862 μίαν τῶν μεγίστων ἀνοησιῶν τῆς ζωῆς του. Καί ὅμως οἱ Ἕλληνες ἐτοιμάζονται νὰ μεταχειρισθῶσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸν Γεώργιον. Ἀφοῦ κατεκρίνετο ἄλλοτε ὡς ἀναμιγνυόμενος εἰς τὰ τῆς διοικήσεως, κατακρίνεται νῦν ὡς ἀπέχων τῶν κυβερνητικῶν φροντιδῶν. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἀγαπᾷ εἰς ἄκρον τοὺς Ἄγγλους. Τὴν δημοτικότητά του θ' ἀνέκτα ὁ Γεώργιος, ἐὰν ἀνελάμβανε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος κατὰ τῶν Τούρκων. Πᾶς Ἕλλην θ' ἀνευφήμη αὐτὸν ἐνθουσιωδῶς.

Ἄλλ' ὁ Γεώργιος προβλέπων πόσον ταχέως θὰ δισκοεδάζετο ὁ ἐνθουσιασμός καὶ παραμελεῖ ἄχρι τοῦδε τὸ ἐθνικὸν κίνημα. Ὁ Δεληγεώργης εἶναι τὸ ἄκρον ἀντίθετον τοῦ Κουμουνδούρου. Ὁ Κουμουνδούρος συνιστᾷ τὴν σύμπραξιν μετὰ τῆς Ρωσσίας, ἐνῶ ὁ Δεληγεώργης ἐλπίζει ν' ἀποκτήσῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἠπείρον δι' εἰρηλικῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Τουρκίας. Ὡς πρωθυπουργός διέπει τὰ τῆς κυβερνήσεως δικτατορικῶς. Ἡ ἀκαταμάχητος εὐγκλιτία του τὸν καθιστᾷ δημοφιλή, ἰδίως εἰς τοὺς φοιτητάς· μέγਾਲος δὲ θὰ βαρύνῃ εἰς τὴν πλάστιγγα ἢ ἐτυμηγορία τοιοῦτου ἀνδρός ὑπὲρ τοῦ πολέμου. Ὁ Κουμουνδούρος εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῶν μικρῶν μέσων. Καίπερ ρωσόφιλος, φοβεῖται τὴν κεκηρυγμένην προσχώρησιν εἰς τὴν πάλην καὶ θὰ προετίμα, τὸν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς πόλεμον. Ἀτομικῶς διακρίνει αὐτὸν μαγευτικὴ εὐπροσηγορία. Ὁ Τρικούπης εἶναι ἐκ τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ὁ θετικώτατος, δραστηριώτατος καὶ μᾶλλον πεπαιδευμένος. Τὸ πρόγραμμά του δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς. Οὐχὶ μεμονωμένα κινήματα, οὐχὶ ἰδιωτικαὶ ἐνέργειαι. «Ἐὰν ἐνεργήσῃ, πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ ὅλον τὸ Ἔθνος».

Τὰ πράγματα εὐρίσκοντο εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅτε ἐπισυνέβη τὸ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐπεισόδιον τὸ ὁποῖον ὡς ἑξῆς ἐξέθηκεν ὁ Τρικούπης εἰς τὴν Βουλὴν, ὡς ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις, εἶπεν ὁ Τρικούπης, εἶναι σχεδὸν περατωμένη δύναμαι ν' ἀνακοινώσω εἰς τὴν βουλὴν τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ εἶναι τῷ ὄντι πρέπον τοιαῦται ὑποθέσεις μετὰ τὸ πέρασ αὐτῶν νὰ φέρωνται εἰς γνῶσιν τῆς βουλῆς, ὅπως, εἰάν ἡ βουλή δὲν ἐγκρίνη τὰ γενόμενα δυνηθῆ ν' ἀποφανθῆ ἐπ' αὐτῶν πιστεύω δ' ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἀφορμὴ πρὸς ἐπίκρισιν.

Ἡ κυβέρνησις εἰδοποιήθη πρό τινας χρόνου ὅτι εἶχον ἀποδιβάσθῃ εἰς Κέρκυραν ἐν τῷ τελωνειακῷ καταστήματι πολλὰ κιβώτια περιέχοντα πολεμοφόδια καὶ κατὰ τὰς δοθείσας ἐξηγήσεις εἰς τὸ τελωνεῖον, μεταφερόμενα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ προωρισμένα διὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀλβανίας· ἀφοῦ ἔλαβε τὴν εἰδοποίησιν ταύτην τῆς τελωνιακῆς ἀρχῆς ἡ κυβέρνησις εἰδοποιήθη καὶ παρὰ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας περὶ τούτου, ἥτις προφορικῶς τὸ πρῶτον ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἵνα παρακωλύσῃ τὴν διάβασιν τῶν πολεμοφοδίων ταύτων εἰς τὴν ἐμπολέμον χώραν εἰς ἣν ἦσαν προωρισμένα ἵνα ἀποσταλῶσιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὰ οὐδέτερα κράτη δὲν πρέπει νὰ παρέχωσι τὸ ἔδαφος αὐτῶν ὡς ἀποθήκην πρὸς μεταφορὰν λαθρεμπορίου πολέμου ἀπὸ ἐμπολέμου εἰς ἐμπολέμον τόπον. Τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας, ὡς ἐμπολέμου πρὸς οὐδέτερον κράτος ἐθεώρησεν ἡ κυβέρνησις ὡς δεδικαιολογημένας ἐζήτησε μόνον ὅπως ἡ αἰτησις γίνῃ ἐγγραφος, προσέτι δὲ βεβαιωθῆ ὅτι τὰ κιβώτια περιεῖχον πολεμοφόδια καὶ ὅτι ἦσαν προωρισμένα εἰς ἐμπολέμον χώραν. Ὅτι περιεῖχον λαθρεμπόριον πολέμου ἦτο βεβαιωμένον ὑπὸ τῆς τελωνιακῆς ἀρχῆς, ἥτις ὑπέβαλε περὶ τούτου ἔκθεσιν· ὅτι προήρχοντο ἐξ ἐμπολέμου χώρας ἦτο βεβαιωμένον ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐταιρίας Λούδ, ἥτις ἔφερον αὐτὰ, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Πρέβεζαν ἐβεβαιοῦτο ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐταιρίας ἥτις ἀπηύθυνεν αἰτησιν ὅπως ἐπιτραπῆ νὰ παραλάβῃ ταῦτα ἀπὸ τοῦ τελωνείου καὶ ἀποδιβάσῃ

αὐτὰ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον τὸ ἀναχωροῦν εἰς Πρέβεζαν· ὥστε ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀποδεικνύοντα ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους πρὸς μεταδίβασιν πολεμικῶν εἰδῶν εἰς ἐμπόλεμον χώραν ὑπῆρχον πλήρη. Ἐσπευσα ἐπομένως νὰ τηλεγραφήσω πρὸς τὰς ἐν Κερκύρα ἀρχάς, ἵνα παρακωλύσωσι τὴν μεταδίβασιν τῶν εἰδῶν τούτων καὶ κρατήσωσιν αὐτὰ ὅπως εὐρίσκοντο· ἀλλὰ τὸ τηλεγράφημα ἐφθασεν ἄφοῦ τὰ κιβώτια εἶχον ἐπιδίδοσθῃ ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τοῦ αὐστριακοῦ τοῦ ἀναχωροῦντος εἰς Πρέβεζαν. Ἐκ τούτου δὲ ὡς βλέπετε, παρενέβαιναν εἰς τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἕτερα δύναμις, ἔχουσα τὰς αὐτὰς ὡς καὶ ἡμεῖς ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων. Ἐτηλεγράφησα τότε, ἐπὶ τῇ αἰτήσει ὀδηγῶν παρὰ τῶν ἐν Κερκύρα ἀρχῶν πρὸς τὰς ἀρχάς ταύτας, ὅτι ἔδει νὰ δηλώσωσι πρὸς τὸν πλοίαρχον τοῦ Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου Λούδ ὅτι τὰ πολεμοφόδια κακῶς ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ τελωνείου ἄφοῦ ἐπρόκειτο νὰ μεταδιδασθῶσιν εἰς οὐδετέραν χώραν, ἢ μεταδίβασις ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ νόμιμος. Ἐπὶ τῇ προσκλήσει δὲ ταύτῃ γενομένη παρὰ τῶν ἐν Κερκύρα ἀρχῶν ὁ πλοίαρχος ἀπεδίβασε τὰ κιβώτια εἰς φορτηγίδας, τοῦτοχρόνως δὲ ἐτηλεγράφησαν αἰτούμενος ὀδηγίας καὶ αὐτὸς καὶ ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας εἰς τὸν ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένον τὰ τῆς ἐπικρατείας ἐκείνης, ὅστις ἐλθὼν πρὸς με ἐζήτησεν ἐξηγήσεις περὶ τῶν γενομένων· παρέστησε δὲ, ἀναγνούς καὶ τηλεγράφημα, ὅπερ εἶχε λάβει παρὰ τοῦ ἐν Κερκύρα προξένου, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο πλέον νὰ μεταδιδασθῶσι τὰ κιβώτια εἰς Πρέβεζαν, ἀλλ' ἀπευθείας εἰς Τεργέστην, εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον ἀπήντησα, ὅτι ἐνόσω τὰ εἶδη ταῦτα ἐπρόκειτο νὰ μεταδιδασθῶσιν εἰς χώραν ἐμπόλεμον δὲν ἡδύνατο ἢ Ἑλληνικῇ κυβέρνησις νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μεταδίβασιν. Ἄν ἡ Αὐστριακῇ κυβέρνησις οὐδετέρα, ὡς καὶ ἡμεῖς, ἐγγυᾶται ὅτι ἀληθῶς ἐπρόκειτο τὰ πολεμοφόδια νὰ μεταδιδασθῶσιν εἰς τὴν ἰδίαν οὐδετέραν χώραν καὶ ὅτι ἐκεῖ μεταδιδασζόμενα ἤθελον

διατηρηῆ ὅπως ἀπαιτοῦσιν οἱ νόμοι τῆς οὐφτερότητος ὑπὸ εὐθύνην τῆς κυβερνήσεως τῆς Αὐστριακῆς, ἤθελον ἐπιτρέψει τὴν μεταβίβασιν εἰς οὐδετέραν χώραν, ἀπητεῖτο ὅμως πρὸς τοῦτο νὰ ἀπευθυνθῆ ἐπισήμως καὶ ἐγγράφως πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ἀρχὰς ἢ Αὐστριακῆ.

Ὀλίγον μετὰ τοῦτο ἔλαβεν ἡ κυβέρνησις διακοίνωσιν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας λέγουσαν, ὅτι ἐπληροφορήθη ἡ κυβέρνησις τούτου περὶ τῆς κατασχέσεως τῶν πολεμοφοδίων πρὸς τὴν γνώμην ἣν προηγουμένως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπὶ ἄλλης ὁμοίως φύσεως ὑποθέσεως, ἐν τῇ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἦτο ἢ αἰτοῦσα τὴν κατάσχεσιν, εἶχεν ἀποφανθῆ. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸ ἔτος 1876 διὰ τοῦ ἐν Ἀθῆναις πρεσβευτοῦ αὐτῆς εἶχεν ἀπευθύνει πρὸς τὸν τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργῶν αἰτησιν ὅπως κατὰσχῆ τὰ προωρισμένα διὰ τὸ Μαυροβούνιον, ὁ δὲ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς εἶχεν ἀπαντήσῃ ὅτι ἀληθῶς ἡ Ἑλλάς, οὐδετέρα, ὤφειλε νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ γίνεταί συστηματικὴ χρῆσις τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ὡς ἀποθήκης πρὸς διαβίβασιν εἰς τοὺς ἐμπολέμους πολεμικῶν εἰδῶν, ἀλλὰ τὰ εἶδη τῶν ἐζητεῖτο ἢ κατάσχεσις δὲν ἠδύνατο ὅτε εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς λαθρεμπόριον πολέμου, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ ἀρχὴ ἣν προανέφερον ἐν τῇ περιπτώσει ἐκείνῃ διότι τὰ εἶδη ταῦτα εἶχον μετενεχθῆ εἰς Κέρκυραν, πρὶν ἐκραγῆ ὁ πόλεμος Μαυροβουνίου καὶ Τουρκίας. Ἐπομένως ἐνῶ προκειμένου περὶ εἰδῶν τῶν ἢ μεταφορὰ ἐγένετο ἐν καιρῷ εἰρήνης ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἐφαρμοζομένη ἔπρεπε ὅμως νὰ ἐφαρμοσθῆ, καὶ τοῦτο εἶπον εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας, προκειμένου περὶ μεταφορᾶς πολεμοφοδίων ἀπὸ ἐμπολέμου εἰς ἐμπόλεμον χώραν ἐν ὥρᾳ πολέμου· ὥστε μακρὰν τοῦ νὰ ὑπάρχη ἀντίφασις ἔχομεν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαίου τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἣτις ἐν τῇ περιπτώσει ἐκείνῃ ἐζήτει, ὅ,τι σήμερον ἀποκρούει, ἦτοι τὴν κατάσχεσιν

τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους πολεμικῶν εἰδῶν, ἡ δὲ γενομένη τότε αἴτησις παρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας ἀπαράδεκτος ὡς ἀναγομένη εἰς πράξιν ἐνεργηθεῖσαν ἐν ὥρᾳ εἰρήνης, ἀποδεικνύει ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ κατάρχη τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἐν ὥρᾳ πολέμου ἀποτιθέμενα εἰς διαδίωξιν εἰς ἐμπόλεμον χώραν κιβώτια πολεμοφοδίων.

Ἐπίστευον ὅτι μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην δὲν ἤθελεν ἐξακολουθῆσαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου συζήτησις, διότι ἡ ἀπάντησις μοι ἐφαίνετο καταστρέφουσα πᾶν ἐνάντιον ἐπιχείρημα. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας με εἰδοποίησεν, ὅτι ἔχει ἀνάγκην νὰ με ἴδῃ κατεπειγόντος καὶ ἄνευ ἀναβολῆς συνεπέα τηλεγραφήματος τὸ ὅποῖον ἔλαβε τὸν ἐδέχθη ἀμέσως καὶ μοι εἶπεν, ὅτι ἔλαβε τηλεγράφημα ὡς ὀρθῶς ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ κιβώτια δὲν εἶχον ἀποδιώσθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Κερκυραϊκοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐδάφους νὰ μεταδιώσθη καὶ εἶχον μεταδιώσθη ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον ἐντὸς τοῦ λιμένος, καὶ ὅτι τὸ ἀκώλυτον τῆς τοιαύτης μεταφορᾶς τῶν κιβωτίων ἀπὸ οὐδετέρου εἰς οὐδέτερον πλοῖον, ἐθεώρει ὡς ἐξηραλισμένον ἐν οὐδετέρῳ λιμένι, τοῦτο δὲ συνεζητεῖτο ἐν τῷ τηλεγραφήματι διὰ μακρῶν· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἀπήντησα ἀμέσως εἰς τὸν πρεσβευτὴν, ὅτι τὴν θεωρίαν, ἣν ὑποστήριζεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις περὶ τῆς ἀδείας ἣν ἔχουσι τὰ οὐδέτερα πλοῖα νὰ μεταφέρωσι λαθρεμπορίον πολέμου ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον ἐντὸς οὐδετέρου λιμένος ἦτο περιττὸν νὰ ἀμφισβητήσωμεν, οὐδ' ἔχομεν συμφέρον ν' ἀμφισβητήσωμεν, διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν ἐπρόκειτο περὶ τούτου· αἱ πληροφορίες τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἦσαν ἐσφαλμέναι καὶ ἐπρόκειτο περὶ λαθρεμπορίου πολέμου ἀποδιώσθέντος ἐπὶ Ἑλληνικῆς χώρας, καὶ τὸ ὅποῖον ἐπρόκειτο ἐκ ταύτης νὰ μετενεχθῆ πάλιν εἰς χώραν ἐμπόλεμον· ἀλλὰ τὸ τηλεγράφημα παρῆχε καὶ ἄλλοτε λίαν σπουδαῖον ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχε

θεωρήσει ὁ πρεσβευτὴς λίαν κατεπείγουσαν τὴν ἀνακοίνωσιν αὐτοῦ· ἔλεγεν ὅτι πλοῖον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ἤθελε μεταβῆ ἀνυπερθέτως εἰς Κέρκυραν ἵνα λάβῃ τὰ κιβώτια θεωρησομένης οἰσδήποτε ἀρνήσεως ἢ ἀντιστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν ὡς παραβιασμοῦ τῆς οὐδετερότητος. Ἠρώτησα τὸν πρεσβεύτην ἂν πράγματι τὸ τηλεγράφημα περιεῖχε τὴν φράσιν ταύτην, διότι αἱ σχέσεις ἡμῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ἦσαν σχέσεις εἰρήνης, αἱ δὲ φράσεις ἦσαν ἐχθρικαὶ καὶ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰς ὑφισταμένας σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν. Ὁ πρέσβυς ἀπήντησεν, ὅτι περιέχονται αἱ φράσεις καὶ εἶναι ἠναγκασμένος νὰ τὰς ἀνακοινώσῃ ἐπισήμως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀνταπήντησα, εἶμαι καὶ ἐγὼ ἠναγκασμένος νὰ εἴπω ἐπίσημως, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν νὰ λάβῃτε τὰ κιβώτια ταῦτα, καὶ ὅτι ἂν ὑμεῖς ἀποστείλῃτε εἰς Κέρκυραν πλοῖον, θὰ ἀποστείλωμεν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ ἄσῃν ναυτικὴν δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν, ὅπως προστατεύσωμεν τὴν οὐδετερότητα καὶ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀξιοπρέπειαν ἀπέναντι τῆς προβολῆς, ἣτις μᾶς ἀπειλεῖ.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πρεσβευτοῦ ἔσπευσα νὰ συνεννοηθῶ μετὰ τῶν συναδέλφων μου, ὅπως δοθῶσιν ὁδηγίαι εἰς τὰ ἐν Πειραιεὶ δύο θωρηκτὰ ἵνα μεταδῶσιν εἰς Κέρκυραν, ἔσπευσα δὲ νὰ ἀνακοινώσω τὰ γενόμενα καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους, τῶν οὐδετέρων δυνάμεων καὶ ἰδίως πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον ἡμῶν ἐν Βιέννῃ, ὅπως φέρῃ ταῦτα εἰς γνῶσιν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἣτις ἐνέχεται ὡς καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, διότι ἐπὶ πλοίου φέροντος σημαίαν αὐστριακὴν περιεῖχοντο τὰ κιβώτια.

Εἰς τὰ πλοῖα ἀναχωρήσαντα ἐντεῦθεν εἰς Κέρκυραν ἔδωκεν ἡ κυβέρνησις ὁδηγίαις ἵνα ἐπιτηρῶσιν ἐκεῖ τὰ κιβώτια καὶ μὴ ἐπιτρέψωσιν εἰς οὐδένα ν' ἀφαιρέσῃ αὐτὰ ἀπὸ τῶν φορηγίδων ἐνθα εὐρίσκοντο, εἰμὴ μόνον ἐὰν ἐπρόκειτο εἶτε νὰ

μετενεχθῶσιν εἰς τὸ τελωνεῖον τῆς Κερκύρας εἴτε μετὰ προηγουμένην ἔγγραφον αἴτησιν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως κατὰ τὰ προαποσταλέντα εἰς τὰς ἐν Κερκύρα ἀρχάς, αἴτησιν συναπαγομένην τὴν εὐθύνην τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, νὰ μεταφερθῶσιν εἰς χώραν οὐδετέραν. Ἐὰν οὐδέτερον τούτων συνέβαινε, μόνην περαιτέρω ὁδηγίαν εἶχομεν δώσει εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς τιμῆς τῆς σημαίας καὶ ὅπως μὴ συμβῆ οὐδὲν ὅπερ αἱ ὁδηγίαι ἡμῶν δὲν ἐπέτρεπον.

Τὰ πλοῖα ταῦτα ἐφθασαν, ὡς γινώσκετε, προχθὲς εἰς Κέρκυραν, προχθὲς δὲ μ.μ. ἔλαβον κρινοποίησιν παρὰ τοῦ κ. πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας ἐνταῦθα, καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις του διαδηλοῖ ὅτι, εἰποῦσα διὰ τοῦ πρώτου τηλεγραφήματος ὅτι ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ πλοῖον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ἐνόει πλοῖον ἐντελῶς ἀπλόν, εἰποῦσα ὅτι τὸ πλοῖον τοῦτο εἶχεν ἐντολήν νὰ λάβῃ (pour prendre) τὰ κιβώτια ἐὰν ζητηθέντα ἐδίδοντο. Ποιήσασα δὲ λόγον περὶ ἀντιστάσεως, ἐνόει ὅτι ἐὰν τὰ ζητηθέντα δὲν ἐδίδοντο καὶ ἀνθίσταντο αἱ ἀρχαί, εἶχεν ἐντολήν τὸ πλοῖον νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀντίστασιν ταύτην. Τοῦ τηλεγραφήματός μου συμπέρασμα ἦτο ὅτι ἤδη δὲν πρόκειται νὰ μεταβῆ πλοῖον, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο θέλει λυθῆ ὡς πέποιθεν ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, διὰ τῆς πειθοῦς, διότι δὲν ἠδύνατο ν' ἀμφιδάλλῃ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠθελε παραδεχθῆ τὴν γνώμην τῆς Τουρκικῆς ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον φρονεῖ αὕτη ὅτι ἔχει ν' ἀπαιτῆ τὴν ἀδειαν τῆς ἀποστολῆς τῶν κιβωτίων εἰς Πρέβεζαν. Χθὲς δὲ ἔλαβον τηλεγράφημα τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις μοὶ λέγει, ὅτι ἔλαβεν ἐντολήν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας νὰ μοὶ ἀνακοινώσῃ, ὅτι οὐδέποτε εἶχε σκοπὸν νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ὅτι ἐπεθύμει καὶ ἐπιθυμεῖ, νὰ εἶναι ἡ διεξαγωγή αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς διπλωματικῆς

συζητήσεως· προσθέτει δὲ ὁ ἡμέτερος ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής, ὅτι τοιαύτην ἀνακοίνωσιν ἔκαμεν ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς καὶ πρὸς ἄλλους ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτάς, συνεπεία δὲ τούτου πολλά τηλεγραφήματα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλήφθησαν παρὰ τῶν ἐνταῦθα συναδέλφων των θεωροῦντα τὴν ὑπόθεσιν λελυμένην. Ἄλλ' ἂν εἶναι ἐξωμαλισμένη ἡ ὑπόθεσις ἀπέναντι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὑφίσταται ἔτι ζήτημα ἀπέναντι τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως· ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι εὐδιάλυτον, διότι ἡ Αὐστρία εἶναι ἐπίσης ὡς καὶ ἡμεῖς οὐδετέρα, καὶ ἐπομένως εἶναι φυσικὸν νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ἐφ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἐστηρίχθημεν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο.

Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, ἥτις, ὡς εἶπον ἐν ἀρχῇ εἶχεν ἀνακοινώσει διὰ τοῦ ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένου αὐτῆς τὴν πρόθεσιν τῆς ἐταιρίας Λόυδ ὅπως μεταβίβασῃ τὰ κιώτια ταῦτα ἀπ' εὐθείας εἰς Τεργέστην, εἶνε πρὸς πύθυμον νὰ ἐγγυηθῇ ἤδη ὅτι ἡ μεταβίβασις γενήσεται εἰς οὐδετέραν χώραν καὶ ὅτι δὲν θέλουσι κατ' οὐδὲν παραβίασθῃ οἱ κανόνες τῆς οὐδετερότητος ἐπομένως τὰ κιώτια ἐπιβιβάσθησονται εἰς πλοῖον ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν σημαίαν ὅπως μεταφερθῶσιν εἰς Τεργέστην καὶ οὐχὶ εἰς ἐμπόλεμον χώραν κατὰ τὴν ἀρχικὴν τῆς ἐταιρίας Λόυδ ἀπόπειραν, ἐφ' ἣ ἐπετιμήθη αὐστηρῶς ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ὑπόθεσις λαμβάνει τὴν λύσιν ἣν ἡ Ἑλλάς ὡς χώρα οὐδετέρα ὤφειλε ν' ἀπαντήσῃ, διότι ἡ οὐδετερότης τῆς Ἑλλάδος ἔχει μεγάλην ἐθνικὴν σπουδαιότητα, ἡ δ' Ἑλλάς κατ' οὐδὲν ἀνεχομένη τὸν παραβίασμον τῆς οὐδετερότητος ἐκπληροῖ ὑποχρέωσιν πρὸς ἄλλας ἐπικρατείας, ἀλλὰ πρὸ πάντων καθῆκον πρὸς ἑαυτήν.»

Τοιοῦτοτρόπως ἐλήξε τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο τῶν Τουρκικῶν πολεμοφοδίων καθ' ὃ ὁμολογουμένως ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ εἰδικώτερον τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ἐπολι-

τεύθη μετὰ περισσοῦς ἀξιοπρεπείας, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Τρικούπη ὁμολόγησαν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου ὁ ἔξοχος ἐν Ἀθήναις ἀνταποκριτὴς τῆς Τεργεσταίας Ἡμέρας, ἔγραφε εἰς μίαν ἀνταπόκρισίν του. «Πολλάκις μοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἐπικρίνω τὸν κ. Τρικούπην ὡς πολιτικὸν ἄνδρα καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης αὐτοῦ πρωθυπουργίας· ὀφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἶναι ὁ θετικώτερος καὶ εὐφυέστερος τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος ἰδίως δὲ ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν εἶναι ὁ κατ' ἔξοχὴν ἄνθρωπος ὅστις ἐχρειάζετο διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ κράτους ὑποθέσεων.» Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐξηκολούθει ὁ ἀνταποκριτὴς θαυμάζων τὸν Τρικούπην εἰς ἐν ἀπὸ τὰ πλήρη χάριτος καὶ συγχρόνως δυνάμειως ἀφῆρα ἐκεῖνα τὰ ὅποια τόσο ἐθαυμάζοντο.

Ἐν τούτοις τὸ ἐπεισόδιον τῶν τουρκικῶν πολεμοφοδιῶν μικροῦ δεῖν νὰ ἔχη δυσάρεστον ἀκολουθίαν. Ὁ Φωτιάδης βέης, ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Πύλης, μετὰ τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν, περιέπεσαν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Σουλτάνου, διεδόθη δὲ ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀνακληθῆ καὶ μάλιστα ὅτι ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τούτου ἡ Πύλη θὰ ἐψύχραινε τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις της. Ἡ ἀποκάλυψις ὅμως τοῦ ἀξιοπρεποῦς τρόπου καθ' ὃν εἰργάσθη τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἰδίως ἡ ἐντύπωσις ἣτις ἐκ τούτου παρήχθη ἐπείσε τὴν Πύλην ὅτι καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐξωθήσῃ τὰ πράγματα καὶ τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Φωτιάδης ἀπέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ αἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Τουρκίαν διετηρήθησαν πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον.

Ἐκ τῶν ὑποδούλων ὅμως ἐλληνικῶν χωρῶν, ἡ Κρήτη ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε καὶ πάλιν ν' ἀφήσῃ τὴν ἐποχὴν ἐκεί-

νην καθ' ἣν ἡ Τουρκία εὐρίσκετο εἰς τοιούτους περισπα-
σμούς, χωρὶς νὰ δείξῃ ὅτι ἐπεθύμει καὶ πάλιν νὰ κινηθῇ πρὸς
ανάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῆς. Ἀφορμὴ λοιπὸν ἐδόθη καὶ
πάλιν ἐκ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς καὶ ὑπόμνημα κατευ-
θύνθη ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν πρὸς τὸν Τοῦρκον ἐπὶ τῶν ἐ-
ξωτερικῶν ὑπουργόν, ἐν ᾧ σαφῶς καὶ ὠρισμένως διευτυποῦντο
τὰ αἰτήματα τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν ἐν Κρήτῃ.

Συγχρόνως μεμονωμένα τινὰ κινήματα καὶ ἀτακτήματα ἐ-
γίνοντο, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐν σπουδῇ ὡς πάντοτε συνεπλήρουν
τῆς δυνάμει τῶν ἐπιθυμοῦντων νὰ προλάβωσι πᾶσαν ἐξεγερ-
σιν. Μέχρις ὅμως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἀφηγοῦμεθα τὰ Κρη-
τικὰ πράγματα περιωρίζοντο εἰσέτι εἰς σημεῖον οὐχὶ ἐπικίνδυ-
νον μόνον δὲ οἱ ἐν Ἀθήναις Κρήτες συχνὰ συνήρχοντο καὶ
ἀπεφάσιζον τὰ τῆς πατρίδος τῶν καὶ προσεπάθουν νὰ κρα-
τοῦν ἐκεῖ πάντοτε τὸ δημόσιον φρόνημα ἐν ἑξεγέρσει ὅπως
ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ Κρήτῃ ἢ εἰσιμη νὰ ἐνωθῇ μετὰ τὰς ἐλ-
ληνικὰς χώρας αἰτινες τότε θὰ θεώρουν σκόπιμον νὰ ἐξε-
γερθῶσι. Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μάλιστα τοῦ παρελθόντος
ἔτους ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ διαδήλωσις ἐκ Κρητῶν,
ἐσχημάτισε τὴν ἐπιτροπὴν ἣτις ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν
ἐν Κρήτῃ προϋχόντων καὶ ὀπλαρχηγῶν θὰ διηύθυνε τὰς ἐπα-
ναστατικὰς ἐνεργείας.

Ἐσχάτως ὅμως τὰ πράγματα εἶχον ἐκτραχυνθῆ καὶ αἱ ἐκ
Κρήτης ἀνταποκρίσεις παρίστων λίαν προσεχῆ τὴν μεταξὺ
τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν Τοῦρκων στρατιωτῶν
ρῆξιν, τὴν ὁποῖαν ὁμολογουμένως πάσῃ δυνάμει προσεπάθησε
τότε νὰ προλάβῃ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καθησυχάζουσα
τοὺς Κρήτας καὶ προσπαθοῦσα νὰ πείσῃ αὐτοὺς ὅτι ἔπρεπεν
ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ν' ἀναμείνωσι τὸ σύνθημα τῆς
ἐνεργείας.

Δὲν ἦσαν ἐπομένως ὁμαλὰ καὶ ἡσυχὰ τὰ πράγματα, καὶ ὁ
λαὸς διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος πάντοτε τῆς αὐτῆς ἀγωνίας,

ὅτε ἐγνώσθη ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμῶν φανερὰ νὰ κάμη γνωσ-
 τήν τήν ἐπὶ τῶν περιστάσεων γνώμην του καὶ τὸ συμβού-
 λιον τῶν ὑπουργῶν του ὑπέβαλλεν αὐτοῖς ἑκτενὲς ὑπόμνημα,
 ἐν ᾧ περιείχοντο αἱ σκέψεις του μετὰ τὴν σύστασιν νὰ συζη-
 τηθῆ τοῦτο καὶ μελετηθῆ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ. Πράγ-
 ματι οἱ ὑπουργοὶ συνήλθον ἐπανειλημμένως καὶ ἐπὶ πολλὰς
 ὥρας παρέμειναν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἐνῶ αἱ
 ἑφημερίδες ἐχάνοντο εἰς μυρίας εἰκασίας περὶ τῆς αἰτίας τῶν
 ἐπανειλημμένων ἐκείνων ὑπουργικῶν συμβουλίων. Τέλος καὶ
 τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου ἐγνώσθη. Λέγεται
 ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς, βλέπων ἑξαπτόμενον καθ' ἐκάστην
 τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀναγάγῃ τὴν
 χώραν εἰς σημεῖον ἀνάλογον τῶν περιστάσεων, προέτεινε μέσα
 τινα, συγκαιφαιλατούμενα εἰς τὴν ὀχύρωσιν ἐπισφαλῶν τινῶν
 παραλίων, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς παραμεθορίου γραμμῆς καὶ τὴν
 ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐν γένει προπαρασκευὴν τῆς χώρας.

Κατὰ τοῦτο ἦτο ἤδη σύμφωνος τελείως ὁ βασιλεὺς μετὰ
 τῆς κυβερνήσεώς του. Τῷ ὄντι πυρετώδεις προπαρασκευαί
 εἶχον ἤδη ἀρχίσει ὑπὸ τὸν ζωηρώτατον τοῦ λαοῦ ἐνθουσια-
 σμόν. Οἱ προσκληθέντες εἰς τὰς τάξεις ἑφεδροὶ προσῆλθον
 πρόθυμοι καὶ εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα, συγχρόνως
 δὲ πυκνοὶ ἐθέλονται κατετάσσοντο καὶ οὕτω καθ' ἐκάστην ἐν-
 δυναμοῦτο ὁ στρατός. Ὅταν δὲ ἐπαρκῶς τὰ στελέχη ἐνδυνα-
 μώθησαν ἤρχισεν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ στρατοῦ τῶν συνόρων.

Τὰ ἀναχωροῦντα διὰ τὴν μεθόριον γραμμὴν στρατιωτικὰ
 σώματα προεπέμποντο ὑπὸ χιλιάδων λαοῦ ἐνθουσιωδῶς ἀπο-
 χαιρετῶντος τοὺς στρατιώτας καὶ ἐν εὐχαῖς προπέμποντος
 αὐτούς. Ὅταν μάλιστα ἤρχισεν ἡ διὰ τὴν μεθόριον γραμμὴν
 ἀναχώρησις τῶν πυροβολαρχιῶν ὁ ἐνθουσιασμός ἐκορυφώθη.
 Τὰς πυροβολαρχίας προέπεμπε πλῆθος πυκνὸν μέχρι τοῦ Δα-
 φνίου, οἱ στρατιῶται εὐθυμοὶ καὶ χαρούμενοι ἀπήρχοντο ἐκεῖ
 ἔπου τοὺς ἐκάλει τὸ καθῆκον. Εἰς τὰς Θήβας νεάνιδες ἐκέν-

των τὰς σημαίας καὶ τὰς παρέδιδον ἐν πομπῇ εἰς τοὺς ἐφέδρους καὶ τοὺς ἐθελοντάς, ἐν γένει δὲ φρενίτις ἀληθῆς εἶχε καταλάβῃ τὸν λαὸν καὶ ὁ ἐνθουσιασμός εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ κατακόρυφον.

Ὁ Ἄγγλος ἀνταποκριτῆς τῶν «Ἡμερησίων Νέων» Σκῆνερ, ὁ φιλελληνικώτερος τῶν ἐν Ἑλλάδι ξένων ἀνταποκριτῶν, ἐξέδραμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὰς ἀνταποκρίσεις του δὲ μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα περιέγραψε τὸν λαϊκὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν «Ὅστις δὲν εἶδε τὰς τελευταίας αὐτὰς ἡμέρας τὴν Ἑλλάδα—ἔγραφεν εἰς τὰς ἀνταποκρίσεις του—δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ ἕως ποῦ ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ ὁ ἐνθουσιασμός ἐνὸς λαοῦ, ἀγομένου ἐκ τῆς εὐγενοῦς ιδέας τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων αὐτοῦ ἀδελφῶν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἥτις ἀγωνιωδῶς παρηκαλοῦται τὰς κυβερνητικὰς ἐνεργείας, ἤδη ἐνθουσιωδῶς ἐπιβοηθεῖ τὸ ἔργον τῶν ἀρχῶν καὶ εἰς τὰς σημαίας ἐρχονται νὰ καταταχθῶσι πυκνοὶ οἱ ἐφεδροὶ. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἐθελονταὶ προσέρχονται πυκνοί. Προχθὲς ἐφθασάν τριάκοντα περίπου ἀπὸ τὴν Ρουμανίαν, χθὲς δὲ 72 μᾶς ἦλθαν ἐξ Ἀλεξανδρείας. Εἶναι ὅλοι νέοι εὐσταλεῖς καὶ ἀρρενωποί, ἀμετρος δὲ εἶναι ἡ χαρὰ ἥτις κατέχει αὐτοὺς προσερχομένους νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα των. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἰδίως ἐκπλήττει εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ λαοῦ καθ' ἐκάστην ἀναχώρησιν τάγματός τινος εἰς τὰ μεθόρια. Ἐνῶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν συγγενῶν δακρύουσι καὶ οἱ ξένοι ἐκχύνονται εἰς ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν, ἐν τούτοις ἡ μᾶζα ἐκείνη τοῦ λαοῦ ὀλόκληρος, κατέχεται καὶ ὑπὸ πραγματικοῦ τινος σεβασμοῦ δικαιολογουμένου ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ ἀναδεικνύοντες τὴν ὑψηλοφροσύνην τοῦ Ἀθηναικοῦ λαοῦ, ἐκπληκτικὴν τῷ ὄντι ὑψηλοφροσύνην. Παρέστην χθὲς εἰς τὴν ἀναχώρησιν τῆς ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Πέτρον πυροβολαρχίας γενικῶς ἐδῶ πιστεύεται ὅτι ἡ πυροβολαρχία αὐτὴ θ' ἀνοίξῃ τὸ πῦρ πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐκ μέρους τοῦ Ἀ-

θηναϊκοῦ λαοῦ προπομπή της εἶχε κάτι τὸ ἰδιαίτερον. Ὁφθαλμοὶ ἐδάκρυζαν, ζητωκραυγαὶ ἠκούσθησαν οἱ οἰκετοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς ἀπεχαιρέτων μὲ τὸ μανθῆλιον καὶ οἱ εὐσταλεῖς πυροβοληταὶ μόλις ἐξῆλθον τῆς πόλεως, ἐξεχύθησαν εἰς ζωηρώτατον καὶ ἐνθουσιῶδες πολεμικὸν ἐμβατήριον, τὸ ὁποῖον ἐψαλαν ὅλοι μαζῆ, δίδοντες τὸ παράδειγμα πρώτου τοῦ ἀρχηγῶ των. Ὁμολογῶ ὅτι ὁ μεμετρημένος, ὁ εὐγενὴς αὐτὸς ἐνθουσιασμὸς μὲ κατέπληξε καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν μου δὲν ἤδυνήθη νὰ κρύψω ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι ὅλον αὐτὸν τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ τὴν εὐγενῆ πράξιν ἴδιαν τῆς δράσεως ὀρμὴν ἀρύεται ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐκ τῆς ἰδίας ὅτι τὸ μέγα κληθὲν ὑπουργεῖον τὸ ὁποῖον διευθύνει τὰς τύχας του, εἶναι ἄξιον καὶ περιλαμβάνει ἀληθῶς τὰς κορυφὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ κόσμου. Ἐκείνον τοῦλάχιστον πὸν ὁποῖον ἐξ ἰδίας καὶ ἡμεῖς ἀντιλήψεως γνωρίζομεν ὁ κ. Τρικούπης ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, εἶναι ἀληθῶς πνεῦμα ὑπέροχον καὶ ἀντάξιον τῶν περιστάσεων, καὶ τοῦ κλάδου τῶν ὑποθέσεων ἐφ' ὃν ἐκλήθη».

Συγχρόνως τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν διεξῆγε διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Σερβικῆς καὶ Ρωσικῆς κυβερνήσεως, δυστυχῶς ὅμως δι' ἀνωτέρους λόγους ἀμφοτέραι αὐταὶ αἱ διαπραγματεύσεις ἀπέτυχον.

Ὡς γνωστὸν μετὰ τῆς Σερβίας πρὸ ἐτῶν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Κουμουνδοῦρος εἶχε προβῆ εἰς μυστικὰς τινὰς ἐνεργεῖας αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν διομολόγησιν προφορικῆς συμμαχίας Ἑλλάδος καὶ Σερβίας. Ὁ κυριώτερος ὅρος ἐννοεῖται τῆς συμφωνίας ταύτης ἦτο ἡ σύγχρονος ἐνέργεια ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν ἐν περιπτώσει πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ οἷος δῆποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ πρῶτος προκαλούμενος. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Ἑλλάς προ-

φανῶς ἠθέτισαν τὸν ὄρον τοῦτον καὶ τῆς Σερβίας κατελθούσης εἰς τὴν πάλιν ἐκείνη ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ ἀπλοῦς θεατῆς. Καὶ τότε μὲν οὐδὲν διάδημα ἔκαμεν ἡ Σερβία πρὸς ὑπόμνησιν τῆς συμφωνίας ἐκείνης ὅταν ὅμως ὁ Τρικούπης ἠθέλησε ν' ἀνανεώσῃ τὴν πρὸς τὴν Σερβίαν συμμαχίαν εὔρε καὶ δικαίως τὴν χώραν ἐκείνην ἐντελῶς ἀπρόθυμον, ὁ πρίγκηψ δὲ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ζητήσῃ πρῶτον τὴν συμβουλήν τῆς Ρωσίας διὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Ἄλλ' ὁ Ἑλλήν ὑπουργὸς ἐνόησεν ὅτι τοῦτο ἦτο πρόφασις καὶ ἐπανελάβε τὰς προτάσεις του. Πόσον ὅμως ἐπωφελῆς θὰ ἦτο ἡ σύμπραξις ἐκείνη τῶν δύο κρατῶν ἐστὶ καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὸ ἀπέδειξεν ἡ ἔκβασις τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἡ τύχη ὄλων τῶν παρὰ τὴν Τουρκίαν κρατιδίων τοῦ Αἴμου.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τῆς Ρωσίας ἐγείνεν ἀπόπειρα συνεννοήσεως ἣτις θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἀνυπολογίστους ὠφελείας. Ὁ Τρικούπης μεθ' ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς — τὴν ὁποίαν τὸν κατηγέρουν ὅτι τόσο πιστῶς ἠκολούθει — ἀπεκδεχόμενος τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος του ἐκ τῆς ἀμέσου τότε ἐνεργείας, προέβη εἰς προκαταρκτικά τινα διαδήματα τὰ ὅποια ἡ Ρωσία ἀπέδεχθη εὐγνωμόνως ἐφ' ὅσον ἀμφίβολος ὅπως δῆποτε ἦτο ἡ ἀκομὴ ἡ τύχη τῶν Ρωσοικῶν ὄπλων. Ἄλλὰ αἱ διαπραγματεύσεις δὲν ἐπεσπεύθησαν τότε, τοῦ ὑπουργείου ἀπασχολουμένου τότε εἰς τὰς προπαρασκευὰς καὶ τῶν Ρώσων περισσότερο ἐπιπασχολημένων εἰς τὸν πόλεμον, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ρώσων ἐν τῷ πολέμῳ ἐξηοφασίθη καὶ ἡ σύμπραξις τῆς Ἑλλάδος κατέστη περιττή, τοιοιυτοτρόπως δὲ τὸ σχέδιον τῆς Ἑλληνο-Ρωσοικῆς συμμαχίας ἐγκατελείφθη.

Πολλάκις ἐπεκρίθη ἡ προσήλωσις—ἡ τυφλὴ καὶ ἀδικαιολόγητος προσήλωσις—πολιτικῶν τινῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἰς μίαν ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων τῶν πρωτοστατουσῶν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Καὶ τῶ ὄντι ἡ ἀλήθεια αὕτη πρὸ πολλοῦ ἔπρεπε βαθύτατα νὰ κατανοηθῆ, ἡ Ἑλλάς δὲ νὰ παραμείνῃ ἐντελῶς πάσης ὑποχρέωσης ἐλεύθερος, ὥστε νὰ κανονίζῃ τὴν πολιτικὴν ταύτης οὐχὶ ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν ἐνδιαφερομένων ἀλλὰ μᾶλλον συμφώνως πρὸς τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἴδια αὐτῆς συμφέροντα. Ἰδίως ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκκωφεύη ἡ καταστρεπτικὴ ἐπίδρασις τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ἡ Ἑλλάς μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων τῆς Ρωσσίας συμφέρον ἐχούσης νὰ βοηθηθῆ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πάλιν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, αὐτοκηρυχθεῖσης προστάτιδος τῆς Τουρκίας ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ. Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ πολὺ ἐταλαντεύθη μεταξὺ τῆς δρόσεως καὶ τῆς ἀπραξίας καὶ οὕτω πολῦτιμος καιρὸς ἀπώλετο καὶ περιστάσεις εὐνοϊκαὶ ἐχάθησαν αἵτινες ἠδύναντο νὰ προσπορίσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνυπολόγιστον ὄφελος καὶ ὀριστικῶς νὰ κανονίσωσι τὴν θέσιν τῆς μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Καθ' ὃν ὅμως χρόνον συνέβαινον ταῦτα σπουδαιότατον γεγονός, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ ὄχι μόνον τὴν διεθνή αὐτοῦ σημασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν βαρύτητα τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου αποφάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἐλάμβανε χώραν, μεγάλην προωρισμένον νὰ ἔχῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς.

Εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ἐγράψαμεν ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγγλικὴ πρεσβεῖα ἐπιτελοῦσα τὰς ὁδηγίας τοῦ φιλοτοῦρκου Δέρβυ, ἀπεφάσισε νὰ κατὰβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως βεβαιωθῆ περὶ τῆς ἀπραξίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου· διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ταύτην ἡ Τουρκικὴ πρεσβεῖα εἰργάσθη μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας, πρὸς τοῦτο δὲ ἐπανελημμένας ἔσχε συνεντεύξεις ὁ πρέσβυς Λαγιάρδος μετὰ τοῦ Ἑλληνος πρεσβευτοῦ Κουντουριώτου. Ὁ Κουντουριώτης, — τὸ εἶπομεν ἤδη — ἐφάνη δεχόμενος τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας τοῦ Λαγιάρδου καὶ ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ διεβίβασε

τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνομιλίας τοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἑξωτερικῶν καὶ προέβη εἰς τὰς ἀξιοκατακρίτους δηλώσεις περὶ τῶν ὁποίων ἐκάμαμεν ἤδη λόγον. Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ τοῦ πρεσβευτοῦ Κουντουριώτου ἐνεθάρρυνε τὸν Λαυᾶρδον, ὅστις προέβη εἰς ἐντονώτερα διαδήματα καὶ φαίνεται ἔδωκεν ἔμμεσον ὑπόσχεσιν εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, δὲν ἔχει ἡ Τουρκία νὰ φοβῆται τι, ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος.

Διέταξε λοιπὸν τηλεγραφικῶς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἑξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας τὸν ἐν Ἀθήναις προσωρινῶς διευθυντὴν τῆς πρεσβείας νὰ μεταδῇ παρὰ τῷ Τρικούπῃ καὶ νὰ λάβῃ ὠρισμένας καὶ σαφεῖς δηλώσεις. Ὁ ἐπιτετραμμένος πραγματι τῇ 23 Αὐγούστου φέρων καὶ τὸ τηλεγράφημα τοῦ Δέρβυ μετέβη παρὰ τῷ Τρικούπῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἑξωτερικῶν καὶ ἠρώτησε τὸν Ἑλληνα ὑπουργόν, ἂν τὸ ἐπιτρέπη νὰ δηλώσῃ ἐκ μέρους αὐτοῦ εἰς τὴν Πύλην ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐσκέπτετο νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας οὐδὲ νὰ γίνῃ ἐνοχος ὑποκινήσεως ἐπαναστάσεως ἐν τινὶ τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐπαρχιῶν τῶν διεκδικουμένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ τηλεγράφημα δὲ τοῦ Δέρβυ ὑπενθύμιζεν εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον ὅτι ἄλλοτε ὁ Τρικούπῃς δικαιολογῶν τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς διεβεβαίωσεν τὸν Στούαρτ, πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις, ὅτι αἱ προπαρασκευαὶ αὗται εἶχον λόγον ἀμυντικόν ὄπως δι' αὐτῶν δὲ ἡ Ἑλλὰς δὲν προϋτίθετο ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀπλῶς διατήρησιν τῆς δυνάμεώς της εἰς σημεῖον ἀνάλογον τῶν περιστάσεων.

Ὁ Τρικούπης ἀνεγνώρισεν ὅσα εἶχεν εἰπῆ εἰς τὸν Στούαρτ περὶ τῶν ἐξοπλισμῶν, ἀλλ' ἔσπευσε νὰ κάμῃ νέας δηλώσεις διὰ τὴν τελευταίαν αἴτησιν τοῦ Ἀγγλοῦ ἐπιτετραμμένου. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξέφρασε τὴν ἐκπληξίν του διὰ τὸ τολμηρὸν τῆς αἰτήσεως ἐκείνης. Ἀπήντησεν ὅτι ἡ ἀπαίτησις τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῶν φιλικῶν ἀ-

πέναντι δυνάμεως φιλικῆς ἀπαιτήσεων. Ἐδήλωσε δὲ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Ἑλλάς δὲν ἐσκέπτετο νὰ διαρρήξῃ τὰς πρὸς τὴν Πύλην εἰρηνικὰς σχέσεις καὶ νὰ προβῇ εἰς ἐνοπλον ἐνέργειαν· τοῦτο ὅμως μόνον ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ ἡ Πύλη καὶ οὐδὲν τούτου πλείοτερον· ἡ διάρρηξις τῶν σχέσεων πρὸς τὴν Πύλην καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ ἄνευ δεδικαιολογημένης τινος ἀφορμῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ τούλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος. Οὐδὲν ὅμως ἐλεύθερον κράτος εἶναι ὑπόχρεων νὰ προμαντεύῃ τὸ μέλλον του ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, ἢ ὄχι, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, ἰδίως δὲ ἀναλόγως τῶν μέσων τὰ ὅποια διαθέτει. Διὰ τὰ αὐτονομούμενα κράτη ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ἔπεται ὡς πόρισμα ὠρισμένων περιστάσεων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις θὰ ἠθέτει τὰς πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τόπου καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑποχρεώσεως τῆς, ἀπογυμνοῦσα ἐαυτὴν τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας ἢ περιορίζουσα αὐτὴν εἴτε ἀπολύτως εἴτε δι' ὑποδείξεως ἐνδεχομένων περιστάσεων. Ἡ Ἑλλάς εἶναι ὑπόχρεως ὡς ἐκ τῶν διεθνῶν νομίμων νὰ μὴ υποθάψῃ ταραχὰς ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν καταστολὴν αὐτῶν διὰ μῆσόν τῆς Ἑλλάδος. Ὅ,τι ἐπραξεν ἡ Ἑλλ. κυβέρνησις ἕως τῶρα ὅπως καθουχάσῃ τοὺς Ἕλληνας τὸ ἔκαμε διὰ λόγους καθαρῶς ἐθνικοῦς θὰ παύσῃ ὅμως τὴν ἐνέργειαν ταύτην εὐθύς ὡς ἀνώτερα συμφέροντα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπαιτήσωσιν ἐπέμβασιν.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὸ ὅποῖον ἐπὶ πολὺ ἀπησχόλησέ τὴν Εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν καὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τύπον ὁ Χ. Τρικούπης ἀπηύθυνε τὴν ἐξῆς διακοίνωσιν πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλλάδος.

Ἀθήναις 23)4 Σεπτεμβρίου 1877

Κύριε ἐπιτετραμμένε,

Ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, ἐπισκεφθεὶς με σήμερον, μοὶ ἀνεκοίνωσε τὸ περιεχόμενον τηλεγραφήματος τοῦ Λόρδου Δέρβυ, δι' οὗ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς ἀνάσσης, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀνησυχίαν, εἰς ἣν, κατὰ τὰς ἐκθέσεις, τοῦ κ. Λαγιάρδου ἐμβάλλει τὴν Πύλην ἢ διαγωγὴ τῆς Ἑλλάδος, ἐρωτᾷ ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξουσιοδοτῆται τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας, νὰ παράσχη τῇ Πύλῃ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ κηρύξη κατ' αὐτῆς πόλεμον, καὶ δὲν θὰ καταστῇ συνέννοχος πράξεων σκοπευουσῶν τὴν ὑποκίνησιν ἐπαναστατικῶν κινήματων εἰς τὰς γείτονας ἐπαρχίας.

«Ὁ κ. Οὐίνδχαμ, προσεκαλεῖτο διὰ τοῦ αὐτοῦ τηλεγραφήματος νὰ μοὶ ἀναγνώσῃ δύο ἐκθέσεις τοῦ κ. Στούαρτ, πρὸς τὴν κυβέρνησίν του, ἐν αἷς ὁ Ἄγγλος πρεσβευτῆς ἀφηγεῖτο συνδιαλέξεις του μετ' ἐμοῦ περὶ τῆς πολιτικῆς, ἣν προϋτίθετο νὰ μετέλθῃ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρὸς τὴν Τουρκίαν.

«Λαθῶν γινῶσιν τῶν ἐγγράφων τούτων ἔσπευσα νὰ ἀναγνώρισω τὴν ἀκρίβειαν μεθ' ἧς ἀπέδωκε τὸ νόημα τῶν λόγων μου ὁ κ. Στούαρτ. Ἀληθῶς εἶχον εἶπει τότε τῷ κ. Στούαρτ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν προϋτίθετο πρὸς τὸ παρὸν νὰ κηρύξη πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπανελάβον δὲ τῷ κ. Οὐίνδχαμ ὅτι τοῦτο καὶ μόνον ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ ἡ Πύλη παρ' ἡμῶν, ἢ ἄλλῃ τις δύναμις ἐν ὀνόματι αὐτῆς, διότι οὐδὲν ἀνεξάρτητον κράτος εἶναι ὑπόχρεων νὰ προσδεσμεύσῃ τὸ μέλλον του ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κηρύττειν τὸν πόλεμον.

«Διὰ τὰ αὐτονομούμενα κράτη ἢ κήρυξις τοῦ πολέμου ἔπεται ὡς πόρισμα ὠρισμένων περιστάσεων, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ

κυβέρνησις θὰ ἠθέτει τὰς πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τόπου καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ἀπογυμνοῦσα ἑαυτὴν τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας ἢ περιορίζουσα αὐτὴν εἴτε ἀπολύτως εἴτε δι' ἐνδεχομένων περιστάσεων. Ἡ Πύλη διετύπωσε παρομοίας ἀπαιτήσεις κατὰ τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Καθάπερ ἀναφέρεται ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῷ ἀναγραφέντι τῇ 9]21 Ἰουλίου 1832 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπήτησεν ὅπως ἀπαγορευθῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐν γένει νὰ παρέχωσιν οἰανδήποτε ὑπηρεσίαν καὶ ἀρωγὴν εἰς τὰς δυνάμεις, τὰς κυβερνήσεις καὶ τὰ ἔθνη, μεθ' ὧν ἡ Πύλη θὰ ἐτύγχανε νὰ διατελῆ εἰς πόλεμον, καὶ ὅπως ἐπιβληθῆ αὐτῇ ἡ τήρησις αὐστηρᾶς οὐδετερότητος.

« Ἄλλ' ἡ ἀξίωσις αὕτη ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῶν κυβερνήσεων Ρωσίας καὶ Γαλλίας, ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς διὰ πρωτοκόλλου τῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Λονδίνου συγκροτηθείσης τῇ 3ῳ Αὐγούστου συνδιασκέψεως, λέγοντος ὅτι «τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς οἶον δήποτε μεταξὺ τρίτων δυνάμεων ἐκρηγνύμενον πόλεμον, εἶναι ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐξαιρέσει ἐκείνων μόνον τῶν κρατῶν ὅσα ἀνιδρύθησαν ἔσασι οὐδέτερα.»

« Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν θὰ παραιτηθῆ βεβαίως νῦν τῆς διεθνoῦς θέσεως ἧς τὴν ἀναγνώρισιν ἐπέτυχε πρὸ 45 ἐτῶν. Ἐπομένως καίπερ διακηρύξας τῷ Ἀγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν προυτίθεται ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσιν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον παρετήρησα τῷ κ. Οὐίνδχαμ ὅτι ἡ διακήρυξις αὕτη δὲν ἐμείου κατ' ἐλάχιστον τὸ μετὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν αὐτονομουμένων κρατῶν συνυπάρχον δικαίωμα τοῦ ρυθμίζειν τὴν μέλλουσαν αὐτῶν διαγωγὴν συνωδὰ πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ πρὸς τὰ καθήκοντα ἅτινα ἐνδέχεται νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτοῖς αἱ περιστάσεις πρὸς προφύλαξιν

τῆς ἀξιοπρεπείας ἢ τῶν νομίμων αὐτῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ὁ κ. Στουάρτ ἀνέφερε πρὸς τούτοις ἐν τῇ ἐκθέσει του ὅτι ἐγὼ εἶπον αὐτῷ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καταβάλλει τὴν ἐπιρροὴν τῆς ὅπως προλάβῃ πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐκρηξίν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἐν ταῖς μεθορίοις ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας. Παρετήρησα τῷ κ. Οὐίνδχαμ, ὅτι ὁ κ. Στουάρτ ἔγραψεν αὐτολεξεῖ ἀληθῶς ὅ,τι εἶπον, ὅτι ὅμως τὴν ἀνακοίνωσιν ἐκείνην ἐποίησάμην αὐτῷ ἐν εἶδει ἀπλῆς πληροφορίας. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δυνάμει τῶν διεθνῶν αὐτῆς καθηκόντων εἶναι ὑποχρεῶσα γὰρ μὴ ὑποκινή ταραχὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κράτους μεθ' οὗ διατελεῖ εἰς φιλικὰς σχέσεις, ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πρόληψιν ἢ τὴν καταστολὴν στάσεων, οὐδὲ στέργει ἡ Ἑλλὰς ν' ἀναλάβῃ τοιαύτην ὑποχρέωσιν.

«Ἐάν, ὡς εἶπον τῷ κ. Στουάρτ, καταβάλλῃ τὴν ἐπιρροὴν ἣν κέκτηται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείνης, ὅπως κωλύσῃ στάσεις πράττει τοῦτο ἐκ λόγων καθαρῶς ἐθνικῶν, καὶ προτίθεται νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ἐφ' ὅσον ἐκλαμβάνει αὐτὴν ὡς πρόσφορον εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅτινα εἶναι καὶ ἴδια αὐτῆς συμφέροντα.

» Ἀφοῦ ἐξήγησα οὕτω τὴν ἐννοίαν τῆς ζητουμένης διακηρύξεως, δὲν ἐδίστασα νὰ εἶπω τῷ κ. Οὐίνδχαμ ὅτι ἠδύνατο ν' ἀναγγεῖλῃ τῷ λόρδῳ Δέρβυ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις πληροῦ καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ πληροῦσα τὸ καθήκον αὐτῆς καὶ μὴ προκαλοῦσα ἐπαναστατικὰ κινήματα ἐν ταῖς γειτονικαῖς ἐπαρχίαις. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐννοεῖται οἰκοθεν μεταξὺ κρατῶν διατελούντων ἐν εἰρήνῃ, ἢ δὲ Ἑλλὰς ἀναγνωρίζουσα τὰς διεθνεῖς αὐτὰς ὑποχρεώσεις δὲν προτίθεται ν' ἀθετήσῃ αὐτάς. «Φρονεῖτε, ἠρώτησεν ἐν τέλει ὁ κ. Οὐίνδχαμ, ὅτι αἱ ἐξηγήσεις αὗται θὰ καθησυχάσωσι καὶ θὰ εὐχαριστήσωσι τὴν Πύλην;» Ἀπήντησα ὅτι αἱ ἐξηγήσεις μου εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ εὐαρεστήσωσι τὴν Πύλην, διότι τοιαύτας μόνον ἠδύνατο

νά περιμένη παρά κράτους κηδομένου τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρὸς ἄλλους μεθ' ὧν συνδέεται δι' ὑποχρεώσεων. Ἄλλ' ὅπως δῆποτε εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ εὐχαριστήσωσι τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, διότι δὲν δύναμαι ν' ἀμφιδάλλω ὅτι ἡ κυβέρνησις αὐτὴ σέβεται τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐξ ὧν ὑψηγορεύθησαν αἱ ἐξηγήσεις αὗται.

» Ὁ κ. Οὐίνδχαμ ἐξηγῶν τὰς ἀνησυχίας τῆς Πύλης ἐποίησατο λόγον καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων προπαρασκευῶν καὶ ἐξοπλισμῶν καὶ στρατιωτικῶν συγκεντρώσεων, δὲν ἐδίστασεν ὁμως νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἂν ὡς μέτρον ἐλαυδάνοντο οἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰσαχθέντες πανταχοῦ στρατολογικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὀργανισμοί, ὁ στρατὸς ἡμῶν δὲν εἶναι δυσανάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν τοῦ κράτους. Ἀλλως τε καὶ τὰ πρωτόκολλα τὰ ὁποῖα ἐπεκαλέσθη ἤδη ἀναίρουσι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο πᾶσαν ἔνστασιν.

» Διαρκουσῶν τῶν περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου διαπραγματεύσεων ἡ Πύλη ἀπήτησε νὰ περιορισθῇ ἡ στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος εἰς ἀριθμὸν ἐπαρκῆ πρὸς τήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως. Ἄλλ' ὁ Ἄγγλος πληρεξούσιος Παλμεροτῶν ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀπήντησεν ὅτι ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ ἀπλῶς ὅτι ἡ χώρα δικαιοῦται νὰ διατηρῇ στρατιωτικὰς καὶ ταυτικὰς δυνάμεις χωρὶς νὰ ὀρισθῇ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος καὶ πάντα τὰ παρεπόμενα αὐτῇ ἐπεσφραγίσθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Φεβρουαρίου 1830 πρωτοκόλλου, ὅτι ἡ Ὄθωμανικὴ Πύλη παρεδέχθη πληρέστατα τὸ πρωτόκολλον ἐκεῖνο καὶ ὅτι οὔτε αἱ ὑπογράφασαι αὐτὸ δυνάμεις, οὔτε ἡ Πύλη ἠδύνατο πλέον νὰ περιορίσῃ ἐν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνεξαρτησίας χωρὶς νὰ παραβῶσι τὰς ἑαυτῶν ὑποχρεώσεις.

» Ἀσμενος ἐμολογῶ ὅτι ἡ Πύλη ἐν τοῖς ἀμέσους αὐτῆς

σχέσει μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως οὐδέποτε ὑπηνίχθη ὅτι τίθησιν ἐν ἀμφιβολίᾳ τὰς διεθνεῖς ἐκείνας ἀποφάσεις.

» Ὁ κ. Οὐίνδχαμ ἐξέθηκε πάραυτα εἰς τὴν κυβέρνησίν του τὸ γενόμενον παρ' αὐτοῦ διάδημα καὶ τὰς δοθείσας παρ' ἐμοῦ ἐξηγήσεις· λαβὼν δὲ προηγουμένως γνῶσιν τοῦ τηλεγραφήματός του εὔρον ὅτι ἡ ἐννοιά μου ἀπεδόθη πιστῶς. Οὐχ ἤττον ἔκρινα ἐπάναγκες νὰ συνοψίσω ἐνταῦθα τὰς σκέψεις, ἃς προεκάλεσεν ἐνταῦθα ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ λόρδου Δέρβυ· παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς νὰ υποβάλλητε τὴν διακοίνωσιν ταύτην εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς ἀνάσσης καὶ ἀφῆτε αὐτῷ, ἐὰν τὸ ζητήσῃ ἀντίγραφον.

» Δέξασθε κτλ.

Χ. Τρικούπης·

Ἡ διακοίνωσις αὕτη δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ τόμῳ τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων τῆς Ἀγγλίας προῦκάλεσε τὴν γενικὴν ἐπιδοκιμασίαν. Ἡ ἐν τῷ ζητήματι ἐκείνῳ γλῶσσα καὶ στάσις τοῦ Τρικούπη ἐπεδοκιμάσθη ὡς ἀνδρική καὶ ἀρμόζουσα εἰς ὑπουργὸν ἐλευθέρου κράτους. Τὰ «Ἡμερήσια Νέα» τοῦ Λονδίνου εἰρωνευόμενα τὸν Ἀγγλόν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν γελοίων ἐκείνων διαδημάτων του ἔγραφεν.

«Ὁ λόρδος Δέρβυ τὴν ἔπαθε νοστιμώτατα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν του πολιτικὴν καὶ πάλιν· ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Τρικούπης τῷ ἔδωκε μάθημα τοῦ ὁποίου φαίνεται πρὸ πολλοῦ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ὁ ἡμέτερος διπλωμάτης. Διότι ἐφαρμόζων τὸ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζει ὁ Δέρβυ, πρόγραμμα μονομεροῦς ἐνεργείας, διὰ νὰ τῷ ἀπομείνῃ κατόπιν ὀλόκληρος ἡ δόξα τῆς ἐπιτυχίας, θὰ παθαίνη πάντοτε ὅτι ἔπαθε καὶ σήμερον καὶ θὰ παίζεται τόσον μεγαλοπρεπῶς ὅσον ἐπαίχθη ἀπὸ τὸν Τρικούπη.

Δριμύτερον ἐξεφράζετο ἡ «Ἄρκτος» τῶν Βρυξελλῶν

ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου « Ὁ ἀναγινώσκων τὴν διακοίνω-
 σιν τοῦ κ. Τρικοῦπη, λέγει, ἐν ἧ οὗτος κατὰ πλάτος ἐκθέτει
 τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας ἐν
 Ἀθήναις κ. Οὐίνδχαμ, διαμοιφθέντα, καταλαμβάνεται ὑπὸ
 τοῦ εὐρέστου συναισθήματος, ὅτι ἀναγινώσκει πραγματικῶς
 διπλωματικὸν ἀλλ' ἀξιοπρεπὲς ἔγγραφον, εἶδος ἀπαντήσεως
 δριμείας καὶ γενναίας εἰς τὰς ὑπερφιάλους καὶ κωμικὰς ἀπαι-
 τήσεις τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Ἐνόμισεν ὁ λόρδος Δέρβυ,
 ἐν τῷ ἀκρατήτῳ καὶ πρωτοφανεῖ φιλοτουρκισμῷ του, ὅτι ἤρκει
 αὐτὸς ν' ἀναλάβῃ διὰ τὴν ἐξησφάλισιν τὰ νότια τῆς Τουρκίας
 καὶ τὴν ἡσυχασίν αὐτῆν ἀπὸ τῆς δεινῆς ὄντως ἀνησυχίας ἣτις
 θὰ τὴν κατέτρυγεν ἐνόσω θὰ ἦτο βεβαία περὶ τῆς τελείας ἀ-
 πραξίας τῆς μικρᾶς χώρας, ἐν οὗτῳ δειναῖς περιστάσεσι.
 Ἰσως μάλιστα προκαταβολικῶς παρέστησαν εἰς τὴν Πύλῃν
 ὅτι ἀναλαμβάνει αὐτὸς διὰ λογαριασμόν του τὴν Ἑλλάδα, ὡς
 ἂν αὕτη ἦτο παράρτημα τοῦ Ἀγγλικοῦ βασιλείου, ἢ μία ἀπὸ
 τὰς ἐν Ἀφρικῇ κτήσεις τῆς Ἀνάσσης. Ἐλησμόνει τότε ὁ
 λόρδος Δέρβυ, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἦτο μικρὸν μέρος τοῦ ὅλου
 Ἑλληνισμοῦ, πρὸς ὃν συνδέεται δι' ἀρρήκτων δεσμῶν καὶ
 ὑποχρεώσεων, ἐλησμόνησε δὲ πρῶτιστως ὅτι προηγουμένη ἀ-
 πόφασις τῶν τριῶν προστατῶν δυνάμεων—ἐν αἷς ἦτο αὕτη
 ἡ Ἀγγλία—ἀνεκήρυξε τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν νὰ ἐξοπλίζη-
 ται καὶ νὰ διαθέτῃ τὰ καθ' ἑαυτὴν χωρὶς νὰ διδῇ εἰς κανένα
 λόγον τῶν πράξεών της. Εὐτυχῶς ἐπῆλθεν ἡ ἀνδρική στάσις
 τοῦ ὑπουργοῦ κ. Τρικοῦπη, ὅστις μνήμων τῶν ὑποχρεώ-
 σεῶν του ἀπέναντι καὶ τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους, ἀπήντησεν
 εἰς τὸν κ. Οὐίνδχαμ, ὡς ἐπρεπε ν' ἀπαντήσῃ. Φανταζόμεθα ποί-
 ους μορφασμοὺς δυσαρεσκείας θὰ κάμνῃ ὁ κ. Δέρβυ καὶ μὲ πό-
 σους τεμενάδες νὰ προσπαθῆσῃ νὰ δικαιολογηθῇ ὁ τόσον γεν-
 ναιοφρόνως ἀναλαβὼν νὰ καθησυχάσῃ τὴν Τουρκίαν κ. Λαυ-
 ἄρδος. Ὅπως δῆποτε ἡ διακοίνωσις αὕτη μετὰ τόσα ἄλλα
 προηγουμένα διαδήματα τοῦ κ. Τρικοῦπη ἀφ' ὅτου ἀνέλαβε

δημόσια αξιώματα, είναι μία απόδειξις τῆς πρωτοφανοῦς ἀξιοπρεπείας μεθ' ἧς ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐννοεῖ νὰ διεξάγῃ τὰς ἐξωτερικάς τοῦ κράτους ὑποθέσεις. Εὐτύχημα τοῦτο μέγα διὰ μικρὰ ἔθνη ὡς ἡ Ἑλλάς, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ἔξωθεν ἐπίδειξις καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς ἀντιπαθείας εἶναι ἐξ ἴσου ἐπικίχθουσιν καὶ τὰ ὁποῖα πλέον πρέπει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν δύναμιν καὶ τὸ ἀνδρικὸν θάρρος νὰ ἐμπιστεύωνται τὴν διακανόνισιν τῶν ἐξωτερικῶν των σχέσεων. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἀδιστακτικῶς φρονοῦμεν ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἔσχεν ἀκόμη ἰκανώτερον οὐδ' ἴσον τοῦ Τρικούπῃ ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν· ἡ συνεχὴς του δὲ δρασίς ἐν τῇ διεθύνσει τῶν κοινῶν τῆς πατρίδος εἶναι προωρισμένη πολλὰς τῷ ὄντι καὶ μεγάλας ὠφελείας νὰ παράσχη τῇ Ἑλλάδι.»

Καὶ αὐτὴ μὲν ἦτο ἡ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς διακοινώσεως, παραχθεῖσα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐντύπωσις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀρίστην ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ἡ ἀνδρική διαγωγή τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν. Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐπεκρότησεν τὰ διάδημα ἐν γένει τοῦ ὑπουργοῦ, πρῶτος δὲ ἔδωκε πρὸς τοῦτο τὸ παράδειγμα ὁ πάντοτε γενναιοφρων καὶ εἰλικρινὴς Κουμουνδοῦρος. Ἐν τούτοις μετ' ὀλίγον διεδόθη ὅτι ὁ Στούαρτ ἐπρόκειτο ν' ἀνακληθῆ ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ λόρδου Δέρβυ, σκεφθέντος νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ διαδήματος τοῦ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει, ἐν τούτοις ὁ Στούαρτ ἀπέμεινε καὶ πάλιν πρεσβευτῆς καὶ ὁ Δέρβυ ἐδέχθη μετ' ὀλίγον δύο νέας ἀκόμη διακοινώσεις περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐνῶ δὲ τοιοιυτοτρόπως αἱ προπαρασκευαί κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν συνετελοῦντο δραστηρίως καὶ τὰ δύο στρατόπεδα προσειλκυον τοὺς ἐφέδρους καὶ τοὺς ἐθελοντάς καὶ ἐν γένει ἡ Ἑλλάς παρεσκευάζετο ὅπως ἐν δεδομένη περιστάσει

εύρεθῆ εἰς θέσιν νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά της, ἀνεπανόρθωτον ἐθνικὸν δυστύχημα ἐπῆλθεν ἀπροόπτως.

Ὁ πρωθυπουργὸς ναύαρχος Κανάρης ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας. Ὁ ναύαρχος ὡς εἶπομεν κατῴκει τὴν ἐν Κυψέλῃ μικρὰν ἐπαυλὶν τοῦ εἰς ἣν ἀπεχώρει εὐθὺς μόλις τῷ τὸ ἐπέτρεπεν ἢ ἐν Ἀθήναις ἐργασία του. Ὁ βασιλεὺς παρεθέριζε τότε εἰς τὴν ἐν Δεκελίᾳ ἐπαυλὶν του καὶ τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια εἶχον ὅπως δῆποτε ἀραιωθῆ, ὅτε ἡ τελευταία φάσις τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἡ σφαγὴ ἐλλήνων εἰς τὴν Καβάρναν προσέκαλεσεν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὀλόκληρον τὴν μέριμναν τῆς ἐλ. κυβερνήσεως. Τοιοῦτοτρόπως αἰφνηδῶς τὰ πράγματα ἐδεινώθησαν, ἡ ἐργασία τῶν ὑπουργῶν ηὐξήθη καταπληκτικῶς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη εὐρέθη καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν διέγερσιν εἰς τὴν ὁποίαν καὶ πρότερον. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀγωνίας ταύτης καὶ πρὸ πάντων ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, ὁ ναύαρχος τὴν νύκτα τῆς 2 Σεπτεμβρίου περὶ τὴν 3 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐξέπνευσεν ἡρέμα ἐν τῷ δωματίῳ του (1).

(1) Ὁρατὸν ἀνέκδοτον περὶ τοῦ ναυάρχου Κανάρη εὐρίσκομεν εἰς ἡφημερίδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Εἰς τὸν ναύαρχον παρουσιάσεν ὁ ὑπασπιστὴς του τὴν διαταγὴν τῆς εἰς Κερκυρὰν ἀνχωρήσεως τοῦ «Γεωργίου» καὶ τῆς «Ὀλύμπας» ὅπως ἀντισταθῶσι κατὰ τῶν τουρκικῶν τὰ ὅποια εἶνεκα τῶν πολεμοφοδίων ἠπειλοῦν ἐπιθεσιν.

— Γράψε τους κάτω ἀπὸ τὴν διαταγὴν, νὰ μὴ γυρίσουν πίσω ἂν δὲν βουλιάξουν τὰ τουρκικὰ, εἶπεν ὁ Κανάρης πρὸς τὸν ὑπασπιστήν.

— Μὰ, ναύαρχε, αὐτὰ δὲν γράφονται εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα.

— Αὐτὸ ποῦ σοῦ λέω ἐγώ, ἐπανελάβεν ἐν ὀργῇ ὁ ναύαρχος.

Εἶδε δὲ καὶ ἔπαθε μέχρι τέλους ὁ ὑπασπιστὴς νὰ πεισῇ τὸν ἔνδοξον πυρπολητὴν ὅτι ἡ φράσις ἐκείνη δὲν εἶχε τὴν θέσιν της ἐν τῷ ἔγγραφῳ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κανάρη φοβερὸς κίνδυνος ἠπέilει τὴν συμμαχικὴν κυβέρνησιν. Ἡ σπιδαρὰ χεὶρ ἣτις εἶχε διευθύνει πυρπολικά καὶ ἀπειλήσῃ στόλους ἐκράτει μετὰ περισσοῦς δυνάμεως τὰ ἡνία τῆς ἐνωμένης ἐκείνης διοικήσεως καὶ δύσκολον ἦτο εἰς τοὺς συνυπουργοὺς του νὰ ἀποσκιρτήσωσι καὶ ν' ἀποπτύσωσι τὸν χαλινόν. Εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ ζῶντος τοῦ Κανάρη πολλάκις οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ διεφώνησαν, ἢ κυβέρνησις ὅμως δὲν διεσπάσθη, τούναντίον δὲ οἱ ὑπουργοὶ ἐξηκολούθησαν τὰς ἐργασίας των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐπεισοδίου τῶν τουρκικῶν πολεμοφοδιῶν ἢ μεταξὺ Δεληγεώργη καὶ Τρικούπη ἐλαφρὰ ψυχρότης κατέληξεν εἰς ὀριστικὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων, ὁ πρῶτος δὲ ἠπειλήσεν ὅτι θ' ἀπεχώρει ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου. Ὁ Κανάρης ὅμως παρενέβει, καὶ ὁ Δεληγεώργης ἔμεινε καίτοι δὲν ἀντήλλαξε πλέον λέξις μετὰ τοῦ Τρικούπη.

Ἦδη ὅμως ὁ πρόωρος καὶ αἰφνιδικὸς θάνατος τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου, ἔθετε πλέον εἰς ὀριστικὸν καὶ μέγαν κίνδυνον τὴν ὑπαρξιν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως. Ἐξέλιπε μετ' αὐτοῦ ὁ συνεκτικὸς δεσμός, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξέλιπε καὶ ὁ πληρώσας τὸ κενὸν τῆς πρωθυπουργίας, τοιοιτοτρόπως δὲ εὐρὺ πάλιν ἀφίνετο στάδιον εἰς τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἐργασθῇ καὶ ἕκαστος τῶν ὑπουργῶν—ἴσως ἐξηρεῖτο μόνον ὁ Ζυμβράκῆς—ἐσκέπτετο ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ διατυπώσῃ ἀκεραίας τὰς ἀπαιτήσεις του.

Διότι ὁ συνδυασμὸς ἐκεῖνος ἀπλῶς μόνον εἶχε προσωρινῶς κατακοιμῆσῃ τὰς φιλοδοξίας τῶν ἀρχηγῶν δὲν τὰς εἶχεν ὅμως τελείως ἐξαλείψῃ. Ἡ τελευταία περίστασις τὸ εἶχεν ἀποδείξῃ περιφανῶς κατὰ τὴν πρώτην πρὸς τὸν ἐν Λονδίνω ἐπιτετραμμένον διακοίνωσιν τοῦ Τρικούπη, τὴν ὁποίαν ὀλοκλήρον ἀναφέρομεν ἀνωτέρω· ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ τὴν μειονοψηφοῦσαν μερίδα ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς ἀπετέλεσε ὁ Δεληγιώργης καὶ ὁ Ζαΐμης, θὰ ἐματαιοῦτο δὲ ἡ ἀποστολή

τῆς διακοινώσεως ἐκείνης ἣτις τόσον ἀγαθὸν παρήγαγεν ἀποτέλεσμα, ἂν μὴ ὁ ναύαρχος Κανάρης, ἰσχυρῶς ἐπέμενεν νὰ σταλῇ αὐτῇ. Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐκείνην ὁ ναύαρχος ἀνήγγειλεν ὅτι θ' ἀπεχώρει δι' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰ λουτρά, εὐθὺς δὲ διαφωνία ἠγέρθησεν περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ διευθύνεται τὸ ὑπουργεῖον κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, τὴν δὲ ἦτο ἡ θέρμη μεθ' ἧς ὑπεστηρίχθησαν αἱ διάφοροι ἀξιώσεις ὥστε ὁ Κανάρης ἀφῆκε τὸ σχέδιόν του καὶ παρέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Τοιοτουτρόπως καὶ ἤδη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κανάρη τόσω τὸ φοβερὸν ζήτημα ἠγείρετο πρὸ τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου. Ὁ λαὸς ὅστις εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν εἶχεν ἀναθέσει ὀλοκλήρου τὰς ἐλπίδας του μετὰ περιστῆν ἀγωνίαν παρηκολούθει τὸ κενὸν τὸ ὅποιον ἀφίενε ὀπίσω του ὁ γηραιὸς ναύαρχος καὶ μετ' ἀγωνίαν ἀνεμέτρα τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἔχη ἢ ἐκ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τόσον αἰφνηδία ἐξαφάνισίς του. Διτηροῦντο δὲ εἰσέτι τὰ πράγματα εἰς τὸ αὐτὸ ὡς καὶ πρὶν ὀξύτατον σημεῖον, ἐδυσχεραίνεται δ' ἐπὶ μᾶλλον ἡ θέσις ζητημάτων τινῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐπεβάλλετο κατὰ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ ὑπὸ πλειόνων κινδύνων ἢ ὁμοφωνία ἐκείνη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο ἡ ἐλπίς δυνατῆς ἀντιμετοπίσεως τῶν πραγμάτων, εὐνόητος λοιπὸν ἦν ἡ ἀγωνία ἣτις ἀπετυπώθη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ναυάρχου.

Εἰς τὴν λαϊκὴν αὐτὴν ἀγωνίαν περιτράνωσ ἐκδηλουμένην πανταχόθεν καὶ πρὸς τὸν ἐπιβεβλημένον πρὸς τὸν νεκρὸν σεβασμὸν ὑπέικοντες οἱ ὑπουργοὶ οὐδεμίαν κατ' ἀρχὰς ἔδειξαν διαλυτικὴν τάσιν. Τούναντίον καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ ταχθέντος πένθους παρῆλθον καὶ τὸ ὑπουργεῖον ἐξηκολούθει ἐν σύμπνοια ἐργαζόμενον.

Ἡ σύμπνοια ὅμως ἐκείνη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ καὶ ἡ ἐκρηξις τῆς καταϊγίδος δὲν ἤργησε· τὸ παράδο-

ξον είναι ὅτι πρῶτος ὁ Κουμουνδοῦρος ἔδωκε τὸ παράδειγμα. Τῇ 28 Σεπτεμβρίου, ὑπουργικὸν συμβούλιον συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ Ζυμβρακάκη, ὅστις καὶ τὸ συνεκάλεσεν ὅπως ἀπὸ κοινοῦ πάντες διασκεφθῶσι περὶ τῶν γινομένων καθ' ἑκάστην παρασκευῶν τοῦ πολέμου καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς παραγγελίας τῶν πλοίων περὶ τῶν ὁποίων τελευταίως ἐγένετο μέγας λόγος καὶ ὅπερ ἦτο ὁ διακαέστερος πόθος τοῦ Κανάρη. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην ὁ Ζυμβρακάκης ὡς ἐπὶ τῶν ναυτικῶν προσωρινῶς ὑπουργός ἐδήλωσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῇ σπουδαίως ὁ στόλος ὅπως ἀναγάγῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς δύναμιν σεβαστὴν κατὰ τὴν Μεσόγειον, ἀνήγγειλε δὲ διάφορα σχέδια ἐν οἷς ἔην ἡτο ν' ἀγορασθῶσι τὰ διαθέσιμα ἀτμόπλοια πτωχευσάσης τινος Ἀγγλικῆς εταιρίας ὅπως μεταποιηθέντα εἰς πολεμικὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν δαπάνην τὴν ὁποίαν ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ μεταποίησις αὕτη θ' ἀπήτει, οἱ προτείνοντες ὑπουργοὶ ἐφρόνουν ὅτι δι' εἰδικοῦ θανείου ἀπευθυνομένου εἰς τὸν λαόν καὶ ἰδίως τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ ποσὸν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξοικονομηθῇ.

Τὴν ἰδέαν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ Ζαΐμης σφοδρῶς δὲ κατεπολέμησεν ὁ Τρικούπης. Καὶ ἤδη μετὰ παρέλευσιν τῶσων ἐτῶν ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ προβλεπτικὸν πνεῦμα τοῦ μεγάλου Μεσολογγίτου πολιτευτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν ἠπατήθη. Τὰ ἀτμόπλοια ἐκεῖνα ἀγοραζόμενα θ' ἀπερρόφων τότε μέγιστα ποσὰ σήμερον δὲ θὰ ἦσαν τελείως ἄχρηστα καὶ οὐδ' ὡς ἀριθμητικὴ δύναμις οὐδεμίαν θὰ εἶχον διὰ τὸν στόλον σημασίαν. Ἀντὶ τούτου προέτεινεν ὁ Τρικούπης λογικώτατα νὰ γίνῃ εἰδικὴ παραγγελία δύω ἢ τριῶν θωρηκτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων καὶ τελειωτέρων συστημάτων, τὰ ὅποια νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀληθῆς πυρὴν μεγάλου στόλου ἀργότερον τελειώτατα συντελουμένου. Τὴν ἰδέαν ταύτην δὲν ἔρριψε τότε

εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ὁ Τρικούρης. Ἡ κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀπετέλεσεν ἐν τῶν σπουδαιοτέρων μερῶν τοῦ ἀναμορφωτικοῦ προγράμματος τοῦ Ἑλληνος πολιτευτοῦ ἕκτοτε δὲ ἐπαρκῶς εἶχε μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ γνώσις τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ὥστε ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης συνετάχθη μὲ τὴν γνώμην του καὶ ἡ πρότασις περὶ ἀγορᾶς τῶν παλαιῶν ἐκείνων καὶ σαθρῶν ἀτμοπλοίων ἀπερρίφθη (1.)

Καὶ ὑπὸ ἄλλην ἀκόμη ἐποψιν ἢ ἀπόρριψις τῆς προτάσεως ἐκείνης ἦτο σωτηρία ἀληθῶς διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Τὸ δάνειον τὸ ὁποῖον δι' ὁμολογιῶν θὰ ἐγίνετο πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων καὶ τῆς μεταποιήσεως, θ' ἀνησχολεῖτο ἀδίκως δι' αὐτὰ, ἀργώτερον δὲ σοβαρώτερα καὶ πρακτικώτερα μέριμνα ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν στόλου θὰ εὐρισκεν ἴσως ἀπρόθυμους ἐκείνους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ συνεισφέρωσι. Σωτήριον λοιπὸν κατάρθωμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀποτυχία τῆς προτάσεως ἐκείνης ὀφειλομένη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν Τρικούρη καὶ τὸν θερμῶς ὑποστηρίξαντα τὴν γνώμην του κ. Θ. Δηλιγιάννην.

Ἐν τούτοις διὰ τὴν ἀποφασισθῶσιν ὅλα ταῦτα καὶ νὰ ληφθῇ ἡ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἐπὶ αὐτῶν σφαιρὰ συζήτησις ἠγέρθη καθ' ἣν ὁ Κουμουνοῦρος διεκοίνωσε φανερά, ὅτι μετὰ

(1) Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν τὰ τέσσαρα σκάφη τῆς Ἀγγλικῆς ἐταιρίας τῶν ὁποίων ἡ ἀγορὰ ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἠγορασθῆσαν ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἡ μεταποίησις των ὅμως σχεδὸν κατέστη ἀδύνατος. Ἐν τῶν ἀτμοπλοίων τούτων ἦτο καὶ τὸ Σελήμ Α' τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1883 ταξιδεῦον πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἐβυθίσθη αὐτανόρον, ἐν πλήρει ἡρεμίᾳ καὶ καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἔνεκα ἀνεπανορθώτου βλάβης τῆς μηχανῆς ἧτις βλάβη καθίστα ἀδύνατον τὴν διατήρησιν τοῦ παλαιοῦ καὶ ἡμικατεστραμμένου ἐκείνου σκάφους.

τὸν θάνατον τοῦ Κανάρη, δυσκολώτατον θὰ ἦτο νὰ συγκρατηθῆ ὡς καὶ πρὶν τὸ συμμαχικὸν ὑπουργεῖον καὶ ὅτι προτιμώτερον θὰ ἦτο νὰ διαλυθῆ ὅπως καταρτισθῆ ἐγκαίρως κυβέρνησις πληροῦσα τοὺς ὅρους καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑπάρξεώς της. Τὴν ιδέαν ταύτην τοῦ Κουμουνδούρου ἐντονώτερον ὑπεστήριξεν ὁ Ζαΐμης ὅστις ἀπὸ τινος συνεφώνει συχνὰ μὲ τὸν ἐκ Μάνης πολιτευτὴν, ἡ συνεδρίασις ὅμως ἐλύθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην χωρὶς νὰ ληφθῆ ἀπόφασίς τις.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας νέα συνεδρίασις ἐθήκε τὰς βάσεις καὶ ὑπὸ τοὺς καθεστώτας ὅρους κοινῆς συνεργασίας μέχρις οὗ τὰ πράγματα ἀπαδείξωσιν ποίαν ὁδὸν εἶδει ν' ἀκολουθήσωσιν. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην ἀπεφασίσθη νὰ μὴ προεδρεύῃ ὠρισμένον πρόσωπον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀφοῦ ἄλλως τε οὐδ' οἱ καθεστώτες νόμοι προσδέπουσι τὴν ὑπαρξίν πρωθυπουργοῦ, ἀλλ' ἕκαστος τούτων μὲ τὴν σχετικὴν τάξιν ν' ἀναγγέλλῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα καὶ μελετώμενα εἰς τοὺς συναδέλφους του. Συζήτησις θερμὴ ὅπως δῆποτε ἐγένετο ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπρεπε νὰ προσκαληταὶ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἐν τέλει ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ καλῆ αὐτὸ ἐκεῖνος τῶν ὑπουργῶν ὅστις ἔχει τι σπουδαῖον ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς συναδέλφους του καὶ οὕτω παρεκάμφθη καὶ αὐτὸς ὁ σκόπελος.

Ἐν τούτοις μεθ' ὄλην τὴν φαινομενικὴν αὐτὴν σύμπνοιαν ἡ δράσις ἐκάστου ὑπουργοῦ εἶχε καταστῆ τόσοον ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων ἀνεξάρτητος ὥστε πολλάκις τὰ διαδήματά των συνεκρούοντο καὶ τοιοουτοτρόπως ἀπετελεῖτο ἤδη κράτος ἐν κράτει. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ παραταθῆ καὶ ἤδη ἡ ιδέα τῆς διαλύσεως τῆς Κυβερνήσεως πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχε πραγματοποιηθῆ ἂν μὴ τοὺς ὑπουργοὺς ἐβασάνιζεν ἡ ιδέα ὅτι ἠδύνατο νὰ προσκληθῆ εἰς σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον ὃν ἕκαστος ἤθελε. Ἐφο-

δειτο ὁ Κουμουνδοῦρος τὸν Τρικούπην καίτοι ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν κομμάτων δὲν θὰ ἔβλεπε μὲ καλὸν βλέμμα τὴν διάλυσιν καὶ ἐπομένως ὀλίγας ἐπιτυχίας ἐλπίδας θὰ εἶχεν ἐκεῖνος ὅστις αὐτὴν θὰ προέτεινεν ὡς πρόγραμμά του.

Εἶχε δὲ ἀπομείνῃ μόνον ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς κυβερνήσεως ὁ κ. Θ. Δηληγιάννης καὶ οὗτος φιλοτίμως κατεγίνετο νὰ συγκρατήσῃ τὰ διστάμενα μέλη, ἔξακολουθῶν νὰ φρονῇ ὅτι ἐκ τῆς συνεργασίας ἐκείνης πολλὰ τὰ καλὰ ἠδύνατο νὰ προκύψωσιν. Οἱ ἄλλοι ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐφαίνοντο συμμεριζόμενοι τὴν ριφθεῖσαν περὶ διαλύσεως ἰδέαν. Προσεχώρησεν ἤδη εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Ζυμβρακάκης καὶ ὁ Τρικούπης, ἐφάνη δὲ ὑπὲρ αὐτῆς ἀποκλίνων καὶ ὁ Δεληγιώργης, οὕτως ὥστε πλὴν τοῦ Δηληγιάννη οὐδεὶς εἶχεν πλέον μείνῃ ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐνῶ ὁ λαὸς ἀγωνιωδῶς παρηκολούθη τὰς διαδομένας φήμας καὶ τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα προσεπάθουν νὰ ἐμψυχώσωσι τοὺς ἀποθαρρυνόμενους καὶ νὰ παραστήσωσι τὸν προσεχῆ διαμελισμὸν τοῦ ὑπουργείου ὡς πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδ' ἀπὸ τῆν διάνοιαν τῶν ὑπουργῶν ἐπέρασεν.

Ἐν τούτοις αἱ φήμαι περὶ διαλύσεως ἐπετεινόμεναι ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νὰ λάβῃ σύντονα μέτρα. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου κατελθὼν ἐκ Δεκελείας προσέκαλεσε τοὺς ὑπουργοὺς ἰδιαίτερώς καὶ συνέστησεν αὐτοῖς τὴν ἀνάγκην νὰ κοιμίσωσι τὰ προσωπικὰ συμφέροντα καὶ πάθη των καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸ ὑπουργεῖον ὡς ἔχει. Ἄξιον μνημόνευτος εἶναι ἡ συνδιάλεξις τοῦ Τρικούπην πρὸς τὸν βασιλέα περιωθειῶσα εἰς ἐπιστολὴν πρὸς διακεκριμένον φίλον του. Εἰς τὸν βασιλέα ὁ Τρικούπης ἐξέθηκε διὰ μακρῶν ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ μεγάλου ὑπουργείου σκέψεις του αἵτινες ἀπέτελουν οὕτως πολιτικὸν πρόγραμμα ἐφ' οὗ ἀργότερον ἐβάδισεν ὁ ἐκ Μεσολογγίου πολιτευτής. Τὴν διάλυσιν τοῦ μεγάλου ὑπουργείου ἐθεώρησεν ὁ Τρικούπης ἀνοπόφευκτον, ὡς μὴ

πληροῦσαν οὐδένα ὄρον τῆς συστάσεώς του, τοῦναντίον δὲ κωλύον διὰ τῆς ἐπιβολῆς του τὴν ἐνέργειαν ἣν θὰ κατέβαλλον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, κυβερνήσεις προσωπικαί. Προεμάντευσε δὲ ὁ Τρικούπης ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα συνδιαλέξει ἐκείνη τὸ οἰκτρὸν ναυάγιον τοῦ ὑπουργείου καὶ ἐδήλωσεν ὅτι κυβερνήσεις προσωπικαί θὰ εἶχον πολὺ περισσότερα κατορθώση ἀφ' ὅτι ἐπραξεν τὸ ὑπουργεῖον κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ διαμονὴν του.

Μετὰ τὸν Τρικούπην ὁ βασιλεὺς εἶδε καὶ τοὺς ἄλλους ὑπερμάχους τῆς διαλύσεως καὶ τὸν μόνον αὐτῆς ἀντίπαλον τὸν κ. Δηλιγιάννην. Ἀπῆλθον δὲ οἱ ὑπουργοὶ ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα ἀφοῦ ἔδωκαν εἰς τὸν βασιλέα τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον οὐδεὶς θὰ ἐπραττεν κατὰ τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Ἄλλ' ἡ διαβεβαίωσις αὕτη τῶν ὑπουργῶν τῆς οἰκουμένης κυβερνήσεως δὲν ἦτο προωρισμένη νὰ διατηρηθῇ πολὺ. Μετ' ὀλίγον νέαι πάλιν ἀφορμαὶ πρὸς διαφωνίαν παρενεβλήθησαν καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἠτοιμάσθησαν διὰ τὴν διάλυσιν. Ἐδόθη δὲ ἡ ἀφορμὴ ἐκ τοῦ ἐξῆς ἐπισημοῦ. Αἱ ἐφημερίδες αἰ ὑποστηρίζουσαι τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Δεληγιώργη, ἐπετέθησαν λυσοσῶδως κατὰ τοῦ Κουμουνδούρου, οὗτος δ' ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν συνάδελφόν του ν' ἰσκήσῃ τὴν ἐπιρροήν του ἐπὶ τῶν δημοσιογραφικῶν ἐκείνων ὀργάνων καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἐναντίον του ἐπίθεσιν των. Ὁ Δεληγιώργης δὲν ἠθέλησε κἀν νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἐκείνην οὐδὲ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑποχρέωσιν, ὁ δὲ Τρικούπης ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Κουμουνδούρου καὶ πλήρης διαφωνία ἐπῆλθε μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου.

Ἦτο δὲ βεβαίως λυπηρὸν σύμπτωμα ἡ τοιαύτη παράφορος ἐπίθεσις τῶν ἐφημερίδων τοῦ ἐνὸς ὑπουργοῦ καθ' ἑτέρου ὑπουργοῦ καὶ ἤρχισε νὰ διαφαίνεται πλέον ὅτι ἡ ἐπὶ πολὺ συνεργασία τῶν ὑπουργῶν ἦτο ἀδύνατος.

Νέον ὁμως διάθημα τοῦ βασιλέως προέλαβε τότε τὴν ἀφευκτον ρῆξιν. Ἐνῶ ὁ βασιλεὺς εἶχε κατέλθει ἐκ Δικελίας, ἀδιαθεσία παρατεταμένη ὡς ἐκ τῆς φοβεραῆς θερμότητος τοῦ φθινοπύρου ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε καὶ πάλιν ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἑπαυλὶν του· πρὶν ἢ ὁμως μεταβῇ εἰς αὐτήν, ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς του ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν ἐν ἣ προέτρεπεν αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τοῦ κοινοῦ τῆς πατρίδος συμφέροντος νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὅπερ ἀπετέλουν. Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσεν ἐκ περιτροπῆς εἰς Δικέλειαν πάντας τοὺς ὑπουργοὺς του πρὸς διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος. Τοιοῦτοτρόπως ἀπεσοβήθη καὶ πάλιν ἡ κρίσις ἐνῶ παρὰ τῷ τῷ λαῷ ποικίλαι διαδόσεις ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον καθ' ἑκάστην ὑπουργεῖα καὶ μετέβαλον ἀνά ὥραν πολιτικὰ προγράμματα.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καθ' ἑκάστην ἐδεινούντο εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμβάλωνται οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἰς σοβαρὰς ἀνησυχίας. Οἱ Ρῶσοι νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι κατήρχοντο πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ βοηθοὶ των Ρωμοῦνοι, Βούλγαροι καὶ Σέρβοι ἀνελάμβανον καθ' ἑκάστην θάρρος, ἐξ ἄλλου δὲ αἱ ἑλληνικαὶ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἐπαρχίαι, ἐδείκνυον φανερὰ σημεῖα ἐξεγέρσεως. Ἡ Κρήτη συνεταράσσετο ὑπὸ τὰς ἀλύσεις της καὶ ἐπιτροπαὶ ἀνεκήρυττον τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν καὶ ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία ἀνέμενον τὸ σύνθημα νὰ ἐξεγερθῶσιν.

Ὑπάρχουν οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θ' ἀπέφερεν ἡμῖν ἀναμφισβητήτως τὴν Κρήτην καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον θ' ἀνεστήλου δὲ συγχρόνως καὶ τὸ γόητρον τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνισμοῦ εἰς ἐπίφθονον σημεῖον περιωπῆς. Οἱ ἰσχυριζόμενοι τοῦτο ἔχουν πρόσφατον παράδειγμα νὰ φέρουν τὴν ἀναγωγὴν τῶν Βουλγάρων εἰς κράτος σημαῖνον ἐν τῇ ἐξελιξεί τῶν Ἀ-

νατολικῶν πραγμάτων, οὐδεὶς δὲ δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι δισταγμοὶ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν θὰ εἶχον ὡς συνέπειαν τὸν παντελῆ ἴσως ἐνταφιασμόν τῆς μικρᾶς ἐκείνης χώρας. Ἀνάλογος σκέψις δύναται βεβαίως ἀνάλογα συμπεράσματα ν' ἀποφέρῃ προκειμένου καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ὅπως δὴποτε οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἢ ἐν τῇ Ἀνατολῇ θύελλα ἠδύνατο ν' ἀποβῆ ὑπὲρ τῶν δυναμένων νὰ διαχειρισθῶσι καταλληλότερον τὴν περίστασιν ταύτην.

Εἶδομεν ἤδη ὅτι ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ναύαρχος Κανάρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, εἶχον διατεθῆ φανερὰ ὑπὲρ τῆς ἐνεργείας, τοῦ Δεληγιώργη καὶ Ζαΐμη τὸ πρόγραμμα δὲν ἦτο ἐντελῶς σύμφωνον ἐπέμενε δὲ ὁ Τρικούπης ὅστις ὡς ἄλλως τε ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεται εἶχε καθιερώσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμέσου προπαρασκευῆς καὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ κράτους εἰς δύναμιν τὴν ὁποίαν ὤφειλον οἱ διέποντες τὰ τῆς Ἀνατολῆς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει, κατόπιν τούτου δὲ νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν κατὰ τῆς Τουρκίας, καθ' ὅσον θὰ ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ περιστάσεις.

Ἀνευδοιάστως ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι τὸ πρόγραμμα τοῦτο καὶ τὸ λογικώτερον καὶ τὸ πρακτικώτερον ἦτο τότε. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1877 δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πολεμήσῃ. Τοῦτο κατήντησεν ἤδη ἀξίωμα δι' ἐκείνους οἵτινες ἐμελέτησαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐπόμενον λοιπὸν ἦτο νὰ προπαρασκευασθῆ τὸ ἔδαφος πρὸς κατάλληλον δράσιν, κατόπιν δὲ τούτου νὰ ἐγερθῶσιν αἱ ἀξιώσεις αἵτινες ἠγέρθησαν.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Τρικούπη συνεκεντρώθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἀργότερον καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν πολιτικὸν βίον. Ἡ ἀντίστασις τοῦ αὐτῆ κατὰ τῆς ἀποφάσεως νὰ ἀγορασθῶσιν ἀγγλικά

ἀτμόπλοια παλαιὰ χρεωκοπησάσης ἐταιρίας εἶχεν ἀπώτερον ἀποτέλεσμα νὰ προικισθῆ ὁ στόλος ἡμῶν διὰ τριῶν θωρηκτῶν, τὰ ὅποια σήμερον ἀποτελοῦσι τὸ σέμνωμα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας δὲ ἐκείνης ἐτέθησαν ἐτι καὶ αἱ βάσεις τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Ζυμβρακάκη* εἰσαχθεῖσα πρότασις περὶ προσκλήσεως ξένων ἀξιωματικῶν πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ στρατεύματος, ὀφειλομένη καὶ ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τρικούπη ἀποδεικνύει τὴν ἐπὶ τῶν παρασκευῶν αὐτῶν ἐπίμονον μέριμναν τοῦ Τρικούπη.

Ἐν τούτοις αἱ παρασκευαὶ αὗται ἀνησυχοῦν τὴν Πύλην ἥτις καθ' ἑκάστην ἐφαντάζετο τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα εἰσελαύνοντα εἰς τὰς μεθορίας ἐπαρχίας τῆς. Ληστρικαὶ τιτες συμμορίαί, ἀποτελούμεναι ἀπὸ Ἑλλήνας ὅσον καὶ Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἀνταρτικὰ σώματα, ἐκάστη δὲ ἐμφάνισίς των ἐξηγγέλλετο εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ τρόπον δεικνύοντα ὅτι ἡ Πύλη ἐθεώρει τὴν ἡσυχίαν τῶν νοτίων τῆς ἐπαρχιῶν διατρέχουσαν τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον. Τῶ ὄντι δὲ αἱ αἰτιάσεις αὗται ἦσαν ὅλως ἀδικοὶ διότι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ καθ' ἦν ἐπίσημον ἔδωκεν ὑπόσχεσιν οὐδεμίαν ἡνίοει νὰ ἐπιφέρῃ ἢ νὰ ὑποβάλῃ ἐκεῖ διατάραξιν τὴν ὅποιαν ἔπειτα θὰ ἦτο ἠναγκασμένη ἐνεργητικώτατα νὰ ὑποστηρίξῃ.

Τὴν πρώτην διακοίνωσιν τοῦ Τρικούπη ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον δευτέρα καὶ τρίτη, πᾶσαι ἀφορμὴν ἔχουσαι τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἐν γένει ἐξοπλισμοὺς αὐτῆς, τοὺς ὁποίους δὲν ἔδλεπε μὲ καλὸν ὄμμα ἡ Πύλη. Εἶχε δὲ εὖρει τότε ἡ Τουρκία πρόσφορον ἀφορμὴν τὰς συμπλοκάς πρὸς ληστρικὰς τινὰς συμμορίας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀπέδιδε τὰ κινήματα αὐτῶν ἀδίκως εἰς ὑποκίνησιν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ἔσπευδε μάλιστα νὰ τηλεγραφῆσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ὅτι τὰ τακτικὰ τῆς στρατεύματα κατετρόπωσαν

δηθεν επανειλημμένως ανταρτικά σώματα, υποθαλπόμενα υπό της Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Συνεπεία λοιπόν τῶν διαδόσεων τούτων ὁ Τρικούπης ἔσχεν επανειλημμένας μετὰ τοῦ κ. Οὐίνδχαμ συνεντεύξεις τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων διεδίδασε πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνα ἐπιτετραμμένον, εἰς δύο ἐτι ἐκτενεῖς διακοινώσεις. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ νεώτερα ἔγγραφα εἶχον συνταχθῆ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντοτε ὕφος καὶ διεπνέοντο ὑπὸ τῆς αὐτῆς αὐστηρᾶς λογικῆς, προὔξενησαν δὲ τὴν αὐτὴν ἦν καὶ ἡ πρώτη εὐάρεστον ἐντύπωσιν καὶ πολυτρόπως ἐσχολιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα διακοινώσιν καὶ εἰς προφορικὰς ἐξηγήσεις ἅς ἐπ' αὐτῆς ἔδωκεν ὁ Τρικούπης, διετύπωσεν, οὕτως εἰπεῖν, καθαρῶς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Κατὰ τοῦτο ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος θ' ἀπέμενε παθητικὴ ἐφ' ὅσον αὐτὸ θὰ ἐπέβαλε τοῦτο τὸ συμφέρον της, θὰ προσεπάθη δὲ πάσῃ δυνάμει διὰ τῆς ἐπιρροῆς της νὰ καταπνίξῃ κινήματα μονομερῆ τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ καθόλου Ἑλληνισμοῦ· εὐθύς ὁμοῦς ὡς αἱ περιστάσεις ἐμφανῶς θὰ τὸ ἀπήτουν ἢ Ἑλλὰς θὰ ἐξήρχετο τῆς ἐπιφυλακτικῆς ταύτης θέσεως καὶ θὰ ἀπληρίφετο εἰς δράσιν.

Ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας Οὐίνδχαμ ἔσχε μακρὰν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς διακοινώσεως — ἰδίως τῆς τελευταίας ἥτις ἦτο ἡ ἐκτενεστέρα καὶ κατηγορηματικώτερα τῶν ἄλλων δύο—συνέντευξιν μετὰ τὸν Τρικούπην, εἰς τὴν ὁποίαν προσεπάθησεν ὁ Ἀγγλος διπλωμάτης νὰ καθορίσῃ σαφῶς τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος, εἰς τρόπον ὥστε τὰ διαδήματα τοῦ Ἑλληνος ὑπουργοῦ νὰ τῷ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστά. Ἐπρατε δὲ τοῦτο ὁ Οὐίνδχαμ συνεπεία τηλεγραφήματος τοῦ κόμητος Δέρβυ, ὅπερ δημοσιευθὲν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων ἔκαμεν ἰδιαιτέραν αἰσθησιν διὰ τὸ ἴταμέν τοῦ ὕφους καὶ τὸν ἀπειρον φιλοτουρκισμόν ὅστις τὸ

διέπνεε. Ὁ Τρικούπης ὅμως δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων οἵτινες συλλαμβάνονται εὐκόλως εἰς τοιαῦτα δίκτυα καὶ ἡ Ἀγγλικὴ πονηρία ἐναυάγησεν ἐτι ἅπαξ. Διότι ὅσον συγκεκριμένως ἠρώτα ὁ Οὐϊνδχαμ καὶ προσεπάθει νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα ἐπὶ ὠρισμένων θεμάτων καὶ περιστάσεων, τόσον νεφελωδῶς καὶ ἀποφθεγματικῶς ἀπήντα ὁ Τρικούπης, ἀπῆλθε δὲ ὁ Οὐϊνδχαμ τελείως ἀποτυχούσης τῆς ἀποστολῆς.

Εἶχεν ἄλλως τε δίκαιον ὁ Τρικούπης νὰ μὴ δύναται νὰ καθορίσῃ ἔκτοτε τὰς πράξεις του καὶ ν' ἀπαντᾷ κατὰ τρόπον μὴ θίγοντα τὴν ἐθνικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἀλλὰ καὶ μὴ δυνάμενον νὰ δώσῃ πυκνὰς ὑποψίας. Διότι τότε ἐκυφορεῖτο καὶ ἐρρίπτετο ἡ πρώτη ἰδέα τῆς διασκεψέως τοῦ Βερολίνου, ἔπρεπε δὲ νὰ εἶναι τις προφήτης διὰ νὰ γνωρίζῃ πῶς θὰ τραπῶσι τὰ πράγματα καὶ νὰ προδιαγράψῃ τὴν πολιτικὴν ἣν θὰ ἠδύνατο ν' ἀκολουθήσῃ.

Αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Τρικούπῃ μεταβίβασθεῖσαι εἰς τὸν Δέρβυ διὰ τοῦ Οὐϊνδχαμ δὲν εὐηρέστησαν διόλου τὸν Ἀγγλον ὑπουργὸν ὅστις ἰδιαιτέρως ἐξέφρασε σφοδρὰ παράπονα κατὰ τοῦ Ἑλληνας συναδέλφου του. Τότε ὅμως ἰδιωτικῶς καὶ ἄνευ ἀναλήψεως εὐθύνης τινός ὁ Τρικούπης δριμύτατα ἀπήντησε κατὰ τοῦ Δέρβυ ἐν ἰδιωτικῇ ἐπιστολῇ, ἐν ἣ δὲν παρέλειπε ν' ἀναφέρῃ ὅτι κυβερνήσεις Ἑλληνικαὶ οὐδέποτε ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν πλήρωσιν προσωρινῶν μέτρων καὶ ἀναγκῶν, ἀποβλέπουσι δὲ πάντοτε ἀπώτερον εἰς τὸν εὐρὺν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόθον, ὅστις ἀργὰ ἢ γρήγωρα θὰ πληρωθῇ μετ' ὅλας τὰς πανταχόθεν ἀντιδράσεις. Ὁ λόρδος Δέρβυ, παραβιάζων κανόνας στοιχειώδους ἀδρότητος, ἀνεκοίνωσε τὸ περιεχόμενον τῆς ἰδιωτικῆς ἐκείνης ἐπιστολῆς εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Πύλης, ὅστις μετεβίβασεν αὐτὸ εἰς τὴν κυβέρνησίν του, ἣτις ἐταράχθη καὶ χαρακτηρίσασα τὰς δηλώσεις τοῦ Τρικούπῃ ὡς ἡμιεπίσημον κήρυξιν πολέμου, ἔσπευσε νὰ διπλασιάσῃ τὰς κατὰ τὰ σύνορα προφυλάξεις τῆς καὶ εἰδοποιή-

σασα τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς νὰ προβῆ εἰς διαβήματα παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν ἐξωτερικῶν, ὅπερ οὗτος ἔπραξεν, ἄνευ ἐννοεῖται ἀποτελέσματός τινος.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν μετὰ ἀγωνίας παρηκολούθουν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς κυβερνήσεως, ἀπελπισθέντες δὲ περὶ ὅπως δῆποτε μεταβολῆς τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀπεφάσισαν νὰ προβῶσι μόνοι τῶν εἰς διαβήματά τινα ἵνα ὅπως δῆποτε ἐξασφαλίσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν μίαν ὑπόσχεσιν τοῦλάχιστον. Πρὸς τοῦτο ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ πρόκριτοι μετέβησαν παρὰ τῷ Λαυάρδῳ καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ νὰ μάθωσιν ὠρισμένως τί ἦτο διατεθειμένη ἡ Ἀγγλία νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αὕτη ὑπέικομα εἰς τὴν συμβουλήν τῆς ἀπεφασίζεν νὰ μὴ λάβῃ μέρος εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἂν ἡδύνατο δὲ νὰ ἐλπίζῃ ἡ Ἑλλὰς ὡς ἀνταλλάγματα τῆς οὐδετερότητός τῆς, ὡς θὰ ἠλπίζον καὶ οἱ λοιποὶ Σλαῦοι, τὴν Ἡπειρον τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Ὁ Λαυάρδος δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ δώσῃ ὀριστικὴν ἀπάντησιν. ὑπώπτεμεν ὅμως ὅτι τὸ διάδημα τῶν ἱερέων καὶ προκρίτων ἦτο προσχεδιασμένον καὶ ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Δέρβι νὰ διευθύνῃ τὰς ἐντονωτέρας του παρατηρήσεις εἰς τὰς Ἀθήνας ὁπόθεν ἐξεπέμποντο αἱ διαταγαί. Τότε ἤρχισεν ἡ μεταξὺ Τρικούπῃ καὶ τοῦ Ὀυῦνδχαμ διπλωματικὴ μονομαχία τὴν ὁποίαν ἐκτενῶς περιεγράψαμεν ἀνωτέρω.

Ἐν τῷ μεταξὺ μὲν τὰ πράγματα τοῦ πολέμου μετεβλήθησαν ἐντελῶς καὶ εἰς τὸ θέατρον αὐτοῦ τελευταῖα συμβάντα ἐνέβαλον τὴν Ρωσίαν εἰς σοβαρὰς σκέψεις ἐπὶ τῆς ἐν γένει δυσχεροῦς καταστάσεως εἰς ἣν ἡ αὐτοκρατορία εἶχε περιστῆ. Ἡ Ρωσία εἶχε κατέλθῃ εἰς τὴν πάλην μετὰ τῶν δυνάμεων σχετικῶς ἀσθενῶν οὕτω δὲ τὸ δυστύχημα τῆς Πλεύνης, τῇ ἀπεκάλυψεν ὅτι ὑπὸ τοιούτους ὄρους ἢ συνέχισις τοῦ πολέ-

μου θά ἦτο καταστρεπτική δι' αὐτήν, καὶ τῇ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἔδει νὰ ζητήσῃ ἐξωτερικὴν βοήθειαν, ἰδίως δὲ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν πόλεμον τῶν μικρῶν παρὰ τὸν Αἴμον κρατῶν, τὰ ὅποια ν' ἀπησχόλουν τὴν Τουρκίαν μέχρις οὗ αὕτη ἀναλάβῃ καὶ ἀναδιοργανώσῃ ταχέως τὰς δυνάμεις της.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡ Ρωσσία ἔρριψε τὰ βλέμματά της καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φυσιώτερον ἦτο ἐξέγερσις τοῦ ὑποδούλου ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ σύγχρονος ἐνέργεια τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος νὰ ἐμβάλωσιν εἰς μεγάλας ἀνησυχίας τὴν Πύλην, ἣτις ἀρχῆθεν ἀπέδειξεν ὅτι πολὺ ἐφοδεῖτο τὴν ἐκ τῶν νώτων προσβολὴν αὐτῆς. Εἵξευρεν ὅμως ἡ Ρωσσία ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχε πλέον ὀριστικῶς ἐπικρατήσῃ ἐν Ἑλλάδι ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ καὶ ὅτι δυσκολώτατα θὰ προσηλκύνοντο οἱ Ἕλληνες πρὸς τοὺς Ρώσους καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἄρχας προέβη μετὰ προφυλάξεως εἰς διαβήματα διπλωματικά παρὰ τῇ Ἑλλ. κυβερνήσει διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ αὐτῆς κόμητος Σαβούρωφ.

Τὰ πρῶτα ταῦτα διαβήματα τοῦ κόμητος Σαβούρωφ οὐδὲν ἀπέφεραν ἀποτέλεσμα καὶ ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ διπλασιάσῃ τὰς προσπάθειάς της, πρὸς τοῦτο δὲ κυρία ἀνήκουσα εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀριστοκρατίαν τῆς Πετροπόλεως καὶ ἐξ ἐκείνων αἵτινες εἶναι προωρισμένοι διὰ μεγάλας ὑποθέσεις, ἀπεστάλη ἐπίτηδες εἰς τὰς Ἀθήνας φέρουσα ἔλκυστικώτατα ἐφόδια, ὅπως προπαρασκευάσῃ τὴν ἰδέαν ἐλληνορωσικῆς συμμαχίας, καὶ ἰδίως ὅπως καταπέσῃ τὴν αὐτὴν. Καὶ ἡ κυρία αὕτη φθάσασα εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπεσκέφθη ἀλληλοδιαδόχως ὄχι μόνον τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς ὑπουργούς, ἀλλὰ καὶ πολιτικούς καὶ δημοσιογράφους, προσεπάθησε δὲ τοιοῦτοτρόπως νὰ δεῖξῃ διατεθειμένην τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῆς συμμαχίας νὰ ἀναγκάσῃ δὲ ἐπομένως τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν πίεσιν τοῦ δημοσίου

φρονήματος καὶ νὰ δεχθῆ τὴν προτεινομένην συμμαχίαν.

Ἐνῶ δὲ ἡ κυρία αὕτη κατεγίνετο εἰς τὰ διπλωματικά αὐτὰ διαδήματα εἰς Ἀθήνας ὁ ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐτῆς ἐμπνεόμενος Ρωσικὸς τύπος, ἀνέλαβεν ἐπιτηδείως καὶ θερμώτατα τὴν υπεράσπισιν τῆς ιδέας ταύτης καὶ προσεπάθει παντὶ σθένει νὰ ὑποδείξῃ τὰς ὠφελείας αἰτινες θὰ ἠδύναντο ἐκ τῆς συμμαχίας ταύτης νὰ προκύψωσιν. Ὑπενθύμιζεν ὁ Ρωσικὸς τύπος ὅτι ἀπὸ αἰώνων ἤδη καὶ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου ἡ Ρωσσία ὑπῆρξεν πάντοτε ἡ ὑψηλὴ τῆς ὀρθοδοξίας προστάτις ὅτι δὲ καθήκον εἶχε τώρα ἡ Ἑλλάς νὰ συνταχθῆ μετ' αὐτῆς καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς, ἀγῶνα ὀλοκλήρου τῆς Ὀρθοδοξίας ἀλλὰ καὶ πρὸς ἴδιον ὄφελος. Διότι—προσέθετον αἱ Ρωσικαὶ ἐφημερίδες—ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου πάντως θὰ εἶναι ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας, κατόπιν δὲ αὐτῆς οἱ βοηθήσαντες θὰ δυνηθῶσι δικαίως νὰ ἐγείρωσιν ἀπαιτήσεις εἰς πλήρωσιν τῶν ὁποίων πρώτη ἡ Ρωσσία θὰ εἶναι φυσικῶς ὑπόχρεως νὰ ἐνεργήσῃ.

Ἰδιαιτέρως καθαρωτέραν ἐπὶ τοῦ παρόντος γλῶσσαν μετεχειρίζετο ἡ ἐφημερίς «Νοδόγιο Βρέμια» τῆς Πετροπόλεως, ἣτις φανερὰ διεκοίνωσεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἂν ἐγνώριζε τὸ συμφέρον τῆς ἔπρεπε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον πρὸς βοήθειαν τῆς Ρωσσίας. Μένουσα ἡ Ἑλλάς οὐδετέρα — ἔλεγεν ἡ Ρωσικὴ ἐφημερίς—δὲν ἔχει τίποτε νὰ περιμένῃ, θ' ἀπομείνῃ δὲ μόνη αὐτὴ ἐκ τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου ἀνευ ὠφελείας ἀπὸ τὴν δεινὴν ἀνεμοζάλην εἰς τὴν ὁποίαν προκινδυνεύει ἡ Ρωσσία, τούναντίον δὲ ἂν ἐλάμβανεν ἐνεργὸν ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας μέρος ἤθελε προπαρασκευάσει δι' ἑαυτὴν τὸ λαμπρὸν μέλλον τὸ ὁποῖον ἄλλως τε περιέμενον, ὅλα τὰ ἄλλα συμμαχικὰ κράτη. Προσέθετε δὲ ἡ Ρωσικὴ ἐφημερίς ὅτι λαὸς γενναῖος ὡς ὁ ἑλληνικὸς καὶ τοιαύτας ἔχων ἀπέναντι τοῦ ἑλληνισμοῦ ὀλοκλήρου ὑποχρεώσεις, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀφήσῃ

νά τῷ διαφύγῃ τοιαύτη λαμπρά περίστασις τὴν ὁποίαν τὴν ἄξιαν τόσον ἐγκαίρως κατενόησαν οἱ ἄλλοι.

Λυπηρὸν εἶναι ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὁμολογήσωμεν ὁμολογίαν πικρὰν διὰ τοὺς τότε πολιτικούς μας ἄνδρας καὶ δυστυχῶς καὶ δι' αὐτὸν τὸν Τρικούπην. Ὅλαι αἱ ἐλκυστικαὶ ἐκεῖναι προτάσεις, ὅλαι αἱ καταφανεῖς καὶ ἐναργέσταται εὐνοϊκαὶ περιστάσεις, εἰς οὐδὲν ἐλήφθησαν καὶ ἡ αἰωνία ἀπήνησις «Δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι» ἐδόθη καὶ πάλιν, ὡς νὰ ἦτο δυνατόν ποτὲ νὰ εἴμεθα τελείως ἔτοιμοι ὑπὸ τοὺς ὄρους ὑφ' οὓς ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει τὸ ἀρτιούστατον κράτος.

Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον πρὸ τοῦ ὁποίου προσήχθησαν αἱ Ῥωσικαὶ προτάσεις τὰς ἀπέρριψε κατὰ πλειοψηφίαν. Ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ Ζαΐμης ἐκηρύχθησαν φανερά ὑπὲρ αὐτῶν προέτειναν τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ μέγα ὑπουργεῖον ἀπὸ τῆς ἀνάδοῦ τοῦ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν εἶχε πράγματι ἐκτελέσει ἀξιοσημειώτους παρασκευάς, ἔφερε δὲ τὸ κράτος εἰς σημεῖον ὅπως δῆποτε ἄξιον λόγου. Κατὰ τῆς προτάσεως ὅμως ἐκηρύχθησαν οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ προεξάρχοντος τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγιώργη. Οὗτος ἐξέθηκε τὰς ἀκέφεις τῶν κατὰ τὰς ὁποίας ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἀγῶνα θὰ ἐξήντλει αὐτὴν χωρὶς νὰ τῇ ἀποφέρῃ οὐδὲν ὄφελος, τὸναντίον δ' ἐκ τῆς οὐδετερότητος εἶχε νὰ περιμένῃ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἀγγλίας ἣτις εἰς τὴν διακανόνισιν ἀργότερον τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, θὰ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς ἡ Ἑλλὰς ἠκολούθησε τὰς συμβουλὰς τῆς καὶ θὰ τὴν ἀντήμοιδε· ὁ Τρικούπης μάλιστα πρὸς ἐντονωτέραν ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης, ὑπέμνησε τὸ ἐν τῇ Κυανῇ βίβλῳ ἐγγραφον τοῦ Λαγυάρδου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ἄγγλος διπλωμάτης ἐκθέτων τὰ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν κληρικῶν καὶ προκρίτων πρὸς αὐτόν, προσέθετεν ὅτι δίκαια ἦσαν τὰ αἰτήματά των καὶ ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει, ἐλησμόνει δὲ ὁ Τρικούπης ὅτι τὰ ἐγγραφα ἐκεῖνα

ἦσαν ἀπὸ τὰ συνήθη δολώματα τὰ ὁποῖα συχνὰ μεταχειρίζεται ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ.

Ἐν τούτοις τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον διελύθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην χωρὶς νὰ καταλήξῃ εἰς ὀριστικὴν ἀπόφασιν, συνήλθε τὴν ἐπομένην ὅτε καὶ πάλιν συνεζήτησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κοινὴ γνώμη παρηκολούθει ἀγωνιωδῶς τὰς ἐργασίας τῶν ὑπουργῶν καὶ φανερὰ πλεον ἐκδηλωθεῖσα ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας ἀνέμενε τὴν ὀριστικὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἀγῶνα. Εὐρύτατα συνεζητεῖτο διὰ τοῦ τύπου τὸ ἐπιωφελὲς ἢ μὴ τῶν Ρωσικῶν προτάσεων, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ δὲ τύπου ἀνησυχίας καὶ ὁ Τουρκικὸς ἐκάκιζε τὴν κυβέρνησίν του ὁμολογῶν ὅτι ἂν οἱ Ἕλληνες ἀπετόλμων νὰ ἐπιδράμωσιν ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, δὲν θὰ εὕρισκον ἐνώπιόν των παρά ἰσχνὰς φρουρὰς καὶ πολιτῶν ἀόπλων στίφη.

Αἱ ὑποστηρίζουσαι ὅμως τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἑλλάδος ἐφημερίδες προέβαλλον ἄλλο σπουδαιότατον ἐπιχείρημα καθ' ὃ τὴν συμμαχίαν τῆς Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος θὰ ἐπικολούθει ἐνεργητικὴ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ἐπέμβασις τῆς Ἀγγλίας διὰ τοῦ στόλου τῆς, ὅστις θὰ ἤμποδίζε πᾶσαν κίνησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ, θ' ἀπέκλειε τὰ παράλια καὶ θὰ ἐβομβάρδιζε τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἐγράφοντο δὲ ταῦτα μᾶλλον ὅπως ἐμποιήσωσιν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀπλουστέρους διότι οἱ ὀπωσδήποτε γινώσκοντες τὰ πράγματα κατενόουν ὅτι τοιαύτη ἐπέμβασις τῆς Ἀγγλίας ἦτο καθαρὰ κήρυξις πολέμου πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἧς σύμμαχος θὰ προσεβάλλετο, πρᾶγμα ὅπερ ἐντελῶς ἀσύμφορον ἦτο διὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Ἐνῷ δὲ τοιαῦται συζητήσεις διεξήγοντο διὰ τοῦ τύπου, τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον διὰ ψήφων 4 κατὰ 2 — δύο ἦσαν ὡς εἶπομεν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνο-Ρωσικῆς συμμαχίας, ὁ Κουμουνοδοῦρος καὶ Ζαΐμης — ἀπέρριψε τὰς Ρωσικὰς προτάσεις.

Σήμερον ὅτε ὅπως δήποτε τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀτυχοῦς

ἐκείνης Ἑλληνικῆς ἐνεργείας κατεδείχθησαν φανερά, σήμερον δυνάμεθα πλέον νὰ ἐκφράσωμεν λύπην διότι μετὰ τόσης ἐλαφρότητος ἐγκατελείφθη περίστασις ἐξ ἐκείνων αἰτινες σπανιώτατα παρουσιάζονται εἰς τὰ ἔθνη. Κολοσσὸς οἷος ὁ Ρωσικὸς ἐπιζητῶν καὶ μάλιστα τόσον φανερά καὶ ἀπροκαλύπτως καὶ διὰ δημοσιογραφικῆς ἀκόμη ἐκοτρατείας τὴν συμμαχίαν μικροῦ καὶ ἀσθενοῦς κράτους εἶναι τι πρωτοφανές, ἡ ἀπόρριψις δὲ τῶν προτάσεων τῆς Ρωσσίας, ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν ἣν εἶχεν προσκτῆση ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐν Ἑλλάδι.

Ὅποια δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας εὐγνωμοσύνη διὰ τὴν ἐφεκτικὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν ἡ Ἑλλὰς ὑπέκουσα εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς ἀποδεικνύει καὶ ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ὁ Ἀγγλικὸς τύπος, ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις προεκάλεσεν ἐπιστρατεύσεις διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας.

«Ἡ Ἑλλὰς—ἔγραφεν ἡ Σημαΐα τοῦ Λονδίνου—ἔχασεν ἀληθῶς λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ αὐξήσῃ ἐδαφικῶς καὶ νὰ καταλάβῃ χώρας ἰδικὰς τῆς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ρωσο-τουρκικοῦ πολέμου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς μετὰ τῆς Ρωσσίας τὴν ἠμποδίσαμεν ἡμεῖς ἀλλ' οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τότε ἀκριβῶς ἀναδεικνύονται ἱκανοὶ ὅταν κατορθώνουν νὰ ἐκτιμήσουν τὰς περιστάσεις καὶ νὰ συμμορφώνωσι τὰς διδομένας αὐτοῖς συμβουλὰς πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν συμφέρον.» Διὰ τοῦ νομίσματος αὐτοῦ ἐπλήρωσεν ἡ Ἀγγλία τὴν δουλικὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ἀμφιβόλου ὠφελείας συμβουλὰς τῆς.

Μετ' ὀλίγον τὰ γενόμενα ἐδικαίωσαν τὰς προβλέψεις τῶν κηρυχθέντων, ὑπὲρ τῆς Ἑλληνορωσικῆς συμμαχίας. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κατῆλθε μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Ὄσμαν πασοῦς ἄγων πολυάριθμον στρατὸν εἶχε παραδοθῆ εἰς τοὺς Ρώσους, ὁ δὲ στρατηγὸς Ραδέσκης ἔλαβε μεγάλας ἐπικουρίας μετὰ τὴν

κατάληψιν τῆς Πλεύνας, ἐνῶ ἡ Φιλιππούπολις ἐπιπτεν ἤδη ὑπὸ τοὺς Ρώσους.

Ἐν συντόμῳ πρέπει νὰ διεξέλθωμεν τὰ ἐν τῷ μεταξύ συμβάντα εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸν ἄνδρα τὸν ὁποῖον βιογραφοῦμεν.

Αἱ ἀλλεπάλληλοι νίκαι τῶν Ρώσων ἐξήγειραν ἐν Ἀθήναις τὴν κοινήν γνώμην ἣτις κατεξανέστη κατὰ τοῦ μεγάλου ὑπουργείου τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη καὶ δικαίως ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐκτάκτως εὐνοϊκῆς ἐκείνης περιστάσεως. Ὁ λαὸς προέβη εἰς θορυβώδη συλλαλητήρια καὶ ἐζήτησεν ἀλλαγὴν τοῦ ὑπουργείου τοῦ ὁποίου ἄλλως τε τὰ μέλη εὐρίσκοντο εἰς πλήρη διαφωνίαν μεταξύ των.

Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ κηρύξωσι τὴν διάλυσιν τοῦ συμμαχικοῦ ὑπουργείου καὶ παρητήθησαν πάντες, προσκληθεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὁ Ἀλέξ. Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν 11 Ἰανουαρίου ὠρκίσθη συγκροτιθὲν ὡς ἑξῆς:

Α. Κουμουνδοῦρος, πρῶθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

Θ. Δηληγιάννης, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως.

Ν. Παπαμιχαλόπουλος, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Σ. Πετμεζᾶς, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ

Γ. Μπούμπουλης, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον εὐθύς ὡς κατηρτίσθη ἐφάνει διαπνεόμενον ὑπὸ πολεμικῶν διαθέσεων, τῷ ὄντι δὲ ὁ πρῶθυπουργὸς ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα εὐθύς ἄμα τῇ προσκλήσει τῆς βουλῆς ἀνήγγειλεν ὅτι θ' ἀκολουθήσῃ τὴν ὑπὸ τῆς περιστάσεως ἐπιβαλλομένην πολιτικὴν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁμως ὁ λαὸς εἶχε ἀμέτρως ἐξαγριωθῆ καὶ

λυπηραὶ σκηναὶ ἠπειλοῦντο νὰ λάβωσι χώραν ἐντὸς τῆς πρωτεύουσας. Τῷ ὄντι τὴν 14 καὶ 15 Ἰανουαρίου, δύο συλλαλητήρια συνεκροτήθησαν, λόγοι πικροὶ ἠκούσθησαν καὶ ὁ λαὸς ἐξαγριωθεὶς διηυθύνθη εἰς τὰς οἰκίας τῶν πολιτευομένων. Ἡ οἰκία τοῦ Κουμουندούρου ὑπέστη τὴν πρώτην ἐπίθεσιν, ἐπηκολούθησε δὲ ἀνάλογος προσβολὴ εἰς τὰς οἰκίας τοῦ Ζαΐμη καὶ Δεληγιώργη καὶ τοῦ Τρικούπη. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ παρέμβῃ διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐκ τῆς συγκρούσεως δ' ἐφανεύθησαν πολῖται τινες ὧν τὰ πτώματα ὁ λαὸς μετέφερεν εἰς τὰ ἀνάκτορα ζητῶν παρὰ τοῦ βασιλέως δικαιοσύνην. Ὁ βασιλεὺς ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην καὶ προσεκάλεσε τὰ πλήθη νὰ ἡσυχάσωσι, τῷ ὄντι δὲ ὁ λαὸς χάρις καὶ εἰς τὰς εὐατόχους ἐνεργείας τοῦ πρωθυπουργοῦ κατῴρθωσε νὰ περιορίσῃ ἕως ἐδῶ τὰς ὀρμὰς του καὶ ἡ τάξις ἀπεκατέστη εἰς τὴν πόλιν χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κατευνασθῇ ἡ γενικὴ ἐξέγερσις.

Τὴν ἐπομένην θυελλώδης ὑπῆρξεν ἡ συνέδρισις τῆς Βουλῆς. Ὁ Κουμουندούρος κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν σκηνῶν τῆς προηγουμένης ἐζήτησε ψῆφον ἐμπιστοσύνης, ὑπεστηρίχθη δὲ ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν κομματικῶν τοῦ Τρικούπη καὶ Ζαΐμη, οἵτινες ἐπήνεσαν τὸ θάρρος τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν εὐστοχον αὐτῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνεργείαν, καὶ ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὴν ὑποστηρίξουν ἐφ' ὅσον οὕτω πολιτεύεται. Πραγματικῶς δὲ ἡ πολιτικὴ ἐκείνη σύμψνοια, ἀναγκαιοτάτη διὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας καθ' ἃς ἡ Ἑλλάς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐκλυδονίζετο μετὰ τσαούτης βίας, διετηρήθη ἐπὶ τινα καιρὸν καὶ τοιουτοτρόπως ὅπως δῆποτε ἀφήρεσε μέρος τοῦλάχιστον τῆς μερίμνης τοῦ Κουμουندούρου, ὅστις κοινοβουλευτικῶς τοιουτοτρόπως ἀπέμενεν ἡσυχος· καὶ εἰς δύο δὲ μυστικὰς συνεδριάσεις τὰς ὁποίας προεκάλεσεν ὁ Κουμουندούρος ἐν τῇ Βουλῇ, οἱ δύο κομματάρχαι Τρικούπης καὶ Ζαΐμης ἐψήφησαν

ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπεδοκίμασαν τὸ πρόγραμμα αὐτῆς.

Ὁ Κουμουνδοῦρος ὑπέικων εἰς τὴν πανταχόθεν ἐκδηλουμένην πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἠναγκάσθη νὰ κηρύξη τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ νὰ διατάξῃ τὴν ἔξοδον τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ σύνορα. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ λαοῦ ἐκορυφώθη καὶ πάλιν, ἐθέλονται ἄπειροι συνέρρυσαν ὑπὸ τὰς σημαίας καὶ τὸ πολεμικὸν μένος τὸ καθεῦθον εἰς πᾶσαν καρδίαν ἐξηγέρθη ὀλόκληρον.

Συγχρόνως ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τὰ ὁποῖα ἐξέδηλοῦντο εἰς τὰς ἐπαρχίας, Μακεδονίαν, Ἠπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἰδιαίτερος λόγος θ[■] γίνῃ κατωτέρω. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι διὰ τοιαύτην ἐνέργειαν ἦτο ἄργα πλέον καὶ πᾶσα ἐνέργεια ἐφαίνετο προωρισμένην ἀποτύχη, οὐχ ἦττον ἀμυδραὶ ἐλπίδες ἐσώζοντο εἰσέτι καὶ ἐπὶ τῶν ἐλπίδων αὐτῶν ἐκερδοσκοπεῖ ὁ Κουμουνδοῦρος εὐλογως θεωρῶν ὅτι κάλλιον ἄργα ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐνέργειά τις παρὰ νὰ βυθισθῇ καὶ πάλιν εἰς ἀδράνειαν τὸ ἔθνος ὅτε πρὸ πάντων ἀνυπολόγιστοι θά ἦσαν αἱ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ φρονήματος ζημίαι, διότι τελείως πλέον θὰ κατέπιπτε τὸ γόητρον τῆς Κυβερνητικῆς ἐνεργείας ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐν τούτοις ὁ Κουμουνδοῦρος ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ ὑπὲρ τῶν ἐνεργειῶν τούτων καὶ τὴν ἐπίσημον γνώμην τοῦ ἔθνους μὴ θέλων δὲ ν' ἀναλάβῃ τὴν βαρεῖαν εὐθύνην τῆς ἐνεργείας αὐτοβούλως καὶ αὐθαιρέτως, συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν εἰς δύο μυστικὰ συνεδρία, εἰς τὰς ὁποίας ὅλα τὰ κόμματα ἐδήλωσαν ὅτι ἀποδέχονται τὸ πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως καὶ προέτρεψαν αὐτὴν νὰ ἐργασθῇ καθ' ἣν ἐχάραξαν ὁδόν. Αἱ ἀξιωματικὸν αὐταὶ συνεδρία τῆς 17 καὶ 18 Ἰανουαρίου εἶναι χαρακτηριστικαὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν Βουλὴν ἥτις εὐτυχῶς πάντοτε προκειμένου περὶ ὑψίστων ἐθνικῶν κινδύνων συνεφώνησε καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην.

Ἡ κυβέρνησις εὐθὺς μετὰ τὰς συνεδριάσεις ταύτας προέβη εἰς συντονώτατα μέτρα. Ὁ στρατὸς ὅστις ὑπὸ τὸν ἀντιστράτηγον Σκαρλάτον Σοῦτσον εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Λαμίαν διετάχθη νὰ διαβῆ τὰ σύνορα, ἢ εἰδῆσις δὲ αὕτη διαδοθεῖσα μεταξὺ τοῦ λαοῦ ἐκορύφωσε τὸν ἐνθουσιασμόν του ὅστις ἐξεδηλοῦτο πανηγυρικῶς διὰ δημοψηφισμάτων καὶ διαδηλώσεων. Λόχοι ἐθελοντῶν πάραυτα διωργανώθησαν ὅπλα διενεμήθησαν καὶ ὑπὸ τὰς σημαίας συνέρρευσαν ὄχι μόνον ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πολυπληθεῖς ἐθελονταὶ πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἐνῶ εἰς τὰς Θήβας ἀνοδιοργανοῦτο ὁ ἱερὸς λόχος, ἐπὶ τοῦ ὁπίου τόσας ἐλπίδας ἐστήριζεν ἡ νεολαία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ πρόσκλησις τοῦ δημάρχου ἐκάλει τοὺς δυναμένους νὰ ἀποτελέσωσι τὴν ἐθνοφυλακὴν, νὰ σπεύσωσιν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος καὶ εὗρισκε προθύμους κατὰ χιλιάδας τοὺς πολίτας.

Ἄλλ' αἱ προπαρασκευαί αὗται ἀπῆλθον χρήματα καὶ ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἣτις παρέσχε δάνειον δέκα ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας προμήθειάς, ἐκ τοῦ δανείου τούτου δὲ ἤρχιζεν ἡ ὀχύρωσις τοῦ Πειραιῶς, ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ στόλου καὶ ἡ ἐν γένει διαίρεσις αὐτοῦ κατὰ μοίρας.

Τέλος τὴν 20 Ἰανουαρίου αἱ τελευταῖαι διαταγαὶ ἐδόθησαν καὶ ἡ κατάστασις περιέστη εἰς τὸ ὀξύτατον αὐτῆς σημείον. Ὁ στρατὸς κατὰ τηλεγραφικὰς εἰδήσεις εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Λαμίας προπεμπόμενος ὑπὸ χιλιάδων λαοῦ, κατειλημμένου ὑπὸ φρενητιώδους ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ του αὐθημερόν διήρχετο τὴν μεθόριον γραμμὴν.

Αἱ εἰδήσεις αὗται ἀστραπηδὸν δισδοθεῖσαι εἰς τὴν πόλιν προῦκάλεσαν ἀπειρον συγκίνησιν· οἱ πρεσβευταὶ τῶν δυνάμεων μεταδάντες παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν ἐξωτερικῶν Θ. Δηληγιάννη ἐζήτησαν ἐξηγήσεις διὰ τὰ διαδήματα ταῦτα. Ὁ

κ. Δηληγιάννης, φανερά ἐδήλωσε τὸν σκοπὸν τῆς κυβερνήσεως ἔϊπε δὲ εἰς τοὺς πρέσβεις ὅτι αἱ ἔνεκα τῶν ἀνταρτικῶν κινήματων ὑποκείμεναι εἰς τὰς ἐκδικήσεις τοῦ τουρκικοῦ ἐπαρχία Θεσσαλία Μακεδονία καὶ Ἡπειρος ἔπρεπε νὰ προστατευθῶσιν ὡς ἑλληνικαὶ καὶ διὰ τοῦτο μετέβαιναν ἐκεῖ ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ δηλώσεις αὐταὶ δὲν εὐηρέστησαν τοὺς πρεσβευτάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τῆς Πύλης Φωτιάδης βέης, προέβη εἰς ἐντόνους παραστάσεις ἀπέναντι τῶν ὁποίων εὗρεν ἐντελῶς κωφεύουσαν τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ἐν τούτοις ἡ χώρα δὲν εἶχε κηρυχθῆ ἀκόμη εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, αἱ σχέσεις δὲν εἶχον εἰσέτι ἐπισήμως διακοπῇ καὶ οἱ πρέσβυς μεθ' ὅλας αὐτάς τὰς πράξεις τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ ἐν συμβουλίῳ ἐακέφθησαν νὰ ζητήσωσι τὰς ὁδηγίας τῶν κυβερνήσεών των.

Ἐνῶ ὅμως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκοντο τὰ πράγματα καὶ ἐκ τῶν συνόρων ἀνεμένοντο τηλεγραφήματα ἀγγέλλοντα τὰς πρώτας συγκρούσεις, τηλεγραφικὴ εἰδησις μεγίστης σπουδαιότητος ἐπῆλθε προωρισμένη νὰ μεταβάλῃ ἐντελῶς τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων. Τῆ 22 Ἰανουαρίου, ἀκριβῶς δηλαδὴ τὴν ἐπομένην τῆς ἐξόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπεγράφη ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας ἀνακωχὴ καὶ ἤρχισεν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς διακανόνισιν τῶν μεταξὺ τῶν δύο ἐμπολέμων κρατῶν σχέσεων. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐπῆλθεν ὡς κεραυνὸς ἐπὶ τῆς καταστάσεως. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιτυχίας της μόνον ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ὅστις φυσικῶς ἐξησθένει τὴν τελευταίαν ταύτην καὶ ἀπησχόλει ἀλλαγῶν τὰς δυνάμεις της. Ἦδη ὅμως ὅτε ἡ ἀνακωχὴ προεσημαίνε τὴν ἐπερχομένην εἰρήνην, ἡ Τουρκία, ἣτις εὐρίσκετο εἰσέτι ἐπὶ ποδὸς πολέμου, δὲν εἶχε παρὰ νὰ στραφῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ἀναμφισβητήτως ἦτο ὑπερτέρα, οὐδεὶς δὲ ἐχέφρων ἠδύνατο νὰ

φαντασθῆ ὅτι δύναμις διεξαγαγοῦσα τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ρωσικοῦ κολοσσοῦ δὲν θὰ κατέπνιγε τὴν Ἑλλάδα ἐν μονομαχίᾳ.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυστυχῶς τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἀπεθάρρυνε τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Αἱ δυνάμεις παραχθεῖσαι ἐκ τῆς τοιαύτης στάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισαν νὰ λάβωσι μέτρα σύντονα ὅπως μὴ ἀνανεωθῆ ἡ πυρκαϊὰ τῆς ἀνατολῆς, ἥτις ἤδη κατεσβύνετο διὰ τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, καὶ πρὸς τοῦτο διέταξαν τοὺς ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὰς των νὰ δηλώσωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἂν δὲν ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά της ἐκ τῶν συνόρων θὰ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ παρέμβωσιν ἐνεργητικῶς νὰ ἀποκλείσωσι τὰ παράλια της καὶ νὰ ἀποβιάσωσι στρατοὺς.

Ἐπενέβη δὲ ἐν τῷ μεταξύ καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι διὰ τὴν διακανόνισιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ προσεχῶς συνέδριον εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ λάβῃ μέρος ἂν ὑπέρχετο ὅτι ἐντελῶς θ' ἀπέμενεν ἡσυχος ἐν τῷ μεταξύ, ὅποτε καὶ μόνον θὰ ἐλαμβάνοντο αἱ ἀπαιτήσεις της ὑπ' ὄψει.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέναντι τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ὑποσχέσεων τούτων εὐρέθη εἰς δυσχεροστάτην θέσιν καὶ ἐπανειλημμένα συμβούλια συνεκλήθησαν διὰ ν' ἀποφασισθῆ τί τὸ πρακτέον. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι μὲ ὄλην τὴν καλὴν τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου διάθεσιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ σιδηρὰ ἀνάγκη ἐπέβαλε πρακτικωτέρας σκέψεις καὶ ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ.

Ἐνῷ λοιπὸν ὁ στρατὸς εὐρίσκετο ἤδη πρὸ τοῦ Δομοκοῦ, διετάχθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω καὶ αἱ προπαρασκευαί ἐγκατελείφθησαν, τὰ ὄργανα δὲ τῆς κυβερνήσεως ἐπιτηδείως προεπάθουν νὰ ἐθίσωσι τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ κυβέρνησις οὕτω πράττουσα εἶχεν ὄντως σπουδαίας ὑποσχέ-

σεις τῶν δυνάμεων, ὅπερ ἄλλως τε ἦτο ἀληθές. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ λαὸς ὅστις τόσον εἶχεν ἐνθουσιασθῆ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι γενναίας δράσεως, δυσaréστως ἤκουσε τὰ μέτρα ταῦτα καὶ τὴν δυσaréσκεϊάν του ἐφάνέρωσε πολυτρόπως, ἀλλὰ καὶ οὗτος, ὡς καὶ οἱ ἄρχοντές του, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἰσχυρῶν.

Ὅφείλει νὰ ὁμολογήσῃ ἡ ἀδέκαστος καὶ ἀμερόληπτος ἱστορία σήμερον, ὅτι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦτο πλέον ἡ κατάλληλος πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν. Ὁ Κουμουνδοῦρος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πολεμικώτερος ὑπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, καλῶς εἶχεν ὑπολογίσει τὴν περίστασιν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ὑπουργείου, ἀναμφισβητήτως δὲ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἑλλάς ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ πολὺ πλεϊότερον ἢ ὅ,τι ἀργότερον ἐπέτυχε. Δυστυχῶς ἡ γνώμη του δὲν ἐπεκράτησε τότε, οὕτω δὲ ἀφῆκαν οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ νὰ παρέλθῃ ἀνεπιστρεπτὴ περίστασις, ἣτις οὐδέποτε ἕως τῶρα παρουσιάσθη πλέον εἶναι δὲ καὶ δυσκόλωτατον νὰ παρουσιασθῆ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἄλλὰ καὶ αὐτῇ ἡ παράκαιρος ἐνέργεια ἔσχε πάλιν τὸ ἀγαθὸν αὐτῆς ἀποτέλεσμα, ἀνεξωγογόνησε δηλαδὴ τὰς ἐν ταῖς παραμεθορίοις ἐπαρχίαις ἐπαναστάσεις, αἵτινες εἶχον ὅπως δήποτε ἀρχίσει νὰ καταβάλλωνται. Ἡ εἶδησις τῆς ἐξόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων καὶ τοιοουτρόπως τὰ σποραδικὰ κινήματα ἐν τε τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ ἐξηκολούθησαν, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸ συνέδριον ν' ἀσχοληθῆ περὶ τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν καὶ ν' ἀναγνώρισῃ τὸ δίκαιον τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀποδόσεως αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πράγμα ὅπερ ἄνευ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδοῦρου βεβαίως δὲν ἦτο ἐλπίς νὰ κατορθωθῆ.

Εἶπομεν, ἤδη ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1878 εὐθύς μόλις ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἐφάνη ὅτι θ'

ἀπέβαιναν ὑπὲρ τῶν Ρώσων, αἱ ὑπόδουλοι ἐπαρχίαι Ἡπειρος, Θεσσαλία, τὰ παρὰ τὸν Ὀλυμπον μέρη καὶ ἡ Κρήτη κατεξανέστησαν κατὰ τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας.

Τὰ ἐπαναστατικά κινήματα ἤρχισαν ἀπὸ τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἐβελονταί τινες μεταβάντες κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων. Οἱ ἐβελονταί οὗτοι ἐνισχύθησαν καὶ ὑπὸ ἐγχωρίων πολεμιστῶν διοικουῦντο δὲ ἀπὸ τὸν δημοδιδάσκαλον Κοττίκαν, τοὺς ὅπλαρχηγούς Ζηκαίους, τοὺς ἀδελφοὺς Ζέρβα, τὸν Σκαλτσογιάννην τὸν Λώρην καὶ ἄλλους. Δυστυχῶς τὸ κίνημα τοῦτο δὲν εἶχε διοργανωθῆ ὡς ἐπρεπε, οἱ ἐπαναστάται ἐσπεροῦντο πολεμοφοδίῳ καὶ ἐν γενεῖ ἡ θέσις τῶν καθίστατο δεινὴ, ὡς ἐκ τούτου δὲ μετὰ τινὰς συμπλοκάς καθ' ἃς ἐπέδειξαν ἀξιοθαύμαστον θάρρος πολεμοῦντες κατὰ δεκαπλασίῳ ἐνίστε ἐχθρῶν οἱ πλεῖστοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀναγνωρίζοντες τὸ μάταιον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους. Μόνον δὲ εἰς τὴν συμπλοκὴν τοῦ χωρίου Τσοῦκα τὰ ἑλληνικὰ σώματα ὑπὸ τὸν μοίραρχον Στεφάνου προσβαλόντα τοὺς Τούρκους τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραδοθῶσι μετὰ τῶν δύο σημαιῶν καὶ πυροβόλων τῶν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἦτο ἡ τελευταία. Μετὰ τινὰς ἡμέρας πολυἀριθμὸς Τουρκικὸς στρατὸς προσβαλὼν τοὺς ἐπαναστάτας, ἄλλους μὲν κατεδίωξε ἄλλους ἐφόνευσε συνέλαβε δὲ καὶ τινὰς αἰχμαλώτους τοὺς ὁποίους ἐξευτελιστικῶς περιέφερον εἰς τὰ Ἰωάννινα, τοιοῦτο δὲ τέλος ἔσχεν ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἐπανάστασιν τῆς Ἠπείρου.

Συγχρόνως ἕτερον κίνημα διωργανοῦτο εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Ὀλυμπον Μακεδονικὴν γῆν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Λιτοχώρι, τὸ ὅποιον εἶχε καταστῆ ἔδρα καὶ κέντρον τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἔσπευσαν 500 ἄνδρες ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Δουμπιώτην, προσβληθέντες ὅμως ὑπὸ πενταπλασίῳ ἐχθρῶν ἠναγκάσθησαν

μετὰ πολύωρον μάχην νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν Θεσσαλίαν.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὅμως τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἦτο πολὺ σπουδαιότερον. Καὶ οἱ ἐθελονταὶ προσῆλθον πολλοὶ ἐκεῖ καὶ μάχαι σπουδαῖαι συνήφθησαν μεταξύ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ μάχη τῆς Μακρυνίτσας καθ' ἣν ἑξακόσιοι Τούρκοι καὶ 150 Ἕλληνες ἐκάλυψαν διὰ τῶν πτωμάτων των τὸ ἔδαφος. Τὴν μάχην τῆς Μακρυνίτσας ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλαι, ἐπίσης σοβαραὶ μάχαι αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπέβησαν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν καίτοι οὗτοι καὶ ὀλιγαριθμώτεροι καὶ μᾶλλον ἀσύντακτοι ἦσαν. Τέλος μετὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον μάχην τῆς Ματαράγκας καθ' ἣν ὀκτακόσιοι Τούρκοι καὶ 100 Ἕλληνες ἔπεσαν, ὁ ἀγὼν κατεστάλη, ἰδίως ἔνεκα τῶν ὑποσχέσεων τῶν δύο ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ Ἀγγλῶν προξένων οἵτινες μετέδωσαν ἐπίτηδες εἰς Θεσσαλίαν διὰ νὰ καταπέσωσι τοὺς ἀντάρτας νὰ παύσωσι τὸν πόλεμον ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι αἱ αἰτήσεις τῆς Θεσσαλίας τὰς ὁποίας ἀνεγνώριζον ὡς δικαίας καὶ εὐλόγους θὰ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει καὶ συγχρόνως ὅτι θὰ ἠλευθεροῦντο καὶ οἱ εἰς τὰ Ἰωάννινα καθειργμένοι αἰχμάλωτοι.

Ἐννοεῖται ὅτι τῆς σχεδὸν γενικῆς ταύτης ἐξεγέρσεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑστερήσῃ καὶ ἡ γενναϊόφρων Κρήτη καὶ τὴν 3 Φεβρουαρίου 1878, Γενικὴ συνέλευσις συνελθοῦσα ἀνεκήρυξεν ὅτι δὲν ἀνεγνώριζε τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐκηρύχθη ἐπισήμως. Οἱ Κρήτες ἀπὸ διαφόρων σημείων κατεξάνεστησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς δὲ Χατζῆ Μιχάλην Γιάνναρην, Κριάρην, Ζουριδάκην, Μαντακάκην, Βολωνάκην, Μυλωνογιαννάκην καὶ ἄλλους, προσέβαλλον τοὺς Τούρκους καὶ συνεκρότουσαν τὰς μάχας τῆς Ζαχαριάς, τοῦ Πλατανιά, τῆς Ἀργυροπόλεως καὶ ἄλλας εἰς τὰς ὁποίας θαύματα ἀνδρείας ἐπετέλεσαν οἱ γενναῖοι νησιῶται. Δυστυχῶς ὅμως ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν των οὐδὲν ἐξηρτάτο. Αἱ δυνάμεις εἰργάζοντο συντόμως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τού-

του ὅστις κατεστάλη ταχέως χωρὶς ν' ἀποφέρῃ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἄλλο ἢ νὰ ρίψῃ τὴν μεγαλόνησον καὶ πάλιν εἰς τὰ δεσμά τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Διετρέξαμεν κάπως ἐκτενῶς εἰς τὰ ἐπαναστατικά κινήματα τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Κρήτης διότι ταῦτα ἔχουσιν ἄμεσον σχέσηιν μετὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Τρικούπη. Τὰ ἐπαναστατικά κινήματα εἶνε γνωστὸν ὅτι ὑπέθαλψεν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐλπίζουσα ἐκ τῆς οὕτω δημιουργουμένης ἀνωμάλου καταστάσεως νὰ ἐπιτύχῃ τι τοῦλάχιστον καὶ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει κατὰ τὸ συνέδριον αἱ ἀξιώσεις τῶν αἱματοκυλισθέντων ἐκείνων λαῶν.

Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε γνωστὸν πλέον, ἐκείνο ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ἔκτοτε εἶναι ὅτι τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, πρῶτος ἐνεθάρρυνεν ἐκ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὁ Τρικούπης. Οὗτος εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐν τῇ Βουλῇ ἐδήλωσεν ὅτι τὰ ἐπαναστατικά κινήματα κατὰ τὰς τρεῖς εἰρημένας χώρας ἔπρεπε πάσῃ δυνάμει νὰ ὑποστηριχθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἥτις εἶχε πολλὰ ν' ἀναμείνῃ ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς ταύτης. Καὶ εἰς μυστικάς δὲ συνεννοήσεις πρὸς τοὺς ἀντάρτας διέτελει καὶ οὐχὶ σπανίως διεβίβαζε πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Κουμουνδοῦρον εἰδήσεις τὰς ὁποίας ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἢ κυβερνήσεως δὲν ἦτο εὐκολὸν νὰ ἔχῃ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἤδη ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας προσπαθῶν ν' ἀποκρούσῃ ἐνδεχομένην ἐνέργειαν τοῦ Κουμουνδοῦρου καὶ ἐπισκεφθεὶς ὄχι μόνον τοὺς ὑπουργοὺς ἀλλὰ καὶ ἀντιπολιτευομένους τινὰς ἐν οἷς καὶ τὸν Τρικούπην, ἔλαβε παρὰ τοῦ τελευταίου τούτου μίαν ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις ἐκείνας αἰτινες ἀνεδείκνυσεν ὀλόκληρον τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὸ ἀρριπρὲς τοῦ ἀνδρός.

— Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις — εἶπεν ὁ Τρικούπης εἰς τὸν Ἀγγλον πρεσβευτὴν — συγκεντρώνει ἐνώπιόν της ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς πληροφορίες, εἶναι δὲ πατριωτικὴ καὶ νουνεχὴς κυβέρνησις ὥστε νὰ μὴ ἔχη ἀνάγκην νὰ διδαχθῇ παρ' οὐδενὸς τί πρέπει νὰ κάμῃ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἄν τῇ συμφέρῃ νὰ διατυπώσῃ ἐνεργητικώτερον τὰς ἀπαιτήσεις της, καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι ἀξία νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ καὶ διὰ θυσιῶν, θὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ τὸ πράξῃ μετ' ὅσας ἀπειλὰς καὶ ἂν τῇ ἐκτοξεύῃ ἢ διπλωματία. Ἄν ὅμως, ὅπερ πολλάκις συνέβη, ἀνώτερα συμφέροντα ἔθνικὰ ἐπιβάλλουσιν ἀδράνειαν θὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην.

Εἶδομεν ὅμως ἤδη ὅτι οὐδ' ἡ σύμπραξις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὠφέλησεν εἰς τι καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον ὁ Κουμουνδοῦρος εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀνακαλέσῃ τὸν στρατὸν ἐκ τῶν συνόρων. Εἰς διακοινωσίῳ του, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὰς δυνάμεις ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Θ. Δηλιγιάννης, ὑπεθύμιζε τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποῖαν εἶχε λάβῃ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ στρατοῦ αἱ δυνάμεις σοβαρῶς θὰ ἐσκέπτοντο περὶ τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων τῶν τριῶν ἐπαναστατησαῶν χωρῶν καὶ ὅτι οἱ ἔθνικοὶ τῶν κατοίκων των πόθοι θὰ ἐγίνοντο θέματα διασκέψεως ἐν τῷ μέλλοντι μετ' ὀλίγον νὰ συνέλθῃ συνεδρίῳ.

Μετ' ὀλίγος ἡμέρας ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἀπηύθυνε καὶ νέαν ἐγκύκλιον δι' ἧς ἐπανελάμβανε τὴν αἴτησιν νὰ παρακαθῆσῃ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Βερολίνοιον συνέδριον, συγχρόνως δὲ, διὰ νὰ καταστήσῃ ἢ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις μᾶλλον σεβαστὴν τὴν αἴτησίν της, διηύθυνε μυστικῶς νέας ἐπικουρίας εἰς τὰς ἐπαναστατημένας χώρας, οὕτως ὥστε νὰ παραστήσῃ τὸ κίνημα μὴ σεοσθὲν καὶ ἐπομένως ἐπικίνδυνον εἰσέτι.

Ἐν τούτοις τῇ 19 Φεβρουαρίου 1878 ὑπεγράφετο ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐν ἣ οὐδὲ μνεῖα κἂν ἐγένετο

τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ ἡ Σερβία, ἡ Ρουμανία καὶ τὸ Μαυροβού-
νιον ἰδίως δὲ ἡ Βουλγαρία, θαψιλῶς ἀντημοίβοντο διὰ τὴν
ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας ἐκδήλωσιν των, τέλος δὲ τὸ Βερολίнейον
συνέδριον ὠρίσθη διὰ τὴν 1 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεφασίσθη ν' ἀντιπροσωπεύσῃ εἰς
τοῦτο τὴν Ἑλλάδα, ὁ Χαρ. Τρικούπης. Διὰ λόγους ὅμως
οὓς κατωτέρω θ' ἀναφέρωμεν, οὗτος διεφώνησε τὴν τελευ-
ταίαν στιγμὴν πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Θ. Δηλι-
γιάννην καὶ παρητήθη τῆς ἀποστολῆς ἣτις τῷ εἶχεν ἀνα-
τεθῆ. Οὕτω ἀντὶ τοῦ Τρικούπη ὠρίσθη ν' ἀντιπροσωπεύσῃ
τὴν κυβέρνησιν ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Θ. Δηλιγιάν-
νης ὅστις καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βερολίνον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ
ἐν Λονδίῳ πρεσβευτοῦ Βράϊλα Ἀρμένη καὶ τοῦ γραμματέως
τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν κ. Ἀγγέλου Βλάχου.

Ἡ ἀποστολὴ τὴν ὁποίαν ἀνελάβεν ὁ Δηλιγιάννης ν' ἀν-
τιπροσωπεύσῃ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ Βερολίнейον συνέδριον
ἦτο λεπτοτάτη καὶ ἐπισημῆς. Οὐδεὶς ἀντιπρόσωπος ἄλλου
παρὰ τὸν Αἴμον κρατιδίου εἶχε προσκληθῆ καὶ αὐτὴ δὲ ἡ
πρόσκλησις τῆς Ἑλλάδος εἶχεν προκαλέσῃ συζήτησιν καὶ ἀν-
τιπολίτευσιν. Ἐν τούτοις τὸ συνέδριον συνῆλθε καὶ ὁ Δηλι-
γιάννης παρουσιάσθη κατ' αὐτὸ καὶ ἀνέγνωσε μακρὸν ὑπό-
μνημα ἐν ᾧ ἐξέθετε τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὑπέ-
δειξεν ὅτι δικαιώτατον θὰ ἦτο νὰ προσαρτηθῆ εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ἡ Ἠπειρος ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κρήτη. Μετὰ τὸν Δηλι-
γιάννην καὶ ὁ ἐν Βερολίῳ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Ἀλέ-
κανδρος Ραγκαβῆς προσέθηκε τινα μεθ' ὃ οἱ Ἕλληνες ἀντι-
πρόσωποι ἀπεχώρησαν καὶ τὸ συνέδριον ἐκλήθη νὰ σκεφθῆ ἐπὶ
τῶν αἰτημάτων των.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ μόνοι ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων
δυνάμεων οἵτινες εἶχον διατεθῆ κατὰ τῶν αἰτημάτων τῆς
Ἑλλάδος ἦσαν οἱ Ἄγγλοι πάντες δὲ οἱ ἄλλοι εὗρον αὐτὰ
νόμιμα καὶ δίκαια. Πρὸ τῆς ὁμοφωνίας ὅμως ταύτης ἠναγκά-

σθησαν καὶ οἱ Ἄγγλοι νὰ ὑποκύψωσιν καὶ ἐδήλωσαν ὅτι θὰ μετάρχωσι τῆς συζητήσεως, ἤδη δὲ ἀνθίσταντο μόνον οἱ τῆς Τουρκίας ἀντιπρόσωποι οἵτινες οὐδεμίαν ἠθελον ν' ἀκούσωσι μεταβολήν, ἐνθαρρυνόμενοι ὡς φαίνεται πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἣτις ἀπετέλει τὴν μειονοψηφίαν ἐν τῷ συνεδρίῳ. Οὕτω τέλος ἀπεφασίσθη διὰ τοῦ ἰγ' πρωτοκόλλου τοῦ συνεδρίου ἐκείνου νὰ παρασχεθῇ πᾶσα ἀρωγὴ ἐκ μέρους τῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὅπως ἐπιτευχθῇ διακανόνισις τις λογικὴ τῶν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας διαφορῶν.

Ἡ ἀποστολὴ εἰς Βερολίνον τοῦ κ. Θ. Δηληγιάννη δύναται ἀδιστάκτως νὰ θεωρηθῇ ὡς μεγάλη διπλωματικὴ ἐπιτυχία. Ἀληθῶς δυσκολώτατον ἦτο ἤδη μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν Ρωσοτουρκικῶν νὰ ἐπιτευχθῇ λύσις ἀξιοπρεπεστέρα ἢ μᾶλλον εὐελπις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, οὕτως δὲ ἡ ἐπιτυχία αὕτη κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὰς προσωπικὰς ἐνεργείας τοῦ εἰς Βερολίνον ἀποσταλέντος ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ὅστις ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας, ὑπέστη λυσσώδη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἣτις ἐθεώρησε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὡς τελείαν ἀποτυχίαν διπλωματικὴν καὶ πολιτικὴν.

Ἐν τούτοις τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδοῦρου ἀπέστειλε πρὸς τὸν Τοῦρκον ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν διακοίνωσιν δι' ἧς ἐκάλει τὴν Πύλην νὰ διορίσῃ ἐπιτροπὴν ἣτις νὰ κανονίσῃ τὰ μεθόρια. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν ἐφάνη δὲ καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην στιγμήν διστροποῦσα· ὁ Κουμουνδοῦρος διώρισε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Σκαρλάτου Σούτσου, Γεωργίου Ἀντωνοπούλου καὶ Πάνου Κολοκοτρῶνη, καὶ τὴν διέταξε νὰ ἦ ἔτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν.

Συγχρόνως νέα ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν διευτύπωνε ἐνώπιον τῶν δυνάμεων κατηγορίαν κατὰ τῆς Πύλης ἣτις δὲν ἔδωκεν ἀπάντησιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διακοίνωσιν. Ἀπάντησις εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτὴν τοῦ Δηλη-

γιάννη ἦτο δήλωσις τῶν δυνάμεων ὅτι κατὰ τὴν ληφθεῖσαν ἤδη ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀπόφασιν θὰ ἐπανέβαινον αὐται ὅπως πείσωσι τὴν Πύλην νὰ διορίσῃ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς.

Ἡ δυστροπία αὕτη τῆς Πύλης εἶχεν ὑποκινηθῆ καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων οἷτινες ἐν τῷ μεταξὺ παρ' ὅλας τῆς τὰς διαβεβαιώσεις ὅτι δὲν ἦτο οὐδὲ λογικὸν οὐδὲ νόμιμον νὰ σκέπτηται ἡ Εὐρώπη τὸν διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας, κατώρθωσε αὕτη ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν Πύλην, τὴν Κύπρον, ἣν ἔκτοτε κατέχει. Τὸν θρίαμβον αὐτὸν τῆς Ἀγγλικῆς διπλωματίας ἔχοντα μείζονα σοβαρότητα ἀν' οὐρανὸν ἔβλεψεν ἡ Ῥωσσία, ἐν γένει δὲ ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν διὰ τῆς ἐπιτυχίας ἐκείνης δι' ἣς ἀπεδείκνυεν ὅτι ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς ἑαυτὴν ὅ,τι τὸσον ἀδίκως καὶ μετὰ τόσης αὐστηρότητος ἀπῆται ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

ΑΠΟ ΤΟΥ 1878—1880

Ἰπουργεῖον Τρικούπη — Πρώτις αὐτοῦ. — Ἰπουργεῖον
Κουμουνοῦρου.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ Βουλὴ ἐπανάλαβε τὰς ἐργασίας αὐτῆς· εὐθὺς δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδριάσεως ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῶν παρασκευῶν καὶ τῆς ἐν γένει πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἰπουργεῖου δὲν ἐθεωρήθη καθ' ὅλα σκόπιμος καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις σφοδρῶς κατέκρινε τὸ Ἰπουργεῖον, τέλος δὲ τῇ 17 Ὀκτωβρίου τὸ Ἰπουργεῖον Κουμουνοῦρου παρητήθη καὶ ἐκλήθη ὁ Δεληγεώργης νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν, διαμένων ἐν Μεσολογίῳ ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ἅτε συνέβησαν αἱ λυπηραὶ ἐκεῖναι ἐν Ἀθήναις σκηναί.

Μετὰ τὴν ἀποποίησιν τοῦ Δεληγεώργη ὁ βασιλεὺς ἀνέθηκε τὸν σχηματισμὸν τοῦ Ἰπουργεῖου εἰς τὸν Τρικούπη, ὅστις κατήρτισεν αὐτὸ ὡς ἑξῆς :

Χ. Τρικούπης, πρῶθυπουργὸς καὶ Ἰπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν.

Θρ. Ζαίμης, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Ν. Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

Σ. Καραϊσκάκης, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν.

Μιλτ. Κανάρης, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Ἡ κυβέρνησις αὕτη παρουσιάσθη μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐζήτησε δεκαπενθήμερον ἀναβολὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς ὅπως κανονίσῃ τὸ πρόγραμμά τῆς, αὕθημερὸν ὅμως ἀνετράπη διὰ ψήφων 87 κατὰ 80 ὡς «μὴ ἐπαρκῆς διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις».

Μετὰ τὴν ἀστραπιαίαν αὐτὴν πῶσιν τοῦ ὑπουργείου Τρι-
κούπη ἐκλήθη καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὁ Κουμουνδοῦρος,
ὅστις ἐσχημάτισε τὸ ὑπουργεῖόν του ὡς ἑξῆς :

Α. Κουμουνδοῦρος, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς
ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Θ. Π. Δηλιγιάννης, Ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς Οἰκο-
νομικῶν.

Α. Αὐγερινός, Ἐκκλησιαστικῶν.

Γ. Μπουμπουλης, Ναυτικῶν καὶ προσωρινῶς Στρατιωτι-
κῶν.

Ἀργότερον τὸ ὑπουργεῖον συνεπληρώθη προσληφθέντων
τοῦ Δ. Γρίβα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, τοῦ Ν.
Βαλοσαμάκη ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τοῦ Ν. Παπαμιχαλοπού-
λου ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐπεδόθη εἰς
τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, ὅπερ ἀρχῆθεν εἶχε, τῶν
προπαρασκευῶν. Ἐξηκολούθησε λοιπὸν τὴν ἐπ' ὀλίγον διακο-
πεῖσαν ἐργασίαν του, ἐνῶ ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Βά-
διγκτων περὶ ἐνεργείας ἀπὸ κοινοῦ τῶν Δυνάμεων παρὰ τῇ
Πύλῃ, ὅπως πεισθῇ αὕτη νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὰς ἀποφάσεις
τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἤγειρε πολὺν θόρυβον καὶ
προεκάλεσε δηλώσεις τῆς Ρωσσίας καὶ Γερμανίας ὅτι θὰ τὴν
ὑπεστήριζαν.

Τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν ἡ διακοίνωσις τοῦ
ὑπουργοῦ Βάδιγκτων κατεφάνη ἐναργέστερον ὅταν ἡ Ρωσσία

μετά τὸν πόλεμον ἐφάνη ὅπως δῆποτε παρακτείνασα τὴν μὴ-
νὴν τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἀπραξίαν αὐτῆς. Οὕτω
ἡ Πύλη ἠναγκασμένη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν
δυνάμεων, τῶν ὁποίων τὸ μᾶλλον ἐνεργὸν μέρος ἐλάμβανεν
ἤδη ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γαλλία, προέβη εἰς τὸν διορισμὸν δύο
ἀντιπροσώπων καὶ ὅπως ἐλθῶσιν εἰς συνεννόησίν τινα μετὰ
τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων πρὸς καθορισμὸν τῶν συνόρων.
Οἱ δύο οὗτοι ἀντιπρόσωποι τῆς Πύλης ὁ ὑποστράτηγος
Μουχτάρ πασοῦς καὶ ὁ Ἀλβανὸς Φράσοαρης-Ἀββεδίν, κατ'
ἀρχὰς προσεπάθησαν νὰ κερδήσωσι καιρὸν, τῆς Τουρκίας,
ἐλπίζουσης ὅτι πιθανὸν καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ ἐπέλ-
θῃ διαφωνία τις τῶν δυνάμεων καὶ νὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ λη-
σμονηθῇ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ ζητούσης κατὰ τὴν συ-
νήθειάν τῆς πάντοτε ν' ἀναβάλῃ τὸ πρᾶγμα ἕστω καὶ δι'
ὀλίγας ἡμέρας.

Οὕτω ἐνῶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως
εἶχεν φθάσῃ πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως οἱ
Τουρκοὶ οὐδὲ ἐπαρουσιάζοντο, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν ὑπ-
ουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς Πύλης.
Τέλος μετὰ πολλὰς ἀναβολὰς καὶ ὑπεκφυγὰς οἱ Τουρκοὶ ἀν-
τιπρόσωποι ἦλθον εἰς Πρέβεζαν ὅπου οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπε-
ρίμεναν.

Ἡ πρώτη συνεδρίασις τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς ἐπιτροπῆς
ῶρίσθη ἐγένετο τὴν 13 Ἰανουαρίου 1879. Εὐθύς ὁμως ἐξ
ἀρχῆς τῆς συνεδριάσεως ταύτης ἐφάνη ὅτι οἱ Τουρκοὶ ἤρ-
χοντο ἐκεῖ μόνον διὰ ν' ἀντιτείνωσι καὶ νὰ κερδήσωσι καιρὸν,
οὐχὶ δὲ πρὸς συζήτησιν λογικὴν καὶ πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς.
Διότι εὐθύς μόλις κατεστρώθη αὐτοῖς ἡ αἴτησις τῶν Ἑλλή-
νων ἀντιπροσώπων οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι ἔπρεπεν ἄλλως νὰ
διατυπωθῇ αὕτη διότι ὡς ἤδη διετυποῦτο ἐπὶ τοῦ ἰγ' πρωτο-
κόλλου τῆς Βερολινείου διασκέψεως, οὐδεμίαν εἶχε σημασίαν
διὰ τὴν Τουρκίαν ἢν εἰς οὐδὲν ὑπεχρέου τὸ πρωτόκολλον ἐ-

κεῖνο. Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἀπήντησαν ὅτι ἡ Τουρκία ἀνέλαβεν ἤδη ἀπέναντι τῶν δυνάμεων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διακανονίσῃ τὸ ζήτημα ὡς ἦτο φυσικώτερον, ὅτι δὲ οἱ ἀντιπρόσωποί της οὕτω ἀπαντῶντες ἀπεδείκνυον ὅτι δὲν ἤρχοντο ἐκεῖ νὰ συζητήσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι θὰ εἶναι ματαιοπονία πᾶσα ἀπώλεια χρόνου πρὸς συζήτησιν θέματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο ἤδη προκατειλημμένοι.

Καὶ δὲν ὠμολόγησαν μὲν ἐντελῶς τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι, αὐτὸ ὅμως ἐφαίνετο ἐναργέστατα ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς. Ἰδίως δὲ ἐκεῖνος ὅστις παρενέβαλλε τὰς μεγαλειτέρας δυσχερείας ἦτο ὁ Ἄλβανός Ἀβδέδιν Φράσσαρης, ὁ ὁποῖος ἦτο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Μυστικοῦ Ἀλβανικοῦ συνδέσμου, δὲν ἠδύνατο δὲ μὲ καλὸν ὄμμα νὰ βλέπῃ τὰς πρὸς παραχώρησιν τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα καταβαλλομένας προσπάθειας.

Οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἑλλάδος ἀνεφέρθησαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ὅπερ ἔκαμε τὰς δεούσας παραστάσεις πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Πύλης, αὕτη δὲ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἄρῃ τὰς ὑποψίας, ἀνεκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἀντὶ τούτου ἀπέστειλε τὸν Κωστάκη πασᾶ, Ἕλληνα διατελοῦντα ἐν τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ, τοῦτο δὲ ἐθεωρήθη ὡς μία ἀπόδειξις τῆς ἐπὶ τὸ διαλλακτικώτερον τροπῆς τῶν διαθέσεων τῆς Πύλης.

Καὶ εἰς τὴν περίστασιν ὅμως αὐτὴν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις κατέφυγεν εἰς ἐν ἀπὸ τὰ συνειθισμένα δι' αὐτὴν παιγνίδια. Διωρίσθη δηλαδὴ ὁ Κωστάκης διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Πύλη ποιεῖται πᾶσαν παραχώρησιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἐξ ἄλλου ὅμως τοιαῦτα βεβαίως διαταγαὶ ἐδόθησαν αὐτῷ ὥστε νὰ μὴ δύναται οὐδεμίαν νὰ κάμῃ ἐνέργειαν καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου τῆς ὑποθέσεως, ἀφοῦ ἄλλως τε ἦτο γνωστὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀπεσταλμένοι σχεδὸν δὲν ἠδύναντο νὰ συζητήσωσι καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προτεινομένους ὅρους, ἀντ' αὐτῶν συνε-

ζήτηι ὁ Βεζύρης των ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν ὅποιον διεβιβάζοντο τηλεγραφικῶς αἱ συζητήσεις.

Τοιοιουτρόπως καὶ μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Κωστάκη πασοᾶ, αἱ διαπραγματεύσεις ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ τὸ ζήτημα ἀπέμενε πάντοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου, διότι ἡ Πύλη ἐξηκολούθει μὴ θέλουσα ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑποχρέωσίν της ἀπέναντι τῶν δυνάμεων, φαινομένη δὲ ὅτι δέχεται ἐξ ἰδίας οὕτως εἰπεῖν βουλήσεως νὰ παραχωρήσῃ τι εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ τὴν καθησυχάσῃ. Τὸ παραχωρούμενον ὅμως περιωρίζετο εἰς στενωτάτον μέρος γῆς μεταξὺ Ἄρτης καὶ Βώλου, ἀσήμαντον ὅλως καὶ ἀνάξιον τοῦ κόπου καὶ τῶν συζητήσεων αἱ ὁποῖαι ἐπ' αὐτοῦ ἐγένοντο. Οὕτω τὴν 16 Μαρτίου, αἱ διαπραγματεύσεις διετύπωσαν ἐντελῶς, καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πρωτεύουσας των.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις πρὸ τῆς κακοπιστίας ταύτης τῆς Πύλης εὐρέθη εἰς δυσχερεστάτην θέσιν. Ἐν Ἑλλάδι ὁ λαὸς παρηκολούθει μετ' ἀγωνίας τὴν ἐξέλιξιν τῶν διαπραγματεύσεων, ἡ εἶδησις δὲ τῆς διακοπῆς αὐτῶν ἐνέδοπειρε εἰς πάντας καὶ ἐθεωρήθη ναυαγήσαν τὸ ζήτημα διὰ τὸ ὅποιον τόσαι εἶχον καταβληθῆ προσπάθειαι καὶ τόσος καιρὸς εἶχεν ἀπωλεσθῆ.

Ἦναγκάσθη ἐπομένως ν' ἀναφερθῆ ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὰς δυνάμεις. Ἐν διακοινώσει τοῦ ὁ ὑπουργὸς Δηλιγιάννης κατέδειξε τὴν ὑπὸ τῆς Πύλης παρσβίασιν τῆς συνθήκης καὶ τὴν καταπάτησιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Βερολίνου, παρεκάλεσε δὲ αὐτὰς νὰ καταστήσωσι σεβαστὰς παρὰ τῇ Πύλῃ τὰς ἀπαιτήσεις των. Εὐτυχῶς τὸ δίκαιον ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπεφασίσθη ἐνεργητικὴ παρὰ τῇ Πύλῃ ἐπέμβασις, ἧς ἀνέλαβε νὰ πρωτοστατήσῃ ἡ Γαλλία. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως μέχρις οὗ ὀριστικὴ ληφθῆ ἀπόφασις παρῆλθον δύο καὶ πλέον μῆνες καὶ ἡ θέσις τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καθίστατο δυσκολωτέρα, ἐνῶ ἐκ τῶν δυσχερειῶν ἡ Πύλη ἀνελάμβανε πλείοτερον θράσος, καὶ

ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ηὔξανε τὴν ἐπιμονὴν τῆς πρὸς ἄρνησιν πάσης συνεννοήσεως μετὰ τὴν ἀπόριψιν μάλιστα ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν προτάσεών τῆς περὶ παραχωρήσεως τῆς οτενῆς ἐκείνης λωρίδος.

Τέλος τῆ 3ο Ἰουνίου οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν δυνάμεων ἐπέδωκαν εἰς τὴν Πύλην ταυτόσημον διακοίνωσιν, ἐν ἣ προσεκάλουν αὐτὴν ἐντόνως ν' ἀποφασίσῃ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν δυνάμεων ἀποφασισθέντα, καὶ ὠρισμένως νὰ συνέλθωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποπτεῖαν τῶν δυνάμεων, οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ὅπως κανονίσωσι τὰ μεθόρια κατὰ τὰ μεθόρια τοῦ συνεδρίου.

Ἡ Πύλη πρὸ τῆς ἐντόνου ταύτης διακοίνώσεως τῶν πρεσβευτῶν δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ὀπίσθοχωρήσῃ πλέον καὶ πρὸ τῆς ἀδιεξόδου εὐρεθεῖσα κατενόησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποκύψῃ. Φοβουμένη ὅμως τὴν ἐξέγερσιν τοῦ φανατικοῦ ὄχλου καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ μὴ προσβάλῃ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς φιλοτιμίαν, ἐξέδωκε τὴν περίφημον ἐκείνην προκήρυξιν τοῦ Σέχ-ούλ-Ἰσλάμ καθ' ἣν «ἐπειδὴ ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι θεία ἐντολή, ἐπιτρέπεται ν' ἀποσπασθῇ τεμάχιόν τι ἐκ τῆς μεγάλης ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ δοθῇ εἰς γειτονικὸν ἐθνάριον ὅπως ζῆσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἀνέτως καὶ τοῦτο ἐκ τῆς Αὐτοκρατορικῆς γενναιοδωρίας»(1). Καὶ μετὰ τὴν γελοῖαν ταύτην σκέψιν

(1) Πάσας ταύτας τὰς πληροφορίας τοῦ κεφαλαίου, καθόσον σχετίζονται μὲ τὴν ἐν γένει πολιτείαν τοῦ Χ. Τρικοῦπη, ἐραυζόμεθα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ «Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ τοῦ κ. Κυριακίδου, βιβλίου ὅπερ ἀληθῶς ἀποτελεῖ μοναδικὴν πηγὴν πληροφοριῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρ' ἡμῖν. Ἐνταῦθα δεόν ν' ἀναγραφῆ ὅτι εἰς τὸ πολῦτιμον αὐτὸ βιβλίον καὶ προηγουμένως καταφύγαμεν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν γένει ἑλληνικὰ πράγματα, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὰ κεφάλαια ἐκεῖνα ὅπου ἡ πολιτικὴ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐπιξεταιεῖντο πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ ἐπελαμβάνετο τῶν μεγάλων ζητημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

καθησυχάσασα τὴν συνείδησίν της ἡ Πύλη, προέβη εἶτα εἰς τὸν διορισμὸν τῶν ἀντιπροσώπων της, τῶν πασσάδων Σαβφὲτ πασοᾶ Σάβδα πασοᾶ καὶ Ἄλη Σαῖπ πασοᾶ.

Ἐξ ἄλλου ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, διώρισε πληρεξουσίους της τοὺς Ἄρμ Βράϊλαν, Α. Κουντουριώτην, Κολοκοτρώνην καὶ Πουρναρᾶν, συνοδευομένους ὑπὸ τῶν γραμματέων Στ. Κριεζῆ καὶ Γ. Κουντουριώτου.

Οἱ πληρεξούσιοι τῶν δύο κρατῶν κατωρθώθη νὰ συνέλθωσι τὴν 10. Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἰς τὴν ἐν Καλλιντζᾶ ἔπαυλιν τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ καὶ αἱ διαπραγματεύσεις ἤρχισαν.

Καὶ ὅμως αἱ ἀναβολαὶ ἐκ μέρους τῆς Πύλης δὲν ἔπαυσαν· εὐθύς κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἐδήλωσαν ὅτι πρὸ πάσης σκέψεως ἀπήτουν πᾶσα συνεννόησις νὰ βασισθῆ ἐπὶ τοῦ 19' πρωτοκόλλου τῆς Βερολινείου συνθήκης. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἀντιπρόσωποι, ὡς νὰ εἶχον καταληφθῆ τελείως ἀπροπάρσκευοι, ἀπήντησαν ὅτι δὲν εἶχον οἰκείας ἐπὶ τούτου διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς των καὶ ἐζήτησαν ἀναβολὴν διὸ νὰ λάβωσι τὰς ἀπαιτούμενας ὁδηγίας. Ὡς ἐκ τούτου νέα ἀναβολὴ ἐπῆλθε καὶ ἡ δευτέρα συνεδρίασις ὠρίσθη διὰ τὴν προσεχῆ ἐβδομάδα, ἣτις καὶ παρῆλθε χωρὶς νὰ κατορθωθῆ συνάντησις.

Ὅταν δὲ ἡ δευτέρα συνεδρίασις ἐπετεύχθη οἱ Τούρκοι ἀντιπρόσωποι ἐδήλωσαν ὅτι ἐδέχοντο τέλος τὸ πρωτόκολλον τῆς Βερολινείου διασκέψεως, ὑπὸ τοιαύτας ὅμως ἐπιφυλάξεις ὥστε τίποτε δὲν ἀπέμενεν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἐγγράφου τούτου, τὰς θετικὰς του δὲ προτάσεις ἀντικαθίστων ἀερολογίαι καὶ ἀοριστίαι, θύραι διὰ τῶν ὁποίων ἤννοει νὰ ὑπεκφύγῃ ἡ Πύλη.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκοντο τὰ πράγματα ὅτε ἐν Ἀθήναις ἀπέβίωσεν ὁ Βούλγαρος καὶ ὀλίγον μετ' αὐτὸν ὁ Ἐπαμ. Δεληγεώργης, ὅστις ἀπὸ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης σκηνῆς

τῆς 10 'Ιανουαρίου δὲν ἤθελε νὰ πολιτευθῆ, ὑπεσκάπτετο δὲ ἔκτοτε ἡ ὑγεία του μέχρις οὗ τέλος ἤχθη εἰς τὸν τάφον. Δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ ὅπως χαρακτηρισθῆ ὁ πολιτικός βίος τῶν ἀνδρῶν τούτων, οἵτινες πολλὰς ὑπηρεσίας παρέσχον τῇ πατρίδι καὶ πολλάκις ἐφάνησαν ἀνάλογοι τῶν περιστάσεων. Ἄν σφαλ-
 λεροὶ ὑπολογισμοὶ κάποτε ἤγαγον αὐτοὺς εἰς σκέψεις ἀτυχεῖς, πρέπει πάντως νὰ συγχωρηθῶσιν, ἀφοῦ ἡ ἀρχὴ ὑφ' ἧς ἐνε-
 πνέοντο ἦτο πάντοτε ἀγνή καὶ εἰλικρινής.

Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βούλγαρη καὶ τοῦ Δεληγεώργη, δύο ἀπέμειναν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ὁκλήνης ἀντιμαχόμενοι ἀρχηγοί, ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ Τρικοῦπης, τοῦ Δηλιγιάννη μόλις τότε ἀναφαινομένου καὶ μικρὰν ἀκόμη δύναμιν φίλων διευθύνοντος. Ὑπῆρχε δ' ἐτι καὶ τὸ κόμμα τοῦ Ζαΐμη, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦ-
 δύνατο νὰ διεκδικήσῃ ἐτι ἀρχήν, ἐνῶ οἱ φίλοι τοῦ Δεληγε-
 ώργη προσεχώρουν εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον, μετὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ ὁποῦ μᾶλλον συνεβιάζοντο ἐνῶ τοῦ Τρικοῦπη ἦν ἐν-
 τελῶς ἀντίθετος.

Εἰς τοιοῦτον λοιπὸν βρασμὸν εὐρίσκοντο τὰ πολιτικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅτε ὤρισθη ἡ ἡμέρα τῶν νέων ἐκλογῶν· τὰ δύο ἐναπομείναντα κόμματα ἐπεδόθησαν μετὰ ζήλου εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅστις εἶχεν ἐξαιρετικὴν τινα σημασίαν ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, διότι δύο πλέον πολιτικαὶ μερίδες θὰ ἐξεδίκουν τὴν ἀρχὴν καὶ ὁ λαὸς δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον μετὰ πολλῆς θέρ-
 μης ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀσκησιν τοῦ καθήκοντός του.

Τέλος τῆ 23 Σεπτεμβρίου 1879 αἱ ἐκλογαὶ ἐγένοντο, ἀ-
 πέβησαν δὲ ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδοῦρου, τοῦ λαοῦ ἅπαξ ἐτι ἀποδείξαντος ὅτι τελείως ἐπεδοκίμαζε τὴν συνέχι-
 σιν τῆς πολιτικῆς τῶν προπαρασκευῶν. Διότι ἄλλως τε καὶ
 πρὸ τῶν ἐκλογῶν καὶ ὁ πρωθυπουργὸς καὶ οἱ ὑπουργοὶ του
 του καὶ οἱ ὑποψήφιοί του βουλευταὶ τοῦτο διεκήρυττον εἰς
 τοὺς ἐκλογεῖς ὅτι ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀνάδειξις των θὰ εἶχεν ὡς
 ἀποτέλεσμα νὰ παρασκευάσῃ τὴν χώραν εἰς ἀξιόμαχον ση-

μεῖον. Τῷ ὄντι δὲ καὶ κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τῆς ἀναρ-
ρῆσεως τοῦ Κουμουνδούρου ἐπὶ τὴν ἀρχὴν διάστημα μέχρι
τῶν ἐκλογῶν αἱ παρασκευαὶ εἶχον ἐξακολουθήσει μετὰ τῆς αὐ-
τῆς θέρμης καὶ αἱ ἀποθηκαὶ ἐπληροῦντο ὄπλων καὶ πολεμο-
φοδίων, ὁ στρατὸς δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἐπιτηδεῖως ἂν καὶ βρα-
δέως παρεσκευάζοντο εἰς μέλλουσαν δράσιν. Αἱ ἐκλογαὶ δι-
εξήχθησαν μετὰ τινος ἀμεροληψίας, ὁ συμμαχῶν ὅμως μετὰ
τοῦ Τρικούπη Θρ. Ζαΐμης, ἀπέτυχεν εἰς τὰ Καλάβρυτα.

Θυελλώδεις ἤρχισαν αἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς ἐκείνης·
αἱ ἐξελέγξει τῶν ἐκλογῶν ἀπησχόλησαν ἐπὶ πολὺ αὐτὴν,
σπουδαιόταται δὲ διὰ τὴν θέρμην τῶν ἦσαν αἱ συζητήσεις
ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς Καλαβρύτων, αἵτινες ἔσχον ὡς ἀποτελέσμα
ν' ἀκυρωθῆ ἡ ἐκλογή τοῦ Σολιάτου καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἀντ' αὐ-
τοῦ ὁ Ζαΐμης. Ἐξηκολούθησαν δ' ἔπειτα αἱ συζητήσεις ἐπὶ
τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως. Ὁρμητικώτατος καὶ ἐπιθε-
τικώτατος ὑπῆρξεν ὁ Τρικούπης κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην,
δυστυχῶς δὲ οὐχὶ ἀπαξ ἡ ἐπίθεσις του ἐξῆλθε τῶν ὀρίων τῆς
ἀντιπολιτεύσεως, πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτηδεῖως ἐκμεταλλευ-
θὲν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πολὺ σπουδαίως ἐβλάψε τὸν Τρι-
κούπην καὶ τότε καὶ κατὰ τὸν μετέπειτα πολιτικὸν του βίον.

Ἄλλ' ἡ συζήτησις ἣτις προσέλαβε τὴν μεγαλειέραν
σπουδαιότητα καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπίθεσις ὑπερέβη τὰ ὄ-
ρια τῆς κοινοβουλευτικῆς συζητήσεως ἦτο ἡ τοῦ ὀργανισμοῦ
τοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν περίφημον ταύτην συζήτησιν ὁ Τρικού-
πης διετύπωσε πρόγραμμα τὸ ὁποῖον πρώτην φοράν ἠκούετο
ἀπὸ τοῦ Βουλευτηρίου καὶ τὸ ὁποῖον διέθεσε δυσμενῶς κατ'
αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην· εἶπε δηλαδὴ ὁ Τρικούπης ὅτι ὁ
τρόπος καθ' ὃν διεχειρίσθησαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ
ἐθνικὰ ζητήματα ἐξησφάλιζε τὴν ἀποτυχίαν των, διότι ἐξήν-
τλει οἰκονομικῶς τὸ κράτος, ὅτι δὲ ἂν αὐτὸς ἤρχετο εἰς τὴν
κυβέρνησιν τῶν κοινῶν θὰ ἐφήρμοζε πρόγραμμα γενικῆς οἰκο-
νομίας, θὰ προσεπάθει δὲ νὰ ἐπιτείνῃ ταύτας καὶ μέχρι τῶν

προπαρασκευῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ περιορισθῇ ὁ στρατός εἰς μόνιμον δύναμιν ἐκ δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ὅστις ὁμῶς εὐθὺς μόλις θὰ παρουσιάζετο ἀνάγκη νὰ δύναται ν' αὐξηθῇ μέχρις ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδων διὰ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως. Δυστυχῶς κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ τοῦ Τρικούπη οὗτος δὲν περιορίσθη εἰς ταύτας μόνον τὰς ἐπαγγελίας. Ἐκθέτων τὰς ἐπὶ τῆς γενικωτέρας πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως ιδέας του παρεξέτράπη καὶ ἐδήλωσεν ὅτι κατ' αὐτὸν Ἑλληνικὸν ζήτημα δὲν ὑφίσταται, διότι τοῦτο ἐξήρηται ἀπὸ τὰς διαθέσεις τῶν δυνάμεων, ὅτι δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐπρεπε νὰ παραιτηθῇ ἀνωφελῶν σχεδίων τὰ ὅποια ἐξήντλουν αὐτὴν οικονομικῶς.

Εἰς ὁρμὴν ἀγαλίωτων τῆς ἐπιθέσεως πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τὴν δῆλωσιν ταύτην τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς ὅστις ἀργότερον ἀνεδείχθη ἀντιλαμβάνομενός τὸσον εὐφρῶς τῆς ιδέας τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀνατολῇ καὶ διεχειρίσθη μετὰ τόσης περινοίας ἀνώτερα ἐξωτερικὰ ζητήματα σχετιζόμενα τὸσον στενῶς μὲ τὴν ιδέαν τοῦ Πανελληνισμοῦ.

Αἱ σφοδραὶ ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων συζητήσεις ἐν τῇ βουλῇ ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κουμουνοῦρου τῇ 6 Μαρτίου 1880. Ὁ βασιλεὺς ἀποδεχθεὶς τὴν παραίτησιν αὐτοῦ δὲν ἐδυσκολεύθη εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἐκείνου ὃν θὰ προσεκάλει εἰς ἀντικατάστασίν του. Εἶχε παρέλθει ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν πολυάριθμα κόμματα ἐν τῇ βουλῇ διεξεδίκουν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐνέβαλον τὸ στέμμα εἰς ἀπορίαν. Ἐκλήθη λοιπὸν ὁ ἕτερος τῶν κομματαρχῶν ὁ Τρικούπης, ὅστις καὶ τὴν 10 Μαρτίου ὤρκισε τὸ ὑπουργεῖον του συσταθὲν ὡς ἑξῆς.

Χ. Τρικούπης, πρωθυπουργός, ὑπουργός ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῶν οικονομικῶν.

Κ. Λομβάρδος, ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν.

Σ. Καραϊσκάκης, ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν.

Α. Πετμεζᾶς ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ν. Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Γ. Βούλγαρης, ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

Ὁ Τρικούπης μόλις ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν ἤρχισεν ἐφαρμόζων τὴν πολιτικὴν ἣν εἶχεν ὑποσχεθῆ πρὶν ἀντιπολιτευόμενος τὸν Κουμουνδοῦρον καὶ ἀπέλυσε τὸν στρατὸν, τὸν ὁποῖον ὅμως ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἡτοιμάζετο δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ εὐρύτερον τὸ πρόγραμμά του ὅτε ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὑπουργείου ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ ἀνάρρησις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γλάδστωνος ἐπέφερε νέα γεγονότα ἐφ' ὧν ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Γλάδστων καθ' ἃς εἶχε δώσει ἐπαγγελίας ὅταν προΐστατο τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀνέλαβεν ἤδη νὰ πρωτοστατήσῃ πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπεφασίσθη νὰ συέλθῃ ἡ ἐν Βερολίνῳ διάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν τῶν δυνάμεων εἰς τοῦτο δὲ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸ πάντων αἱ ἀλλεπάλληλοι τοῦ Τρικούπη διακοινώσεις διὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἔκαμε μνειάν εἰς τὰς δυνάμεις ὅτι ἡ Πύλη παρ' ἑλάς τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς ἐπαγγελίας, προέβαινεν εἰς πᾶν εἶδος καταπίεσεως εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας καὶ ἐν γένει ἐδημιούργει διὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς κατάστασιν ἥτις ἀδύνατον ἦτο νὰ παραταθῆ ἐπὶ πλέον. Τῶν διακοινώσεων λοιπὸν τούτων ἐπιφελήθη οὗτος ὁ Γλάδστων καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ τότε ἐπίσης ἀνεληθόντος ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας, συνεκάλεσε τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην ἥτις ἐσκόπει νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Βερολινείου συνεδρίου καὶ νὰ κανονίσῃ τὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Συνῆλθον λοιπὸν τῇ 4 Ἰουνίου ὁ πρίγκηψ Χοενλόε, ἀντιπρόσωπος τῆς Πρωσίας, ὁ κόμης Σάν Βιλλέ, τῆς Γαλλίας, ὁ Ροῦσελ τῆς Ἀγγλίας, ὁ Σαβούρωφ τῆς Ρωσίας,

ὁ κόμης Τσεκένυ, ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ ὁ κόμης Δελιτῆς τῆς Ἰταλίας καὶ τῆ βοηθεία τριῶν στρατιωτικῶν τοῦ Αὐστριακοῦ Σινδερχόροφ, Ρίππ καὶ τοῦ Ἄγγλου Σίμμονς ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι. Ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀποσταλῆ ὁ πρεσβευτῆς Ἀρμένης Βραΐλας, ὁ λοχαγὸς Λυκούδης, καὶ ὁ γραμματεὺς Μεταξᾶς, ἀλλ' οὗτοι δὲν προσεκλήθησαν εἰς τὸ συμβούλιον, μόνον δὲ ἀπεστάλησαν ἐκεῖ διὰ νὰ πράξωσιν ἰδιωτικῶς τὸ καθ' ἑαυτοὺς ὑπὲρ τοῦ ζητήματος. Ἡ διάσκεψις ἐκείνη τοῦ Βερολίνου ἐνεφορήθη πραγματικῶς ὑπὸ δικαίων σκέψεων καὶ φιλελληνικῶν αἰσθημάτων, ἀν δὲ ἡ ἀπόφασις τῆς δὲν μετεβῆλετο ἐξ ἐπελθόντων γεγονότων τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο πολὺ ἀπὸ τὸ ἤδη καλλίτερον. Οἱ πρεσβευταὶ ἐνέκριναν τὸν αὐτὸς ὑποβληθέντα πίνακα ὑπὸ τῶν τριῶν στρατιωτικῶν συνταχθέντα εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνοντο ὅπως παραχωρηθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅλη ἡ ὑπὸ τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ διαγραφομένη ὄροφεία, ἐκεῖθεν δὲ ἀπὸ τῆς Βογιούκης μέχρι Ἀλιάκμονος. Περιλαμβάνοντο δὲ εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην, ἡ Ἄρτα, ὁ Ἄσπροπόταμος, τὸ Μέτασθον καὶ εὐρεῖα πρὸς τὸ Αἰγαῖον γραμμὴ ἡ ὁποία ἦτο ἡ φυσικωτέρα καὶ δικαιοτέρα ὄροφεία διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ὡς τότε τοῦτο παρουσιάζετο.

Τὴν ἀπόφασιν τοῦ συνεδρίου ἤγγειλε τηλεγραφικῶς ὁ Βραΐλας, τὴν ἐπομένην δὲ πράγματι οἱ πρεσβευταὶ τῶν δυνάμεων μεταδάντες παρὰ τῷ Τρικούπη ἔκαμαν γνωστὴν τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Πάραυτα πολυτρόπως ἐξεδηλώθη ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ, ἔορται καὶ πανηγύρεις διοργανώθησαν, ἡ πόλις ἐσημαιοστολίσθη καὶ ἐπιβλητικὴ διαδήλωσις διελθοῦσα κάτω τῶν πρεσβειῶν ἐζητωκραύγασεν ὑπὲρ τῶν δυνάμεων.

Ἡ Τουρκία ὅμως κατὰ τὸ αἰώνιον τῆς σύστημα ἐθεώρησε πάντα ταῦτα ὡς μὴ γενόμενα κἂν καὶ ἀντέταξεν ἀντιρρήσεις πεισματώδεις, καὶ ὁ Τρικούπης ἐννοῶν νὰ καταλάβῃ

τὰ ἐπιδικασθέντα ὑπὸ τῶν δυνάμεων προσεκάλεσε τὴν ἐφεδρείαν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐπέκειτο ἡ σύγκλησις τῆς Βουλῆς, ἣτις καὶ συνῆλθε τῇ 9 Ὀκτωβρίου, τὴν ἐπομένην ὄμως γενομένης τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου, ὁ ὑποψήφιος τῆς κυβερνήσεως ἐμειονοψήφισε καὶ ὁ Τρικούπης κατέλιπε τὴν ἀρχὴν, προσεκλήθη δὲ ὁ Κουμουνδοῦρος, ὅστις ἐσχημάτισε τὸ ἐξῆς ὑπουργεῖον :

Κουμουνδοῦρος, πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ν. Παπαμιχαλόπουλος, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

Σ. Σωτηρόπουλος, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Α. Μαυρομιχάλης, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν.

Γ. Μπούμπουλης, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἀργότερον ἐτροποποιήθη καὶ ὑπουργὸς μὲν τῶν Στρατιωτικῶν ἐγένετο ὁ Β. Βαλτινὸς, τῆς Δικαιοσύνης ὁ Α. Ρικάκης, τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Α. Ἀθανασιάδης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὁ Σ. Ρώμας.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον ἀνερχόμενον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς εὔρισκε τὰ πράγματα πολὺ μεταβέβημένα. Τὸν Φραισινὲ διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Σαιντ-Ἰλλέρ, ὅστις παραδόξως ἐπιθυμῶν εἰς ἀντισηκῶμα τῶν φιλοτουρκικῶν διαθέσεων του νὰ ἐπιτύχη παραχωρήσεις εἰς τὴν Τύνιδα, ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μετατροπῆς τῶν ἐψηφισθέντων εἰς τὴν προηγουμένην συνδιάσκεψιν, καὶ τοῦτο ἐπὶ ζημίᾳ ἐννοεῖται τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἐντόνως διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης Σαιντ-Ἰλλέρ. Τέλος δὲ συνεκλήθη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις τῶν πρέσβων κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1881, ἣτις ἀπεφάσισε νὰ περιορίσῃ τὴν παραχώρησιν εἰς μόνην τὴν Θεσσαλίαν καὶ μικρὸν μέρος τῆς Ἠπείρου. Ἡ πρότασις ἐκείνη ἐρχομένη μετὰ τὰς εὐρυτέρας ἀποφάσεις τῆς

προηγούμενης διασκέψεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐαρεστήσῃ ἀλλ' ὁ Κουμουνδοῦρος ἐσκέφθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως, ἔπρεπε δὲ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν δυνάμεων καὶ τοιουτοτρόπως ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ λωρὶς τῆς Ἡπείρου, παρεχωρήθησαν κατόπιν ἰδιαιτέρας συμβάσεως, καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τόσον μόνον ἦτο τὸ λείψανον τὸ ὁποῖον ἀφήκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀσύνητος πολιτικὴ τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην κυβέρνησιν. Περισσότερον θάρρος, ἀνδρικωτέρα ἀναμέτρῃσις τῶν περιστάσεων θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν παντελῆ τότε ἀπελευθέρωσιν καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Κρήτης, ἄλλοιᾶ δὲ θὰ ἦτο σήμερον ἡ ὄψις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ὅπως δὴποτε καὶ πάλιν τμηρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη δέαν νὰ ὀφείλεται εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἵτινες ἀναιμάκτως καὶ μόνον διὰ τῆς διπλωματικῆς τῶν εὐφυίας κατῳρῶσαν νὰ ἀνυψώσωσι τὴν χώραν τῶν κατὰ δύο πλουσίας ἐπαρχίας.

Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας προσέθεσεν νέας βουλευτικὰς ἐδρας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν, τῶ ὄντι δὲ ἅμα τῶ αἰσίῳ γεγονότι ἡ Βουλὴ διελύθη διὰ νὰ ἐνεργηθῶσιν ἐκλογαὶ καὶ τοιουτρόπως ἀντιπροσωπευθῶσιν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ αἱ νέαι ἐπαρχίαι· κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας ἀνεδείχθησαν ἐκ Θεσσαλίας βουλευταὶ οἱ ὑποψήφιοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν Τρικούπην, ὅστις οὕτω παρουσιάσθη ἰσχυρώτατος. Τῇ 18 Ἰανουαρίου 1882 ἡ Βουλὴ ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς, κατὰ τὴν ἐκλογὴν δὲ τοῦ προέδρου ἐπλειοψήφισεν ὁ Τρικουπικὸς ὑποψήφιος Ι. Βαλαωρίτης, καὶ τοῦ Κουμουνδοῦρου παραιτηθέντος ἐκλήθη ὁ Τρικούπης, ὅστις ἐσχημάτισε τὸ ἐξῆς ὑπουργεῖον :

- Χ. Τρικούπης, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐξωτερικῶν.
- Π. Καλλιγᾶς, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.
- Δ. Ράλλης, ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.
- Κ. Λομβάρδος, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

Γ. Ρουῖφος, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Σ. Καραϊσκάκης ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, ἀργότερον δὲ ἀποχωρήσαντος τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ἀνέλαβεν ὁ Τρικούπης.

Ἐν ἔτος ἀφ' ἧς ἀνέλαβεν ὁ Τρικούπης τὴν ἀρχὴν, ἀπέθανεν ὁ Ἄλ. Κουμουνδοῦρος τῇ 20 Φεβρουαρίου 1883. Δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρόντος βιβλίου νὰ ἐπικρίγῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ Μεσοηνίου πολιτευτοῦ, οὐδεὶς ὅμως βεβαίως θ' ἀρνηθῆ ὅτι οὗτος σπουδαίας παρέσχε τῇ πατρίδι του ὑπηρεσίας, ὀλιγώτερον δὲ τῶν ἄλλων ἐδούλεν αὐτὴν καὶ ἐκ τῆς πολιτείας του ὀλιγώτερον κακόν θ' ἀπομείνῃ παρ' ὅσον ἀπὸ τῶν ἄλλων διοικησάντων τὸν τόπον. Κατηγόρησάν πολλοὶ τοῦ Κουμουνδοῦρου τὴν ἐνδοτικότητά καὶ τὴν τάσιν πρὸς κολακειάν τῶν λαϊκῶν τάξεων, πρὸ πάντων δὲ τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀπήυθυνεν ὁ Τρικούπης, ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος ἐκείνου ὀργανισμὸς καὶ χαρακτῆρ. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο ἀδυναμία δυναμένη νὰ ἔχῃ εὐρυτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων, ἀπλῶς δ' ἦτο λείψανον τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατὰ τὸ πρῶτον ἐπολιτεύθη καὶ ἐζήτησεν νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τὸν λαόν, οὐδ' εἶναι τοῦτο ἱκανόν νὰ ἴδωσιν λαβὴν εἰς κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ.

Τούναντίον ὅμως πολλὰ ὀφείλονται εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον, ἂν δὲ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἐμποδίζετο ὑπὸ τῶν ἄλλων κομματάρχων καὶ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ δειλίας καὶ ἀτολμίας, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ἐπιμονῆς καὶ πείσματος, ἀκριβῶς τῶν δύο ἰδιοτήτων αἵτινες πρὸ πάντων ἐχαρακτήρισαν τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ Τρικούπης, βεβαίως πολὺ καλλίτερον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποσον βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον εἶναι ἢ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἢ Ἑλλάς ἐθεωρεῖτο πλέον ἐντελῶς παραγκωνισθεῖσα ἕνεκα τῆς προτέρας τῆς ἀνοήτου πολιτικῆς καὶ οὐδὲ κἀν λαμβανομένη ὑπ' ὁ-

ψει ὑπὸ τῶν δυνάμεων ὁ Κουμουνδοῦρος κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς δικαίας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καὶ εἰρηνικῶς καὶ ἀναιμάκτως ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἄνευ ὑλικῶν θυσιῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἑλληνικωτάτης χώρας, στενοῦσης ἐπὶ αἰῶνας ὑπὸ τὸν ζυγόν.

Ἐπεκρίθη ἀκόμη ὁ Κουμουνδοῦρος διότι κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας παρέβλεψε νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὰς ἐπὶ τῆς Κρήτης ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἡ μομφὴ ὅμως αὕτη εἶναι ἀδικος. Οὐδεὶς μέχρι τοῦδε πολιτικὸς ἀνὴρ ἠσθάνθη ἴσως διακαέστερον τὸν πόθον νὰ ἀπελευθερωθῇ ἡ ἠρωϊκὴ μεγαλόνησος ἀπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον, ἔστι γὰρ νεώτερος καὶ μὲ τὸ ὄπλον ὡς ἐβελοντῆς ἠγωνίσθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854. Ἡ ἀπωτέρα ὅμως σκέψις ἣτις ὑπέβαλεν εἰς τε τὸν Κουμουνδοῦρον καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας πολιτικοὺς τὴν σκέψιν νὰ προτιμῶσι πάντοτε πρὸς Βορρᾶν τὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ν' ἀφίνωσι τὴν Κρήτην δι' ἀργότερον, ἦτο ὅτι ὁ ἐκ τοῦ Βορρᾶ κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθίσταται ἤδη ἀπειλητικώτερος ὁσήμεραι, ἐν ᾧ ἡ ἠρωϊκὴ τῆς Μεσογείου μεγαλόνησος οὐδένα ποτὲ διέτρεξεν ἐθνικὸν κίνδυνον, αὕτη τοῦναντίον διατελέσασα πάντοτε διαρκὲς ἀφραϊστίον ἐθνισμοῦ, τοῦ ὁποίου αἱ φλόγες ἐφώτισαν πᾶσαν γωνίαν ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ σκέψις αὕτη κατεδίκασεν ἴσως τὴν Κρήτην εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἐπαχθοῦς ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἠλευθέρωσε τὰς χώρας αἵτινες μᾶλλον ἐκείνης ἐκινδύνευσαν καὶ ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τῆς ἐθνικῆς δράσεως ἐκεῖ ὅπου εὐκολώτερον εἶναι νὰ ἐπιβλέπωνται αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ ἔργον τῶν ξένων προπαγανδῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ

Ἀποστολὴ πλοίων εἰς Ἀλεξάνδρειαν. — Τὸ ἐπεισόδιον τῶν θυνόνων. — Ἑλληνοτουρκικαὶ συμπλοκαὶ. — Οἰκονομικὸν ζήτημα.

Ὁ Τρικούπης ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1882 παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους τῆς τετραετίας, κανονικῶς συντελέσας τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς ἣτις εἶναι ἡ πρώτη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου διανύσασα τετραετῆ σχεδὸν συνεχῆ βίον.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Τρικούπη ἀνεφύη καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν ζήτημα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀραμπῆ καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἐν τῇ νήσῳ συμφέροντα εὐρέθησαν ἐκτεθειμένα εἰς φοβερὸν κίνδυνον καὶ οἱ Ἕλληνες διατρέχοντες κίνδυνον ζωῆς καὶ περιουσίας. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις τότε τῇ εἰσηγήσει τῆς Ἀγγλίας ἀπέστειλε δύο πολεμικά τῆς πλοῖα εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἀντάλλαγμα τῆς ἀποστολῆς ταύτης τῶν πλοίων ἦν ὅτι κατωρθώθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ πολιτικοῦ πράκτορος τῆς Ἑλλάδος Α. Βυζαντίου καὶ τῇ βοήθειᾳ τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐπιτευχθῆ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ἡ εἰσαγωγὴ τῶν Ἑλληνικῶν καπνῶν ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὄρους μᾶλλον συμφέροντας καὶ αὐτῶν τῶν τουρκικῶν.

Ἐν τούτοις μόλις τὸ ὑπουργεῖον Τρικούπη κατέλαβε τὴν ἀρχὴν σπουδαία Ἑλληνοτουρκικὴ διαφορὰ ἀνεφύη εἰς τὰ σύνορα ἥτις μικροῦ δεῖν νὰ ἔχη ἀποτέλεσμα τὸν πόλεμον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Τῆς διαφορᾶς ταύτης αἰτία ὑπῆρξεν ἡ θέσις Καραλῆ Δερβέν τὸ ὅποτον ὡς κείμενον ἐπὶ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς οἱ μὲν Ἕλληνες ἐθεώρουν δικαίως ἰδικόν των οἱ δὲ Τούρκοι προσεπάθουν νὰ οἰκαιοποιηθῶσι. Καὶ κατέλαβον μὲν αὐτὸ οἱ ἡμέτεροι ἀποδιώξαντες τοὺς Τούρκους ἐκεῖνοι ὅμως ἐκδικούμενοι ἐπετέθησαν μετὰ τινὰς ἡμέρας κατ' ἄλλων Ἑλληνικῶν σταθμῶν καὶ κατέλαβον τρεῖς ἐξ αὐτῶν. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ τοῦ κατὰ τὴν μεθόριον γραμμὴν Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὁ συνταγματάρχης Τσίφος καὶ ὑποστράτηγος Γρίβας ἀντέστησαν γενναίως εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπιθέσεις καὶ οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐγένοντο δὲ καὶ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν συμπλοκαὶ τινες οὐχὶ μεγάλης σπουδαιότητος πάντως ὅμως τὰ πράγματα ὠξύνοντο καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀνήσυχος παρηκολούθει τὰ γενόμενα. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν ξένων δυνάμεων ἔσπευσαν πάραυτα παρὰ τῷ Τρικούπη καὶ προσεπάθησαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν νὰ διατάξῃ τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐκεῖνος ὅμως διετύπωσε τὰς ἀπαιτήσεις του καὶ ὑπῆρξεν ἀκαμπτος, συγχρόνως δὲ προέβαιεν εἰς ἐντόνους παρὰ τῇ Πύλῃ διακοινώσεις διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ Κουντουριώτου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ στρατὸς συνεκεντροῦτο ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ σύνορα καὶ ὁ Τρικούπης ἐφαίνετο διατεθειμένος ἐὰν ἀπετύγγανον τὰ διπλωματικά διαδήματα νὰ διατυπώσῃ ἐνεργητικώτερον τὰς ἀπαιτήσεις του.

Δυστυχῶς ὡς πάντοτε σχεδὸν συμβαίνει ἡ μετοξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας ἔνεκα τῶν Αἰγυπτιακῶν πραγμάτων διαφορὰ ἐκανονίσθη συνεπείᾳ τῆς κατατροπώσεως τοῦ Ἀραβῆ, ἐπομένως ἡ Ἀγγλία ἔπαυσεν ὑποστηρίζουσα τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις ὡς εἶχε πράξει πρότερον ἐν τῇ σκέψει νὰ ἐμβάλῃ

εις ἀνησυχίας τὴν Πύλην. Συνηνώθη λοιπὸν καὶ ἡ Ἀγγλία μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ συνεβούλευσαν τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν αἰτινες ἐξέθετον εἰς κίνδυνον τὴν Εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην. Ἐδέησεν ἐπομένως νὰ ὑποκύψῃ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν πίεσιν ταύτην καὶ ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Δημ. Τοῖρον καὶ τὸν Σαλίχ πασοᾶν ἔκανόνισε τὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν μὲν τριῶν σταθμῶν ὀριστικῶς ἐπιδικασθέντων τῇ Ἑλλάδι, ἀποδοθέντος δὲ εἰς τὴν Τουρκίαν τοῦ Καραλῆ Δερβέν, τὸ ὅποτον ὅμως μετὰ τρεῖς μῆνας ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ διπλωματικῆς ὁδοῦ. Τοιοῦτότρόπως ἐλύθη εἰρηνικῶς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, τῶν συνόρων τὸ ὅποτον ἐστοίχισε τὴν ζωὴν γενναίων τινων ἀνδρῶν ἐν οἷς καὶ τοῦ ἡρωικοῦ λοχίου Παπαθανασίου, ἀγωνισθέντος μετὰ ἡρωικῆς τόλμης ἐν Νεζερῶ.

Τοιοῦτρόπως τὸ ὑπουργεῖον Τρικούπη ἐπιτυχῶς διῆλθε τὸν πρῶτον αὐτὸν σκόπελον καθ' οὗ παρ' ὀλίγον νὰ προσκρούσῃ, καὶ ἐφαίνετο ὅτι καθίστατο ἀκαταγώνιστον, ὅτε ἡ ἀντιπολίτευσις ἠγομένου τοῦ Θεοδ. Δηλιγιάννη, ἐπῆλθε κατὰ τῶν οικονομικῶν μέτρων τῆς κυβερνήσεως, ἐπιτηδείως ἐκμεταλλευσμένη τὴν δυσἀρέσκειάν τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν νέων φόρων.

Διότι ὁ Τρικούπης ἀκολουθῶν τὸ σύστημα, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔθεσεν ὡς βᾶσιν εἰς τὰς ἐνεργείας του καὶ τὰς ἐπαγγελίας, τὰς ὁποίας εἶχε καταστήσει πρόγραμμά του, εὐθύς ὡς κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐπέδότη εἰς τὴν οικονομικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας. Καὶ πρῶτον μὲν κατήργησε τὴν καταθλιπτικὴν δεκάτην, τὸ λείψανον αὐτὸ τῆς μεσαιωνικῆς διοικήσεως, τὸ ὅποτον τόσον ἐδάρυνε τοὺς ἀτυχεῖς χωρικοὺς. Ἀντικατέστησε δὲ ταύτην διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων κτηνῶν, ὅστις καὶ λογικώτερος καὶ ἐπωφελέστερος εἶναι. Τὰ δύο ταῦτα οἰκονομικὰ μέτρα ἐπηκολούθησεν ἡ αὐξησις τῶν ἐμμέσων φόρων

καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ δασμολογίου διπλασιάσασα σχεδὸν τοὺς φόρους ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν εἰδῶν πολυτελεῖς ἰδίως.

Τὸ οἰκονομικὸν αὐτὸ σύστημα τοῦ Τρικούπη ἐρρωμένως ἐπολέμησαν τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἰδίως δὲ ὅμως ἐπ' αὐτῶν διετύπωσεν ἀρχὰς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως Θ. Δηλιγιάννης, ὁ βουλευτὴς Ἄρτης Κ. Καραπάνος, ὁ βουλευτὴς Τριφυλλίας Σ. Σωτηρόπουλος καὶ ἄλλοι. τοιοῦτοτρόπως δὲ ἡ κυβέρνησις τῆ 5 Φεβρουαρίου 1885 ἀνετράπη καὶ διαλυθείσης τῆς Βουλῆς ὤρίσθησαν αἱ νέαι ἐκλογαὶ αἰτινες ἀνέδειξαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς πῆν ἀντιπολίτευσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ παραιτηθέντος τοῦ Τρικούπη ἐκλήθη ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὁ Θεόδ. Δηλιγιάννης, ὅστις ἐσχημάτισε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὑπουργεῖον ὡς ἑξῆς :

Θ. Δηλιγιάννης, πρωθυπουργὸς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἑξωτερικῶν.

Ν. Παπαμιχαλόπουλος, ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν.

Σ. Ἀντωνόπουλος ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης.

Α. Ζυγομαλάς, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Α. Μαυρομιχάλης ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν.

Ροβ. Ρώμας, ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἀργότερον ἐτροποποιήθη· παραιτηθέντων τῶν βουλευτῶν Ζυγομαλά καὶ Ρώμα, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσελήφθη ὁ Α. Κοντογούρης καὶ ἐπὶ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὁ Γ. Μπούμπουλης.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον μόλις ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἤρχισε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος τῶν οἰκονομικῶν τὰς ὁποίας ἐπηγγέλθη ἀφ' ὅτου εὐρίσκετο ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει, πρὸς τοῦτο δὲ κατήργησε φόρους τινάς, ἐτροποποίησε τὸ δασμολόγιον καὶ ἔλαβεν ἄλλα οἰκονομικὰ μέτρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ κατάργησις τῶν πρεσβειῶν ὅλων πλὴν τῆς πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλὰ τὴν κανονικὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἤλθε ν' ἀνακόψῃ τὸ ἐν Βουλγαρίᾳ πραξικόπημα. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1885 ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς διαβάς τὸν Αἴμον κατέλαβε τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὴν Βουλγαρικὴν. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο ὑπῆρξε πραγματικὸς κεραυνὸς ἐν αἰθρίᾳ, ἰδίως δὲ κατέπληξε τὰ παρὰ τὸν Αἴμον κράτη καὶ ἰδιαίτατα τὴν Ἑλλάδα, ἣτις οὐδέποτε ἐφαντάζετο τί ἐβυσσοδομεῖτο εἰς τὴν μικρὰν ἀλλὰ παράτολμον ἡγεμονίαν.

Ἐπηκολούθησαν λοιπὸν διαδηλώσεις καὶ λόγοι πατριωτικοί, ἐξηγέρθη δὲ ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἐζήτησι ἀμεσον τὴν ἐνέργειαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ ἀνα τὴν Εὐρώπην ταξειδίου του ἐγένετο δεκτὸς διὰ δηλώσεων πανηγυρικῶν καὶ ἐνθουσιωδῶς πολεμικῶν συνελθούσης δὲ ἐκτάκτως τῆς Βουλῆς ἡ ἀντιπολίτευσις ἐδήλωσε διὰ τε τοῦ Τρικούπη καὶ τοῦ Λομβάρδου ὅτι θὰ ὑποστηρίξῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς, ἐπιρρώσασα οὕτως αὐτὴν εἰς δεινὰς ἐθνικὰς περιστάσεις. Ἡ πρωτοφανὴς αὕτη ἐκδήλωσις ἐν τῇ Βουλῇ ἐκορύφωσε τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ λαοῦ, ὅστις τὴν φορὰν ταύτην ὀριστικῶς ἐνόμισεν ὅτι πλέον αἱ ἐθνικαὶ ὑποθέσεις θὰ εὐρισκον τοῦ λοιποῦ σύσσωμον τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς δὲν θὰ προσέκρουον δὲ εἰς τὰ κόμματα καὶ τὰς ἀντιζηλίαις, οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ πόθοι. Δυστυχῶς ἡ ὁμοφωνία τῆς συμπολιτεύσεως καὶ ἀντιπολιτεύσεως, ὀλίγον διήρκεσεν, ὅταν δὲ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἤρχισαν αἱ ἐνεργεῖαι τῆς κυβερνήσεως πραγματοποιούμεναι, αἱ δύο πολιτικαὶ μερίδες τελείως διέστησαν καὶ τὰ πολιτικὰ ἐπανῆλθον εἰς τὴν προηγουμένην των κατάστασιν.

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ δὲν ἐπεκράτει πλήρης ὁμοφωνία. Τρεῖς τῶν ὑπουργῶν ἀπέκλιναν φανερά ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας, οἱ Ζυγομαλᾶς, Ρώμας καὶ Ἀντωνόπουλος, ἐπειδὴ δὲ τὸ πρόγραμμα τῶν ὑπουργῶν τούτων

ἐγένετο κατ' ἀρχάς δεκτὸν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἔπειτα ὕμῃς ἐγκατελείφθη καὶ ἡ πολιτικὴ μετεβλήθη, οἱ τρεῖς οὗτοι ὑπουργοὶ παρητήθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν ὁ μὲν Α. Ζυγομαλῶς διὰ τοῦ Α. Κοντογούρη, ὁ δὲ Ρώμας διὰ τοῦ Γ. Μπούμπουλη καὶ ὁ Ἀντωνόπουλος ἐπίσης διὰ τοῦ Κοντογούρη ἀναλαβόντος καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης.

Τὸ ὑπουργεῖον ἀπεφάσισε τέλος ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικὴν τῶν προπαρασκευῶν, πρὸς τοῦτο δὲ ἐξεῦρε διὰ δανείων περὶ τὰ 100 ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἤρχισε συγκαλοῦν τὸν στρατὸν καὶ προπαρασκευάζον τὸν στόλον. Οἱ δύο ὑπουργοὶ τοῦ πολέμου ἀνευδρότως ἐργαζόμενοι κατώρθωσαν νὰ παρασκευάσωσιν ἐμπόλεμον δύναμιν πραγματικῶς ἀξίαν λόγου· ὀγδοήκοντα χιλιάδες στρατοῦ καὶ ναυτικὸν οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον προέκυψαν ἐκ τῆς προπαρασκευῆς ταύτης.

Ἄλλ' ἢ στάσις αὐτῆς τοῦ κράτους ἀπήρθεκεν εἰς τὰς δυνάμεις, αἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβωσι καὶ ν' ἀνακόψωσι τὸν πολεμικὸν τῆς Ἑλλάδος ὄργανισμὸν. Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀγγλίας ἐπεδόθη τῇ Ἑλληνικῇ κυβερνήσει διακοινώσεις τῶν δυνάμεων ἐν ἧ πάσαι ἐβεβαίουν τὴν Ἑλλάδα ὅτι ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἀπειλοῦσα οὕτω τὴν παγκόσμιον εἰρήνην θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ ἐπέμβωσι καὶ δι' ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων τῆς, προέτρεπε δὲ αὐτὴν ν' ἀφοπλισθῇ καὶ θὰ διατεθῶσιν αὐταὶ ὅπως κανονίσωσι τὰ πράγματά της. Ὁ Θ. Δηλιγιάννης εἰς ἀπάντησιν τῆς διακοινώσεως ταύτης ἀπέστειλεν ἄλλην αὐστηρὰν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ πράγματα ἐφθασαν εἰς τὸ ὀξύτατον σημεῖον ἐν ᾧ αἱ προσκλήσεις τῶν ἡλικιῶν καὶ τὰ πολεμικὰ μέρη, ἰδίως δὲ ἡ ἔντονος στάσις τῆς κυβερνήσεως ἐνεθουσίαζον τὸν λαόν, ὅστις προθυμώτατα ἀνελάμβανε τὰς θουσίας.

Ὅ,τι ὅμως δὲν κατώρθωσαν αἱ ἀπειλαὶ τῶν Μ. Δυνάμεων ἐφάνη ὅτι τὸ κατώρθωσεν ἐν πολιτικὸν διάδημα τῆς Γαλλίας. Ἐνῶ τὰ πολεμικὰ σκάφη αὐτῶν συνετηροῦντο εἰς

τὴν Σοῦδαν ἔτοιμα νὰ καταπλεύσωσιν εἰς Πειραιᾶ καὶ ν' ἀποκλείσωσι τὰ ἑλληνικὰ παράλια, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας δὲ Μουί μεταδὰς παρὰ τῷ πρωθυπουργῷ τῷ ἀνεκοίνωσε τὴν συμβουλὴν τοῦ Γάλλου πρωθυπουργοῦ Φρούσινὲ περί ἀφοπλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἣτις ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ ἐνεργήσῃ ἀφοῦ τριαύτην ἐτήρουσιν ὁμοίως ἀπέναντί τῆς ὁμόφωνον αἰ δυνάμεις. Ὁ Δηλιγιάννης πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχε διατάξει τὸν ἐκπλουν τοῦ στόλου, ἀνεμένετο δὲ ἡ ἐπίσημος κήρυξις τοῦ πολέμου, ὅτε ὡς κεραυνὸς ἐνέσκηψεν ἡ εἶδησις ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε ν' ἀκούσῃ τὰς φιλικὰς συμβουλὰς τῆς Γαλλίας καὶ θὰ προέβαιεν εἰς κατάθεσιν τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν ἀναμένουσα ἐκ τῶν διπλωματικῶν ἐνεργειῶν νὰ δικαιωθῇ. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Ρῶμβολδ ὅστις δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸν διπλωματικὸν αὐτὸν θρίαμβον εἰς τὸν Γάλλον συνάδελφόν του, ἐπέμεινε νὰ ὁρισθῇ ὁ ἀφοπλισμὸς ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν· ὁ πρωθυπουργὸς ἀπήντησεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ὑπόσχεται νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην· δὲν ἐφαίνετο ὅμως ἐκδηλοῦσα ὅτι ὁ ἀφοπλιζέτο τοῦτο δὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς δυνάμεις αἵτινες προέβησαν εἰς νέαν κοινὴν διακοίνωσιν δι' ἧς ἀπῆλθον ὠρισμένως τὸν ἀφοπλισμὸν, μὴ θεωρηθειῶν ἐπαρκῶν τῶν διαβεβαιώσεων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δηλιγιάννης ἐδήλωσεν ὅτι λυπεῖται διότι οὕτως ἀνεπαρκεῖς ἐθεωρήθησαν αἱ δηλώσεις του ἀλλ' οὐδὲν πλέον δύναται νὰ ὑποσχεθῇ ἡ Βασιλικὴ κυβέρνησις.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐξώργισε τοὺς πρεσβευτὰς οἵτινες ἀπέστειλαν τὰς ὁδηγίας των καὶ ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν ἐν ᾧ ὁ στόλος τῶν δυνάμεων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πρίγκηπος Ἀλφρέδου τοῦ Ἐδιμβούργου, ὅστις παρ' ὀλίγον νὰ ἐκλεχθῇ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ἀπέκλεισαν τὰ παράλια αὐτῆς ἐνῶ ὁ Δηλιγιάννης μὴ δεχθεὶς νὰ ὑπογράψῃ ἀφοπλισμὸν παρητήθη. Τότε ἐσχηματίσθη τὸ ἄχρουν ὑπουργεῖον Βάλδη.

Δ. Βάλβης, πρωθυπουργός και ύπουργός ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης.

Η. Παπαηλιόπουλος, ύπουργός ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν.

Ε. Λουριώτης, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν.

Α. Αύγερινός ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν.

Μ. Βενιζέλος ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Β. Πετμεζᾶς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν.

Α. Μιαούλης ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

Μόλις τὸ ύπουργεῖον Βάλβη συνεκροτήθη καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἠγγέλθησαν τηλεγραφικῶς ἐκ τῶν συνόρων συμπλοκαὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Τὴν πρωίαν τῆς 8 Μαΐου πυροβολισμοὶ ἀνταλλαγέντες εἰς τοὺς σταθμοὺς τῆς Καραβίδας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἔδωκαν τὸ σύνθημα καὶ μετ' ὀλίγον αἱ συμπλοκαὶ ἐπεξετάθησαν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Ἐβδομήκοντα πέντε χιλιάδες ἀνδρῶν ἀπετέλουν τότε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν, ἰσάριθμον δὲ τουρκικὸν στράτευμα ὑπὸ τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν Ἐγιοῦπ πασσᾶν κατεῖχε τὴν ἀντίθετον γραμμὴν. Τὰ συμβάντα ἐκεῖνα τῶν συμπλοκῶν γνωστὰ καὶ ἄλλοθεν θ' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα κεφαλαιωδῶς καθόσον μόνον σχετίζονται μετὰ τὸ θέμα ἡμῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν τὸ ἄχρουν ύπουργεῖον παρητήθη καὶ ὁ Τρικούπης ἐσχημάτισεν ὡς ἐξῆς τὸ ύπουργεῖόν του.

Χ. Τρικούπης, πρωθυπουργός, ύπουργός ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν.

Κ. Λομβάρδος, ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν.

Στ. Δραγούμης, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν.

Δ. Βουλπιώτης, ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης.

Π. Μανέτας, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν

Γ. Θεοτόκης, ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

Ἀργότερον ἀποθανόντος τοῦ Λομβάρδου τὸ ύπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν ἀνέλαβεν ὁ Τρικούπης, ἀναθέσας εἶτα αὐτὸ εἰς τὸν Σ. Δραγούμην.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον Τρικούπη ἀναλαβὸν τὴν ἀρχὴν εὐρέθη ἀληθῶς ἐν φοβερᾷ τῶν πραγμάτων καταστάσει. Καὶ προέβη μὲν εἰς ἔντονον διαμαρτύρησιν κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων τῆς χώρας ἐν ᾧ οἱ Τοῦρκοι προεκάλουν αἱματηρὰς συμπλοκάς εἰς τὰ σύνορα, ἠναγκάσθη ὁμως ἐν τέλει νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν βασιλέα τὰ διατάγματα τῆς διαλύσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοιουτοτρόπως ἔληξε καὶ ἡ νέα αὕτη πρὸς τὴν Τουρκίαν ἀφορμὴ ἐρίδων, ἣτις ἐστοίχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑλικῶς οὐκ ὀλίγα ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν ἐκλεκτῶν τῆς τέκνων.

Τὰ κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀνδοθὴν τῆς Βουλῆς συντελεσθέντα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Τρικούπη καὶ πολλὰ καὶ σημαντικὰ εἶναι· καὶ ἐν πρώτοις ὑπεβλήθη καὶ ἐγένετο νόμος ἡ εὐρεῖα ἐκλογικὴ περιφέρεια δι' ἧς ἠλαττώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν εἰς τῶς ἡ πρῶτη κατὰ τὸν νέον αὐτὸν νόμον ἐκλογὴ ἐγένετο τὸν Νοέμβριον τοῦ 1885, τὴν δὲ 22 Ἰανουαρίου ἤρχισεν τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἡ Βουλὴ ἣτις κανονικῶς εἰργάσθη καθ' ὅλην τὴν τετραετίαν ἀνεῦ διαλύσεως.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ κυβέρνησις Τρικούπη ἐξηκολούθησε τὸ πρόγραμμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους καὶ πρωτίστως τὴν δι' ἐξωτερικῶν δανείων πλήρωσιν τῶν κυριωτέρων τῆς χώρας ἀναγκῶν. Οὕτω συνῆψε τὸ μέγα δάνειον τῶν 135 ἑκατομ. καὶ ἐτροποποίησεν ἄλλα τινα μικρότερα δάνεια ὑπὸ τὸ ἀκοίμητον πῦρ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἣτις κατήγγελε τὸν Τρικούπην ὡς βυθίζοντα τὴν Ἑλλάδα εἰς χρέη ἀφ' ὧν δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀνακύψῃ ποτέ. Ἐκ τῶν δανείων ὁμως αὐτῶν πολλὰ ἀληθῶς καλὰ προέκυψαν. Οὕτω μέρος τοῦ δανείου τῶν 135 ἑκατομ. διετέθη εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν τριῶν μεγάλων θωρηκτῶν Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν, πλοίων τελειοτάτων καὶ ἰσχυρῶν, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ ἀναδιοργανομένου ἑλλ. στόλου κατέστησαν δὲ τὴν Ἑλλάδα δύναμιν πρῶ-

την ναυτικήν ἐν τῇ Μεσογείῳ. Καί ἡ προμήθεια αὐτῆ τῶν τριῶν πλοίων δεινῶς κατηγορήθη ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις ὅμως ἐν τέλει ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἄριστα ἦσαν ἀληθῶς τὰ παρ'αγγεληθέντα πλοῖα καὶ σπουδαιοτάτη ἡ δι' αὐτῶν ἐνίσχυσις τῶν δυνάμεων τοῦ κράτους.

Ἐπίσης ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία ὑπῆρξεν ἐν τῶν κυριωτέρων μελημάτων τῆς κυβερνήσεως Τρικούπη. Ἀγγλικὴ ἐταιρία ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς Λαρίσεως, δικαίως δὲ ὑπελογίσθησαν εἰς μεγίστας αἰ ὠφέλειαι αἰτινες ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ αὐτοῦ δικτύου θὰ προέκυπτον· διότι ὁ σιδηροδρόμος Λαρίσεως, ἐνούμενος μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν σιδηροδρόμων διὰ τοῦ τουρκικοῦ τῆς Μακεδονίας σιδηροδρόμου, θὰ ἐπληθαίναζεν ἐτι μᾶλλον τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην τοῦ ὁποίου τὰ ὠφέλη πᾶς δύναται νὰ ἐκτιμησῇ. Ἄλλως τε ἡ μεγάλη αὐτῆ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ θὰ ἦτο ἡ ἐπίστεψις καὶ ἄλλη σιδηροδρομικῆς τῆς χώρας συστάσεως ὀφειλομένης ἐξ ὀλεκλήρου εἰς τὸν Τρικούπην, ὅστις καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην αὐτοῦ πρωθυπουργίαν καὶ κατὰ ταύτην εἰς τοῦτο ἀπέβλεψε νὰ συνενώσῃ διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ καὶ ἡ διοργάνωσις τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου εἵλκυσαν ἐγκαίρως τὴν μέριμναν τοῦ Τρικούπη. Εἶδομεν ἤδη ὅτι ἀπὸ τοῦ μεγάλου κληθέντος ὑπουργείου, τῇ προτάσει τοῦ Τρικούπη γενομένη δεκτῇ καὶ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Ζυμβρακάκη ἀπεφασίσθη νὰ κληθῶσιν εἰς ὀργάνωσιν τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἀνώτεραι στρατιωτικαὶ ἀποστολαὶ ἐκ Γαλλίας. Ὁ Τρικούπης ἐπιδοθείς ἤδη εἰς τὴν γενικὴν ἀναμέρφωσιν τῆς χώρας ἀπεφάσισε νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ τὸ σχέδιον ἐκείνο καὶ πρὸς τοῦτο μετεκάλεσε δύο ἀποστολάς ἐκ Γαλλίας τὴν μὲν στρατιωτικὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βοσσερ τὴν δὲ ναυτικὴν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Λεζέν. Αἱ δύο αὐ-

ται αποστολαὶ ὁμολογουμένως εἰργάσθησαν μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἐπὶ τὸ καθήκον των πολλὰ δὲ τοῖς ὀφείλει ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ κατεκρίθησαν μὲν αἱ ἀποστολαὶ ἐκεῖναι ὡς δαπανηραὶ καὶ δυσανάλογοι πρὸς τὰς οἰκονομικὰς περιστάσεις αἰτίνες ἐβάρυνον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, οὐδεὶς ὅμως ἀληθῶς δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δαπάνης ἐκείνης δὲν ἦτο εὐεργετικὸν διὰ τὴν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας, ἀναχθεῖσαν οὕτω εἰς περιωπὴν εὐρωπαϊκῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς ὁποίας ἄλλως τε τὰς ὠφελείας μόνον σήμερον εἴμεθα ὅπως δῆποτε εἰς θέσιν νὰ διαγιγνώσκωμεν. Ἄλλως τε καὶ ὑπὸ ἐποψίν οἰκονομικὴν δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἀληθές ὅτι αἱ δὺ ἐκεῖναι ἀποστολαὶ ἐβάρυναν καὶ πολὺ τὴν χώραν διότι ἡ συντήρησις καὶ ἡ μισθοδοσία αὐτῶν δὲν ἦτο ὑπὲρ τὰ λογικὰ ὅρια καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ τόπου, φανερωτάτη δὲ ἦτο ἡ ἀμοιβὴ τῆς θυσίας ταύτης.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Τρικούπη, πρωτοφανοῦς σημασίας καὶ οπουδαιότητος ἑορταὶ ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις. Οὕτω ἐπανηγυρίσθη ἡ ἐνηλικίωσις τοῦ Διαδόχου τῆ 1 Δεκεμβρίου 1886 ἀργότερον ἢ πεντηκοστῇ ἐπέτειος τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ εἰκοσιπενταετηρίς τῆς Βασιλείας τοῦ Γεωργίου οἱ γάμοι τῆς βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας, καὶ τέλος οἱ γάμοι τοῦ διαδόχου μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅμως τοῦ 1890 τὰ πολιτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἤρχισαν νὰ θολοῦνται καὶ ἡ θέσις τοῦ ὑπουργείου νὰ καθίσταται ὀλίγον δύσκολος ἰδίως ἔνεκα τῆς ἐπιτάσεως τῶν διαφόρων φορολογικῶν μέτρων τὰ ὅποια ἐπιτηδεῖως ἐξεμεταλλεύετο ἡ ἀντιπολίτευσις ὅπως διαγεῖρη τὴν δυσμένειαν τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Συνεπεῖα μάλιστα τοῦ τότε ἀναφανέντος Κρητικῆς ζητήματος, ἡ δυσἀρέσκεια ἠῤῥησε καὶ τέλος αἱ ἐκλογαὶ τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1890 ἀπέδειξαν

νικηφόρον τὴν μερίδα τοῦ κ. Δηλιγιάννη ὅστις καὶ ἐσχημάτισε τὸ ἔξῃς ὑπουργεῖον.

Θ. Δηλιγιάννης, πρωθυπουργός, ὑπουργός ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ἑσωτερικῶν.

Κ. Καραπάνος, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Λ. Δεληγιώργης, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Α. Ζαίμης, ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Κ. Κουμουνδοῦρος, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν.

Ἄχ. Γερωκοστόπουλος, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1891 παρητήθη ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργός Κ. Καραπάνος καὶ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἀνέλαβεν ἀντ' αὐτοῦ ὁ Δηλιγιάννης, τοῦ Ζαίμη ἀναλαβόντος καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν.

Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη καταρτισθὲν οὕτω ἐκ πολιτευτῶν διακεκριμένων ἔδρασεν ἐν γένει εὐεργητικῶς ὑπὲρ τοῦ τόπου εὐνοηθὲν δὲ καὶ ὑπὸ πρωτοφανοῦς ευφορίας καὶ ἐν γένει καλῶν καὶ εὐνοϊκῶν περιστάσεων κατῴρθωσε νὰ ἐργασθῆ ἀποτελεσματικῶς καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ ὀλίγον τὸν τόπον ἐκ τῶν τελευταίων δεινῶν περιστάσεων.

Κατὰ τὴν ὑπουργίαν ταύτην τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἐκεῖνο ὅπερ πρὸ παντός διετάραξε τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις τοῦ κράτους ἦτο μόνον τὸ ζήτημα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὁμως μετὰ θάρρους συμπεριφερθεῖσα καὶ διατάξασα μάλιστα καὶ τὸν ἀπόπλου τοῦ στόλου, κατῴρθωσε νὰ ἐπιβληθῆ καὶ τοιοιυτοτρόπως ἐκέρδησεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς διακανονήσεως τοῦ ζητήματος.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἐν γένει πολιτικὴ τῶν Ἑλληνικῶν κυβερνήσεων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ αὕτη αὕτη ἡ λύσις τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους ἐγένοντο αἰτία νὰ δημιουργηθῆ οἰκονομικὴ κατάστασις οἰκτρὰ τῆς ὁποίας τὰς συνεπείας ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1890 νὰ αἰσθάνεται βα-

ρυτάτας τὸ κράτος. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία καὶ ἐπομένως ἡ διαφορὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ τρέχοντος ἐν Ἑλλάδι χαρτονομίσματος ἀξαναομένη καθ' ἐκάστην παρέλυσε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς αὐτῶν συναλλαγαῖς, τοιοιουτρόπως δὲ τὸ ἐμπόριον ὁ ζωτικώτατος τοῦ ἔθνους οἰκονομικὸς παράγων ἤρχισε φθίνων ἡμέρα τῇ ἡμέρα. Κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης προσεπάθησε ν' ἀντεπεξέλθῃ ἡ κυβέρνησις, διὰ διαφόρων οἰκονομικῶν μέτρων καὶ διὰ παντοίων ἐνεργειῶν πρὸς ἐπέκτασιν τῶν βιομηχανικῶν τοῦ κράτους μέσων. Δυστυχῶς ὅμως ὅλα ταῦτα τὰ μέτρα καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς κυβερνήσεως δὲν ἦσαν τοιαῦται ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἀναλογία αὐτῶν πρὸς τὰς ἀντιθέτους περιστάσεις καὶ τοιοιουτρόπως τὸ οἰκονομικὸν ναυάγιον ἐπλησίαζεν ἡμέρα τῇ ἡμέρα χωρὶς οὐδεμίαν δύναμιν νὰ εἶναι ἰκανὴ νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ.

Τὰ παλαιώτερα τῆς Ἑλλάδος χρέη ἦσαν ὀλίγιστα ἀπέναντι τῶν νέων. Ἐβήκοντα τρία ἑκατομμύρια εἶχε δανεισθῆ τὸ κράτος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐπληρῶνοντο τότε οἱ τόκοι τοῦ χρέους ἐκείνου. Ἐπόμενον λοιπὸν ἦτο ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων ν' αὐξηθῆ τεραστίως ὅτε δεκαπλασίως ἠυξήθησαν τὰ δάνεια καίτοι βεβαίως καὶ οἱ πόροι τοῦ κράτους ἠυξήθησαν καὶ ἐν γένει ἡ βιομηχανία του καὶ τὸ ἐμπόριον ἔλαβον ἀναλόγους διαστάσεις.

Καθ' ὅλα ταῦτα ὡς εἶπομεν ἤδη ἡ οἰκονομικὴ κρίσις ἤρχισε φανερά ἀπὸ τοῦ 1890. Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη ἀνελθὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς εὐρέθη πρὸ δημοσίου χρέους ὑπερβαίνοντος τὰ 700 ἑκατομμύρια· ἐπήρχετο δὲ καὶ ἡ νομοματικὴ κρίσις ἀφορμὴν ἔχουσα τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ κατάστασις καθίστατο ἡμέρα τῇ ἡμέρα τοιαύτη ὥστε πᾶσα καλὴ θέλησις ἐκ μέρους τῶν κυβερνώντων ἦτο προωρισμένη ν' ἀποτύχῃ καὶ σιδηρὰ ἀνάγκη ἐ-

πέβαλε τὸ οἰκονομικὸν ναυάγιον τοῦ ὁποίου φυγὴ ἦτο ἀδύνατος. Ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου δὲ συνήπτοντο καὶ τῶν κομμάτων οἱ ἀγῶνες καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως διεφώνουν καὶ ἐδημιουργοῦντο τὰ κόμματα τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον καὶ ἀνὰ ἓν οἰκονομικὸν πρόγραμμα ἕκαστος. Εἰς τὰς συζητήσεις διὰ τοῦ τύπου καὶ τὰς συζητήσεις ἐν τῇ βουλῇ εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ σχεδὸν πλεον ἢ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων, παρετηρεῖτο δὲ καὶ ἐπεκρίνετο ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ αὐτῶν καὶ ἐπὶ ταύτης αἱ ἐπαγγελίαι πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἡ δημοτικότης καὶ τὸ ἀντιδημοτικὸν τῶν κομμάτων.

Τοιοιουτρόπως μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς καὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου κόμματος ἡ οἰκονομικὴ καταστροφὴ ἐπῆρχετο ἀφευκτος. Καὶ ἰδίως ἐπ' αὐτῆς ἠναγκάσθη τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη νὰ καταλείπῃ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1891· ὑπὸ περιστάσεις αἱ ὁποῖαι—γενικῶς ἐνομίζετο—μετὰ δυσκολίας θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην μερίδα νὰ ἀναγερθῆ. Καὶ ὅμως ὡς θὰ ἰδῶμεν κατωτέρω τὸ κόμμα τοῦτο ἀνεγεννήθη πανίσχυρον καίτοι καὶ αὐτὸ ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα οὐδὲν εἶχεν νὰ ἐπαγγελθῆ νεώτερον, ἀπεναντίας δὲ ἐπὶ τῆς πεπατημένης βατῆνον καὶ τοῦτο συνετέλει εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς αὐτῆς καταστάσεως τῆς χώρας, προωρισμένης νὰ φέρῃ πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ναυάγιον τὸ ὁποῖον δυστυχῶς ἐπῆλθε.

Ἄναγκαζόμεθα νὰ παρατρέξωμεν τὰ κατὰ τὰ χρονικὰ αὐτὰ διαστήματα γεγονότα καὶ νὰ ἔλθωμεν χρονολογικῶς μόνον εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δράσεως τοῦ Τρικούπη. Κατὰ τὸ 1892 ὁ βασιλεὺς ὑπέικων εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἣτις εἶχεν ἐξεγερθῆ ἰδίως ἐκ τῆς νομισματικῆς καὶ ἐν γένει οἰκονομικῆς κρίσεως ἣτις ἐμάστιζε τὴν ἀγορὰν ἀπέλυσε τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη. Προσκληθεὶς ὁ Τρικού-

πης ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οὐδὲν δυστυχῶς κατώρθωσε καὶ ἡ κρίσις ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον τῆς ἀλλαγῆς ἔχουσα τὴν ἀρχὴν καὶ βαθυτάτας τὰς ρίζας.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ πολιτικὸν ἄστρον τοῦ Τρικούπη ἤρ-
χισε ν' ἀμαυρῶνται καίτοι ἡ ἐκλεκτοτέρα τοῦ ἔθνους μερίς
καὶ ἰδίως ὁ ἔξω ἑλληνισμὸς ἐν αὐτῷ ἐβλεπον τὸν πραγματικῶς
μεγαλοφυέστερον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος πολιτευταί. Ὁ
λαὸς ὅμως ἀδυνατῶν ν' ἀντιληφθῆ τὰς βλέψεις καὶ ἐξ ἄλλου
θεωρῶν αὐτὸν ὑπεύθυνον τῆς οικονομικῆς τοῦ τόπου καχε-
ξίας, τὸν ἐμίσει ἐκ τούτου θῆ καὶ ἡ πανωλεθρία τῆς 16
Ἀπριλίου ἐκ τῆς ὁποίας τὸ τρικουπικὸν κόμμα ἐξῆλθε συν-
τετριμένον καὶ ἀκέφαλον· οὐδ' αὐτὸς ὁ Τρικούπης εἶχεν
ἐπιτύχη εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μεσολογίου, οἱ δὲ ἐπιφανέ-
στεροι τῶν ὁπαδῶν του ἀπέμεναν ἔκτος τῆς βουλῆς, εἰς τὴν
ὁποίαν τὸ κόμμα του ἀντεπροσωπεύετο δι' ἐλαχίστων βου-
λευτῶν.

Βαρύτατα φέρων τὸ κτύπημα τοῦτο ὁ Τρικούπης ἀπῆλ-
θεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τέλος τῆ 30 Μαρτίου ὥρα 6 καὶ 5'
μ. μ. παρέδωκε τὸ πνεῦμα ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῆς Γαλλικῆς
πόλεως Κάνναις περιστοιχούμενός ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του τοῦ
ἐξαδέλφου του καὶ τῶν ἱατρῶν του.

Πρὶν ἢ λεπτομερῶς περιγράψομεν ἐν τελευταίῳ κεφα-
λαίῳ τὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κηδείας τοῦ ἐξόχου πολιτευ-
τοῦ, νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν ἐν-
ταῦθα τὸν ἐξοχὸν τοῦ ἀνδρός χαρακτηρισμὸν γραφέντα ὑπὸ
τοῦ συντάκτου τῆς «Νέας Ἡμέρας» εἰς θαυμάσιον ἄρθρον
ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Τρικούπη.

Τὸ σφάλμα, τὸ καίριον σφάλμα τοῦ Τρικούπη ὑπῆρξεν
ὅτι ἐξέλαβε τὸ διάλειμμα τῆς ἐπιστρατεύσεως ὡς ἐπεισόδιον
ἄνευ βαθυτέρων συνεπειῶν καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἡδύνατο νὰ
ἐξακολουθήσῃ ἐφαρμόζων μετ' αὐτὸ τὸ οικονομικὸν σύστημα
ἔπερ βέβαιον καὶ εἶνε θαῦμα δεξιότητος καὶ ἀφθονίας πνευ-

ματικῶν πόρων ὅτι ἀνεβλήθη ἐπὶ ἕξ ἔτη. Τὸ ἰσχνὸν τῆς Ἑλλάδος σωματίον δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνθέξη καὶ εἰς τὰς θυσίας, δι' ὧν ἤρθη ἡ ἀναγκαστική, καὶ εἰς τὰς θυσίας, ἃς ἀπῆ-
τει μετ' ἔτος ἐπαναχθεῖσα, ὁ δ' ὀκτάμηνος εἰρηνοπόλεμος εἶχε καταστήσει δυσβαστακτότερα τὰ προηγηθέντα ὑπὲρ παρα-
γωγικῶν ἔργων βάρη. Μάτην ἐπενοοῦντο φόροι ἐπὶ φόρων! Μάτην ἢ πανελλήνιος καὶ ἢ εὐρωπαϊκὴ ἐμπιστοσύνη ἐχορή-
γει δάνεια ἐπὶ δανείων! Τὰ τεχνηέντως συγκαλυπτόμενα ἐλ-
λείμματα, ἅτινα ἐγέννα κυρίως ἢ ὀγκουμένη μεταξὺ χρυσοῦ καὶ
χαρτονομίσματος ἀπόστασις, ἠύρυσσον βάραθρον ὅπως κα-
ταποθῆ ἢ τιμῆ τοῦ τόπου. Ἐν ἦτο πλεόν τὸ κύριον μέλημα· ὁ
πορισμὸς τοῦ τοκομεριδίου, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ὑπετάσ-
σοντο εἰς τὴν σιδηρᾶν ταύτην ἀνάγκην.

Κατενοεῖτο καλῶς ὅτι πᾶσα διακοπὴ τῆς κυβερνητικῆς ἐνεργείας θὰ ἐπέσπευδε τὴν καταστροφὴν, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα
προσπάθεια πρὸς συντήρησιν τῆς πλειονοψηφίας ἐκρίνετο ἐπι-
τραμμένη. Ἡ συνάλλαγῆ δι' ἧς ἐκυδέρνα ὁ Κουμουνδοῦρος ἐγιγαντοῦτο, καὶ ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἄκαμπτος κυβερνήτης, ὁ ἀψη-
φῶν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἀποκρούων νικηφόρως πᾶσαν πο-
λεμίαν ἐπίθεσιν ἐδεικνύετο ἐνδοτικώτερος τοῦ δέοντος πρὸς
τὰς ἀπαιτήσεις τῶν βουλευτῶν. Κρίνων τις ἐν τῇ γαλήνῃ
τοῦ σπουδαστηρίου καὶ κατ' ἀπολύτους ἀρχὰς ἠθικῆς, εὐκο-
λον εἶνε νὰ καταδικάζῃ τὸ ἐφαρμοσθὲν διοικητικὸν σύστημα,
εὐκόλον εἶνε ν' ἀποφαίνηται ὅτι μυριάκις προτιμότερον θὰ
ἦτο ν' ἀπέρριπτεν ἐξουσίαν, ἀσκουμένην ἐπὶ τοιοῦτοις ὄροις.

Ἄλλ' οἱ ὀλίγοι εἰς οὐς ἐδόθη νὰ εἰσδύσωσι μέχρι τῶν
μυχιῶν τῆς ψυχῆς τοῦ τεθνεῶτος, ἠξεύρουσιν ὅποια σπαρα-
κτικὴ πάλη συνεκροτήθη πολλάκις ἐν αὐτῇ. Ἐρρεπε πρὸς
εὐγενῆ ἰδεώδη καὶ ἐδεσμεύετο ἀνά πᾶν βῆμα ὑπὸ τῶν σιδηρῶν
ἀλύσεων ταπεινῶν προσωπικῶν καὶ κομματικῶν συμφερόντων.
Ἐζύγιζε τὸ καλόν, οὐ ἠδύνατο νὰ καταστῆ πρόξενος, καὶ
τὸ κακόν, ὅπερ ἠναγκάζετο ν' ἀνέχεται, ἢ καὶ νὰ διαπράττη,

καὶ ὅτε μὲν ἐταλαντεύετο, ἢ ἠδημόνει, ὅτε δ' ἠγανάκτει, ἢ ἠρυθρία. Ἄλλ' ἐξηκολούθει ἐλπίζων παρ' ἐλπίδα, τηρῶν ἀσάλευτον τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν παιδευτικὴν δύναμιν τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν καὶ φανταζόμενος ὅτι ἡ ὑλικὴ πρόοδος θὰ ἔφερε κατὰ μικρὸν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξάγνισιν, ἵνα δ' ἐπισπεύσῃ τὴν πρόοδον ταύτην, ἠγόραζε τὸν χρόνον τῆς ἐξουσίας ἀναλώμασι τοῦ ποιοῦ. Ἄνευ τῆς ψυχολογικῆς ταύτης ἐξετάσεως τῶν ἐλατηρίων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ κριθῇ δικαίως ἢ δρᾶσις τοῦ Τρικούπη, οὐδ' εἶνε αὐτὸς τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ παράδειγμα φιλοπάτριδος πολιτικοῦ, γεννηθέντος ἐν ἐποχῇ μεταβάσεως ἢ παρακμῆς καὶ σικκρύναντος ἑαυτὸν ἐν τῇ προσπαθείᾳ, ὅπως μεγαλύνῃ τοὺς ἄλλους.

Ἄνειλικρινεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, ἀνευλαβεῖς πρὸς τὸν ὑψηλόφρονα νεκρὸν, ὅστις ἐτίμα τοὺς λέγοντας αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν, θὰ ἐδεικνύμεθα σήμερον, πειρώμενοι νὰ συγκαλύψωσι τὰ διαπραχθέντα σφάλματα, οὐδ' εἶνε τὸ ἐλάχιστον τῶν σφαλμάτων τούτων ἡ σπουδῆ, μεθ' ἧς ἀνεζήτησε πρὸ τριετίας τὴν ἀρχὴν, ὅπως ἀνακηρύξῃ τὴν οἰκονομικὴν καταστροφὴν, καὶ ἡ πεισμονή, μεθ' ἧς ἀπέκρουσεν ἐπιεικεῖς ὄρους συμβιβασμοῦ. Ἄλλ' ὁ ἐξίλασμός, ἀθώωςας συγχρόως παρελθὸν ἐνοχώτερον, ὑπερέβη πᾶν μέτρον, τὸ θανάσιμον δὲ πλήγμα ἔλαβεν ἴσως ἡ καρδιά, ὅτε ἡ ἀγνώμων τῶν Μεσολογγιτῶν ψῆφος ἐκήρυξεν αὐτὸν ἀνάξιον καὶ νὰ παρακάθηται ἀπλῶς ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. Ἀνδρικός καὶ ἐν τῇ ἡττῇ, ἐξήγαγεν ἀγογγύστως τὰς λογικὰς συνεπειὰς τοῦ λαϊκοῦ δημοβουλευματος. Ἄλλὰ ποῖον ἄφωνον μαρτύριον θὰ ἦτον ἢ ἐπὶ ἐν ἔτος περιπλάνησις εἰς τὰ ξένα, ἢ ἀπότομος διακοπὴ τῶν ἔξεων ἐνὸς ὄλου βίου, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς, ἢν ἐλάτρευε καὶ ἢν ἐπανεῖδεν ἐτοιμοθάνατος! Καὶ τὴν πικρίαν τῆς ἐξορίας, εἰς ἣν κατεδικάσθη, ἐπιβαλὼν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ποινὴν αὐστηροτέραν τῆς ἐπιβληθείσης ὑπὸ τοῦ ἔθνους, ἐδιπλασίαζον αἱ

ἔξ Ἑλλάδος εἰδήσεις. Καὶ ὅ,τι καλὸν ἠτύχησε νὰ ἐπιτε-
λέσῃ κατεστρέφετο οἶονεὶ συστηματικῶς, ὡς διὰ νὰ μὴ ἀπο-
μείνῃ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον τῆς διαβάσεώς του ἴχνος. Κατηρ-
γοῦντο οἱ νόμοι περὶ προσόντων, κατηγοροῦντο τὰ ἐκπαι-
δευτικὰ τέλη, κατηγορεῖτο ἡ στρατιωτικὴ ἀστυνομία, κατηρ-
γεῖτο τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς θητείας. Ὅποια ἀλγεῖναι σκέ-
ψεις, ὅποια ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ μέλλοντος θὰ ἐδασάνιζον τὰς
ἀύπνους νύκτας του, ἐνῶ ἔδακνεν ἤδη τὴν καρδίαν ὁ πόνος!

Ὁ θάνατος ἔφερε τέλος τὴν αἰωνίαν γαλήνην καὶ ὁ ἀ-
καταπόνητος ἐργάτης ἀνευπαύθη, μὴ ἐπιτελέσας τὸ ἔργον εἰς
ὃ ἀφιέρωσε τὸν βίον του, τώρα δὲ μόλις ἀναμετρῶμεν καθ'
ὄλην τὴν ἔκτασιν τὸ κενόν, ὅπερ καταλείπει. Ὅμοίαν πολι-
τικὴν δύναμιν δὲν θὰ πλάσωμεν ἐκ τοῦ διαθεσίμου ὑλικοῦ καὶ
Τρικούπην δὲν θὰ ἴδῃ πλέον ἢ καθ' ἡμᾶς γενεά. Ὁ ὄλος
πολιτικὸς βίος, ὃ διαμορφωθείς ἀπὸ πεντεκαίδεκα ἐτῶν καὶ
στρεφόμενος περὶ δύο κομματάρχας, τῶν ὃ εἰς ὧφειλε τὴν ἐ-
πικράτησιν εἰς ἀπαράμιλλα χαρίσματα καὶ ὁ ἄλλος εἰς μα-
κρὰς ὑπηρεσίας καὶ εἰς οἰκογενειακὰς σχέσεις, συνδέεται νῦν
πρὸς τὴν ὑπαρξίν γεροντος ὑπερεβδομηκοντούτου, οὗ τὴν
δρασίην περιορίζουσιν οἱ μοιραῖοι νόμοι. Τὸ αὐτὸ σύστημα
δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ δι' ἄλλων προσώπων. Θάτ-
τον ἢ βράδιον ἢ κληρονομικὴ ἀρχή, ἐκοῦσα ἄκουσα, θ' ἀ-
ναγκασθῇ ν' ἀναλάβῃ κόπους καὶ εὐθύνas καὶ νὰ κυβερνήσῃ
τὴν Ἑλλάδα, ὡς κυβερνῶνται πᾶσαι αἱ βασιλευόμεναι χῶ-
ραι τῆς ἡπείρου. Ὁ βασιλεὺς, ὅστις ἐθαύμασεν ἐπὶ πολὺ
τὸν Τρικούπην, θὰ κατεθλίβῃ, δὲν ἀμφιδάλλομεν, καὶ ἐκ
τοῦ θανάτου καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐκ τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς ἐ-
πῆλθεν ὁ θάνατος, θὰ σκεφθῇ δὲ βαθύτερον ἐπὶ τῶν ἀφορ-
μῶν, ὧν ἔνεκεν ὁ ἐπιφανέστερος τῶν ἀπὸ τριακονταετίας
Ἑλλήνων πολιτικῶν ἐσδέοθη μακρὰν τῆς πατρίδος καὶ ὑπὸ
τὸ βᾶρος ἀποτυχίας. Ὅλίγοι ἡγεμόνες ἠτύχησαν ν' ἀπο-
κτήσωσι τοιοῦτον σύμβουλον, καὶ ὁ σύμβουλος οὗτος κατη-

ναλώθη ἐπὶ ματαίῳ. Ὅμοια πειράματα δι' ὑποδεεστέρων ὀργάνων θὰ παρέτεινον ἀνωφελῶς τὴν κακοδαιμονίαν τοῦ τόπου καὶ θὰ καθίστων δυσχερεστέραν τὴν ἀνάρρωσιν. Ἀναποδράστως ἐπιβάλλεται πλεόν ἢ ἐφαρμογὴ ἄλλης μεθόδου διὰ συντόνου προσωπικῆς ἐργασίας.

Καὶ ἐὰν τυχὸν ἀναφανῆ πολιτικός, συνενῶν πρὸς τὸν εὐρωστον τοῦ Τρικούπη νοῦν ἴσας γνώσεις καὶ ἴσην θέλησιν, τὰ δῶρα ταῦτα, ἅτινα ἡ Πρόνοια δαψιλεύει εἰς ὀλιγίστους ἐκλεκτούς, θ' ἀναδειχθῶσιν ἄγονα, ἐφ' ὅσον ἡ πολιτεία οὐδὲν ἔχει τὸ ἐδραῖον καὶ οἱ νόμοι εἶνε κατασκευάσματα ἐφήμερα, σαρωνόμενα μεθ' ἐκάστην δημοτικὴν θύελλαν. Αὐστηρὰ διδάγματα ἐνέχει ὁ ἀνοιγόμενος τάφος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Τρικούπη δύναται ν' ἀποδῇ χρησιμώτερος τῆς ζωῆς, ἐὰν κατανοηθῆ ὑπὸ πάντων διατὶ ἀνὴρ πλασθεὶς πρὸς μεγαλουργίαν δὲν κατάρθρωσε νὰ συνδέσῃ τὴν φήμην του πρὸς περίοδον ἐθνικῆς ἀκμῆς καὶ εὐκλείας. Τί δὲν ἤλπισε παρ' αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ! Ἦτον δὲ τόσον ἀκατάβλητον τὸ γόητρον, ὅπερ ἴσκει ἐπὶ τῶν ψυχῶν, ὥστε, καὶ μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ περυσικοῦ Ἀπριλίου, πρὸς αὐτὸν συνεδέομεν πάντες ἐνδομύχως τὰς ὑστάτας ἐλπίδας κοσμιωτέρας τοῦ κράτους διαρρυθμίσεως.

Ἐφантаζόμεθα Τρικούπην νηφαλιώτερον καὶ ἐμπειρότερον, διδασθέντα ἐκ τῶν παθημάτων καὶ καταναλίσκοντα τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς ἔτη εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἄλλου συστήματος. Ὁ χρόνος ἐφαίνετο μὴ ἔχων λαβὴν ἐπὶ τῆς χαλυδῶννης του κράσεως καὶ μὴ δαμάσας τὴν νεανικὴν ζέσιν καὶ τὴν τεραστίαν ἐργατικότητα. Προσδοκία ματαία!

Ἡ ἀδελφὴ ἐπαναφέρει νεκρὸν τὸν ἀδελφὸν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐτοιμάζεται ν' ἀπονεύμῃ καὶ εἰς τὸν Τρικούπην ὅ,τι δὲν ἀρνεῖται εἰς πάντας τοὺς τιμίως ὑπηρετοῦντας αὐτήν, κηδεῖαν δημοτελῆ. Ἡ πένθιμος ἐορτὴ θὰ ἐπέλθῃ εὐθύς μετὰ τὰς χαρμοσύνους καὶ ἡ αὔρα θὰ φέρῃ εἰς τὸ νεκροφόρον σκάφος, προσεγγίζον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς, τὴν τελευταίαν ἡχίαν

τῶν ἀλαλαγμῶν ὑπὲρ τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθωνίου δρόμου. Μετὰ τὴν σωματικὴν ἀλκὴν, θὰ τιμηθῆ καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς διανοίας καὶ ἡ ἀκεραιότης τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἀρχαϊκὴ τοῦ ἤθους ἀρετὴ. Ἐνέχει ἄρα γε καὶ ὑπερτέραν τινα ἐννοίαν αἰσιωτέρου μέλλοντος ἢ σύμπτωσις αὐτῆ; Οὐδεὶς ἐπέθησε τὸ μέλλον τοῦτο διακαέστερον τοῦ Τρικούπη, καὶ ἐάν ποτε ἀνατείλωσιν ἡμέραι κρείττονες, ἢ εὐγνώμοσύνῃ τῆς πατρίδος δὲν θὰ λησμονήσῃ τὸν κρατερόν καὶ ἐπίμονον ἐργάτην τῶν χαλεπῶν ἡμερῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἐν Κάννας. — Ἡ δεινότης τῆς καταστάσεως — Ὁ θάνατος — Μεταφορὰ εἰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡδὴ ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου εἰδήσεις ἐξ Εὐρώπης ἀνήγγελλον ὅτι ἡ ὑγεία τοῦ Τρικούπη ἐκλονίσθη σπουδαίως· αἱ εἰδήσεις αὗται κατέστησαν μελανώτεραι ἀπὸ τῶν μέσων Μαρτίου. Τέλος τηλεγράφημα πρὸς τὴν κ. Σοφίαν Τρικούπη καὶ τὸν ἐξάδελφον του κ. Κωνσταντῖνον Τρικούπην, ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ, προσεκάλει αὐτοὺς εἰς Κάννας, τοῦτο δὲ δικαίως ἐδωκεν ἀφορμὴν νὰ βεβαιωθῆ ἡ σπουδαιότης τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἡ κ. Τρικούπη καὶ ὁ κ. Κ. Τρικούπης ἐφθασαν εἰς Κάννας τῇ 28 Μαρτίου· ὁ Χαρ. Τρικούπης καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας του εἶχε μείνῃ εἰς τὸ ἐκεῖ ξενοδοχεῖον τῆς «Ἀλδιόνος» περιποιοῦμενος ὑπὸ τοῦ κ. καὶ κ. Τραού-

τεμβεργ καὶ τῶν ἰατρῶν Φράγκ, Μελάν καὶ Κάρρ. Οἱ ἰατροὶ οὗτοι εἶχον διαγνώσῃ τὸ σοβαρὸν τῆς καταστάσεως διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀδελφὴν εἶπον ὅταν ἀφίκετα νὰ μὴ παρουσιασθῇ αἰφνυδίως ἀλλὰ ν' ἀναμείνῃ νὰ προπαρασκευασθῇ ὁ ἀσθενὴς ὅστις τὴν περιέμενεν ἀγωνιωδῶς.

Εἰδοποίησε λοιπὸν τὸν ἀσθενῆ ὁ ἰατρὸς ἐπιτηδεῖως καὶ κατόπιν εἰσήγαγε τὴν κ. Σοφίαν Τρικούπη. Ἡ συνάντησις ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον συγκινητικὴ. Τὴν ἐπομένην συμβούλιον τῶν τριῶν ἰατρῶν ἀπεφάνθη ὅτι ἐπαισθητὴ βελτίωσις παρετηρεῖτο εἰς τὸν ἀσθενῆ. Ἐκ τῶν ἰατρῶν μάλιστα ὁ Φράγκ ἦτο τόσον αἰσιόδοξος ὥστε προβλέπων προσεχῆ τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ Τρικούπη ἀνίστα εἰς τὴν ἀδελφὴν του νὰ μὴ τὸν ἀφήσῃ εὐθύς νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀσθενὴς διετήρησεν πλήρη τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματός του καὶ συνωμίλει μετὰ τῆς ἀδελφῆς του εἰς τὴν ὁποίαν καὶ συνέστησε νὰ τηρηθῇ πρὸ πάντων ἡ τελευταία ἐντολή του, ἡ ἐπιθυμία του ὅπως οὐδεμίαν ἐπίδειξις γέννηται κατὰ τὴν κηδεῖαν του, οὐδὲ λόγοι ἐκφωνηθῶσιν, οὐδὲ στέφανοι κατατεθῶσιν.

Τὴν ἐπομένην αἰδυνάμεις τοῦ ἀσθενοῦς ἠλαττώθησαν σημαντικῶς καὶ τὴν 6 μ. μ. ὥραν ὁ Χ. Τρικούπης παρέδωκε τὸ πνεῦμα ἡσυχῶς ἄνευ ἀγωνίας. Ἡ κ. Σοφία Τρικούπη ἔθεσε τὰς χεῖράς της ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ τοὺς ἐκλείσεν, ἠτοίμασε δὲ τὸν νεκρὸν καὶ ἐπιστατήρῃσα εἰς τὴν τοποθέτησίν του, παρέμεινε παρ' αὐτῷ καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς οἱ ἰατροὶ ἐνήργησαν τὰς ἐνέσεις πρὸς διατήρησιν τοῦ νεκροῦ, μεθ' ὃ οὗτος ἐνεδύθη τὴν συνήθη του περιβολὴν. Τὴν ἐπομένην τὸ φέρετρον ἐτοποθετήθη εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ ξενοδοχείου καλυφθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας, τὴν αὐτὴν δὲ ἐσπέραν μετεκομίσθη εἰς τὸ ἀτμόπλοιον «Τιτάν» ὅπερ μετέφερεν αὐ-

τὸν εἰς Μασσαλίαν ἐκ Μασσαλίας τὸ ἀτμόπλοιον « Ἀμερική » παρέλαβεν αὐτὸν καὶ μετέφερεν εἰς Πειραιᾶ.

Ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ Τρικούπη διαδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις προὔξενησε μεγάλην συγκίνησιν, πλῆθος δὲ ἀπειρον ἀνέμενε τὸν νεκρὸν εἰς Πειραιᾶ, ἐπὶ ἀτμακάτου καὶ εἰς τὴν παραλίαν. Τὸ φέρετρον διὰ μέσου πυκνοτάτης συρροῆς πλήθους μεταφέρεται εἰς τὸν σιδηρόδρομον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου πυκνότερα πλήθη ἀναμένουν καὶ ὀδηγεῖται εἰς τὸν οἶκόν του πενθίμως διεσκευασμένον.

Προσκύνημα ἀληθὲς τοῦ λαοῦ κατέστη ὁ οἶκος τοῦ μεγάλου πολιτευτοῦ καθ' ἑσάς ^{β. η. μ. τ.} ἡμέρας εἶχεν ἐκτεθῆ ἐν αὐτῷ ὁ νεκρὸς του. Κατὰ χιλιάδες προσήλθον οἱ πολῖται, ἔσπευσαν δὲ νὰ ἐκδηλώσωσι τὸ πένθος των αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ βασιλεῖς.

Τέλος τῆ 11 Ἀπριλίου μ. μ. ἐγένετο ἡ κηδεία πρωτοφανοῦς ἐπιδλητικότητος, ἀνευ στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ στεφάνων, συγκινητικῆ ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ κοινοῦ πένθους. Εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Σπυριδωνοῦ Τρικούπη, εἰς τὸν οἰκογενειακὸν των τάφον, κατετέθη ὁ Χαρ. Τρικούπης, εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων βεβαίως ἀνδρῶν τοῦ αἵματος μας, ἀναμφισβητήτως δὲ ὁ ἐκ τῶν πρώτων μεγάλων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΙΑΝ ΤΟΥ 1885-86

ΜΥΣΤΗΡΙΑ

ΗΤΟΙ

ΣΟΒΑΡΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΕΠ' ΑΥΤΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΣΚΟΥΡΗΣ

—
1893

ΑΤ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΗΙΑΝ ΤΟΥ 1885-86

ΜΥΣΤΗΡΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΗΝΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΠΑΡΑΧΩΡΗΣ Κ. ΣΚΟΠΙΝΗΣ

1881

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΙΑΝ

ΤΟΥ 1885-86

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Οὐδὲν κρυπτόν ὃ μὴ φανερόν γενήσεται. Ὅσω καὶ ἂν κρύπτηται ἡ ἀλήθεια, ὑπὸ τὸν ἄτιμον πέπλον τοῦ ψεύδους, ἔρχεται ἡ ὥρα καθ' ἣν τολμηρὸς δάκτυλος αἶρει τὸν πέπλον καὶ τὴν ἀποκαλύπτει γυμνήν.

Λέγουσιν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι δυσειδής, ἀσχημος καὶ πικρά.

Μὴ τὸ πιστεύετε.

Οὐδὲν ὠραιότερον καὶ γλυκύτερον τῆς ἀληθείας.

Ἡ καλλιτεχνία ἀνευ αὐτῆς θὰ ἦτο μιδέν.

Τὸ ἀληθές, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν. Ἴδου τριάς ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει τὸ τέλειον. Ἀφαιρέσατε αὐτῆς τὸ ἀληθές καὶ τὸ πᾶν καταστρέφεται.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι θεά, ἧς ὁ βωμὸς ἐποτίσθη δι' ἀγίου αἵματος μαρτύρων, τῶν μαρτύρων τῆς ἐπιστήμης.

Ἄπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Χριστοῦ μέχρι τοῦ Σαβοναρόλα καὶ τοῦ Λουθήρου, μέχρι τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Κολόμβου, τὸ ψεῦδος ὑπερανθρώπως, σατα-

νικῶς ἠγωνίσθη πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ φωτός αὐτῆς. Παντοδύναμοι τὴν ἐπολέμησαν, τὴν ἐσταύρωσαν, τὴν ἔθαψαν, ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἀνεστήθη, τὴν ἐπότισαν τὸ κώνειον ἐν τῷ Σωκράτει καὶ ἀπθανατίσθη, τὴν ἐκοπάνισαν ἐν τῷ ἰγδίου ἐν τῷ Ἀναξάρχῳ καὶ ἔπτυσσον τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δ' οὐκ ἔπτυσσον, τὴν ἐπυρπόλησαν οἱ Ὀμάρ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐκ τῆς τέφρας αὐτῆς ἀνεγεννήθη ὑπὸ τοὺς θαυματουργοὺς δακτύλους τοῦ Γουτεμβέργου, ἠνάγκασαν τὸν Γαλιλαῖον νὰ ὀρκισθῆ ὅτι δὲν κινεῖται, ἀλλ' αὐτὴ τὸν ἔκαμε νῆ ὑποψιθυρίζη ταῦτοχρόνως τὸ περίφημον ἐκεῖνο: «Καὶ ὁμοῦς κινεῖται».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μία σύγχρονος ιστορική ἀλήθεια εἶναι βεδυθισμένη εἰς πυκνά σκόπη.

Οἱ δυνάμενοι νὰ διαλύσωσι τὴν περικαλύπτουσαν αὐτὴν σκοτίαν δὲν τὸ ἔπραξαν.

Πρόκειται περὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ δράματι τῶν συνοριακῶν κατὰ τὴν ἐπιστρατείαν τοῦ 1885.

Ταύτην θέλομεν ἐκτυλίξει σήμερον ἔχοντες ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν πολυτίμους ἀνεκδότους σημειώσεις.

Ο κ. ΣΑΠΟΥΤΖΑΚΗΣ

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Λαρίσῃ στρατοῦ κ. Σαπουτζάκης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιστρατείας τοῦ 1885, ἀπέδειξε τὴν μεγάλην αὐτοῦ στρατηγικὴν ἀξίαν. Εἰργάσθη, ὡς ἀληθὴς Ἕλληνας, ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἂν τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν κατρέστρεφεν ἐφιάλτειος προδοσία, ἡ Ἑλλάς ἤθελε τότε στέψει τὸ μέτωπον αὐτῆς καὶ ἐκεῖνου δι' ἀμαράντου στεφάνου δόξης ἀθανάτου, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ στρατηγικωτάτου ἀνδρὸς θὰ ἐχάρασεν εἰς χρυσοῦς σελίδας ἡ ἱστορία διὰ γραφίδος ἐκ τῶν πτερύγων τῆς νίκης.

* *
*

Ὁ κ. Σαπουτζάκης δὲν ἤσχολεῖτο, καθὼς οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, εἰς τὰ τῆς τυπικῆς μόνον ὑπηρεσίας, δίκην ἡγουμένου Μονῆς διαίγοντος βίον κανονικόν.

Ὁ κ. Σαπουτζάκης ἀνηρέυνα, ἰχνηλάτει, κατεσκόπευεν, ἐξήταζε διὰ παντός μέσου τὰ τῆς καταστάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ κατεγίνετο νὰ εὕρῃ, μὲ τὸ θηλυκὸ του μυαλό, μέσον διὰ τοῦ ὁποίου, ἄνευ πολλῶν θυσιῶν νὰ ἐλύετο τὸ ζήτημα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ νὰ ἐδοξάζετο ἡ πατρίς διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Τούρκων.

Ἐργασθεὶς διὰ κατασκόπων ἔμαθε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὡς πρὸς τὰ τῆς ἐπιμελητείας αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς συντηρήσεώς του μέσα. Ὄθεν συνέλαβε σχέδιον μεγαλοουργόν, νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα διὰ τῆς ἀσιτίας ὅλου τοῦ ἀνωθεν τῶν ἐλληνικῶν συνόρων, τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ εἰς τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχε τότε τρία στρατόπεδα, τὴν Ἐλασσῶνα, τὰ Γρεβενὰ καὶ τὴν Δεσκάτην. Τὰ στρατόπεδα ταῦτα ἐτροφοδοτοῦντο διὰ μέσου τῆς Αἰκατερίνης καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Δι' αὐτῶν δὲ τῶν παραλίων μερῶν ἐστελλόντο αἱ τροφαί, ἤτοι διπυρίτης κλπ. καθὼς καὶ πολεμοφόδια εἰς τ' ἀνωτέρω τρία στρατόπεδα, καθ' ὅσον δι' ἄλλων μερῶν δὲν ἦτο δυνατὴ τιαυτῆ ἀποστολή.

Αἱ συνοδεῖαι μὲ τὰς ἀποστολάς τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων αἱ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μερῶν ὁρμώμεναι, ὅπως φηάσωσιν εἰς τὸν πρὸς θν ὄρον, ἤτοι εἰς τὰ τρία στρατόπεδα, θὰ διήρχοντο ἐκ τῶν στενῶν τοῦ Ολύμπου, διότι ἄλλη ἐδὸς δὲν ὑπῆρχε. Τὰ στενά ταῦτα εἰς δύο θέσεις, κατείχοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ δὲ φρουροῦσα αὐτὰ δύναμις μόλις ἀνήρχετο εἰς χιλίους ἄνδρας ἀνά 500 εἰς ἐκάστην θέσιν.

Ὁ Σαπουτζάκης βεβαιωθείς τοῦτο, παρὰ τῶν κατασκόπων αὐτοῦ, διὰ πολυήμερου ἐργασίας κατέστρωσε τὸ σχέδιόν του, ἀφοῦ προηγουμένως ἰπέστειλεν ἀνώτερον ἀξιωματικόν τοῦ Μηχανικοῦ, ἐνδεδυμένον ὡς κυρατζῆν (ἀγωγέα) καὶ ἐξήτασεν ὑπὸ στατηγικὴν ἐποψιν καὶ τὰ στενά τοῦ Ολύμπου πέτρα πέτρα καὶ ὅλα τὰ μέχρι τῆς Αἰκατερίνης καὶ πέραν αὐτῆς διὰ τῶν ὁρέων μονοπάτια καὶ λοιπὰ μέρη μέχρι τῆς παραλίας εἰς ἣν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἀπόβασις εὐρώνων πρὸς κτάληψιν τῶν εἰρημένων στενῶν.

II

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΣΑΠΟΥΤΖΑΚΗ

Κατ' ἀκολουθίαν ὄλων τῶν ἐξερευνήσεων καὶ κατοπτύσεων τούτων, κατέστρωσε περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1885 τὸ ἐξῆς σχέδιον.

Α'. Νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐπτὰ εὐζώνικα τάγματα ἐκ χιλίων ἀνδρῶν ἕκαστον εἰς ἄλμυρόν. Ἐκείθεν ἀναχωροῦντα ταῦτα διὰ τῶν καταδρομικῶν πλοίων Φαρῶν, Μπομπουλίνης κλπ. νὰ κατευθυνθῶσι τὴν νύκτα εἰς αἰτὴν τινα, κάτωθι τῆς Αἰκατερίνης, ὅπουθεν ἀποβάντα νὰ τραπῶσιν ἄτραπός (ὀριζομένης ἐν τῷ σχεδίῳ πρὸς κατὰληψιν τῶν στενῶν τοῦ Ὀλύμπου, ὧν ἡ ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπόστασις δὲν ἦτο πλέον τῶν 9 ὥρων.

Β'. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποβάσεως, ἅπας ὁ λοιπὸς στρατὸς, ἐν Λαρίσση καὶ Τρικκάλοις νὰ κίρασκευαζῆται πυρετωδῶς πρὸς ἐπιθέσιν καὶ ταῦτο σκοπίμως, ὅπως ὁ τουρκικὸς στρατὸς μανθάνων τὰς προτομασίας ταύτας, ἐταυμάζῆται πρὸς ἄμυναν καὶ μὴ δύνηθῆ νὰ ἀποστείλῃ ἐγκλίρως ἐπικουρίαν εἰς τὰ στενά τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς καταλήψεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν εὐζώνων.

Γ'. Ὁ ἐν Τρικκάλοις ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ ἐπιτίθεται καὶ νὰ εἰσέβαλλεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἐν Ἐλασσῶνι τουρκικὸς στρατὸς λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν εὐζώνων ἐπιτίθεται δι' ἐφόδου τοῦ εἰς τὸ ἑλληνικόν. Οὕτω δὲ ὁ τουρκικὸς στρατὸς τῆς Ἐλασσῶνος θὰ ἐτίθεται ἐν τῷ μέσῳ δύο πυρῶν, ἤτοι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Τυρνάβου καὶ Λαρίσσης καὶ τῶν Τρικκάλων.

Δ'. Τὰ καταδρομικὰ πλοῖα, αἵτινα θ' ἀπεβίβαζον τοὺς εὐζώνους, νὰ συνοδεύωνται καὶ ὑπὸ τῶν τορπιλλοφόρων, πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης τυχόν ἐπιθέσεως τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ τότε ἐκ τριῶν θωρηκτῶν ἀποτελουμένου καὶ ναυλοχοῦντος τουρκικοῦ στόλου.

καὶ Ε'. Διὰ τοῦ σχεδίου τοῦ, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ὁ κ. Σαπουτζάκης ἐξήγει διατί διὰ τὴν ἀπόβασιν ταύτην καὶ τὴν

κατάληψιν τῶν εἰρημένων στενῶν προετίμα τοὺς εὐζώνους. Ἀπεδείκνυε δὲ διὰ ταύτης, ὅτι μόνον οἱ εὐζωνοὶ μας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (καὶ οὐχὶ οἱ σήμερον ἔλβητοὶ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας) ἦσαν οἱ κατάλληλοι πρὸς ἐπιτυχῆ ἀπόβασιν, καθόσον, ὡς ἔγραφεν, οἱ εὐζωνοὶ ἔχοντες τὴν κάππαν των, ὡς σκέπασμα καὶ τὸ σακκιδίον των πλήρες διπυρίτου καὶ τυροῦ, ἠδύναντο καὶ ἐπὶ πέντε ἡμέρας ν' ἀνθέξωσιν εἰς πᾶσαν τυχὸν ἀνσίστασιν, ἐνῶ οἱ στρατιῶται τοῦ πεζικοῦ εἶχον ἀνάγκην καὶ τῶν σκεπασμάτων αὐτῶν καὶ τῶν καζανίων των καὶ τῶν τροφῶν των καὶ πάντα ταῦτα ἀπῆτουν πολυάριθμον προσωπικὸν ἐπιμελητείας, ζῶα πρὸς μεταφορὰν κλπ. Οἱ εὐζωνοὶ ὁμῶς οὐδενὸς τούτων εἶχον ἀνάγκην, διότι τὰ πάντα θὰ ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ὡς καὶ αὐτὰ τὰ παγοῦρια των μεθ' ὕδατος.

Τὸ σωτήριον τοῦτο σχέδιον τὸ μεγάλως τιμῶν τὸν Σαπουντζάκην καὶ ἀποδεικνύον τὸν στρατηγικώτατον τοῦ ἀνδρὸς νοῦν ὑπεβλήθη εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν κ. Α. Μαυρομιχάλην, ὅστις τὸ ὑπέβαλλεν εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, παρ' οὗ ἐνεκρίθη καὶ ἀμέσως ἀπεφασίσθη ἡ ἀγορὰ δύο ἐτι καταδρομικῶν, τῆς Μυκάλης καὶ τῆς Σφακτηρίας, ἅτινα κατέπλευσαν ἐγκαίρως εἰς Πειραιᾶ.

III

Ο κ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Συνάμα δὲ ἀπεφασίσθη καὶ δεύτερον ταξείδιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν κ. Μαυρομιχάλη εἰς Θεσσαλίαν (διότι τὸ πρῶτον αὐτοῦ ταξείδιον, κατὰ Ν)βριον τοῦ 1885 ἦτο πρὸς ἀπλὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ) ὅπως ἐξετάσῃ καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα καὶ συνεννοηθῇ καὶ προφορικῶς μετὰ τοῦ κ. Σαπουντζάκη, ὅστις τῷ ἀνέπτυξε καθ' ὅλα τὸ σχέδιόν του. Τὸ ταξείδιον τοῦτο ἔκαμεν ὁ κ. Μαυρομιχάλης κατὰ μῆνα Ἰανουάριον.

Ἐπανακάμψας δέ, διὰ μακρᾶς ἐκθέσεώς του πρὸς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἐξέθεσε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Σακουντζάκη καὶ ἐζήτησεν ὅπως ἀμέσως ἐκτελεσθῇ τοῦτο.

IV

ΜΕΓΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΝΑΚΤΟΡΟΙΣ

Ἐδῶ φθάνει ὁ κόμβος 'στὸ κτένι. Ἐδῶ εἶναι ὁ μυστηριώδης γόρδιος δεσμός τῆς ὅλης ὑποθέσεως.

Εἰς προοο . . . σοχὴν! ἐδῶ θὰ τὰ ἔχανε καὶ ἡ σπάθη τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἐμπρός!

Μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, συγκαλεῖται ἐν τοῖς Ἀνακτόροις μέγα συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βασιλέως. Τοῦ σοβαροῦ τούτου Συμβουλίου μετέχουσιν ὁ τότε ἐκλεκτός τοῦ λαοῦ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Θ. Δηλιγιάννης, ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν κ. Μαυρομιχάλης, ὁ γαλλοημέτερος κ. Βοσσέρ καὶ ὁ συνταγματάρχης Πάνος Κολοκοτρώνης.

Ὁ ἀναξ, ὦ λαοί τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσα μέμηλε, εἶναι παρὰ τὸ σύνθηρες, σκυθρωπός, καὶ εἰς τὴ μέτωπον τοῦ κ. Δηλιγιάννη διακρίνεται ὡσεὶ ἀπειλητικὴ τις ἀρειμάνιος συνοφρώσις, ἐπὶ τῆς ὄψεως τοῦ Μαυρομιχάλη ἐπιλάμπει αἴγλη πολεμικὴ καὶ τὰ χεῖλη του συσφίγγονται ἀποφασιστικῶς. Τοῦ Πάνου ἡ μορφή εἶναι αἰνιγματώδης, ὡς πάντοτε. Ὁ Βοσσέρ περιμένει νὰ μάθῃ τί συμβαίνει.

Ἄρχεται τὸ συμβούλιον.

Ὁ κ. Μαυρομιχάλης ἀναπτύσσει τὸ λαμπρὸν τοῦ κ. Σακουντζάκη σχέδιον, μὲ ὀφθαλμοὺς ἀστράπτοντας.

Ὁ Βασιλεὺς ἀκροᾶται ἀνατείνων τὸν μακρὸν αὐτοῦ λαιμὸν καὶ κλασαυχενεῦόμενος.

Ὁ Βοσσέρ, ὁ ἄνθρωπος τῆς revanche πανταχοῦ, λαβὼν γνῶσιν τοῦ σχεδίου ἀνατινάσσεται, ὡς ξανθοχαίτης λέων τοῦ Ἄτλαντος καὶ βρυχᾶται τάδε :

Συγχαίρω ὑμῖν. Ἐχετε τοὺς εὐζώνους σας, οἱ ὅποιοι εἶναι πλέον τὰ μόνα ἀποβατικά σώματα τῆς Εὐρώπης, διότι εἰσέτι ἐκεῖ τὸ μόνον δύσκολον πρᾶγμα, ἐν πολέμῳ, εἶναι αἱ ἀποβάσεις, αἱ ὅποιαι εἶναι ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ παρακολουθῶνται ὑπὸ ἐπιμελητῶν κλπ. ἐνῶ οἱ εὐζωνοὶ σας δὲν ἔχουν ἀνάγκην τούτων, διότι τὰ πάντα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν.

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις, καθ' ἃς ὁ Βασιλεὺς ἐφαίνετο ὡσεὶ δυσανασχετῶν, ἀνεβλήθη ἡ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Σαπουντζάκη ὅπως κληθῶσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρχηγείων Λαρίσσης, Τρικκάλων καὶ Ἄρτης, ἵνα δώσωσι πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ στρατοῦ καὶ γνώμην ἐπὶ τοῦ σχεδίου.

Τὸ ζήτημα ἦτο βλέπετε, νὰ κερδηθῆ καιρὸς.

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ, ὁ τὸ μέγα ὄνομά του τιμῶν Μαυρομιχάλης, ἰδὼν ὅτι ἡ γνώμη του δὲν ἐγένετο δεκτὴ, ὅπως ἀμέσως, μετὰ γοργότητος ἐκτελεσθῆ τὸ σχέδιον, παρητήθη καὶ ἀπεχώρησεν ὡς ἄλλος Ἀχιλλεὺς μῆνιν αἰσθανόμενος διότι τῷ ἐφόνευσαν, ὡς ἄλλον Πάτροκλον, τὸν προσηλῆ του κατὰ Τούρκων πόλεμον.

Εὐφυρλόγος δὲ τις διπλωμάτης εἶπε τότε :

— Τὸν κύριον Μαυρομιχάλην τὸν πῆρε τὸ σχέδιον.

Ἄλλὰ δὲν θὰ βραδύνη ν' ἀποδειχθῆ μετὰ τὰς ἀποκαλύψεις ταύτας, ποῖον θὰ πάρη τὸ σχέδιον.

* *
*

Ἄναβληθεῖσθε οὕτω τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Σα-

πουντζάκη, ἐγένετο τοῦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ τῆς **ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ**, ἀλλ' ἐπιτραπέϊτω ἡμῖν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐγένετο γνωστὸν κατ' ἄγνωστον τρόπον.

Ἄς ἦναι.

Ἡ ἱστορία μίαν ἡμέραν θὰ διηγήσῃ.

Τὸ παράσημον τοῦ Ἰμτιγιάζ δὲν ἐπῆγε χαμένο !

VI

ΤΙ ΕΚΑΜΕΝ Η ΠΥΛΗ

Ἡ Πύλη τοῦτο μαθοῦσα κατεταράχθη, ἐφρένισεν ὡς ἀγᾶς τοῦ ὁποίου χαλᾶς τὸ μαχμουρλοῦκι ἢ τὸ μουχαμπέτι.

Αὐθωρεὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φρουρᾶς τῆς Κων)πόλεως καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν ἐπεμψε στρατὸν καὶ κατέλαβε τὰ στενά, τὸ μὲν τοῦ Ὀλύμπου διὰ 2,500 στρατιωτῶν, τὸ δὲ τοῦ Σκραντοπόρου διὰ 3,000. Συνάμα δὲ καὶ τὰ ἀπὸ Δίκατερίνης μέχρι τοῦ τελευταίου ὀρίου παράλια ὠχύρωσε διὰ πυροβόλων καὶ ἐτοποθέτησεν ἀρκετὸν στρατὸν.

VII

**ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ — ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΔΟΣΙΑΣ
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ —
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.**

Πάντα ταῦτα ἐγένοντο περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1885.

Ἦλθον οἱ ἀρχηγοί, δαφνηφόροι δά, καὶ ἐξέθεσαν τὰς γνώμας των. Ἐκ τούτων ὁ-μελητῆς καὶ καιροσκόπος Πετμεζᾶς ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι πρὸς πόλεμον, ὅτι δὲν ἔχομεν ἐπιμελητείαν κλπ.

Μετὰ τὰς σοφὰς καὶ φρονίμους γνωμοδοτήσεις τῶν ἀρχηγῶν, ἦλθεν ἡ σειρά τῆς πολιτικῆς ὁδοῦ.

Ἀμέσως, τῇ 20 Φεβρουαρίου 1886, ὁ πρέσβων ἐξ ἀδόξου φιλοδοξίας κ. Τρικούπης, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, θέτει ζήτημα ἐδπιστοσύνης, ὅτι ὁ λαὸς κατεπονήθη, ὅτι δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι πρὸς πόλεμον, διότι ὁ στρατὸς εἶναι ἀγέλη, ὅτι στερούμεθα ἐπιμελητείας, κλπ. Συναυλίας δ' ἀποτελοῦντες μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Λομπάρδος καὶ ὁ Θεοτόκης καὶ ὁ Ἀγγ. Βλάχος φίλοι τοῦ Τρικούπην, ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ νικηθῆ, ἐὰν πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας.

Τότε ἡ Βουλὴ διὰ ψήφων 126 ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη. Ἀλλὰ πλέον τὸ ρῆγμα ἐγένετο. Τὸ ἔθνος εἶχε διαιρεθῆ.

Εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν διεπέμποντο ἐντεῦθεν προδοτληγεγραφήματα.

«Σώσατε τὴν Ἑλλάδα, ἐτηλεγράφουν, τὸ ἦμισυ τοῦ ἔθνους δὲν θέλει τὸν πόλεμον».

Οὕτω ἐπῆλθεν ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ τὸ ζήτημα κατεστράφη. Ὁ Δηλιγιάννης ἔπεσε καὶ ἦλθεν ὁ Τρικούπης, εἰς ὃν ὅμως ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπέλθουσάν τῶν συνοριακῶν συμπλοκῶν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἦτο ἀγέλη.

Ἐὰν δὲ ἡ προδοσία δὲν ἐγένετο καὶ ἐξετελεῖτο τὸ σχέδιον τοῦ κ. Σαπουτζάκη, ἡ Ἑλλάς θὰ ἐδοξάζετο, θὰ ἐμεγαλύνετο, θὰ ἐπετύγγανε πολλὰ, ἐνῶ σήμερον κατέπεσε καὶ κατάντησε χωροφύλαξ τῆς Τουρκίας.

ΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΔΟΣΙΑΣ
— ΣΗΠΙΟΥΚΗ ΚΑΙ Ο ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ —
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐκτελεσθέντος τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Σαπουτζάκη, ἡ Ἑλλάς θὰ ἐδοξάζετο, θὰ ἐμεγαλύνετο, θὰ ἐπετύγγανε πολλὰ, ἐνῶ σήμερον κατέπεσε καὶ κατάντησε χωροφύλαξ τῆς Τουρκίας.

ΜΙΑ ΑΙΤΙΑ
ΤΗΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΚΟΥΤΡΑΣ

ΜΙΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΚΟΥΤΡΑΣ

Ότε ἐγνώσθησαν ἐνταῦθα αἱ ἐν τοῖς συνόροις συμπλοκαί, κατὰ τὰς ἀρχάς Μαΐου 1886 καὶ αἱ ἐπιτυχίαι τῶν ἡμετέρων, καὶ ἰδίως ἐν Γριτσόβαλι καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς συνοριακοὺς σταθμοὺς, αἱ Ἀθηναὶ ἐγειναν ἀνάστατοι, μέγας ἐνθουσιασμός ἀνεπτύχθη, καὶ τὸ ἐνταῦθα τηλεγραφεῖον κατελήφθη ὑπὸ πλήθους πολιτῶν διανυκτερευόντων ἐκεῖ καὶ ἀναμενόντων μετὰ παλλούσης καρδίας νεωτέρας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἡμετέρων. Τότε ἐθεάθησαν καὶ τινες Ἕλληνες ἀνερχόμενοι σκυθρωποὶ καὶ κατηφείς τὰς κλίμακας τοῦ τηλεγραφεῖου. Ἐλυποῦντο διὰ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἡμετέρων καὶ ἦσαν κατηφείς καὶ περίλυποι ; ἢ τοὺς ἐτύπεν ἡ συγκοινωνία, ὅτι τὸν στρατὸν μας αὐτὸν εἶχον ὀνομάσει πρό τινος χρόνου ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ἀγέλην ; Τοῦτο δὲν δυναμέθα ἡμεῖς νὰ παραδεχθῶμεν, ἀφοῦ ἦσαν Ἕλληνες καὶ αὐτοί, ἄλλως τε δὲν ἠδυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν τί ἤσθάνοντο κατ' ἐκεῖνην τὴν στιγμήν. Ἐν τούτοις ἡ κατῆρεια καὶ ἡ λύπη των κάπως διεσκιδιάσθη, ὅτε ἔμαθον τὴν παράδοσιν τῆς Κούτρας. Ἡ Κούτρα καὶ οἱ αἰχμάλωτοί της, ἐκάλυψαν κάπως τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἡμετέρων. Ἀνεπνευσαν οἱ τὸν ἀποκλεισμόν προκαλέσαντες. Οἱ ζητήσαντες θυσίας ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὸν Ἰβριον τοῦ 1885 ἅμα ἐπανῆλθον ἐξ Εὐρώπης, ἠσύχασαν εἰς τὰ ὑψηλὰ δώματά των. Ἐπῆλθεν ἀνακούφισις δι' αὐτούς, καὶ κατακραυγὴ δι' ἐκείνους, οἵτινες δῆθεν δὲν ἐμερίμνησαν περὶ τῆς καταλλήλου τοποθετήσεως τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπῆλθε δῆθεν τὸ ἀτύχημα τῆς Κούτρας. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀκριβές ; Οὐχὶ ἀναφωνοῦμεν. Αἱ τοποθετήσεις τοῦ στρατοῦ, εἶχον γαίνοι στρατηγικώτατα. Ἡ δὲ Κούτρα ἔπεσεν ἐνεκα τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ σώματος τοῦ συνταγματάρχου κ. Χατζηγιάννου ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν κάτωθι σημειώσεων στρατιωτικοῦ τινος. Αἱ σημειώσεις αὗται περιῆλθον εἰς χεῖράς μας, ἐκ τυχαίας ὁλως

συμπτώσεως, και δημοσιεύομεν ταύτας, ὅπως πράγματι ἀποκαλυφθῆ ὁ πέπλος.

Τοποθέτησις τοῦ στρατοῦ ἐν Ζάρκῳ

Γριζάνῳ κλπ.

Τὸ κέντρον τῆς θεξιάς πτέρυγος τῶν συνόρων ἦτο ἐν Ζάρκῳ. Τὴν 20 Ἀπριλίου 1886 ὁ συνταγματάρχης κ. Τσερούλης ἀφίκετο εἰς τὸ χωρίον Γριζάνο μεθ' ἑνὸς τάγματος τοῦ 4ου συντάγματος. Ἐγένετο ἀμέσως ἡ κατόπτευσις τῆς μεθοριακῆς γραμμῆς, και κατόπιν ἐγένοντο αἱ διάφοροι τοποθετήσεις ὡς ἐξῆς·

Μία διλοχία τοῦ τάγματος ἐστάλη ἀμέσως εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν, ὅπου συμπράττουσα μετὰ τῆς διλοχίας τοῦ μηχανικοῦ, νὰ δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ πυροβολεῖον εἰς ὃ ἦσαν τοποθετημένα 4 πυροβόλα τῆς 4ης λυομένης πυροβολαρχίας· ὁ λόχος τοῦ εὐζωνικοῦ τάγματος, ὁ ἐδρεύων ἐν τῷ χωρίῳ Γριζάνο, διετάχθη νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς διαφόρους σταθμούς.

Εἰς λόχος τοῦ αὐτοῦ τάγματος διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἣτις κεῖται ἀνωθεν τοῦ εἰρημένου χωρίου· παραπλευρῶς δὲ τῆς Μονῆς ταύτης ὄπαρχει φρούριον ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, δεσπίζον ὄλων τῶν θέσεων, ὡς και τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Ἐλευθεροχωρίου. Ὁ ἥρως Λώρης εἶχε τοποθετηθῆ εἰς Ζάρκον μετὰ διλοχίας εὐζωνικοῦ τάγματος, ἐξ ἀνδρῶν τῆς ὁποίας κατεῖχεν ἡ Ἀνω Κούτρα.

Ὁ κ. Τσερούλης ἀνῆλθεν εἰς τὸ εἰρημένον φρούριον, μετὰ τοῦ ταγματάρχου κ. Γκολφινοπούλου, και κατόπτευσαν τὸ χωρίον Ἐλευθεροχώριον, ὅπερ ἀπέχει τοῦ φρουρίου τούτου 3)4 τῆς ὥρας.

Ἐκ τῆς κατοπτέσεως τῶν ταύτης, ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ ὑπῆρχον πολλαὶ σκηναὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, και διὰ νὰ βεβαιωθοῦν τί στρατὸς τουρκικὸς διέμενεν ἐκεῖ, ἀπέστειλαν ἐκεῖσε χωρικόν τινα, ὅστις ἐπαρουσιάσθη ὡς γυρολόχος μικρέμπορος. Ὁ χωρικὸς οὗτος ἐπανελθὼν τοὺς ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ἥμισυ τῶν σκηνῶν ἦτο κενὸν στρατιωτῶν, εἰς δὲ τὰς ἄλλας σκηνὰς ὑπῆρχον ἀνὰ 10 Τούρκοι στρατιῶται γ' ἐκάστη, και ὅτι εἶχον ἐξ πυροβόλα, ἐξ ὧν τὰ δύο παλαιᾶς ἐποχῆς, τὰ

δ' ἕτερα 4 ὀπισθογεμῆ Κρούπ· ἐκ τῶν ληφθεισῶν πληροφοριῶν ἐγνώρισεν ὁ κ. Τσερούλης τί ἐχθρόν εἶχε ἀπέναντί του. Εἶχε τὴν ταξιαρχίαν τοῦ Ρετζέπ πασσά, ἧς ἡ δύναμις ἀνήρχετο εἰς δύο μόλις χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀφίκετο ἐκ Καλαμπάκας καὶ τὸ 1ον τάγμα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ κ. Δ. Σταίκου. Τοῦτο ἀπέστειλεν ἀμέσως ὁ κ. Τσερούλης εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν, ἀντὶ τῆς διλοχίας τοῦ 2ου τάγματος τὴν ὁποίαν ἐτοποθέτησεν ἀμέσως εἰς Ζάρκον ὡς ἐφεδρείαν τοῦ 3ου τάγματός του τοῦ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου κ. Χαριλ. Ὅρμαν.

Κατόπιν τῶν τοποθετήσεων τούτων ὁ κ. Τσερούλης εἰργάσθη διὰ τὴν ἐπιμελητείαν κλπ. καὶ συνάμα ἐδῶκε διαταγὰς εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικούς, ἵνα ἀνὰ δύο ἐξετάζωσι τὴν μεθοριακὴν γραμμὴν τῆς περιφερείας των, τοὺς σταθμούς τὸ ἔδαφος κλπ.

Ἡ ἐναρξὶς τῶν συμπλοκῶν.

Τὴν 10ην Μαΐου 1886 περὶ ὥραν 2 μ. μ. ὁ ταγματάρχης κ. Γκολφινόπουλος ἐνῶ ἐξήταζε τοὺς σταθμούς, αἰφνης ἤκουσε πυροβολισμούς ὀπισθεν τῆς Κούτρας πρὸς τὸ Δαμάσιον.

Ἀμέσως ὁ κ. Γκολφινόπουλος σπεύδει εἰς τὸ χωρίον Γρίτζάνο καὶ μετὰ χαρᾶς ἀναγγέλλει εἰς τὸν κ. Τσερούλην, τὰ τῆς ἐναρξέως τῶν συμπλοκῶν. Τὴν 4 1)2 ὥραν μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἤρξατο τὸ πῦρ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Κούτρας, εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ κ. Ὅρμαν, καὶ κατόπιν εἰς ὅλην τὴν γραμμὴν τοῦ κ. Σταίκου.

Ὁ κ. Τσερούλης μετὰ τοῦ κ. Γκολφινόπουλου ἀμέσως ἀνῆλθον εἰς τὸ φρούριον καὶ ἐσχημάτισαν κλίμακα ἀγγελιαφόρων, μεταξύ τοῦ φρουροῦ καὶ τῶν διαφόρων θέσεων τῶν συμπλοκῶν.

Τὸ πῦρ, ἐπελθόντος τοῦ σκότους, ἔπαυσε τὴν ἰδίαν ἡμέραν περὶ ὥραν 7 1)2 μ. μ. Ἡ Κούτρα ἐπυρπολεῖτο δι' ὅλης τῆς νυκτός.

Τὸ σύνταγμα τοῦ κ. Τσερούλη ἐσάρωνε τὸν ἐχθρόν ἀπ' ἐμπροσθέν του, τοῦ κατέλαβεν ὅλους τοὺς σταθμούς, καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς ὑποχώρησιν 1)2 ὥραν πέραν τῶν θέσεων του.

Ὁ ἀγὼν τοῦ κ. Ὀφμαν.

Ὁ ταγματάρχης κ. Ὀφμαν βλέπων τὸν κίνδυνον ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, καὶ φοβούμενος εἰσβολὴν τοῦ στρατοῦ τούτου εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἀνέπτυξεν ὄλον τὸ τάγμα του εἰς ἀκροβολισμόν, καθέξας μέτωπον πλέον τῆς ὥρας, ἀνευ ὑποστηριγμάτων, ἀνευ ἐφεδρείας, διότι καὶ τὴν διλοχίαν τοῦ 2ου τάγματος ἔφερον εἰς τὴν γραμμὴν. Ἡ κίνησις αὕτη τοῦ κ. Ὀφμαν ἦτο μὲν παράτολμος, ἀλλ' ἦτο καὶ σωτήριος. Ὁ ἐχθρὸς βλέπων τὴν δύναμιν τοῦ κ. Ὀφμαν, τὴν ἐπιμονὴν του, τὴν ἀντίστασίν του, ἐσυμπέρανε ὅτι εἶχε μεγάλην δύναμιν ἐμπροσθέν του, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔρριπτεν ὀπίσθας ἵνα κτυπᾷ τὰς ἐφεδρείας καὶ τὰ στηρίγματα τοῦ κ. Ὀφμαν.

Καθ' ὄλην τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου τῆς 10 Ματοῦ 1886, οἱ ὑπὸ τὸν κ. Ὀφμαν στρατιῶται ἐσκαψαν καὶ μὲ τὰ ξίφη των ἀκόμη, καὶ εὗρεθησαν περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς Κυριακῆς χαρακωμένοι, καὶ ἂν τοῦτο δὲν ἐπραττον ἤθελον ὑποστῆ συμφορὰν τὴν ἡμέραν ταύτην. Τὴν πρωΐαν, περὶ τὴν 4ην ὥραν π. μ., ἤρχισε πάλιν τὸ πῦρ ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς. Τὸ πῦρ ὅμως ἐν Κούτρα εἶχε παύσει. Ὁ κ. Ὀφμαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ἐπαύσεν ἐκεῖ τὸ πῦρ, ἀφοῦ ἡ ἐκεῖ δύναμις ἀνῆρχετο εἰς 600 ἄνδρας, καὶ παραπλευρῶς αὐτῆς ὑπῆρχεν ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκ 5 χιλιάδων, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην κ. Χατζηϊωάννου, καὶ ἡ κλεῖς τῆς Κούτρας, δηλαδὴ ἡ Κάτω Κούτρα, κατείχετο ὑπὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κ. Πετούση μετὰ μιᾶς διμοιρίας ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ κ. Χατζηϊωάννου. Αἰφνης δ' ὑπὸ τὸν κ. Ὀφμαν στρατὸς προσβάλλεται ἐκ τῆς Κούτρας ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Οἱ στρατιῶται μας ἀνθίστανται μία δὲ διλοχία τουρκικοῦ στρατοῦ προσπαθήσασα νὰ ὑπερφαλλαγίσῃ τὸν κ. Ὀφμαν, μετὰξὺ Προφήτου Ἡλίου καὶ Κούτρας, κατεστράφη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰ ἐκεῖ στενά. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη τῶν Τούρκων θὰ εἶχε συνεπείας προσβλητικὰς δι' ἡμᾶς, ἐὰν μὴ ὁ κ. Ὀφμαν ἀνθίστατο τόσον γενναίως καὶ ὑπερανθρώπως. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἐπίθεσις αὕτη καὶ ἡ παράδοσις τῆς Κούτρας ἐπῆλθον ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς Κάτω Κούτρας.

Ὁ αἴτιος τῆς παραδόσεως τῆς Κάτω Κούτρας

Ὡς ἀνωτέρω ἐγράφη, ἡ Κάτω Κούτρα ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κ. Πετούση μετὰ μιᾶς διμοιρίας, ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ κ. Χατζηϊωάννου. Οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Κάτω Κούτρας τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἤρξατο ἡ συμπλοκὴ ἐν τῇ Ἄνω Κούτρᾳ. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς κ. Πετούσης ἐζήτησεν ἀμέσως ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸν κ. Χατζηϊωάννου καὶ πολυμεροφῶδια, διότι τὰ εἶχε σώσει. Καί τοι ἐπεμψε δεκάκις ζητῶν ἐνίσχυσιν καὶ φυσίγγια, εἰς μάτην, οὐδεμίαν τοῦ ἀπεστάλη ἐνίσχυσιν. Ὁ ἐχθρὸς τὸν ἐπλησίασε καὶ τὸν περιεκύκλωσε. Βλέπει τὸ σῶμα τοῦ κ. Χατζηϊωάννου νὰ ὑποχωρῇ. Μὴ ἐλπίζων πλέον οὐδεμίαν βοήθειαν, παρεδόθη καὶ οὕτω οἱ Τούρκοι κύριοι γενόμενοι τῆς Κάτω Κούτρας, ἔφερον τὸ γνωστὸν ἀποτέλεσμα. Ἐνῶ ἂν ἐνίσχυστο ὑπὸ τοῦ κ. Χατζηϊωάννου ἡ Κάτω Κούτρα, ὁ θρίαμβος τῶν ἐλληνικῶν ὀπλῶν, κατὰ τὰς συνοριακὰς συμπλοκάς, θὰ ἦτο πλήρης, καὶ οἱ Τούρκοι θὰ κατεδιώκοντο μέχρις Ἐλασσῶνος. Ἡ παράδοσις ἐπομένως τῆς Κάτω Κούτρας, ὀφείλεται εἰς τὸν κ. Χατζηϊωάννου. Οὕτω οἱ Τούρκοι, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κάτω Κούτρας, ἐπέτυχον τὰ γνωστὰ συμβάντα τῆς ἄνω Κούτρας, ἧτοι τὴν παράδοσιν Πηνειοῦ κλπ.

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ κ. Χατζηϊωάννου.

Διατί ὑπεχώρησεν ὁ κ. Χατζηϊωάννου μετὰ τὸ σῶμά του ἐκ 5 χιλιάδων ἀνδρῶν; Ἐλαβε τοιαύτην διαταγὴν; καὶ ἀπὸ ποῖον; Μόνον ἐὰν δημοσιεύσῃ τοιαύτην διαταγὴν, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κούτρας. Διότι ἄλλως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, πῶς ὑπεχώρησε μετὰ 5 χιλιάδας ἀνδρας, δίχως νὰ ῥιφθῇ οὐδὲ ὄπλον, ἢ νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ τουρκικὸς στρατός! Ποῦ ἤκουσθη εἰς σωματάρχης νὰ ἐγκαταλείπῃ μέρος τῶν ἀνδρῶν του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ ὑποχωρῇ, ἀφοῦ εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του περισσοτέρους ἀνδρας ἀπ' ἐκείνους τοῦ ἐχθροῦ; Καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὶ ἐστενοχωροῦντο διὰ τὴν τοιαύτην ὑποχώρησιν, καὶ τὴν μὴ ἀνάμιξίν των εἰς τὰς συμπλοκάς, ἀλλ' οὗτος δικαιολογούμενος τοῖς ἔλεγε: «δὲν ἔχω διαταγὴν νὰ

ἐπιτεθῶν! Ὡς πρὸς τ' ἀνωτερω ἐπικαλούμεθα τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν τῶν κ.κ. ἀξιωματικῶν του.

Αὐταὶ εἶναι αἱ σημειώσεις αἱ περιελθοῦσαι εἰς χεῖράς μας, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὁ αἴτιος τῆς παραδόσεως τῆς Κούτρας. Προκαλοῦμεν πᾶσαν συζήτησιν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα φανερωθῇ ἡ ἀλήθεια, ἀφοῦ κρύπτη ταύτην ὁ κ. Τρικούπης, μὴ καταθέσας ἐν τῇ Βουλῇ ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἧτις μετέβη ἐπὶ τόπου, καὶ ἐξήτασε τὰ καθέκαστα τῶν συνοριακῶν συμπλοκῶν.

I

Τὸ Βουλγαρικὸν κίνημα καὶ ἀγγλικὴ πολιτικὴ.

Ὅτε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1885 ἐξεραγή τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη βόμβα, ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμιλίᾳ καὶ ἡ ἐκρηγίς αὐτῆς ἐκράδανεν Ἀνατολήν καὶ Δύσιν καὶ Βορρᾶν, πάντες ἀπέδωκαν αὐτὴν εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς Ἀγγλίας· πάντες ἔλαγον ὅτι αὐτὴ ἐκράτησε καὶ ἤναψε τὴν θρυαλλίδα δι' ἧς μετεδόθη τὸ πῦρ.

Ἡ ἀνάσσα τῶν θαλασσῶν, ἡ ποντικὴ μέδουσα Μεγάλη Βρετανία ἐπόθει τὴν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἰδρυσιν μεγάλου, σθεναροῦ κράτους. Ἦθελεν ἐκεῖ νὰ ἐγείρῃ προπύργιον ἀπόρθητον κατὰ τοῦ ρώσικοῦ κολοσσοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἐπάλληξων αὐτοῦ νὰ λομβαρδοῦσθῃ τὰ ρωσικὰ σχέδια, τὰς μοσχοβιτικὰς μηχανορραφίας, ἐμποδίζουσα πάντοτε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

Ἡ Ἀγγλία ἔχει τὸ ἰσχυρότερον ἵππικὸν τοῦ κόσμου, — μὴ σὰς φανῇ παράδοξον, ἡ Ἀγγλία εἶναι μᾶλλον ἢ πρώτη ἵππικὴ παρά ἡ πρώτη ναυτικὴ δύναμις τῆς ὑψηλίου. — Ἐκατομμύρια ἵππέων ἀποτελοῦσι τὴν δύναμιν ταύτην, ὡς δύνασθε νὰ ἴδῃτε παρατηροῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐρίππου ἐπὶ τῶν λιρῶν στερλινῶν αὐτῆς. Τὸ παντοδύναμον τοῦτο καὶ χρυσοθώρακον ἵππικὸν ἔθεσεν εἰς κίνησιν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὰ πτωχὰ τῶν βουλγάρων καλπᾶκια ἐπληρώθησαν λιρῶν ἀγγλικῶν. Οἱ Βούλγαροι ἐξηγοράσθησαν καὶ ἐνῶ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἐχόρευον βροντῶντες τὰ καλπᾶκια των χαμαὶ ὑπὲρ τῶν Ρώσων, ὑπὸ τὸν ἦχον τῆς γκαΐδος ἢ γκούσλας αὐτῶν,

αίφνης ἤρξαντο ὀρούμενοι σκιρτητικῶς ὑπὲρ τῶν Ἀγγλων μὲ *κομπαριζαμέντο* τοῦ κωδωνισμοῦ τῶν λιρῶν καὶ τὴν *γκάϊδάτωρ*.

Τὸ βουλγαρικὸν ἐκεῖνο κίνημα ἦτο τέκνον τῆς λίρας στερ-
λίνας.

Ἄμα ἐτηλεγραφήθη ἐνταῦθα ἡ ἀστραπιαία περὶ τοῦ κι-
νήματος εἰδήσις, ἐπῆραν φωτιά οἱ πατριῶται τῆς τρικουπι-
κῆς φατρίας.

Βοή καὶ ἀλαλαγμὸς δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ.

Κραυγαί :

— Κινδυνεύει ἡ Μακεδονία ! Τί περιμένομεν ; Νὰ κατα-
ληφθῇ καὶ ἡ Κρήτη καὶ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς Ἑλασσῶνα κτλ. ;

Τὸ συμφέρον τότε τῆς κατ' ἐξοχὴν συμφρονοδιώκτιδος
ἀγγλικῆς διπλωματίας, ἣτις ἀπέναντι τῶν ἀγγλικῶν συμφε-
ρόντων γίνεται καὶ τοῦ Χριστοῦ Ἰούδας, τὸ συμφέρον τῆς
ἐβραϊκῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἦτο νὰ κινήθῃ ἀμέσως ἡ Ἑλλάς,
ὅπως οὕτω φοβουμένη ἡ Τουρκία ἀναγκασθῇ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ
κίνημα τῶν Βουλγάρων. Ὡς γνωστὸν δέ, ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀγ-
γλικὴ διπλωματία ἔχει καὶ **πολιτικῶς** καὶ **ἀνωτάτους**
ὄργανά της πειθίμια, περὶ τῶν ὁποίων τὸν ὑψηλὸν ἢ βραχὺν
τράχηλον ἔχει περᾶσει χαλινόν. Τὰ δὲ ὄργανά της ταῦτα λα-
βόντα τὴν δέουσαν ἐντολὴν εἰργάζοντο πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν
σχεδίων τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ πρὸς ζήμιαν, πρὸς ἐξόν-
τωςιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

II

**Τέ ἐκαμεν ὁ Βασιλεὺς. — Ἀπόφασις ὑπουρ-
γικοῦ συμβουλίου. — Σερβία καὶ Τουρ-
κία. — Πῶς χάνομεν τὴν Κρήτην. —**

Ὁ Χόβαρτ ἐν Σύρῳ.

Ἡ βόμβα τοῦ βουλγαρικοῦ πραξικοπήματος κατετάραξε τὸ
κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη.

Ὁ Βασιλεὺς, κατὰ τὴν τακτικὴν αὐτοῦ συνήθειαν, ἐπαίρει
τότε τὸν ἀέρα του εἰς τὴν ἀλλοδαπήν· περιήρχετο διασκεδά-
ζων τὴν Εὐρώπην.

Ἐπεμψεν ὁμοως, καθὼς ἐγνώσθη τότε, δύο συμβολικά τηλεγραφήματα πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ ὑποδεικνύων μέτρα τολμηρὰ καὶ σύμφωνα πρὸς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν, συνάδοντα πρὸς αὐτὴν ὡς τζιτζηκας πρὸς τζιτζηκιν.

Παρευθὺς συγκροτοῦνται ἀλλεπάλληλα ὑπουργικὰ συμβούλια, συζητοῦνται τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως προτεινόμενα μέτρα. Δύο τῶν ὑπουργῶν κηρύσσονται ὑπὲρ τῆς καταλήψεως τῆς Κρήτης. Ἡ πλειοψηφία ὁμοως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἔχουσα ὑπ' ὄψει ὅτι δὲν εἴμεθα παρεσκευασμένοι πρὸς τοιοῦτον κίνημα, διότι οὔτε στρατὸν εἶχομεν τότε, οὔτε τ' ἄλλα μέσα, ὅτι δὲ οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν ἡ Μακεδονία, καθ' ὅσον, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν δυνάμεων, δὲν ἠδύνατο νὰ σχισθῆ ἢ συνθῆκη τοῦ Βερολίνου, καὶ ὅτι καὶ ὑπογράφασαι ταύτην δυνάμεις ἦσαν ἐγγύησις περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κινήματος τῶν Βουλγάρων.

Ἐχουσα, λέγομεν, ὑπ' ὄψει ταῦτα ἡ πλειοψηφία τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου οὐδὲν τῶν προταθέντων μετρῶν παρεδέχθη καὶ ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία εὐσεῖν εἰς τὰ κράτα τοῦ λουτροῦ, ὑπὸ θερμοκρασίαν ψυχρολουσίας βαθμοῦς ὅλους κάτω τοῦ μηδενικοῦ, δάκνουσα τὸ σπανομυστακὸν αὐτῆς χεῖλος, διότι ἐβλεπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν τρώγουσιν ἄχυρα καὶ δὲν ἀγοράζονται βουλγαροὶ.

Βεβόϊως δὲ, ἐὰν ἐγίνοντο πικραδέκτᾳ καὶ ἐξετελοῦντο τὰ προτεινόμενα μέτρα, οἱ Βούλγαροι θὰ ὠφελοῦντο δι' ἐξόδων τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅσον ἡ Πύλη φοβουμένη θ' ἀνεγνώριζε τὸ κινήματων καὶ θὰ ἐστρεφε τὴν προσοχὴν τῆς πρὸς ἡμᾶς, ὡς ἀκριβῶς συνέβη τοῦτο καὶ τὸ 1867, ὅτε ἡμεῖς εἶχομεν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἡπειροθεσσαλίας καὶ προητοιμαζόμεθα νὰ ὑπερασπίσωμεν τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Τότε αἶφνης παρουσιάζεται εἰς τὸ μέσον ἡ Σερβία καὶ ζητεῖ παρὰ τῆς Τουρκίας τὴν ἐκκένωσιν τῶν σερβικῶν φρουρῶν.

Ἡ Τουρκία ἔχουσα μὲ ἡμᾶς τοὺς περισπασμούς τῆς ὑποχωρεῖ καὶ ἀπομακρύνει τὸν στρατὸν αὐτῆς τῶν σερβικῶν φρουρῶν.

Οὕτω οἱ μὲν Σέρβοι ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν ῥάχην μας, ἡμεῖς δὲ χάνομεν τὴν Κρήτην, λαμβάνομεν ῥάπισμα παρὰ τοῦ Χόβαρτ ἐν Σύρῳ καὶ ὑπογράφομεν τὸ ἀτιμωτικὸν ἐκεῖνο πρωτόκολλον τῆς συνδιασκέψεως τοῦ 1869.

III

Συμβολικά τηλεγραφήματα. — Ὁ κ. Δελιγιάννης πιεζόμενος. — Κρυφία συνεννόησις Τρικούπη καὶ Δραγούμη ἐκ Λονδίνου. — Ἐνέργειαι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Βασιλέως.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου δὲν ἦτο εὐχάριστος εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας. Ἐξόρισαν τὰ μούτρα των ὡς ἀνθρώπου καταπιόντος αἵφνης ὑπερβολικὴν δόσιν μούστάρδας ἡμασσήσαντος κατὰ λάθος μίας πεσούτας εἰς τὸ φαγητὸν αὐτοῦ.

— Ἐμπρός! εἶπον οἱ ἀγγλόφρονες, τὸ ἔθνος ἄς ἐπιβάλη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἀγγλιγνὰ νὰ προβῇ εἰς προπαρασκευάς, εἰ δ' ἄλλως νὰ παραιτηθῇ.

Se soumettre ou se demettre, αὐτὸ ἦτο τὸ ζήτημα.

— To by or not, to by, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν βλέπων ὁ κ. Δελιγιάννης.

Συμβούλια ἐπὶ συμβουλίων συνεκρότουσαν οἱ ἐνταῦθα πράκτορες τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὁ δὲ μέγας ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐν Λονδίῳ τότε διατρίβων, συνεννοεῖτο διὰ συμβολικῶν τηλεγραφημάτων, μετὰ τοῦ κ. Στεφάνου Δραγούμη.

Τὰ πάντα προσχεδιάσθησαν ἐκανονίσθησαν, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ βασιλικὸς λόγος, ὁ τότε ἐκφωνηθεὶς παρὰ τοῦ Βασιλέως κατὰ τὴν ἐξ Εὐρώπης ἐπάνοδόν του.

Οὕτω πρώτην φοράν ἐμελλε νὰ λαλήσῃ, διὰ τοῦ βασιλικοῦ στόματος, περὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀντιπολίτευσις ἀντὶ τῆς συμπολιτεύσεως, ἡ Ἀγγλία ἀντὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ξένοι ἀντὶ τοῦ ἔθνους, τὸ βρετανικὸν συμφέρον ἀντὶ τοῦ συμφέροντος τῆς Πατρίδος.

Τότε ἀπεφασίσθη ἵνα ὁ ἐξαπατώμενος καὶ ὡς ὑπὸ παιγνίδι τυφλομυίας τιθέμενος λαὸς, ὑποδεχθῇ τὸν βασιλέα διὰ ζητωκραυγῶν, κατὰ παραγγελίαν, ὑπὲρ τοῦ πολέμου.

— Ζήτω ὁ πόλεμος !

Ἀπὸ ἧτο τὸ σύνθημα.

Εἰς ὄλος Ἐφιάλτης πελώριος ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν γενναίαν ταύτην κραυγὴν.

Οὕτω κρύπτεται ὑπὸ τὴν λεοντῆν ὁ ὄνος τοῦ Αἰσώπου.

Εὐθὺς αἶμα ἐγνώσθη ἡ ἀλησμόνητος ἐκείνη ἡμέρα τῆς ἀρειμανίου ἀφίξεως τοῦ βασιλέως, ὁ κ. Στέφανος Δραγούμης ἀσκουμπόναται.

Αἰσθάνεται φρισσούσας τὰς τρίχας τοῦ ὑπογενείου του.

Εἰς τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς του ἀστράπτει λάμψις ἀσυνήθης.

Αἰσθάνεται ὁ πονηρότατος καὶ πονηρὸς αὐτὸς, ὅτι τὸ σχεδὸν θὰ ἐπιτύχη.

Καὶ τρίβει τὰς χεῖρας ἐξ εὐχαριστήσεως.

Προεκτοκίζει τὴν τῆς νίκης ἡδονὴν.

Εἰργάσθη τόσον δι' αὐτήν !

Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως, καλεῖ τοὺς ἀφοσιωμένους τῷ κ. Τρικούπη.

— Τὸ συμφέρον τοῦ κόμματος, λέγει αὐτοῖς, ἀπαιτεῖ νὰ γείνη μεγάλη τῶν βασιλέων ὑποδοχὴ μετ' ἐκφράσεως πολεμικῶν αἰσθημάτων. Σεῖς, θὰ φωνάζητε «**Ζήτω ὁ Βασιλεύς ! Ζήτω ὁ Πόλεμος !**»

Ὡς φάτο, οἱ δὲ ἀκροασάμενοι αὐτοῦ ἐμφορηθέντες πνεύματος φιλοβασιλικοῦ καὶ φιλοπολέμου ἀπῆλθον ἀπειλοῦντες καθ' ἑαυτοὺς τὴν Εὐρώπην ὅλην καὶ κάτι παραπάνω.

Ἄλλὰ δὲν ἤρκει τοῦτο.

Ἐπρὸς νὰ ἠλεκτρισθοῦν καὶ τὰ σωματεῖα, αἱ συντεχνίαι, ὁ ἀληθῶς φορολογούμενος λαός.

Τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διεχύθη καὶ παρ' αὐτοῖς δι' ἐνεργειῶν ἀξίων καλλιτέρων σκοπῶν.

Τὰ σωματεῖα ἐπέισθησαν νὰ παρευρεθῶσι μετὰ τῶν σημαιῶν αὐτῶν κατὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως.

ἠλεκτρίσθησαν δὲ λίαν ἐπιτηδείως οἱ ἐνιαυθα παραμένοντες ἀντιπρόσωποι τῆς σκλάβας Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰς τὸν ἀέρα ἐδόθη καὶ εἰς τὸν ἀέρα φέρεται ὁ τίτλος τοῦ Γεωργίου ὡς βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἧτοι Κρήτες, Ἡπειῶται, Μακεδόνες κλπ. καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς τοῦτο ἐνεργεῖαι ἐγένοντο

μετά μυστικότητος μεγάλης ἵνα μὴ μυρισθῆ τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη, ὅτι ἡ ὑποδοχὴ τοῦ βασιλέως μετ' ἐνθουσιασμοῦ πολεμικοῦ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ διενηργήθη ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ἐργάσθησαν ἰησοῦτικῶς ὡς ἄλλοι Ῥοδίνοι τοῦ *Περιπλανομένου Ἰουδαίου*.

Σκοπὸς αὐτῶν ἦτο νὰ παρασταθῆ ὡς αὐθόρμητος ἡ ἐκδήλωσις τοῦ φιλοπολέμου φρονήματος τοῦ λαοῦ.

Ἦθελον νὰ μεταμφιέσουν τὴν καρδίαν του θέτοντες τὸ ψεῦδος εἰς τὰ χεῖλη του.

Ψεῦδος διπλοῦν.

Διότι οὐδεὶς ἀληθῶς θὰ ἐπεθύμει νὰ ζῆσῃ ὁ ἐν τῷ αὐτῷ ἀδοξίᾳ ζῶν ἀκόμη ἀναξ, καὶ οὐδεὶς ἤθελεν εἰλικρινῶς τὸν πόλεμον ἐν ἐκείνῃ τῇ περιστάσει, ἀνευ ληθῶν προπαρασιευῶν.

Καὶ ἐπέτυχον.

Εἶναι τόσον εὐκόλον εἰς τοὺς ἐπίτηδείους ν' ἀπατήσωσι πρὸς στιγμὴν ἓνα λαόν!

Ἡ δὲ Αὐτοῦ Πανουργότης, ὁ κ. Δραγούμης, ἀφοῦ πάντα ταῦτα διενήργησεν, ἀνεχώρησε, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως εἰς Σαλαμίνα, ὅπως μηδενίσῃ πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ὑπόνοιαν.

Οὕτω κρύπτεται ἡ φεύγει θάσους ἐμπορηστὴς, ἀμα βεβαιωθῆ ὅτι ἐπίασεν ἡ φωτὴρὰ τοῦ ἔβαλε.

V

Ὁ βασιλεὺς ἐπανερχόμενος ἐκ τοῦ ταξιειδείου του.

Ὁ βασιλεὺς ἀφικνεῖται εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ πρωθυπουργὸς κ. Δηλιγιάννης μεταβαίνει πρὸς συνάντησίν του.

Ἐκεῖ μεταξὺ των περὶ πολλῶν ὠμίλησαν καὶ συνδιεσκέφθησαν, ἀλλὰ περὶ πολεμικοῦ λόγου, ὃν θὰ ἐξεφώνει ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῶν ἀνακτόρων, οὐδὲ λόγος κἀν ἐγένετο.

Φθάνει εἰς Ἀθήνας ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ γίνεται μεγάλη ὑποδοχὴ.

Ὅλος ὁ λαὸς εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ πιστεύων

ὅτι ἐπρόκειτο περί ὑπερασπίσεως τῆς κινδυνευούσης τύχης τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ οὐδόλως ὑποπτεῦν τὰ τεκταινόμενα, ἐνῶ τότε περί οὐδενὸς ἄλλου ἐπρόκειτο εἰμὴ περί τοῦ πῶς νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ χυθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὀργῶν πρὸς τοῦτο Τρικούπης καὶ πῶς νὰ ἐκτελεσθῶσι τὰ σχέδια τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας!

Τὸ μέγα παιδίον ὁ λαὸς τὸ ἐκνουοῦσεν εἰς τὴν κούνια του δολία παραμὰνα ποῦ τοῦ ἔταξε τὴν Πόλι καὶ τὴν Ἁγιά Σοφιά, διὰ νὰ τ' ἀποκοιμίσῃ καὶ νὰ πάῃ ἐλεύθερα στὸ ρα-
τεβοῦ της.

Τῶν ἀνακτόρων ἡ πλατεῖα στενὴ καταντᾷ διὰ τὸ εἰς αὐ-
τὴν συρρεῦσαν πλῆθος τοῦ λαοῦ.

Αἱ ζητωκραυγαὶ του δύνανται νὰ κατισχύσωσι καὶ κρότου κωδάνων βωστικῶν ἢ τοπομαχικῶν πυροβύλων. Καὶ αὐτὸς ὁ κ. Ροῖδης θὰ τὰς ἤκουε.

Οἱ γέροντες μετὰ δακρύων βλέπουσιν τὸν ἔκτακτον τοῦτον ἐνθουσιασμόν, ὅπισθεν τοῦ ὁποῖου ἐνεδρεύει ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ προδοσία.

Ἐξέρχεται εἰς τὸν ἐξώστην τῶν ἀνακτόρων ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης, τῶν βασιλοπαίδων καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Φρενητιώδεις ζητωκραυγαί. Μόλις μετὰ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας κατακαθεῖ ὁ σάλος.

Ὁ βασιλεὺς διὰ ζωηρᾶς καὶ βροντώδους φωνῆς λέγει τὰ ἐξῆς πρὸς τὸν ἐνθουσιώδη λαόν του :

Π α ι δ ῖ α

α Αἱ περιστάσεις εἶναι σοβαραὶ, καὶ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν σοβαρώτατα μὲ φρόνησιν καὶ μὲ θάρρος. Ἐνδεχόμενον ν' ἀ-
παιτηθῶσι θυσίαι μεγάλαι, γνωρίζων ὅμως ἐκ τῶν προτέρων τὴν φιλοπατρίαν καὶ αὐταπάρνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔχω πεποιθήσιν ὅτι προθύμως θὰ ὑποστῇ αὐτάς. Ἐχετε πεποιθήσιν εἰς τὴν ἀγάπην μου εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τὴν ἀ-
ένναον μέριμνάν μου ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς»

VI

Ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ βασιλεικοῦ λόγου.

Ὁ λόγος προξενεῖ μεγίστην ἐντύπωσιν.

Ὡμίλησεν ὁ βασιλεὺς οὐχὶ πλέον ὡς ξένος ἀλλ' ὡς ἀληθῆς Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς κορυφουταὶ καὶ πῖλοι σφενδονίζονται πρὸς τὰ ὕψη τεκμηριούντες διὰ τῆς μεταρσιώσεως αὐτῶν τὴν μεταρσίωσιν τοῦ λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Οἱ γνωρίζοντες τὸν βασιλέα ἐκπλήσσονται διὰ τὸν τολμηρὸν λόγον του καὶ διὰ τὴν γενναιότητά του.

Ἄλλοι πάλιν συζητοῦν τί τρέχει, πῶς ὠμίλησεν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Τέλος ἀπέρχονται πάντες κατενθουσιασμένοι ἐκ τοῦ πολεμικοῦ λόγου τοῦ ἀνακτος καὶ ἀρχιστρατήγου τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων ἡμῶν.

Εἰς τὰς ὄψεις τῶν πόλιτων καὶ τῶν στρατιωτῶν ἔβλεπε τὴν αἴγλην ἐκείνην ἣν ἐπέχυσεν ὁ ζωγράφος εἰς τὰς μορφὰς τῶν ἐν ἀγία Λαύρα ὀρκιζομένων πρὸ τοῦ Γερμανοῦ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν.

Τὰ φόντα τοῦ Γεωργίου ὑψώθησαν τότε.

Πάντες ἐγένοντο φιλοβασιλικοὶ, χωρὶς νὰ χρειασθῇ καμμία αὐλικὴ ἤ κρόπολις πρὸς τοῦτο ἐργαζομένη διὰ τῶν ἄρθρων αὐτῆς, ἀφοῦ εὔρον τοιοῦτον πατριώτην βασιλέα, ὅστις ἤθελε τὸν πόλεμον.

VII

Πῶς ἐφάνη εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην Hsurprise

αὕτη.— Ἐκτακτὸν ὑπουργικὸν συμβού-

λιον.— Ἀπόφασις αὐτοῦ.— Κλήσις

ἡλεικῶν εἰς τὰ ὄπλα.— Φέλημα

Δηλιγιάννη καὶ Λομβάρδου.

Ὁ πρωθυπουργὸς Δηλιγιάννης ἐκπληκτὸς ἀκούει τὸν λόγον τοῦ βασιλέως. Οὐδὲν εἶχεν ἀνακοινωθῆ αὐτῷ ἐν Κορίνθῳ

καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐνῶ δ' ἐκφωνηθεὶς ὁ λόγος εἶχε σχέσιν μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔδει ν' ἀνακοινωθῆ ἄνωγον ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν πρωθυπουργόν, καθὼς τοῦτο γίνεται εἰς πάντα τὰ συνταγματικὰ Κράτη.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης κατέρχεται τῶν ἀνακτόρων νυκτὶ ἑοικώς, καλεῖ μετὰ σπουδῆς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον καὶ συζητεῖται ἡ ἀντισυνταγματικὴ αὕτη πράξις τοῦ βασιλέως.

Ἐν τῷ συμβουλίῳ φέρεται ἡ πρότασις ὅπως παραιτηθῆ τὸ ὑπουργεῖον καὶ διὰ τὴν πράξιν ταύτην τοῦ βασιλέως καὶ διὰ τὴν διαφωνίαν μετ' αὐτοῦ, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν προπαρασκευῶν καὶ τῆς ἐνεργείας.

Ἄλλ' ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας, καθ' ὅσον ἑτέρα πρότασις ὑποβληθεῖσα ὑφ' ἐνός τῶν ὑπουργῶν (τοῦ ἐπονομαζομένου **Χρυσάλοεφῆ**) ἐγένετο δεκτὴ.

Ἡ πρότασις ἦτο ὅτι ἀφοῦ τὸ Ἔθνος ὁλόκληρον ἀσπάζεται τὴν πολιτικὴν τῆς ἐνεργείας καὶ πρὸς τοῦτο συμφωνῆ καὶ ὁ βασιλεὺς, τὸ σημερινὸν ὑπουργεῖον, ἀληθὲς τέκνον τοῦ λαοῦ, δεῖ εἶναι ν' ἀποδεχθῆ τὴν γνώμην τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ βασιλέως καὶ νὰ συμμορφωθῆ πρὸς ταύτην.

VIII

Ματαίωσις τῶν σχεδίων τῆς Ἀγγλικῆς διπλωματίας. — Ἀπελπισία τῶν τρικουπικῶν. — Ἐκλήσεις ἡλεκκίων. — Συγκάλεσις τῆς Βουλῆς. — Προπαρασκευαί.

Ἡ γενναία, πατριωτικὴ καὶ ὑψηλὴ αὕτη ἀπόφασις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, δι' οὗ τοῦτο ἤρθη εἰς ὕψος ἀνάλογον πρὸς τὰς περιστάσεις, ἐματαίωσεν ὅλα τὰ ἐπίβουλα καὶ σατανικά σχέδια τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας καὶ ἔκειρε τὰς ἐλπίδας τῶν τρικουπικῶν, περιήγαγεν αὐτοὺς εἰς ζοφερὰν ἀπελπισίαν, τοὺς ἤρπασε τὴ βούκα ἀπὸ τὸ στόμα, ἦσαν εἰς ἡν θέσιν ὁ Τάνταλος διψῶντες ἐξουσίας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ροφήσωσιν αὐτήν.

Διότι ἔθεώρουν βέβαιον ὅτι ὁ λόγος ἐκεῖνος τοῦ βασιλέως, ὁ πυρίτιδα μυρίζων καὶ τὸν λαὸν ἤλεκτρίσας θὰ ἐπέφερε τὴν παραιτήσιν τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη.

Ἔλεγον :

— Ἄ ! Ὁ Δηλιγιάννης θὰ χάσῃ τὰ νερά του. Δὲν εἶνε πλασμένος γιὰ τέτοιαις ἀναμπαμπούλαις. Σε μία τέτοια τρικυμία θὰ φανῆ καπετάνιος τοῦ γλυκοῦ νεροῦ, θὰ τὸν πιᾶσ' ἡ θάλασσα καὶ θὰ παραιτηθῇ.

Τὰ πράγματα εἶχον μαγειρευθῆ τόσον καλῶς !

Συνηνώθη εἰς τὸ μαγείρευμα τοῦτο ἡ ἀγγλικὴ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς μαγειρικῆς· τὸ ροσμπίφ συνωμίλησε μὲ τὸ κοκορέτσι.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐκλήθησαν εἰς τὰ ὄπλα δύο ἡλικίαι τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ καὶ ἕτεραι δύο τοῦ κατὰ θάλασσαν. Ἐδόθησαν παραγγελίαι, μετὰ πυρετώδους δραστηριότητος, εἰς Εὐρώπην περὶ προμηθεύσεως πολεμικοῦ ὕλικου καὶ ἐστάλησαν διάφοροι ἐπιτροπαὶ πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ. Ἐκλήθη δὲ καὶ ἡ Βουλὴ διὰ τὴν 11 Ὀκτωβρίου.

Κυβέρνησις καὶ ἔθνος ἐτέθησαν ὑπὸ ἄτμόν.

Πατριωτικὸς παλμὸς ἔσειε τὰ στήθη.

Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφλέγοντο ἐκ φιλοπολέμων αἰσθημάτων.

Τὸ φιλοπόλεμον ρεῦμα διεχύνετο πανταχοῦ.

Καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐπαιζαν ψευτοπόλεμο διαιρούμενα εἰς Ἕλληνας καὶ Τούρκους.

* *

Ἡ σύγκλησις τῆς Βουλῆς διὰ τὴν 11 Ὀκτωβρίου δὲν εὐχαρίστησε τοὺς τρικουπικούς.

Τὴν ἐφυσούσαν καὶ δὲν ἐκρύονε.

Διὰ τοῦτο τὰ μίσθια, τὰ ἐξηδραποδισμένα καὶ εἰλωτικά ὄργανά των ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ κ. Δηλιγιάννη.

Ἄνεκράγαζον θορυβωδῶς :

— Διατί νὰ μὴ συγκαλέσῃ ταχύτερον ὁ Δηλιγιάννης τὴν Βουλὴν, ἀφοῦ ἐκινδύνευεν ἡ Μακεδονία ;

Ἡ δὲ Ἦρα, ἐπὶ τῇ συγκαλέσει τῆς Βουλῆς, ἐδημοσί-

ευσε, τῇ 18 Σεπτεμβρίου, ἄρθρον διὰ τοῦ ὁποίου παριστάνετο ὁ μέγας κίνδυνος τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν τέλει κατέληγε διὰ τῶν ἐξῆς :

« Ἡ Βουλὴ κέκληται νὰ ἐκλέξῃ τὸν καταλληλότερον ἄνδρα διὰ τὰς σημερινὰς περιστάσεις τῆς πατρίδος ».

Ἐπιπλέον, ὡς ὁ καταλληλότερος ἀνὴρ, ὑπεδεικνύετο ὁ κ. Τρικούπης.

VIX

Ταμεῖα κενά.—Δηλιγιάννης καὶ Ἑθνικὴ Τράπεζα.—Ἀπειλὴ περὶ ἐκδό- σεως καΐμέ.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη εἰργάζεται διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἑθνικοῦ.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπητοῦντο χρήματα· ἔλειπεν ὁ παντοδύναμος χρυσοῦς μαγλός, ὁ τοῦ ἀρχιμητροῦ ἐκεῖνου ἰσχυρότερος. *L'argent fait la guerre* λέγουσιν οἱ Γάλλοι, « Δεῖ, δεῖ χρημάτων » ἀνέκραζεν ὁ Δημοσθένης ἀναποδογυρίζων τὰ κενὰ θυλακιά του πρὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. « Τὰ βόλια κάνουν τῆς δουλειαις » ὡς ἀποφαίνεται ἡ σοφὴ χιακὴ παροιμία.

Τὸ χρῆμα διέπρεπε διὰ τῆς ἀπουσίας του, ἵνα εἴπωμεν γαλλίζοντες.

Διότι τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη ἔλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν εὐρεν ἀφθόνοους ποντικούς ἐλευθέρως ὄρχουμένους εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον καὶ μυρίας ἀπαιτητὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Δημοσίου πρὸς διαφόρους δικαιοῦχους.

Ἄλλο μέσον ἀμέσου πορισμοῦ δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ ἡ ποσφυγὴ εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων. Αὐτὸ ἦτο τὸ ταχύτερον, διὰ τὸ ἐπεῖγον τῆς ἀνάγκης, μέσον.

Οἱ τρικουπικοὶ ἐγνώριζον τοῦτο.

Ὅθεν ἀνεκομβώθησαν, ἔστησαν τὰς παγίδας των, παρεσκεύασαν τὰς πλεκτάνας καὶ τὰ δίκτυά των, ἤλειψαν τὰ ἐξόβεργά των καὶ ἦσαν *sur le qui vive*, ἀγρυπνοὶ, προσεχτικοί, ὅπως καταστρέψωσι πᾶσαν τοῦ Δηλιγιάννη συνεννόησιν μετὰ

τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Μυρίαί ἐνέργειαι ἐγίνοντο καὶ μυρίαί ραδιουργίαι ἐπλέκοντο ὅπως ἀρνηθῆ ἡ Ἐθνικὴ τὴν χορήγησιν δανείου εἰς τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Ἀναψαν πρὸς τοῦτο ἡ ποδιστῆς τῶν μεγάλων χρηματιστῶν τοῦ κόμματος, δι' ὧν ὁ κ. Τρικούπης ὠνειροπόλησε νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα μέγα χρηματιστήριον τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐτρεφον τὴν παχείαν ὡς μίαν τῶν ἑπτὰ παχειῶν ἀγελάδων τοῦ Φαραῶ ἢ ὡς στεφανίδειον γαστέρα, ἐλπίδα, ὅτι ἂν δένεπετύγγανε τὸ δάνειον μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ὁ Δηλιγιάννης θὰ παρητεῖτο.

Ἄλλ' ἔκαμαν τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν, χωρὶς νὰ ὑποπτεύσουν τὸ θάρρος τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Δηλιγιάννης εἶχε μεταμορφωθῆ. Δὲν ἦτο πλέον ὁ πρῶτος ἤπιος καὶ μαλακὸς ἀνὴρ. Λὲς κι' εἶχε γείνει μετὰγγισίς τοῦ εἰκοσιένα μας εἰς τὰς φλέβας του. Ἡσθάνθη ἐν ἑαυτῷ τοὺς προγόνους, τοὺς πατέρας καὶ τοὺς πάππους αὐτοῦ τοὺς Τουρκομάχους.

Πρὸ οὐδενὸς πλέον ἐμποδίου ὑπεχώρει.

Τὸ σύνθημα του ἦτο «Ἐμπρός!»

Ἀδιστακτικῶς ἠπειλήσε τὴν Τράπεζαν.

Εἶπεν αὐτῇ:

— Ἐὰν μοὶ ἀρνήσῃαι τὴν χορήγησιν δανείου, θὰ με ἀνγκάσῃς νὰ ἐκδώσω καὶ με.

Δηλαδὴ χαρτονόμισμα τῆς Κυβερνήσεως ἀλλὰ Τούρκα.

Κι' ἔτσι Τούρκος πλέον ἐγίνετο ἀπὸ τῆ γούρκα του ὁ Δηλιγιάννης, με τούρκικο νόμισμα τὴν Τούρκιὰ θέλων νὰ πολεμήσῃ.

X

Ὁ Δηλιγιάννης κυριεύει τὴν Τράπεζαν. — Δάνειον μετ' αὐτῆς. — Ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. — Διάταγμα πρὸς σύγκλησιν ἡλεκτιῶν. — Μέγας ἀνυπόγραφον. — Ἀπελπισία καὶ διαδήλωσις τῶν τρικουπικῶν.

Ὁ κ. Ἡ Τράπεζα φοβηθεῖσα τὴν ἀπειλὴν ἐνδίδει καὶ τῇ 20 Σεπτεμβρίου

πτεμβρίου εκδίδεται τὸ βασιλικὸν Διάταγμα περὶ τοῦ μετ' αὐτῆς δανείου καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς (αὐτὴν τὴν φορὰν ἦτο ἀναγκαστικὴ καὶ διὰ τὴν Τράπεζαν, ἀναγκασθεῖσαν νὰ μὴ ἀκούσῃ τὸν φίλον αὐτῆς Τρικούπη) κυκλοφορίας τῶν τραπεζικῶν γραμματικῶν.

* *

Καὶ πάλιν ἀπελπιτῖα διὰ τοὺς τρικουπικούς !

Ὁ Δηλιγιάννης εὖρε χρήματα !

Ἄκουσ ἐκεῖ νὰ εὖρῃ χαήματα αὐτός, ἐνῶ ἐκεῖνοι τόσον εἰργάσθησαν διὰ νὰ μὴ εὖρῃ !

Ὁ Δηλιγιάννης ἠδύνατο πλέον ν' ἀνακράξῃ, ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, τὸ ἀρχιμήδειον : « Εὖρον ! εὖρον ! » καὶ αἱ προπαρασκευαί θὰ ἐγίνοντο.

Εἶχεν εἰς χεῖράς του τὸν χρυσοῦν μοχλόν.

Εἶγε καὶ τόπον νὰ σταθῇ.

Ἡδύνατο νὰ κινήσῃ τὴν γῆν τὴν ἑλληνικὴν.

Ἄλλ' οἱ τρικουπικοὶ δὲν εἶναι ἄνθρωποι πινηγόμενοι εὐκόλως ἐν τῇ ἀπέλπισίᾳ.

Τὰ προσκόμματα καθιστῶσιν αὐτοὺς φοβερωτέρους.

Εἶναι γνωστὸν τὸ πείσμα τὸ καμηλικὸν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν.

Εἶναι γνωστὴ καὶ παρομιώδης ἡ ἰσχὺς τῆς θελήσεώς του, ἢ χαλύδινος ἐπιμονὴ του, τὸ ἐλεφάντινον φιλέκδικον αὐτοῦ.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ μεταγίγξει εἰς τὸ κόμμα του.

Γνωρίζει νὰ φανατίξῃ.

Εἶναι δὲ φοβερός ὡς ἀρχηγὸς ἀντιπολιτευσεως.

Ἐπὶ Κουμουνδούρου τὸ ἀπέδειξε μὲ τὸ παραπάνω.

* *

Ἀμέσως ἐξήγειρε τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανά του.

Τί μισὰ μέτρα εἶν' αὐτά ! φωνάζουν. Μὲ τὰς δύο ἡλικίας ποῦ ἐκάλεσε τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη θὰ πολεμίσωμεν ; Τὸ ἔθνος θέλει τὸν πόλεμον. Ἄν διστάξῃ ὁ Δηλιγιάννης, ἄς παραιτηθῇ.

Τὸ ὑπουργεῖον ὁμῶς Δηλιγιάννη εἰργάζετο μετὰ περισκέψεως, καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἐφανάσκουν, εἶχεν ὑποβάλλει τῷ βασιλεῖ, ἀπὸ

τῆς 25 Σεπτεμβρίου, Διάταγμα πρὸς ὑπογραφήν δι' οὐ ἐκα-
λοῦντο εἰς τὰ δπλα πέντε ἐτι ἡλικίας.

Ἄλλὰ τὸ Διάταγμα ἔμενον ἀνυπόγραφον

Διατί;

Ἄγνωστον.

Ἄγνωστον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ γνωστὸν εἰς τὸν Τρικούπην.

— Ὁ βασιλεὺς ἔχων τὸν Δηλιγιάννην εἰς τὰ πράγματα
συνεννοεῖτο κρύφα μετὰ τοῦ Τρικούπη, διὰ τοῦ ἀπαισίας μνή-
μης πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Ῥόμβωλτ !...

* *

Τότε προετοιμάζεται διαδήλωσις τῶν τρικουπικῶν.

Μεγάλη διαδήλωσις τῶν συντεχνιῶν, ὅπως ἐπιβληθῆ εἰς τὸν
Δηλιγιάννην.

Ἡ διαδήλωσις αὕτη γίνεται τῆ 29 Σεπτεμβρίου.

XI

Ἡ διαδήλωσις. Μία παρέκθεσις.

Καὶ πάλιν ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης διαδηλώσεως δὲν ἔλει-
πον αἱ σημαῖαι τῆς Ἠπείρου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μακεδονίας.

Δύστηνοι σημαῖαι καταβιβαζόμεναι ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτῶν,
ὡς ἀετοὶ αἰγμάλωτοι, χάρτινοι ἀετοὶ ἀπὸ σπάγγον κρατου-
μενοὶ καὶ διευθυνόμενοι, διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς κομματικούς
σκοποὺς, νὰ μεταποιηθῶσιν εἰς ὄργανα φατρίας, νὰ πατοσαβου-
ρλασθοῦν εἰς τὸν βόρβορον πολιτικῶν παθῶν.

Ἄν τὸ κυανόλευκον αὐτῶν ὄρασμα ἐξεπροσώπει μίαν Ἠ-
πειρον, μίαν Κρήτην ἢ μίαν Μακεδονίαν, τί ἦτο ἡ Ἠπειρος,
τί ἐσήμαινεν ἡ Κρήτη, τί ὠμολόγει ἡ Μακεδονία, ἀπέναντι τοῦ
ἐγὼ τῆς πολιτικῆς κενοδοξίας;

Ἐνῶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἠπειρος ἐπέινα, ἐλί-
μωττε καὶ ἐλιμοκτόνει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν.

Βασιλεία καὶ κυβέρνησις τὴν εἶχον ἐγκαταλείψει εἰς τὴν
τύχην τῆς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐγύριζε καὶ ἐκτύπα, πόρτα πόρτα τὰς εὐρω-
παϊκὰς αὐλάς, ὡς προξενητῆς ζητῶν νύφη διὰ τὸν πρωτότο-
κόν του, ἐπαιτῶν μίαν Κωνσταντίαν, διὰ τὸν Κωνσταντῆ του.

Τρέχει αὐτός.

Τρέχει κι' ὁ *Λουφός* του.

Καμμία κράτησις δὲν τοῦ γίνεται.

Ἐξ ἐναντίας μάλιστα τοῦ πληρώνονται καὶ τὰ ὀδαιοπορικὰ ἔξοδα.

Ὁ βασιλικὸς λουφὸς εἶναι τόσον ἐγώιστῆς, τόσῳ φιλάργυρος, ὥστε κωφεύει πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς λιμωττοῦσης.

Ἄ! ποῦ ἦτο, Ἀριστοτέλη Βλατωρίτη, νὰ ἐβλεπες τὴ σκλάβια ἐρωμένη σου, γῆν Ἡπειρὸ σου πάσχουσαν, βασανιζομένην ὄχι πλέον ἀπὸ κανέν' Ἀλλῆ πασσᾶν, ἀλλ' ἀπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἀδιαφορεῖ βλέπων αὐτὴν λιμοκτονοῦσαν;

Καὶ ἦτο αὐτὸς ὁ νεκρὸς βασιλεὺς, ὅστις μίαν ὄλην νύκτα σ' ἐκράτησέ ποτε ἀγρυπνῶν παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς Ἀμφιτρίτης, συνταξιδεύων μετὰ σοῦ διὰ νὰ σ' ἀκούῃ, Ἀριστοτέλη, θεσπεσίως ἀπαγγέλλοντα τὸν **Πατριάρχη** σου!

Ἄ! πῶς ἀλλάζουν οἱ καιροὶ! Ἄ! πῶς ἀλλάζουν οἱ ἄνθρωποι!

Ἡ φιλαργυρία καταπνίγει καὶ τὰ γενναιότερα τῶν αἰσθημάτων.

Ἄπολιθώνει, ὡς ἄλλην Νιόβην, τὴν καρδίαν.

Εἶναι κεφαλὴ Μεδούσης δι' αὐτήν.

Ἡ Ἡπειρὸς δύναται νὰ πεινᾷ.

Ἄς προσπαθῆσῃ νὰ χορτάσῃ μὲ τὴν πεινᾶν τῆς.

Ὁ βασιλεὺς ἔχει νὰ φάγῃ.

Ὁ χορτάτος τοῦ πεινασμένου δὲ θυμᾶται.

Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις;

Ἡ κυβέρνησις ἧτις εἶναι τὸ ἔθνος, ἂν ἔθνος ἦναι μόνον ἡ πλειοψηφία, τί πράττει;

Ἄ! αὐτὴ οὐδὲν πράττει.

Αὐτὴ μόνον *εἰσπράττει*.

Ἡ Ἡπειρὸς ἐπεινά.

Ἡ Κρήτη ἐσφάδαζεν.

Ἡ Μακεδονία πολιορκεῖται ὑπὸ αὐστριακῶν, ρωσικῶν καὶ ρουμανικῶν ἀξιώσεων.

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς διασκεδάζει.

Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις *ρουσφετοδρομεῖ*.

Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις *ρουσφετοδρομεῖ*.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν διαδήλωσιν.

Οἱ διαδηλωταὶ συρρέουσιν] καὶ καταρρέουσιν νιαγαρρηδὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ κ. Δηλιγιάννη,

Ἐκεῖ, δι' ἐπιτροπῶν τῶν συντεχνιῶν, γνωρίζουσι τῷ κ. προέδρῳ τῆς κυβερνήσεως τὸν σκοπὸν τῆς διαδηλώσεως, ἥτοι ζητοῦσι παρ' αὐτοῦ ἀποφασιστικὴν καὶ γενναίαν πολιτικὴν.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐκ τοῦ ἐξώστου, δίδει τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ψηφίσματα τῶν συντεχνιῶν καὶ δηλόει ὅτι ἡ κυβέρνησις συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους, ἐργάζεται εἰς τὴν προπαρασκευὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν μέτρων του εἶναι καὶ ἡ πρόσκλησις εἰς τὰ ὄπλα πέντε ἡλικιῶν.

Αἱ συντεχνίαι, μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἀναχωροῦν, καθὼς καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ.

Μένουν ὅμως οἱ φανατικοὶ τρικουπικοὶ, μετὰ τὴν σημαίαν τῆς Μακεδονίας.

Φωνάζουσιν!

— *Θέλομεν γὰρ μᾶς πῆτε ἀρ' θὰ πολεμήσωμεν.*

Εἰσάγουσιν δὲ τὴν σημαίαν τῆς Μακεδονίας, διὰ τοῦ παραθύρου, ἐντὸς τοῦ δευτέρου τατώματος τῆς οἰκίας Δηλιγιάννη.

— *Θέλομεν πόλεμον, βροντοφωνοῦσι πάλιν, ἄλλως παραιτηθῆτε!*

Προβαίνουν δὲ καὶ εἰς ἀποδοκιμασίαν κατὰ τοῦ κ. Δηλιγιάννη.

Ἐπὶ τέλος ἐπεμβαίνει ἡ Ἀστυνομία καὶ τοὺς διαλύει.

Ἀπελπισία καὶ ἐκ τῆς διαδηλώσεως ταύτης διὰ τοὺς τρικουπικούς.

XII

Δηλιγιάννης καὶ βασιλεὺς. — Διάταγμα τῆς συγκλήσεως τῶν πέντε ἡλικιῶν. — Ὑπογραφή καὶ δημοσίευσίς αὐτοῦ.

Τὰ τῆς διαδηλώσεως καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Δηλιγιάννη γνωστοποιοῦνται εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ ζητεῖται ἡ ὑπογραφή καὶ ἡ ἐπιστροφή τοῦ Β. Διατάγματος περὶ τῆς κλήσεως τῶν πέντε ἡλικιῶν.

Ὁ βασιλεὺς διέτριβε τότε εἰς τὸ λυσιμέριμον Τατόιον, ὅπως συνηθίζει ν' ἀποχωρῆ, κατὰ κρίσιμους περιστάσεις, ὡσάκις δὲν θέλει νὰ ταράττουν τοὺς ἥκιστα ἀρχιμηδεῖους κύκλους αὐτοῦ λαϊκαὶ διαδηλώσεις καὶ παρελάσεις πρὸ τῶν ἐν Ἀθῆναις ἀνακτόρων του.

Ἐκεῖ τὰς ἀγελάδας του καμαρόνων, τῆς κότταις του ἐπιτηρῶν, τὰ πρόβατά του ἀριθμῶν καὶ προῦπολογίζων τὴν σοδειά του, προζυγίζων τὸ μαλλὶ καὶ τὰ ξύλα καὶ τὸ κρασί καὶ τὰ σῦκα καὶ τὰ γάλατα καὶ τόσα ἄλλα πρὸς πώλησιν προϊόντα τοῦ ἰδρώτος τοῦ προσώπου του, λησμονεῖ τὰς φροντίδας τῆς βασιλείας μεταβαλλόμενος εἰς οἰκονόμον κτηματῖαν καὶ ἔμπορον κερδαλεόφροναν.

Τὸ Διάταγμα ἐπιστρέφεται ἐκ Τατοῦ, δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 29 Σεπτεμβρίου, με' ἡμερομηνίαν ὑπογραφῆς 29 Σεπτεμβρίου, καὶ δημοσιεύεται ἀμέσως.

Οἱ ἔφεδροι. — Ἐκτακτος ἐνθουσιασμός. — Τρικούπης καὶ ἀγέλη. — Ὁ ἐπίβουλος καὶ πατριδοκτόνος σκοπός του.

Οἱ ἔφεδροι τῶν κληθεῖσων πέντε ἡλικιῶν προσεκαλοῦντο νὰ προσέλθωσιν ἐντὸς 48 ὥρῶν.

Μοναδική, βλέπετε, γοργότης, ἠλεκτρικὴ ταχύτης ἐν πᾶσι.

Τὸ Ἔθνος, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἄλιν, ἐτέθη ὑπὸ ἀτμῶν πίεσεως ἀνωτάτης, ἐπαπειλούσης ἔκρηξιν τοῦ λέβητος ἢ ἐκτροχίαςιν τῆς μηχανῆς.

... Καὶ ὅμως ἐκινεῖτο

Δὴν ἐκινεῖτο, ἔτρεχε,

Δὲν ἔτρεχεν ἐπέτα

Εἰς τόσα λιοτάρια του

Κατεῖς λαγῶς δὲν ἦτο,

Ὡς καὶ τῆς κούρτιας τὰ μωρὰ

Διψοῦσαν μπαζονεῖτα.

Ἐκτακτον φαινόμενον παρουσίαζεν ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ἐφείδρων.

Ἐλεγες ὅτι ἀνεστήθη ἀπὸ τὰ μνήματα, ὅτι ἀνέθορον ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης ὀλοζώντανον ὄλον ἡμῶν τὸ εἰκοσιενα καὶ ἐκρέδαινε τὸ τουρκοφάγον γιγατάνι του καὶ ἐγέμιζε τ' ἀθάνατό του καργιοφύλι καὶ ἄδραζε τὸν λαυλὲν πῶν πυρπολικῶν του φοβερίζον τὴν Τουρκιᾶ καὶ διψῶν πόλεμον.

Μ' ἓνα μαῦρο μανδῆλι ἀλλὰ κλέφτα τυλιγμένο στὸ κεφάλι, μὲ τεαρούχια καὶ βλεγκόκαλτσα, εὐσταλαῖς λεβένταις ἐπετοῦσαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς Ἑλλάδος, τραγουδοῦντες, ὡς εἰς πανήγυριν, συνοδευόμενοι ὑπὸ μουσικῶν ὀργάνων καὶ στήνοντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χαρὸν.

Ἐσπεραν τὸν σαρτὸν ἀνυπομονοῦντες νὰ αὐραὺν καὶ τοῦ πολέμου τὸν χορὸν.

Ἐγκτελείπον, χάριν τῆς πατρίδος, τὰς οἰκογενεῖας των, ἐλπισμόνουν τὰ συμφέροντά των.

Ἄ! ὁποῖον στρατὸν ἠδύνατο νὰ καταρτίσῃ εἰς ἀληθῆς ἀρχιστράτηγος ἐκ τοιοῦτου λαοῦ!

Κατείχοντο ὑπὸ ἀγίου ἐνθουσιασμοῦ ἀγνοοῦντες ὅτι ὀπισθέν των ἐκρύπτετο, ἐνεφώλευεν, ἐνηδρευε καὶ ἐλειγε τὸ δολιχτήριόν τῆς ἡ ἐχιδνα τῆς ἐπιβουλῆς, τῆς προδοσίας.

Τοῦτο δὲ ἀπεδείχθη κατόπιν, ὅτε ὀνομάσθησαν, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς βουλῆς ἀγέλη.

Ἐνῶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς προσκλήσεώς των, αὐτὸς ὁ πολιτικός τῆς πατρίδος μας, ὁ κ. Τρικουπῆς, ὁ ὀνομάσας αὐτὴν ἀγέλην, περιηγούμενος τὴν Εὐρώπην καὶ εὐρισκόμενος τότε ἐν Λονδίνω, ἐδήλωσε καὶ κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων δοθέν πρὸς τιμὴν του γεῦμα καὶ εἰς τοὺς λαβόντας μετ' αὐτοὺς συνέντευξις ἀγγλοῦ δημοσιογράφου τὰ ἐξῆς (τὰ ὁποῖα λαμβάνομεν ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τοῦ Κορομηλιᾶ τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1885, ἀριθ. 282).

« Ἡ Ἑλλάς θὰ προβῆ, παρὰ τὴν γνώμην τῶν δυνάμεων, παρὰ τὰς συμβουλὰς αὐτῶν δὲν θὰ ὀπισθοδρομήσῃ πρὸ τῆς εὐθύνης νὰ θέσῃ πῦρ εἰς ὄλην τὴν χειρσόνησον, διότι πολὺ ἱερωτέρα εὐθύνη ἐπιβάλλει αὐτῇ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἐλληνικὰς χώρας, νὰ μὴ παραδώσῃ αὐτὰς χειροπόδαρα εἰς τοὺς Βουλγάρους ».

Καὶ πῶς πλέον ἢ τὸ δυνατόν νὰ μὴν ἠλεκτρισθῇ τὸ Ἔθνος ἐκ τοιούτων λόγων, ἀφοῦ ὁ λαὸς ἐβλεπε τὸν κ. Τρικούπην κάμνοντα τοιαύτας διακηρύξεις;

Καὶ ὁμοίως αἱ τοιαῦται διακηρύξεις ἐγένοντο, ὅπως προλειάνη τὴν ἔδον τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου αὐτοῦ, ὡς ἄλλος σῶτῆρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς κινδυνευούσης Μακεδονίας!

Ἔστρωθεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης τὰς σημαίας τῆς Ἠπείρου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἵνα βαδίσῃ ἐπ' αὐτῆς μαλακώτερον καὶ ἵνα μὴ προσκόψῃ εἰς λίθον τὸν πόδα του.

XIV

Πρώτη συνεδρία τῆς συγκληθείσης βουλῆς.—

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Δηλιγιάννη περὶ τοῦ

Βουλγαρικοῦ πραξικοπήματος.— Τὸ

συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τὸ συμ-

φέρον τοῦ κόμματος.— Τὸ φέ-

λημα τοῦ Λομβάρδου.

Ἡ Βουλὴ συνήλθε τῇ 11 ὀκτωβρίου.

Βουλὴ Σφιγξ, ἥτις ἐκρυπτεν ἐν ἑαυτῇ φοβερόν αἰνίγμα, διὰ τὸν ἥμιστα Οἰδίποδα λαόν, Βουλὴ Πυθία, ἀφ' ἧς τὸν τρίποδα ἀνεμένετο ἡ τιμὴ ἢ ἡ ἀτιμία τῆς Πατρίδος.

Ὁ λαὸς ὅλος τῆς Ἑλλάδος, ἐλευθέρας τε καὶ δούλης, ἠτένιζε πρὸς αὐτὴν μετὰ παλμῶν.

Εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν συνεδρίαν ἐξ ἐφόδου κατελήφθησαν τὰ θεωρεῖά της, παρ' ἀνδρῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, παρὰ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Μῆλο νὰ ἔρριπτες δὲν ἔπερτε κάτω. Ἐκτὸς ἂν ἔρριπτες τὸ μόνον μῆλον τὸ ὅποιον, ὅπου καὶ ἂν ριφθῇ, εὕρισκει τόπον νὰ χωθῇ, ἦτοι τὸ μῆλον τῆς θριδος.

* *

Ὁ λαὸς ἐκράτει τὴν ἀναπνοὴν του ἀναμένων τὴν ὥραν καθ' ἣν θ' ἀνήρχετο τὸ βῆμα ὁ Δηλιγιάννης.

Ἴδου αὐτός.

Εἶναι ὀλίγον ὠχρότερος τοῦ συνήθους, ἀλλ' εἰς τὸ μέτωπόν του διαλάμπει τολμηρὰ ἀπόφασις.

Ἐὼν τὰ βλέμματα ἐπ' αὐτοῦ συγκεντροῦνται.

Ὁ Δηλιγιάννης ἀνέρχεται τὸ βῆμα.

Σιγὴ θρησκευτικὴ. Νομίζεις ὅτι ἀκούεται καὶ τῆς μυίας ἀκόμη ὁ πτερυγισμός.

Ὁ Δηλιγιάννης ἀρχεται λαλῶν.

Ἀνακοινώνει εἰς τὴν Βουλὴν τὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος καὶ τὰ κατ' ἀκολουθίαν τούτου ληφθέντα παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως μέτρα, ὅπως προπαρασκευασθῆ τὸ ἔθνος, ἐξηγῶν ὅτι, εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ περιβάλληται μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην ὁλοκλήρου τῆς Βουλῆς.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐνσκήπτουσιν ὡς κεραυνὸς κατὰ κεφαλῆς τῶν τρικουπικῶν διότι τίθενται διὰ τούτων αὐτοῖς δύο ζητήματα.

Τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος.

Καὶ :

Τὸ συμφέρον τοῦ κόμματος.

Ἐπρεπε ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην ἀμέσως.

Τότε ἐνεκα τῆς εἰς Εὐρώπην ἀποδημίας τοῦ κ. Τρικουπῆ, τὰ τοῦ κόμματος διηύθυνον οἱ κ. κ. Λομβάρδος καὶ Δραγούμης.

Λοιπὸν ἐγείρεται ὁ Λομβάρδος, ὁμιλεῖ πατριωτικώτατα, μετὰ μένους καὶ σθένους, ἀναμιμνήσκοντος τὸν ποτὲ δημοκρατικὸν ἄνδρα καὶ καταπαύων τὸν λόγον λέγει τὰ ἐξῆς σπαρτιατικὰ ἢ ἀθηναϊκὰ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Μιλτιάδου :

« Προκειμένου περὶ πατρίδος, κόμματα δὲν ὑπάρχουσι διὰ τοῦτο ἡ κυβέρνησις θὰ εὕρη πάσης τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἀντιπολιτεύσεως. »

Ἐν μέσῳ δὲ φρενητιῶδων ἐνευρημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, κατέρχεται τοῦ βήματος, βαίνει εὐθὺς πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην, ἐξαλλων ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, τῷ δίδει τὴν χεῖρα καὶ τὸν ἀσπάζεται.

Ὁ ἀσπασμός ἐκεῖνος ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν κρίκος χαλύβδινος συνδέων ἀρρήκτως τὴν ἐνέργειαν τῆς τε ἀντιπολιτεύσεως καὶ τῆς συμπολιτεύσεως ὑπὲρ ἑνὸς καὶ μόνου ἱεροῦ σκοποῦ, τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος.

Ὁ λαὸς ἐξήγησε, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τὸ φίλημα τοῦτο

ὡς ἀδελφικὴν ἔνωσιν τῶν κομμάτων, ὡς στενὴν αὐτῶν καὶ ἐπιστήθιον ἀδελφίζιν καὶ οἱ τρικουπικοὶ ἐθεωρήθησαν τότε πατριῶται.

Ἄ! τί ἔκρυπτε τὸ φίλημα ἐκεῖνο!

Τὸ τοῦ Ἰούδα ἦτο ἀθώωτατον ἀπέναντι αὐτοῦ.

Ἦτο ἄσπιλον ὡσεὶ χιῶν ἀπάτητος!

XV

Ἡ διάψευσις τοῦ φιλήματος. — Ἐνέργειαι πρὸς πανηγυρικὴν ὑποδοχὴν τοῦ Τρικούπη. —

Τὸ δόλωμα τῶν ὑποσχέσεων. — Τρικουπὴ κάθοδος.

Ἀλλ' ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ.

*Τὴν αὐγὴν μὲ τὴν δροσοῦλα
'Εξεφύτρωσ' ἐνα ρόδο
Τὴν αὐγὴν μὲ τὴν δροσοῦλα
'Εμαράθηκε τὸ ρόδο*

Τόσῳ διήρκεσε καὶ ἡ χαρὰ αὐτῆ.

Διότι τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ ἡ **Ἄβρα** ἐδημοσίευσεν κύριον ἄρθρον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐξήγει ἢ τὴν ἔμμεσον ἀποδοκιμασίαν τοῦ κ. Λομβάρδου καὶ ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα ἦσαν ἀτομικῆ τοῦ γνώμη.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο τὸ σατανικὸν εἶχε γράψει ὁ κ. Δραγοῦμης, ὁ Μέντωρ τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος ἐν ᾧ καὶ Καλυφοὶ καὶ Ὀδυσεεῖς καὶ Τηλέμαχοι δὲν λείπουν.

Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ παριστάνεται τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη ὡς ἀνίκανον νὰ διεξαγάγῃ τὸν μέγαν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Διὰ τοῦτο αἱ μὲν τρικουπικαὶ ἐφημερίδες ἐξηκολούθουν τὸν ἀγῶνά των κατὰ Δηλιγιάννη, συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον οἱ δὲ φανατικώτεροι τῶν τρικουπικῶν ἐργάζοντο προπαρασκευάζοντες τὰ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ κ. Τρικούπη, ὅστις θὰ ἐφθάνεν ἐδῶ τῇ 17^ῃ Ὀκτωβρίου.

Ἄλλοι μακρακισταὶ ἔτρεχον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν τῶν φίλων των καὶ ἄλλων ἀνεξαρτήτων πολιτῶν.

Τοῖς ὑπεδείκνυσον ὅτι ἡ πανηγυρικὴ ὑποδοχὴ τοῦ κ. Τρικουπῆ θὰ ἐπέφερε τὴν πανηγυρικὴν πτώσιν τοῦ κ. Δηλιγιάννη.

Ὅτι ὁ κ. Τρικουπῆς ἐρχόμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν διὰ τῶν σχέσεων του μετὰ τῆς Ἀγγλίας, θὰ κατάρθωνε τὴν παραχώρησιν τῆς Κρήτης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Μακεδονίας!

Πλειοδοσία, βλέπετε, μεγάλη!

Πλειοδοσία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πλειοδότης δὲν ἔχανε τίποτε, δὲν ἐδίδε τίποτε καὶ ἐκέρδιζε τὰ πάντα.

Οἱ τρικουπικοὶ ἀπόστολοι προσεπάθουν νὰ πείσωσι τοὺς παρ' αὐτῶν κατηγουμένους ὅτι ἂν ἄνθρωποι ἐξήρχοντο μετὰ βατῶν καὶ κλάδων καὶ μετὰ Ὠσανὰ πρὸς πανηγυρικὴν τοῦ κ. Τρικουπῆ ὑποδοχὴν θ' ἀπεδείκνυσον ὅτι ὁ λαὸς, ὁ πολὺς, ὁ μέγας καὶ παντοδύναμος λαὸς, τοῦτον ὑποδεικνύει τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς διαδηλώσεώς του καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς, τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχὺς εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ του (ἰσχὺς τοσάκις διαψευσθεῖσα καὶ ἀγάπη τόσον ἀμφισβητούμενη) θὰ ἔφερεν ἀμέσως τὸν λαοπρόσλητον ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως κ. Τρικουπῆν εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Ἄλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ τρικουπικῶν, ἄλλα δὲ κυβέρνησις κελεύει.

Τὸ σχέδιον ἐξώκειλε κατὰ σκοπέλων καὶ διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ὡσεὶ σχέδια ἐξ ὄρητικῶν καὶ ῥοθίου ρεύματος ῥιφθεῖσα ἐπὶ ἀκτῆς ἀποτόμου.

Ἦλθεν ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας τῶν τρικουπικῶν καὶ τῷ ἐγένετο μὲν ὑποδοχὴ σπουδαία, ἀλλ' ἡ μεγάλη πρὸς τὸν βασιλέα διαδήλωσις ἀπέτυχε, διότι εἶχον λάβει τὰ μέτρα των οἱ φίλοι τῆς Κυβερνήσεως, οἵτινες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ κάμωσιν ἐτέραν ἀντιδιαδήλωσιν.

XIV

Ὁ κ. Τρικουπῆς ἐξεφώνησε τότε ἐκ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του τὸν περίφημον ἐκείναιον λόγον του, τὸν ὁποῖον θὰ διεπράττομεν ἔγκλημα καθοσιώσεως κατ' αὐτοῦ, ἂν δὲν κατεχωρίζομεν ὀλόκληρον, διότι ἔχει σχέσιν μεγάλην πρὸς τὰ κατόπιν.

ἐπελθόντα συμβάντα και ἀποδεικνύει ὅτι ὁ κ. Τρικούπης αὐδέποτε ἐτήρησεν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶπεν ὁ Θιέρς, ὅτι:

Ἡ πατρις εἶναι ἀνωτέρα πάσης φιλείας και παντὸς συμφέροντος.

Ὁ ἔκφωνηθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ κ. Τρικούπη λόγος ἔχει ὡς ἑξῆς. (Ἴδε ἀριθ. 291 Ἐφημερίδος Κορομηλά τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1885).

«Εὐχαριστῶ ἐπὶ τῇ κεποιθήσει, τὴν ὁποίαν δεῖκνυέτε, ὅτι θέλω ἐκπληρῶσαι τὸ καθήκον μου, ὅπως πᾶς Ἕλλην ἐν ταῖς σημεριναῖς περιστάσεσιν ἐκπληροῖ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ καθήκον.

Διενεργουμένης μεταρρυθμίσεως τοῦ καθεστώτος ἐν τῇ Ἀναπολῇ, συνεταράχθη ὁ ἑλληνισμὸς και ἐντὸς και ἐκτὸς τοῦ Κράτους ἐπὶ τῇ παραγωγίσει τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους και ὡς σύνθημα ἐνώσεως ἠγγέρθη ἀπανταχόθεν φωνὴ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς Μακεδονίας. Ἐπόμενοι εἰς τὴν φωνὴν ταυτην, σπευδουσὶν εἰς τὰς τάξεις οἱ ἔσφοροι, προσφέρουσι τὰς υπηρεσίας αὐτῶν πολυάριθμοι ἐθελονταί, φέροι δὲ σήμερον ἡ Ἑλλάς τὸ ἐμπρότερον ἐν τοιαύτοις ἐθνικοῖς κινδύνοις περὶ ἄσχημα ἔθνους, ἔχοντος τὴν συνείδησιν ὅσων ὀφείλει πρὸς ἑαυτὸ, διεκδικουμένου ἐλευθερίαν ἐνεργεῖαν και ἀνεξάρτητον, ἐθνικὴν ὑπαρξιν. Δὲν θὰ ἦτο δ' ἡ Ἑλλάς ἔθνος ἀνεξάρτητον δὲν θὰ ἦτο ἀξία ἐλευθερίας, θὰ ἦτο κατωτέρα τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς, ἀν' ἠνείχετο ἀπαθῆς τὴν πώλησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ γένους και δὲν ἔτε νε πρὸς αὐτὸ τὴν χεῖρα, ἵνα μὴ παύσῃται ἐνεργοῦσα, πρὶν ἢ ἀποσοδηθῶσιν οἱ ἀπειλοῦντες τὴν Μακεδονίαν κίνδουνοι και ἐμπέδοθῃ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνισμοῦ.

«Ὁ λαὸς ἐπετέλεσε τὸ καθ' ἑαυτὸν, δραμῶν εἰς τὰ ὄπλα και διατρικνῶν ἐμπράκτως τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἀλλ' ὁ κανονισμὸς τῆς ἐνεργείας ἀνήκει εἰς τοὺς κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς χώρας κυβερνήτας αὐτῆς. Εἰς τοὺτους ὀφείλομεν ἀνεπιρύλακτον ἀρρωγήν, ἀν' εἰλικρινῶς ἐργάζωνται εἰς πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, πρωτίστη δὲ ἀρωγὴ εἶναι ἡ πάνδημος ἀναγνώρισις ὅτι εἰς αὐτοὺς προσήκει να ἡγῶνται εἰς αὐτοὺς ἀποκλειστικῶς ἡ διαρρυθμίσεις τοῦ τρόπου και τοῦ χρόνου τῆς ἐνεργείας,

«Εὐκταῖον θὰ ἦτο τοιαύτην ἀναγνωρίζοντες ἐξουσίαν ὑπὲρ τῶν κυβερνήτων και τοιαύτην παρέχοντες εἰς αὐτοὺς συνδρομήν, να ἡντλοῦμεν ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν πλήρη ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰ πρόσωπα ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ τῶν προσώπων ἀνήκει εἰς τοὺς κατὰ νόμον πρὸς τοῦτο τεταγμένους, οἰοδηποτε δ' ἀν' ὡσιν οἱ πρὸς τοῦτο κεκλημένοι εἰς τὴν κυβερνήσιν τῆς χώρας, ὀφείλομεν αὐτοῖς ἀμπαρξιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ, ὡσανεὶ ἦσαν προϊόν τῆς ἰδίας ἐκάστου ἡμῶν ἐκλογῆς, διότι μόνον διὰ τοιαύτης ἐνεργείας πραγματοποιοῦνται αἱ ἐθνικαὶ ὑποχρεώσεις ἐλευθέρων ἐθνῶν.

« Ἐπανελθὼν δ' ἐγὼ εἰς τὴν χώραν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ βουλευτικοῦ μου καθήκοντος θέλω παραστῆ εἰς τὸ βουλευτήριον, ἵνα τοιαύτην παράσχω ἀρωγὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοιαύτην δὲ παρέχουσιν αὐτὴν ἤδη οἱ μὲθ' ὧν ἐν τῇ βουλῇ συμπράττω. Δὲν θέλομεν ἀποδοῦθῃ εἰς ἀγῶνας κομματικούς, θέλομεν δὲ ζητῆσαι μόνον ἐγγυήσεις εἰλικρινοῦς ἐνεργείας πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

« Ἄν ἡ βουλὴ ἐξακολουθῇ παρέχουσα τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς εἰς τὴν παρούσαν κυβέρνησιν, καίτοι διαφωνοῦμεν περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν προσώπων, καὶ μάλιστα ἐν σχέσει πρὸς τὰς παρούσας περιστάσεις, θέλομεν ὅμως ἀναβάλαι, ἕως οὐ παρέλθῃ ἡ παρεῖσα κρίσις, πᾶσαν συζήτησιν περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, τῶν τε πρὸ τῆς ἐνάρξεώς καὶ τῶν μετὰ τὴν ἐναρξίν τῆς κρίσεως.

« Μόνον διὰ τοιαύτης κοινῆς ἀπάντων καὶ ἐκάστου, ἐν ᾧ τέτακται, ἐνεργείας, μόνον διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς διευθύνσεως ἀπάσης ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ κράτους, δύναται ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ λαοῦ νὰ παραγάγῃ καρποὺς, εἴτε ἐν τοῖς συμβουλίαις τῶν ἐθνῶν τῆς Ευρώπης, εἴτε ἐν τοῖς πεδίοις τῶν ἀγῶνων. Ἐν τοιοῦτῳ φρονήματι, ἐν τοιαύτῃ συντάξει προβάλλουσα ἡ Ἑλλάς εἰς φρουρήσιν τῶν παραγνωρισθέντων δικαίων τοῦ ἑλληνικοῦ, θέλει ἀναζωπυρώσει τὰς πρὸς αὐτὴν συμπαθείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἵτινες καὶ σήμερον ἐπίσης, ὡς καὶ ἄλλοτε θὰ ἐκδηλωθῶσι ζωηρά, ἂν καὶ ἡμεῖς ἐργασθῶμεν, ὡς πρὸ ἡμῶν εἰργάσθησαν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ θέλει οὕτως ἀποδειχθῆ ἔτι, ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ὅτι ἐν ταῖς ἐθνικαῖς ὑποθέσεσιν ἀγωνίζεται πάντοτε, κινδυνεύει ἐνίοτε, ἀλλὰ τελικῶς ἐπικρατεῖ τὸ δίκαιον».

XV

Αὐτὸς ἦτο ὁ περίφημος λόγος τοῦ κ. Τρικούπη, ὃν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του ἀπήγγειλε πρὸς τοὺς ὑποδεχθέντας αὐτὸν μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ ἀγγλικῆς προφορᾶς, τοῦ συνδέσμου καὶ ἀληθοῦς συμπλεκτικοῦ, διότι συμπλέκεται ἐν τῷ στόματι του μετὰ τοῦ οὐρανίσκου του.

Τὸ τέλος τοῦ λόγου τούτου διεδέχθησαν ἐκλαρυγγιστικαὶ ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τοῦ κ. Τρικούπη μὲ ἀρειμανίους ἀναφωνήσεις «Ζήτω ὁ πόλεμος» καὶ ἀνευφημίας ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας.

Ἡ δύσμοιρος Μακεδονία ἐφέρετο ἤδη ἐν νεφέλῃ δόξης εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἐξαφθέντων τρικουπικῶν καὶ πρόσηγορεύετο ὡς ἐλευθέρᾳ προκαταβολικῶς, μὲ σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτὴν τὸν μέλλοντα νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν ἐλευθέραν Μανωλάδα. Ἡ

Ζήτω ὁ Τρικούπης!

Ζήτω ὁ πόλεμος!

Ζήτω ἡ Μακεδονία!

Αἱ τρεῖς αὐταὶ ἐπιφωνήσεις ἐκυριάρχουν εἰς τὰ στόματα τῶν κάτωθεν τοῦ ἐξώστου πιστῶν, ἢ κάλλιον εὐπίστῶν.

Ἄμην, ἀμην, λέγω ὑμῖν, ὅτι ἂν ὑπῆρχε τότε μεταξύ αὐτῶν ὁσὶς ἀπιστίας ὡσεὶ κόκκος σινάπεως, θὰ ἐσώζετο τὸ ἔθνος ἀπὸ τῶν κατόπιν συμφορῶν, ἵνα πληρωθῇ τὸ μήποτε ρηθὲν: Ἐγὼ γὰρ ἂ π ι σ τ ῖ α σου σέσωκέ σε.

* * *

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του, ὁ κ. Τρικούπης μεταβαίνει εἰς τὴν Βουλὴν.

Ἐκεῖ πλήθος πάλιν λαοῦ καὶ ἐξω καὶ ἐντὸς τῆς Βουλῆς ἀνεμνε ν' ἀκούσῃ τί θὰ εἴπῃ καὶ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ ὁ κ. Τρικούπης, ὁ τότε Μεσσίας τῆς Ἑλλάδος θεωρούμενος.

Ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, ὁ κ. Τρικούπης λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ὑποβληθείσης προτάσεως τοῦ κ. Ρόγκκου Χαϊδᾶ, ὅπως ἡ Βουλὴ συνεδριάσῃ μυστικῶς, ἀνέρχεται εἰς τὸ βῆμα, ἐν μέσῳ σιγῆς βαθυτάτης.

Ὁ κ. Τρικούπης κατακρίνει τὴν περὶ μυστικῆς συνεδριάσεως πρότασιν ἢ θεωρεῖ αὐτὴν ὡς βλαβεράν εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα.

Δηλοῖ ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις θὰ παρέχῃ πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην της εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἐφ' ὅσον αἱ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος ἐνέργειαι αὐτοῦ ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς κοινούς πόθους (!!!)

Ὁ ἀγὼν, λέγει, ὃν ὑποχρεούμεθα νῦν ν' ἀναλάβωμεν δὲν εἶναι ἀγὼν ὅστις ἀπὸ ἐπιτυχίας θὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς ἐπιτυχίαν. Θὰ παλαιῶμεν κατὰ μυρίων δυσχερειῶν, θὰ ὑποστῶμεν μεγίστας θυσίας, δέον ἐπομένως τὸ ἔθνος νὰ παρίσταται ἐν πάσῃ τῇ ἰσχυρί αὐτοῦ. Οὐτε δυνάμεθα νὰ μὴ ἀνχλάθωμεν πλέον τὸν ἀγῶνα τοῦτον, διότι, ἐὰν πράξωμεν αὐτό, ὁ ἑλληνισμὸς καταστρέφεται (!!!)

Ἡ ἐκ τῶν παληκαρίσιων τούτων λόγων ἐντύπωσις εἶναι βαθυτάτη.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔχαιρεν ἐπὶ τούτοις καὶ ἠγάλλετο.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης ἀνέρχεται τὸ βῆμα, μετὰ τὸν κ. Τρικούπην, ἐξηγεῖ τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ δηλοῖ τὴν

χαράν του διότι ἡ ἀντιπολίτευσις, διὰ τοῦ ἡγέτου αὐτῆς ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ γνώμην περὶ τῶν πραγμάτων τῶν ἐθνικῶν, τὰ ὅποια προσβλήθησαν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ διότι ὁ ἡγέτης τῆς ἀντιπολιτεύσεως κ. Τρικούπης, δι' ὧσων ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς εἶπεν, ἐδείχθη οἷος δὲν ἠδύνατό τις ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι πᾶς Ἕλλην, εἴτε ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει εἴτε ἐν κυβερνήσει παρίσταται συλλειτουργῶν.

Αὐτὰ εἶπε τότε ὁ κ. Δηλιγιάννης μὴ πιστεύων ποτὲ, ὅτι θὰ ἐπάθαιεν ὅ,τι ἐπαθεν ὁ χωρικός ἐκεῖνος ὁ θερμάνας εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ὄφιν παγωμένον.

XIV

Ψυχολογικαὶ στιγμαὶ τῆς Βουλῆς μετὰ τὸν λόγον τοῦ κ. Τρικούπη. — Τὰ ὄργανά του ἀντιφωνοῦντα. — Συζήτησις περὶ ἀπαντήσεως εἰς τὸν Β. λόγον. — Γεώργιος Φιλάρετος καὶ Ἀριστείδης Οἰκονόμος. —

Ἐν τῇ Βουλῇ, μετὰ τὸν λόγον τοῦ κ. Τρικούπη, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις θὰ συνδράμῃ τὴν κυβέρνησιν ἐπεχύθη ἡρεμία. Δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐκεῖ συμπολίτευσις καὶ ἀντιπολίτευσις, κομματικὸν συμφέρον καὶ πατριαστικὰ διαμάχαι.

Ἦσαν ὅλοι ὑπὲρ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀγίας ιδέας.

Ἦσαν ὅλοι πατρίς.

Εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν θὰ ἤρχετο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ ζητήσῃ παῦσιν ἢ μετάθεσιν, καὶ ν' ἀπειλήσῃ τὴν κυβέρνησιν ἀν' δὲν ἐπετύγγανε τοῦ ζητουμένου.

Τὸ ρουσφέτιον ὑπεχώρει πρὸ τῆς μεγάλης ιδέας.

Ἐντελής καὶ ἀπροσδόκητος μεταμόρφωσις.

Ὁ Δηλιγιάννης δὲν ἦτο πλέον ὁ κυβερνήτης ἀφ' οὗ τὰς χεῖρας ἠγωνίζετο ν' ἀρπάσῃ τὸν οἶακα τοῦ πηδαλίου ὁ φίλαρχος ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ἦτο ὁ ἀνὴρ τῶν περιστάσεων εἰς ὃν ἐξέφρασε πεποιθήσιν ὡς πλήρωμα τοῦ σκάφους ἐκτιμῶν τὸ θάρρος του ἢ τε συμπολίτευσις καὶ ἀντιπολίτευσις.

Ἦτο τὸ ἔθνος ἡ πιξίς.

Πάντες ἐπίστευον ὅτι ἡ ὑποστήριξις τοῦ Τρικούπη πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη ἦτο εἰλικρινής.

Ἐβλεπον αὐτὸ τὸ θηρίον παρακολουθοῦν τὸν Δηλιγιάννην εἰς τὰς ἐνεργείας του καὶ δὲν ὑπώπτευον ὅτι τὸν παρακολούθει καθὼς ἔκαρχαρίας, ὁ καρδοσκῶν πότε θὰ πέσῃ ἀπὸ πλοίου ἄνθρωπος εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ τὸν καταβροχθίσῃ.

Εἰς δὲ τὸ πέλαγος ὅπου ἠτοιμάζετο ν' ἀναχθῆ τολμῆρῶς ὁ Δηλιγιάννης πολλαὶ παρείχοντο αὐτῷ ἐλπίδες ὅτι θὰ κατεποντίζετο.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἔξω τῆς Βουλῆς, τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα τοῦ πολυθαυμάλου Τρικούπη ὑπεστήριζον τὴν ταχεῖαν ἐνέργειαν, παρὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ αὐθέντου αὐτῶν περὶ τοῦ ὅτι ὁ χρόνος τῆς ἐνεργείας ἐναπόκειται εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Γίνεται ἐν τῇ Βουλῇ ἡ συζήτησις τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπαντήσεως, σφοδρὰ καὶ πολυθόρυθος συζήτησις, καθ' ἣν ὁ ἐν δημοκρατικῷ φρονήματι κ. Γεώργιος Φιλάρετος ἦτο ὁ μόνος ἐννοήσας τὴν καταχθόνιον τὴν ἐπίβουλον, τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν πολιτικὴν τοῦ κ. Τρικούπη καὶ ἐν τῇ εὐγλώττῳ ἀγαρεύσει αὐτοῦ, τῇ ἀπὸ καρδίας πατριωτικῇ καὶ ἀπὸ διανοίας διαυγοῦς ἀπορροσύῃ κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον κακίζει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως κ. Τρικούπη, ὡς μὴ σπεύσαντα νὰ ἐκθέσῃ τὸ προγραμμά του ἐν τῇ Βουλῇ καὶ νὰ ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης.

Τὴν παράλειψιν ταύτην ὁ κ. Φιλάρετος κατέκρινε μετὰ δριμύτητος πολλῆς ὡς καταλείπουσαν τὴν Βουλὴν εἰς ἀκότος, καθ' ἣν χρόνον ἀφείλεν αὐτὴν, ἡ ὑπεύθυνος ἐπίσης ἀπέναντι τοῦ λαοῦ, νὰ εὑρίσκηται εἰς πλῆρες φῶς. Ἐντὶ δὲ νὰ φωτίσῃ τὴν Βουλὴν ὁ κ. Τρικούπης, ἤλθε καὶ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ἄλλως θὰ διεξῆγε τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶπῃ πῶς!

Ὁ κ. Τρικούπης ἀπαντᾷ εἰς τὸν κ. Φιλάρετον ἐρωτῶντα ποῖαν ἔχει γνώμην ἐνεργείας διὰ τῶν ἐξῆς.

« Ἡμεῖς μίαν ἔχομεν γνώμην ἐνεργείας ν' ἀφήσωμεν πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐλευθερίαν ἐνεργείας πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἐπιφυλαττόμενοι τὸ δικαίωμα ἡμῶν τοῦ ἐλέγχου, ὅταν ὁ ἐλεγχος οὗτος δὲν δύναται νὰ βλάψῃ ».

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὁμως, ὁ κ. Τρικούπης δὲν ἐδίστασε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐθεώρει ἀνεπαρκῆ τὰ ὑποβληθέντα οἰκονομικὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως, ἤτοι τὸ νόμοσχέδιον περὶ εἰσφορῶν καὶ τὸ περὶ πατριωτικοῦ δανείου διὰ τὸ ἑποῖον ἐξέφρασε φόβους ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχῃ.

Προσέθηκε δέ :

« Ἄν σκοπῶμεν τῶ ὄντι νὰ πολεμήσωμεν ἐφείλομεν νὰ ἐπιναφέρωμεν πάντα τοὺς καταργηθέντας φόρους ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον διερρυθμισμένους καὶ μετ' αὐτῶν νέους !

Ἄλλ' ὁ λύγξ τὴν ὀξυδέρκειαν, ὁ πολὺς Ἀριστείδης Οἰκονόμος, ὁ τότε λαοφιλέστατος βουλευτὴς Ἀττικῆς, ὅστις ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἀγορεύων ἐνήρτα καὶ τὰς δύο τῆς Βουλῆς πτέρυγας καὶ τὸ ἀκροατήριον αὐτῆς ὅλον καταφέρων ὡ, ἀμφίστομον μάχαιραν τὸν ἀνεξάρτητον καὶ θαρσλέον αὐτοῦ λόγον καὶ πλήττων δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ, ὁ Ἀριστείδης Οἰκονόμος ἐθύθισε τὸ διαπεραστικὸν αὐτοῦ βλέμμα εἰς τὰ σκοτία τῆς ἐπιβούλου τοῦ Τρικούπη πολιτικῆς καὶ τὴν διεκρίνεν ἀμέσως, καθὼς ἔμπειρος δύτης σπογγαλιεὺς διακρίνει εἰς ὄργανα βάρη τὸν πελώριον πολὺποδα ὃν περιέγραψεν ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἰς τοὺς « Ἐργάτας τῆς θαλάσσης » ἐνεδρεύοντα κάτω ἐκεῖ διὰ νὰ καταστρέψῃ ὑπάρξεις.

Εὐθὺς μετὰ τὸν Τρικούπην ὁ Οἰκονόμος ἀνελθὼν εἰς τὸ βήμα, τὸ ὅποιον τόσον τὸν ἐγνώριζεν εἶπεν ὅτι τὴν σοφιστικὴν ταύτην πολιτικὴν τοῦ κ. Τρικούπη τὴν εὕρισκε ὅλως ἀναξίαν αὐτοῦ καὶ νομίζει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτὴν οἱ πολιτικοὶ φίλοι τοῦ κ. Τρικούπη.

Εἶναι, εἶπεν, ὅλως ἀναξιοπρεπὲς νὰ ὑποστηρίξωσι σήμερον τὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ ἐξωθῶσιν αὐτὴν εἰς τὰ ἄκρα, ὅπως τὴν **Κλωστοπατήσωσι** μεθ' αὐρίων.

XVII

Εἶχε δίκαιον ὁ Οἰκονόμος.—**Ἡ ὑπὸ τὸν Τρι-
κούπην δημοσιογραφία.**—**Τὸ πατριωτικὸν
δάνειον.**—**Πόλεμος κατὰ τοῦ δανείου
παρὰ τῶν τρικουπικῶν.**—**Ἀντέχει
ὁ Δηλιγιάννης.**—**Αὐτοῦ εἰς τὰς
προπαρασκευὰς κτλ. κτλ.**

Ὁ μὲ ὕφος Ἡσαΐα τοῦ προφήτου ὁμιλῶν Ἀριστείδης Οἰ-
κονόμος εἶχε πολὺ δίκαιον.

Προφήτευσε, νομίζεις, τὰ κατόπιν συμβάντα, ὡς βλέπων
(voyant) ὡς θεῖω φωτὶ πεφωτισμένος (illuminé).

Οἱ λόγοι του ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς πράγματα.

Ἐν τῇ Βουλῇ, ὁ δολοφρων Χαρίλαος ἐξηκολούθει ὑφαίνων,
ὡς ἀράχνη ἀμερικανικῆ, ἐν γωνία καὶ παραβύστω, ὑπόουλος καὶ
κρυφίως τὸ δίκτυον τῆς ἐπιβούλου αὐτοῦ πολιτικῆς

Δεξιῶς προσεταιριζόμενος πάντοτε, ὡς ὄργανον αὐτοῦ πει-
θνικόν, τὸν μεγαλόσχημον τύπον, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν μεγέθυνσιν
καὶ κραταίωσιν τῶν φύλλων σπουδαίως συνετέλεσε, ἰδιαίτεράν
διέετρεφεν συμπάθειαν τότεπρὸς τὴν **Ἐφθήμεριδα** (τὴν μεγά-
λην) ὑπεδαύλιξε δι' αὐτῆς τὸν κατὰ τοῦ Δηλιγιάννη πόλεμον
καὶ ἠγωνίζετο νὰ ὑπονομεύῃ τὰ σχέδιά του.

Ἴδου τί ἐγράφοντο ἐν τῷ φύλλῳ ταύτῳ τῆς 28 ὀκτωβρίου
1885 κατ' ἐμπνευσιν αὐτοῦ :

Ἡμεῖς ἐν μόνον μέτρημα δυνάμεων γινώσκωμεν, τὴν ἐπι-
στράτευσιν, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν ὄντως νὰ ὀργανώσωμεν καὶ
μῖαν μόνην αὐτοκτονίαν, τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀδελφῶν
μας, ἀτιμάζοντες οὕτω τὸν Ἑλληνισμόν, ὑποχωροῦντες, πρὶν
ἐπιμείνωμεν καὶ ὑπογράφοντες πρωτόκολλα, τὰ ὁποῖα
πολὺ συχνὰ δυστυχῶς συνειθίσαμεν νὰ ὑπογράφωμεν».

Αὐτὰ ἐγράφοντο τότε κατ' ἐμπνευσιν τοῦ κ. Τρικούπη.

Τὸ σχέδιον, βλέπετε, ἦτο διωργανωμένον.

Ὁμολογητέον δὲ ὅτι εἶχε προπαρασκευασθῆ μετὰ τέχνης
τιμώσης τὸν ἐργάτην αὐτοῦ.

Ἐπικόπουν νὰ ἐξωθήσωσιν εἰς τὰ ἄκρα τὴν κυβέρνησιν, νὰ φέρουν τὰ πράγματα ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, καὶ νὰ παρουσιασθῶσιν αἰφνης, ὡς Σωτῆρες τοῦ τόπου, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ ἀποκλεισμός ὑπὸ τῶν ξένων στόλων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διέλυσαν τὸν στρατὸν ἡμῶν ἤτο-εργον αὐτῶν, μόνον καὶ μόνον ἵνα ἐλθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Ἡ ἐξουσία.

Ἴδου τὸ μόνον ὄνειρόν των.

Ὁ μόνος αὐτῶν πόθος.

Ἀπέναντι τῶν θεληγῆτρων αὐτῆς, τὸ ἔθνος, ἡ πατρίς, ἡ τιμὴ τῆς πατρίδος εἶναι μηδέν.

Εἰς τῆς Κλεοπάτρας αὐτῆς τὰς ἀγκάλας ποθῶν νὰ ἐντρυφήσῃ, ὁ Χαρίλαος, ὡς ἄλλος Ἀντώνιος, οὐδενὸς φείδεται μέσου. Φρίττομεν ἐπὶ τῇ διαγωγῇ αὐτῶν.

Διθανόμεθα δὲ ἀληθῆ ὑπερηράνια, διότι σήμερον φωτίζομεν τὸν προδοθέντα λαόν.

Ἄ! αὐτὸς ὁ λαός!

Κατ' ἄτομον εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἐξυπνος.

Ἐν συνόλῳ ὅμως κατακτᾷ πολλάκις τόσον βλάβη!

Ἀποφασίζουν, θαρρεῖς, αἰφνης, ἐν ἑκατομμύριον ἀνθρώπων, χωρὶς κἄν νὰ συνενοηθοῦν μεταξύ των, ἀπορατίζουν ν' ἀπα-τῶνται.

Καὶ τὸ κατορθῶνουν!

Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰ θρησκευτικὰ δόγματα, συμβαίνει καὶ εἰς τὰ πολιτικά.

Εἰς ψευδοπροφήτης ζυλιζεται ἀπὸ ἓνα τοῦ λαοῦ ἀπλούστατον ἀνθρώπον τὸν ὁποῖον ἀποπειράται νὰ γελᾷ.

Ἄλλ' ὁ αὐτὸς ψευδοπροφήτης κατορθώνει νὰ ἐξαπατήσῃ ἓνα ὅλον λαόν.

Ἄν ψυχολογήσῃ ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου ὁ βουλόμενος.

Ὁ πολὺς παρασύρεται εὐκαλύτερον ἢ ὁ ὀλίγος ἀνθρώπος.

Ἄρκει νὰ γνωρίζῃ τὴν τέχνην ὁ θέλων νὰ παρασύρῃ.

Καὶ ὁ Τρικούπης τὴν παραγνωρίζει.

Δὲν ἐσπούδασεν εἰς μάτην ἐν Δουδίῳ ὅπου ἡ δημαγωγικὴ ἀνῆλθε εἰς ὕψος ἐπιστήμης.

Ψηφίζονται ἐν τῇ Βουλῇ τὰ διάφορα νομοσχέδια, ἐν οἷς καὶ τὸ πατριωτικὸν δάνειον.

Μὲ τὸ πατριωτικὸν αὐτὸ δάνειον ἔφθασεν ὁ κόμπος ἰσὺ πέντε.

Ὁ Τρικούπης ψυχολογῶν ἐπὶ τοῦ τότε ἐνθουσιασμοῦ τοῦ λαοῦ φοβεῖται μήπως ὁ ἀντίπαλός του ἐπιτύχη μὲ τὸ παραπάνω καὶ πορισθῇ τὸ χρῆμα, l'argent qui fait la guerre, τὰ βόλια ποῦ κάνουν τῆς δουλειαῖς, λέν οἱ χιώταις καὶ ὡς ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ εἶπομεν.

Χρῆμα νὰ εὔρισκε τότε ὁ τσιρ **Θόδωρος** ;

Ἄλλ' ἔχανετο ὁ σιρ **Χαρίλαος**.

Ἀνάγκη πᾶσα αὐτὸ τὸ χρῆμα νὰ μὴ εὔρεθῇ.

Ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀποτύχη τὸ πατριωτικὸν δάνειον.

Νὰ ρεζιλεῖθῇ ὁ **Δηλιγιάννης**.

Ν' ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ Ἔθνος δὲν ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὸν τὸν **Γορτύνιον**.

Τὸν ψεύστην **Γορτύνιον**.

Ἄλλ' ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἀγγλοφιλαλήτην **Μεσολογγίτην**.

Καὶ μὰ τὴν τσιπούραν τοῦ **Μεσολογγίου**, μὰ τὸν γλυκύτατον αὐτοῦ σπάρρον, ὅν ὕμνησε γλυκύτατα ὁ **Παλαμάς**, οὐδεὶς ἄλλος παρὰ τὸν **Τρικούπην** ἦτο ἱκανὸς νὰ καταστρέψῃ ἀντιπαιριωτικώτερον τὸ πατριωτικὸν δάνειον.

Διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ **Τρικούπης** ἦτο δύναμις.

***Ἐξοχος** δύναμις.

Εἶχε (καὶ ἔχει νῦν ἐν μέρεϊ) εἰς χεῖράς του τὴν ὑποστήριξιν τῶν χρυσοκανθάρων δι' οὓς εἰργάζετο παντὶ σθένει καὶ πρὸς χάριν τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη ποτὲ ἐν τῇ Βουλῇ ὅτι θὰ κάμῃ τὴν **Ἑλλάδα** **Χρηματιστήριον** τῆς **Ἀνατολῆς**.

Τὸν ὑποστηρίζουν ἐκεῖνοι.

Τοὺς ὑποστηρίζει καὶ αὐτός.

***Ἡ** καὶ τοῦμπαλιν.

* * *

Κατὰ τὴν πολύκροτον συζήτησιν περὶ τοῦ πατριωτικοῦ δανείου, ὁ μὲν κ. **Τρικούπης**, συνεπὲς πρὸς τὸ ἐπίβουλεν αὐτοῦ σχέδιον, δηλοῖ ὅτι τὸ δάνειον τοῦτο θ' ἀποτύχη διότι, δὲν δίδει τὸν συνηθῆ τόκον τῶν δανείων.

Φαντασθήτε ἐπιχείρημα τοκογλυφικόν.

Ἐπιχείρημα ἀντάξιον πρὸς τὴν ἀπληστίαν καὶ αἰσχροκέρδειαν τῶν περιβαλλόντων τὸν ἄνδρα μεγάλων τοκογλύφων.

Τὶ πατριωτικὸν δάνειον θὰ ἦτο αὐτό, ἂν οἱ συνεισφέροντες ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν ὄβολόν των ἐσκέπτοντο πόσα περισσότερα τοῖς ἑκατὸν θὰ τοῖς ἔδιδεν ἢ πάσχουσα πατρίς;

Οἷα ἐκμετάλλευσίς τῆς ἀνάγκης αὐτῆς!

Μόνον ἄνθρωποι ὑπηρετοῦντες σήμερον ἐξηνταβελόνην βασιλεῖα ἠδύναντο νὰ σκέπτονται τόσον αἰσχροκερδῶς.

Κατὰ τὸ Μαστρο Γιώργο καὶ τὰ κοπέλια του.

Ὁ λαὸς ἦτο τότε εἰς τοιαύτην ἐξαψιν ἐνθουσιασμοῦ, ὥστε καὶ τὸ ποκάμισό του θὰ ἔθετεν ἐνέχυρον, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ πατριωτικὸν δάνειον πατριωτικώτερον.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης ἀπαντᾷ ὑπερηφάνως τῷ κ. Τρικούπη ὅτι ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι τὸ δάνειον θὰ καλυφθῇ.

Ἐκδίδεται τὸ δάνειον ἐκ τριάκοντα ἑκατομμυρίων.

Τὸ κόμμα τοῦ κ. Τρικούπη ἀνασκουμπόνηται.

Οἱ φίλοι τοῦ κ. Τρικούπη τίθενται ὑπὸ ἄτρον.

Ἐχουν ἐντολὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τὴν ἐξῆς:

— Κατορθώσατε ν' ἀποτύχη τὸ δάνειον, ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ ἐλληνισμὸς δὲν ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη περὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος.

Ἐπιστολαὶ ἐπὶ ἐπιστολῶν καὶ ἀπόστολοι ἀποστέλλονται εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Οἱ ἀπόστολοι οὗτοι ἔχουν ἀποστολὴν ἥμιστα εὐαγγελικὴν βεβαίως.

Εἶναι ὅλοι *δυσάγγελοι*.

Σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν εἶναι ἡ διὰ πάσης διαβολῆς καὶ συκοφαντίας καταπολέμησις τοῦ δανείου.

Ὅπου ἂν ὑπῆρχεν ἀγαθὴ πατριωτικὴ καρδία τὴν ἀπεπλάγησαν.

Ἐπειθον πάντας ὅτι ἡ *ραμμοσύνη* δὲν θέλει τὸν πόλεμον καὶ ὅτι κανεὶς δὲν δίνει λεπτὸ τσακιστό, μῆτε ἓνα *λιμοκοιτόρο* δι' αὐτόν.

Τὸ σχέδιον ἐπιτυγχάνει.

Ἐπιτυγχάνει καὶ μέσα καὶ ἔξω.

Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ αἱ ἐγγράφαί μόνις ἀνέρχονται εἰς δύο ψωροεκατομμύρια.

Ἐνταῦθα ἐγγράφονται οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ.

Ἐκ δὲ τῶν πολυταλάντων, ἐκ τῶν χρυσοκαθάρων φίλων τοῦ κ. Τρικούπη, τῶν κολυμβιάντων εἰς τὸν πλοῦτον, οὐδεὶς, οὐδεὶς, οὐδεὶς ἐγγράφεται! . . .

Σκουλούδης, Κορωνιός καὶ Καλλιγᾶς κλπ. διαπρέπουν διὰ τῆς ἀπουσίας τῶν ἐκ τῆς ἐγγραφῆς.

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης προδοτικῆς διαγωγῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη δὲν ἀπελπίζεται.

Ὁ καλὸς ναύτης ἴσῃν προβέρισα φαίνεται.

Ἐξακολουθεῖ τὰς παρασκευάς, πολλαπλασιάζει τὴν δραστηριότητά του. Τὰ ἐμπόδια ἐξερεθίζουν τὸν ζῆλον αὐτοῦ, καθὼς ἐξερεθίζεται ὁ ζῆλος μαύρου ἀραβικοῦ ἵππου, ἅμα πρόκειται νὰ διανύσῃ δρόμον μετ' ἐμποδίων εἰς ἵπποδρόμιον.

XVIII

Οἱ τρικουπικοὶ ἀνοίγουν τὸ τουφέκι ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων αὐτῶν. — Συκοφανταί καὶ διαβολαὶ αὐτῶν κατὰ τοῦ στρατοῦ. — Ἡ διπροσωπία τοῦ Τρικούπη. — Σατανικὴ πολιτικὴ.

Μετὰ τὰς διαβολικὰς ἐνεργείας τῶν τρικουπικῶν πρὸς ἀποτυχίαν τοῦ σωτηρίου πατριωτικοῦ δανείου, τῆς μόνης σάνδος ἢ κολυμβητικῆς ζώνης, δι' ἧς ἤδύνατο νὰ ἐπιπλεύσῃ καὶ νὰ σωθῇ καὶ νὰ παλαίσῃ ἐτι ὁ κινδυνεύων Ἑλληνισμός, μετὰ τὰς ἐνεργείας, λέγομεν, ταύτας ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, διότι δὲν συνέφερεν αὐτοῖς νὰ δεῖξῃ ὁ ἐξῶ ἑλληνισμός ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην, καθ' ὅσον αὐτοὶ ἔχουν τὸ *μονοπόλιον* τῶν ἐλευθερωτῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπ' ἄ-

πησαν πρὸς τὸν διὰ τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων αὐτῶν πόλεμον.

Ἡ Ἐφημερίς ἰδίως τοῦ Κορομηλά ἐξυπηρετεῖ πιστῶς τὸ καταχθόνιον στρατηγικὸν αὐτῶν σχέδιον.

Ταύτης τὰ ἄρθρα συνέτασσε τότε ὁ ἴδιος κ. Τρικούπης, προσπαθῶν νὰ σβέσῃ τὸν ἀρειμάνιον ἐνθουσιασμόν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν πόλεμον, νὰ μεταβάλλῃ εἰς κρύαν τέφραν τὸ πῦρ αὐτοῦ, νὰ νεκρώσῃ τὴν εὐγενεῖς τῆς καρδίας τοῦ ἔθνους παλμούς, νὰ τον ἀπογοητεύσῃ τέλειον.

Ἰδαὺ δὲ τί ἔγραφε τότε ἡ Ἐφημερίς τοῦ Κορομηλά (φύλλον 303 τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1885):

«Ὅσα παρέρχονται αἱ ἡμέραι μὴδὲν ἄλλο καταλείπουσιν ἡμῖν ἢ τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ τὸν βαθμιαῖον μαρασμόν τοῦ πρώτου ἐνθουσιασμοῦ, ὃν ἐγέννησεν ἡ ἐλπίς τῆς προσεχοῦς ἐνεργείας, τοσοῦτῳ ἀποβάλλομεν πᾶσαν πεποιθῆσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, πᾶσαν πίστιν εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, ἂν τὸ παράπαν ἔλαβε ποτὲ τοιαύτας!»

Καὶ δὲν περιορίζοντο εἰς ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν στρατὸν ἡμῶν τὸν ἐπὶ τῶν συνόρων τότε ἔγραφον, ὡς ἄλλοι κατάσκοποι τῆς Τουρκίας, ὅτι ἦτο γομνός, ὅτι ἐπεῖνα καὶ ὅτι, κατὰ προτροπὴν τῆς κυβερνήσεως, ἐλιποτάκτει! πρὸς δὲ ὅτι ὁ ἐξ ὀγδοήκοντα χιλιάδων τότε στρατός μας ἦτο ἄθροισμα ἄμορφον καὶ ἀσύντακτον, στίφης ἄτακτον, ὀρδαὶ πλήρεις ἀπὸ ρεμπελό.

Ταῦτα δὲ γράφοντες ἐκέκισον καὶ τὸν κ. Τρικούπην διότι ἠνείχετο νὰ ὑποστηρίξῃ τοιαύτην κυβέρνησιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλειπε δὴθεν ἡ ταχύτης καὶ ὁ ροδς.

Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ αὕτη, ἣν διηύθυνεν ὁ κ. Τρικούπης, ἦτο σατανικὴ, βεελζεβουλικὴ, ταρτουφικὴ.

Πολιτικὴ διπρόσωπος.

Δι' αὐτῆς ὁ κ. Τρικούπης ἀπεδείκνυεν εἰς τὸ νοῆμον κοινόν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν ἐξω ἐλληνισμόν ὅτι ἦτο ἀληθῆς πατριώτης, ὅτι, χάριν τῆς πατρίδος, ὑπεστήριζε τὴν κυβέρνησιν καὶ ὅτι ὑβρίζετο παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν φίλων του, τοῦτο δὲ ὅπως κατόπιν εὐρὴ ἀφορμὴν ὅτι ἐξηγέρθη ὁ λαός, ὅτι κατεπονήθη ἐκ τῶν θυσιῶν, διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ ζητήσῃ τὴν πτώσιν αὐτῆς, ὡς ἀποτυχούσης εἰς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα

οὕτω δὲ παρουσιασθῆ οὗτος ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ὡς ἄλλος Μισ-
σίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ πατρίς! Πόσα ἐγκλήματα διαπράττονται ἐπ' ὀνόματί
σου!

* *
*

Ἐνῶ δὲ ἐν τῇ Βουλῇ ὁ κ. Τρικούπης διεκήρυττεν ὅτι εἰς
τὴν κυβέρνησιν ἀπόκειται νὰ λάβῃ πάντα τὰ μέτρα τῶν προ-
παρασκευῶν καὶ νὰ ἐκλέξῃ τὸν χρόνον τῆς ἐνεργείας, ἔξω τῆς
Βουλῆς, ἐνεδύετο τὴν ἄλλην πολιτικὴν, ὡς ἠθοποιὸς ἐντέχνως
καὶ ταχέως μεταμφιεζόμενος καὶ παίζων ἐναλλάξ δύο ὅλως
ντίθετα πρόσωπα, δύο ὅλως διαφέροντας χαρακτῆρας.

Καὶ τοὺς ἔπαιζε τόσο καλά!

Ἰπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἦτοι ὡς ὑποκριτὴς ἐπὶ τῆς πολι-
τικῆς τοῦ ἔθνους σκηνῆς, ὁ κ. Τρικούπης ἀνεδείχθη ἀπαρά-
μιλλος.

Οὐδέποτε Ταβουλάρης ἢ Ἀλεξιάδης τις ἐκ τῶν ἡμετέρων
ἔδειξε τέχνην μεγαλειτέραν ἐν τῇ ὑποκρίσει διπροσώπου χα-
ρακτῆρος.

Ἄλλ' ὁ κ. Τρικούπης ὑπερβαίνει πάντα Ἕλληνα ἠθοποιὸν
κατὰ τὴν ὑποκριτικὴν τέχνην, καθὼς τελειοποιήθεις ἐν τῇ ἀγ-
γλικῇ σκηνῇ.

Εἶναι ἀμίμητος καθὼς ὁ Λεκατσᾶς, ὡς Ρισελί.

Εἶναι μαθητὴς τοῦ Δυσάνδρου.

Γνωρίζει πότε νὰ περιβληθῇ τὴν λεοντῆν καὶ πότε τὴν ἀλω-
πεκῆν.

Τὰς ἔχει δὲ πάντοτε προχείρους καὶ τὰς δύο.

Ἐξω τῆς Βουλῆς θέτων ὑπὸ ἄτμον τὰ δημοσιογραφικὰ αὐ-
τοῦ ὄργανα ἐξήτει δι' ἄρθρων παρ' αὐτοῦ γραφομένων νὰ δη-
λώσῃ ἢ κυβέρνησις τί σκοπεῖ νὰ πράξῃ εἰς τὸ μέλλον καὶ
τίνα μέτρα θὰ λάβῃ.

Πρὸς δὲ ἔγραφε... «γινώσκωμεν ὅτι ἂν ἀφήσωμεν τὴν
κυβέρνησιν νὰ διοικήσῃ τὸ ἔθνος, ἐνῶ κινδυνεύει ὁ ἑλληνι-
σμός, θὰ κλαύσωμεν ἐντὸς ὀλίγου τὴν τύχην του!»

XIV

Συζήτησις τοῦ περὶ εἰσφορᾶς νομοσχεδίου. —

Τί λέγει καὶ τί φρονεῖ ὁ Λομβάρδος — Τί ἀπαντᾷ ὁ κ. Δηλιγιάννης. — Τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα.

Ἄρχεται ἐν τῇ Βουλῇ ἡ συζήτησις τοῦ περὶ εἰσφορῶν νομοσχεδίου.

Λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ἐν τῇ σιγῇ τοῦ τάφου κατακείμενος νῦν Λομβάρδος καὶ ζητεῖ τὴν ἀναβολὴν τοῦ νομοσχεδίου, μέχρις ὅτου ἡ Κυβέρνησις φέρῃ πλήρως τὸ οἰκονομικὸν σύστημά της.

Ἄλλ' ἡ πρότασις τοῦ περὶ ἀναβολῆς ἐγένετο πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ λάβῃ ἀφορμὴν κατηγορίας κατὰ τῆς κυβερνήσεως διὰ τὰ ληφθέντα περ' αὐτῆς μέτρα.

«Ναί, λέγει, μετὴν ἰδιόρρυθμον αὐτοῦ φρασσεολογίαν, ὀρθούμενος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ ἀνασηκῶνων τὸν πόδα ὡς ἀλεκτρυῶν, ἀπεφασίσταμεν νὰ σᾶς υποστηρίξωμεν. Ἄλλὰ θέλομεν νὰ μάθωμεν ποῦ μᾶς ὀδηγεῖτε. Θέλομεν νὰ μάθωμεν ἂν τὰ μέτρα, ἅτινα ἐλάβετε ἦναι σοβαρὰ καὶ σπουδαῖα ἢ εἶναι ἀπλῶς ἐξ ἐκείνων, ἅτινα λαμβάνονται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀντανακλάσεως τοῦ σπινθηρισμοῦ... Ἄν ἔχωμεν σκοπὸν νὰ ἐνεργήσωμεν, πρέπει νὰ τὸ δείξωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Πρέπει νὰ πείσωμεν τοὺς ξένους, ὅτι ἐν πάσει περιπτώσει, θὰ ἐπιδιώξωμεν μὲ ἀξίμα καὶ μὲ χρῆμα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐνότητα...»

* * *

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Λομβάρδου, ὁ τότε πρωθυπουργὸς κ. Δηλιγιάννης, καθ' οὗ ἐξυφαίνετο ἡ μεγάλη ἐκείνη συνωμοσία, ἀπήντησε διὰ λόγου μακροῦ, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς :

«Πρέπει νὰ παύσῃ ἡ πολιτικὴ αὐτῆ σάτυρα. Ἐντὸς μὲν τοῦ κοινοβουλίου νὰ ὑφίσταται πλαστὴ ἐκεχειρία καὶ υποστήριξις, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, διὰ τῶν ἀθάδεστέρων πνευματικῶν

συλληψέων, νά προσπαθήτε νά υπομονεύσητε τήν ἐπί τήν κυβέρνησιν ἐμπιστοσύνην τοῦ τόπου, κατὰ τοιοῦτον δὲ τρόπον ὥστε νά ἀποθαρρύνητε καί τοὺς γενναιοτέρους τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἐπρεπε τέλος νά τεθῆ τὸ τήν ἐσπέραν ταύτην τεθὲν ζήτημα. Πρέπει τέλος νά μάθωσιν οἱ ἀρροσκομῆνοι νά ἐπαναλαμβάνωσι καθ' ἑκάστην, ὅτι τήν χώραν κατεστήσαμεν ἀρίσταρον, ὅπως διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματα αὐτῆς, ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ τοῦτο ἐπράξαμεν.»

* *

Τῇ ἐπομένῃ δὲ ἡμέρᾳ ὁ κ. Δηλιγιάννης ὑποβάλλει πλῆρες τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, ἀναπτύσσει αὐτὸ καὶ κατόπιν ζητεῖ νά ἐξακολουθήσῃ ἡ πολιτικὴ συζήτησις, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Λομβάρδου.

XV

Ὁ κ. Τρικούπης δὲν δέχεται τὴν πολιτικὴν συζήτησιν. — Ἀπάντησις Δηλιγιάννη πρὸς αὐτόν. — Ἡ Βουλὴ προχωρεῖ εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς. — Οἱ τρικουπικοὶ δὲν ἀπελπίζονται.

Ὁ κ. Τρικούπης ὅμως, ὅστις, διὰ τῶν ἀποστόλων του καὶ τῶν αὐλικῶν ἐνεργειῶν, οὐδένα τῶν βουλευτῶν τῆς πλειοψηφίας τοῦ κ. Δηλιγιάννη κατὰβησε νά σαγήνεύσῃ, δὲν ἐθεώρησε συμφέρον αὐτῶ νά γείνη πολιτικὴ συζήτησις.

Διὰ τοῦτο ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὸ πολιτικὸν ζήτημα, διότι τοιοῦτο δὲν ἐθεσεν ὁ κ. Λομβάρδος.

Ἀμέσως δ' ἀπήντησεν εἰς τὸν κ. Τρικούπην ὁ κ. Δηλιγιάννης καυτηριάσας τοὺς σοριστικoὺς λόγους τοῦ κ. Τρικούπη.

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κ. Δηλιγιάννη δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νά μεταφέρωμεν τὴν ἐξῆς περικοπήν, ἣτις ἦτο πέλεκυς ἀμοίρατος διὰ τὴν τότε ἐπίβουλον πολιτικὴν τοῦ κ. Τρικούπη.

Ἡ πλειονοψηφία ὅμως, λέγει ὁ κ. Δηλιγιάννης μοι δίδει τὸ δικαίωμα νά ἐρωτήσω ἐκείνους οἱ ὅποιοι κατὰ πάσιν προΐταν

ὕπονομεύουσι τὴν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πολλακίς λησμονοῦσιν ὄχι μόνον ὅσα ἐπηγγέλθησαν ἀλλὰ καὶ ὅσα ὄφειλον νὰ γνωρίζωσι, μοι δίδει τὸ δικαίωμα νὰ παρατηρήσω πρὸς αὐτούς, ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες πρέπει νὰ ἔχωσιν εὐθεῖαν καὶ καθαρὰν τὴν πολιτικὴν αὐτῶν, δὲν εἶναι δ' ἀρμόζον εἰς τοὺς πολιτικούς ἀνδρας οἵτινες ἀξιοῦσι νὰ κυβερνήσωσι, νὰ ἐμφανίζωνται πρὸ τῶν συμπολιτῶν των με **πολλὰς γλώσσας** καὶ με **ποικίλας μορφάς.**

Διὰ τῶν τελευταίων τούτων φράσεων εἰκονίζετο παρὰ τοῦ κ. Δηλιγιάννη λίαν εὐστόχως καὶ προσφωῶς ἡ χαμαιλέοντειος πολιτικὴ τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Μετὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἡ Βουλὴ προὐχώρησεν εἰς τὰς ἐργασίας της.

Ἄλλ' οἱ τρικουπικοὶ δὲν ἀπληθίσθησαν καὶ ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης.

Ὡς γενναῖοι καὶ πεπειραμένοι εἰς τὰ πελάγη τῆς πολιτικῆς ναῦται, ἀντεῖχον καὶ μετὰ θάρρους ἐπάλαιον πρὸς τὰ κύματα.

Τὸ ναυάγιον δὲν ἐφόδιζεν αὐτούς.

Ἐν τῇ τριχομίᾳ καὶ τῇ πάλῃ ἦσαν εἰς τὸ στοιχειὸν των.

Ἡ σιδηρὰ θέλησις, τὸ χαλύβδινον πείσμα, ἡ ἀδαμαντίνη τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπιμονῆ, ἡ σφαιρὰ τοῦ φιλαρχία τοὺς ἐνεψύχωνε.

Μετηγγίζετο εἰς τὰς φλέβας αὐτῶν τὸ θάρρος τοῦ ἀρχηγοῦ των.

Οἱ τρικουπικοὶ ἐξηκολούθουν πυρετωδῶς ἐργαζόμενοι κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ προλαίνοντες δι' ἑαυτοὺς τὴν πρὸς τὴν ἐξουσίαν ἀγούσχη.

Οἱ τρικουπικοὶ ἐξακολουθοῦν τὸν διὰ τῶν ἐφημερίδων ἀγῶνα των. — Ὁ Α. Β. τῆς ἀκροπό-

λεως. — Τὰ ἄρθρα τῆς «Παλιγγενεσίας.» —

Ἀναστάτωσης ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ τρικουπικοὶ ἐξηκολούθουν τὸν ἀγῶνά των, κῶς εἶπομεν ἀνωτέρω.

Ἐπλισαν εὐθὺς με ταχύτητα ἣτις θὰ ἐτίμα αὐτοὺς ἐν ἄλλῳ ἐνδοξοτέρῳ ἀγῶνι, τὴν τορπιλλοφόρον των « Ἀκρόπολιν » τὴν θωρακοβάριδα « Ἐφημερίδα » καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀρχαῖον τραμπάκουλο τὴν « Παλιγγενεσίαν. Ἐπομένως ὑπὸ δημοσιογραφικὴν ἐποψίν, ἦσαν ἐτοιμοπόλεμοι.

Τὰ φύλλα ταῦτα εἶχον, ὡς ἐσφραγισμένας διαταγὰς, ἐχούσας ἰσχὺν συναλλάγματος, ἐντολὴν νὰ γράφουν εἰς τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ χύνουν τὴν ἀπογοήτευσιν εἰς τὸν λαόν, νὰ τοῦ ἐξατμίζουν, ὡς δι' ἀτμομηχανῆς, τὸν πολεμικὸν ἐνθουσιασμόν του.

Ἡ « Ἀκρόπολις » κατεχώριζε τότε τ' ἄρθρα τοῦ μακροσκελοῦς ὡς αὐτὰ Α. Β. ἤτοι τοῦ τότε νομάρχου Αἰτωλοακαρνανίας κ. Ἀριστείδη Βαμπᾶ.

Ὁ λεγόμενος οὗτος Ἕλλην ἐτόλμα, ἐν μέσῳ τόσου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἔγραψε :

« Μὲ ποίους θὰ πολεμήσητε ; Τοὺς γνωρίζετε καλῶς τοὺς μαχητὰς τῆς Πλέβνας ; Ποῦ εἶναι αἱ προστομασίαι σας ; Ποῦ αἱ ἐπιμελητεῖαι σας ; Μὲ γυμνοὺς καὶ πεινῶντας στρατιῶτας θὰ πολεμήσητε, οἵτινες λιποτακτοῦν ; »

Ἡ « Παλιγγενεσίς » πάλιν κατεχώριζε τὰ ἄρθρα τοῦ δῆθεν Ἀρμενίου Σπαρτίδη.

Ὁ κήριος οὗτος δὲν ἔπαυσε καθεκαστὴν, ἐν κυρίοις ἄρθροις παριστάνων κακὴν τὴν κατάστασιν τῆς υγείας τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ μας.

« Κατὰ ἐκατοστάδας, ἔγραφεν, ἀποθνήσκουν ἐκ τύφου καὶ ἐρυσιπέλατος οἱ στρατιῶταί μας ἐν τοῖς νοσοκομείοις Τυρνάβου, Λαρίσσης, Τρικκάλων καὶ Βόλου. »

Τὰ γραφόμενα ἀνεστάτωσαν τότε ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Πατέρες, μητέρες, ἀδελφοί, ἀδελφαί, μνησταί, σύζυγοι ἐξάδελφοι καὶ ἄλλοι συγγενεῖς ἐπορεύοντο τροχάδην εἰς τὸ τηλεγραφεῖον ἀσθμαίνοντες διὰ νὰ δίδουν τηλεγραφήματα, με πληρωμένας ἀπαντήσεις, ὅπως μνηθάνουν περὶ τῶν οἰκείων των.

Μητέρες καὶ ἀδελφαί ἀπροστάτευτοι ἔκλαιον καὶ δὲν ἐκοιμῶντο τὰς νύκτας, διότι αἱ πτωχαὶ ἐστεροῦντο καὶ αὐτῆς τῆς δραχμῆς ἵνα τηλεγραφήσωσι καὶ μάθωσι περὶ τοῦ προστάτου των,

Ἄλλὰ τὰ δάκρυα ἐκεῖνα, ὅσα πικρὰ καὶ ἂν ἦσαν, ἐπότιζον τὸ δένδρον τῶν τρικουπικῶν ἐλπίδων, δένδρον ἀπλήστως ἀποροφῶν αὐτά.

XV

Τὰ ψεύδη τῶν τρικουπικῶν ἐφημερίδων. — Ἡ ὑγεία τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ θάρρος αὐτῶν. — Μαρτυρία στρατιωτικῶν ἰατρῶν. — Κώστας Κουμουνοῦρος.

Εἰς τοιαύτην θέσιν εἶχαν φέρει τὸν λαὸν αἱ Κίεκαὶ ἐφημερίδες, αἵτινες ἦσαν ὄργανα πειθήνια τοῦ κ. Τρικούπη ἀγοντος αὐτὰς ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ τῶν ὑποσχέσεων χαλινῶν ὅπου ἂν ἐβούλετο, ἐνῶ ἡ ὑγεία τότε τοῦ στρατοῦ, καθ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν, ἦτο ἀρίστη.

Ἐβλεπες εἰς τὸν στρατὸν ἀνδρας τέσση ὑγιεῖς καὶ εὐρώστους, ὥστε θὰ ἠδύνατο ἕκαστος αὐτῶν νὰ ἐκτελέσῃ ἄλλα Ἡρακλέους καὶ Θησέως, καὶ πολλοὺς πάσχοντας πληθῶσαν ὑγείας. Ἄλλως δὲ τὸ ἠθικὸν τῶν ἀνδρῶν ἦτο τοιοῦτον, ὥστε ἀπέκρουσε πᾶσαν ἀσθένειαν.

Εἶχον ὅλοι μέγα θάρρος, στερρὰν καὶ ἀκράδαντον ἀποφασιστικότητα, νοῦν ὑγιᾶ ἐν ὑγιεῖ σώματι.

Καὶ σήμερον δ' ἐτι δύνανται νὰ βεβαιώσωσι τοῦτο, διὰ τῆς ὑπογραφῆς των, οἱ ἐντιμοὶ στρατιωτικοὶ ἰατροὶ κ. κ. Δημοσθένης Μανουσάκης, Ὀλστάϊν Βερνάρδος, Παπαϊωάννου καὶ ἄλλοι συναδέλφοι τῶν διευθύνοντες τότε τὰ Νοσοκομεία Λαρίσσης, Τυρνάβου, Τρικάλων, Καρδίτσης, Καλαμπάκας καὶ Ἄρτης, ὅπου οἱ ἀσθενεῖς διέπρεπον διὰ τῆς ἀπουσίας των, ἵνα ἐπὶ τὸ γαλλικώτερον εἴπωμεν.

* *
*

Ἐν δὲ τῇ Βουλῇ πάλιν ἐξηκολούθουν, μεθ' ὅλας τὰς ἀποτυχίας των, νὰ φέρουν προσκόμματα εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς ἐργασίας, ὅπως μὴ περαιωθῶσιν αὐταὶ ταχέως ἀλλὰ παρατείνοντες ἐπ' ἄπειρον νὰ ἐξασθενῶσιν οὕτω τὴν κυβέρνησιν, ἣν δὲν ἄφιναν νὰ βεδίση τὴν ὁδὸν τῆς ἰδίας αὐτῆς πολιτικῆς.

Ὀμοιάζον κατὰ τοῦτο πρὸς ἀγυιόπαιδας ρίπτοντας πέτρας ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων τοῦ σιδηροδρόμου, διὰ νὰ σταματήσουν ἢ ἐκτροχιάσουν ἀμαξοστοιχίαν.

Ὁ πόλεμος αὐτῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν τρίτην συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου περὶ εἰσφορᾶς.

Ἐζήτησαν καὶ πάλιν, διὰ τοῦ πιεστοῦ των Παπαλουκά Εὐταξίου, τὴν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως τοῦ νομοσχεδίου τούτου.

Ὅσῳ ἡ κυβέρνησις εἶχεν ὡς σύνθημα τὸ βαίνειν ἐμπρὸς ὀλοταχῶς, τόσον αὐτοὶ προσεπάθουν νὰ τῇ ἐλαττώσωσι τὸν ἄτμὸν, ἵνα σπεύδῃ βραδέως.

Ἡ διαγωγὴ των αὐτῆ ἐξήγειρε τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, ὃ δὲ θερμὸς τὴν καρδίαν καὶ ἄξιος τὸν λόγον βουλευτὴς κ. Κωνσταντῖνος Κουμουندούρος λαμβάνει τὸν λόγον καὶ μεταξὺ ἄλλων λέγει μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ παρηρησίας, εἰλικρινείας καὶ ἱπποτικῆς τόλμης τὰ ἐξῆς πρὸς τοὺς τριχουπικούς :

— Εἰπέτε, ἂν θέλητε νὰ φανῆτε ἄξιοι τῶν περιστάσεων ὅτι πρέπει νὰ ψηφίσωμεν, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, ὅλα τὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως, ἐξουσιοδοτήσατε αὐτὴν δι' ὅλης τῆς ἐθνικῆς ἰσχύος καὶ μὴ μεμφιμοιοῦντε σχολιάζοντες τὰ νομοσχέδια. Κλείσατε τὰς πύλας τοῦ βουλευτηρίου καὶ μὴ ἐπιμένετε ὅπως ἐλευθεριώτερον ὁμιλήσῃ πρὸς ὑμᾶς ἡ κυβέρνησις, μὴ θελήσητε νὰ εἴπη ὑμῖν ὅ,τι δὲν συμφέρει νὰ εἴπη καὶ μὴ νομίζητε ὅτι δύναται νὰ κηρύξῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν πόλεμον.

Ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τοῦ λόγου τοῦ κ. Κωνσταντίνου Κουμουندούρου, ἃς μᾶς ἐπιτραπῆ μία περὶ αὐτοῦ παρέμβασις.

Τὸν Κωνσταντῖνον Κουμουندούρον, τὸν ἀγαπητὸν τοῖς πᾶσι Κώσταν, ἐγνωρίζομεν ὅλοι, ζῶντος τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς αὐτοῦ, νεανίαν ζωηρὸν, φιλήδονον, συχνὰ διασκεδάζοντα μὲ τῆς παρέας του καὶ διάγοντα ἐν γένει βίον λυσιμέριμον, ἀδιαφοροῦντα περὶ πολιτικῶν μελετῶν καὶ οὐδόλως φροντίζοντα νὰ μορφωθῇ πολιτικῶς ὅπως μίαν ἡμέραν πολιτευθῇ ἐπαξίως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ φιλομειδοῦς καὶ βαθυνουστάτου γέροντος.

Ἐλεγαν ὅλοι : καλὸ παιδί, παιδί μάλαμα ὁ Κώστας καὶ τὸν ἠγάπων, τὸν ἐθώρουν ἀπαραίτητον εἰς τὰ γλέντια ὡς χοβαρδὰν καὶ γαλαριτόμον φιλότιμον καὶ παληκαρὰν, ἀλλὰ τίποτε περισσώτερον, τίποτε σοβαρώτερον.

Καὶ τοιοῦτος ἦτο ἀληθῶς ὁ Κώστας, μεθ' οὗ καὶ ἡμεῖς εἰχομεν σχετισθῆ καὶ συνδιασκεδάσει.

Ἄλλ' αἰφνης ἀποθνήσκει ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὁ Κώστας γίνεται ἀγνώριστος.

Τελεία μεταμόρφωσις.

Ἐλεγες ὅτι ἀκτις ἐκ τῆς φωτεινοτάτης διανοίας τοῦ γέρου τοῦ ἐκφυγοῦσα μετὰ τῆς μεγάλης ἐκείνου ψυχῆς εἰσέδυσεν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ υἱοῦ.

Ὁ Κώστας παύει πᾶσαν διασκεδασιν, διαζεύγνυται τὴν προτέραν ζωὴν, ἀπαρνέεται τῆς παρῆαις του, κλείεται εἰς τὸ σπουδαστήριόν του καὶ ἐγκύπτει εἰς μελέτας.

Ἀποφασίζει αὐτοδίδακτος νὰ μάθῃ τὴν γαλλικὴν.

Μεταβαίνει εἰς Παρισίους καὶ ἐπανέρχεται ἄλλος ἐξ ἄλλου.

Ἡ ἰσχὺς τῆς βουλήσεως αὐτοῦ εἶναι θαυμασία.

Ἐπιβάλλεται εἰς ἑαυτόν.

Πλουτίζει τὰς γνώσεις του καὶ πρᾶγμα περίεργον, αὐτὸς ὁ οὐδέποτε λόγον ἐκφωνήσας πρότερον ἀναθρώσκει ρήτωρ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς.

Ρήτωρ ἰδιόρρυθμος.

Ὁ λόγος αὐτοῦ εἶναι σπάθη, τὴν ὁποίαν χειρίζεται τολμηρῶς, ἀνυψῶν αὐτὴν καὶ μετὰ τὰς δύο τοῦ χειρὸς κατὰ τῶν ἀντιπάλων.

Δὲν λέγει πολλά.

Εἶναι μετὰ τῶν ρητόρων τῆς Βουλῆς, ὁ μόνος ἴσως εἰς ὃν δὲν ἀρμύζει ἡ λέξις λῆμα.

Δὲν κουράζει ποτὲ τὸν στενογράφον καὶ οἱ πρακτικογράφοι τοῦ δημοσιογραφικοῦ θεωρείου ὀφείλουσιν αὐτῷ χάριτας.

Ὅ,τι ἔχει νὰ εἴπῃ, τὸ λέγει, ὡς ἀρχαῖος Σπαρτιάτης λακωνικῶς.

Κύριος χαρακτὴρ τῶν ἀγορεύσεών του εἶναι ἡ σφοδρότης τοῦ λόγου καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐν ταῖς ἰδέαις.

Ψυχρὸς δὲν εἶναι ποτέ. Οὔτε προφθάνει νὰ ψυχρανθῆ ἐξ αὐτοῦ ὁ ἀκροατής.

Τὸ δξύθυμον αὐτοῦ μόνον τὸν βλάπτει, διότι τὸν κάμνει νὰ παραφέρεται.

Δὲν ἔχει τοῦ πατρός του τὸ γλυκὺ καὶ ἡρεμὸν διὰ τοῦ ὁποίου ἔσφαζε τοὺς ἀντιπάλους του μὲ τὸ βαμβάκι.

Ὁ Κώστας σφάζει διὰ τῆς σπάθης τοῦ λόγου του.

Ταῦτα ἐπιτροχάδην περὶ τοῦ προσφιλοῦς Κωνσταντίνου Κουμουندούρου.

* *

Ἐἶπομεν ἀνωτέρω πῶς ὠμίλησεν ἐν τῇ Βουλῇ.

Ἄλλ' οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι οὐκ ἤθουλήθησαν συνιέναι.

Δὲν ἤκουον αὐτοὶ τὰς ἐν τῇ Βουλῇ πατριωτικὰς φωνάς.

Ἔβουον τὰ ὦτα πρὸς αὐτὰς καὶ τὰ ἤνοιγαν μόνον πρὸς τὴν ἀργυρόφωνον φωνὴν τοῦ κομματικοῦ συμφέροντος.

Αὐτοὶ ἤθελον τὴν ἐξουσίαν διὰ παντός μέσου, ἔστω καὶ διὰ προδοσίας, καθὼς καὶ τὴν ἔλαβον.

Τοῦτο δ' ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὄσων μέχρι τοῦδε ἀνεφέρομεν καὶ θ' ἀποδείχθη πληρέστερον ἐκ τῶν κατόπιν ἀναφερομένων.

Θὰ γυθῆ ἀκόμη φῶς περὶ.

Θὰ λάμπη ἡ ἀλήθεια, καθὼς ἔλαμψεν ὁ ἥλιος, ἅμα ἐφώνησεν ὁ πλάστης τὸ δημιουργικόν του ἐκείνο «Γενηθήτω φῶς».

XVIII

Νέα πρότασις Λομβάρδου. — Νέος λόγος Δηλιγιάννη. — Νέα προσκόμματα. — Ὁ Δηλιγιάννης ἀπορρίπτει τὴν σύμπραξιν τῶν τρικουπικῶν. — Παραδοχὴ τοῦ νομοσχεδίου.

Ἀρχαὶ ὁδίων. Ζητεῖται μάρμος. Ἐν τῇ γ' συζητήσει τοῦ περὶ εἰσφορῶν νομοσχεδίου, μετὰ τὴν θερμὴν ὁμιλίαν τοῦ ἱπποτικοῦ τέκνου τῆς Μεσσηνίας κ. Κωνσταντίνου Κουμουندούρου ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Δηλιγιάννης ἀναγκασθεὶς εἰς τοῦτο ἐκ νέας προτάσεως τοῦ πολυμήτιος Λομβάρδου, προτείναντος ὅπως ἀναβληθῆ καὶ πάλιν τὸ περὶ εἰσφορῶν νομοσχεδίον.

Ὅλω καὶ ἀναβολὴν ἤθελον οἱ τρικουπικοὶ παρεμβάλλοντες ἐπὶ τούτῳ προσκόμματα, ὅπως ἐπιτύχη κάλλιον τὸ πονηρότατον καὶ πονηρὸν (ἵνα κατ' Ἀναστάσιον Βυζάντιον εἴπωμεν) σχέδιον αὐτῶν.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης δὲν ἠδύνατο πλέον, μετὰ τὴν φανερὰν ταύτην ἀντίπραξιν τῶν τρικουπικῶν εἰς τὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως, νὰ μὴ ἀπορρίψῃ τὴν εὐπραξίαν των.

Καὶ ἠγόρευσεν ἀπὸ τοῦ βήματος παρησιτία τοῦτο δηλώσας.

Ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ μεταφερόμεν τὴν ἐξῆς περικοπήν.

«... Εἶμαι ἠγαγκασμένος νὰ δηλώσω, ὅτι, ἂν μᾶς ὑπεσχέθησαν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, παραιτούμεθα πλέον ταύτης. Ἄν πρόκηται νὰ μᾶς παρέχωσιν αὐτὴν καθ' ὃν τρόπον ἐνοεῖ ὁ ἐκ Ζακύνθου βουλευτής, *δὲν ἔχομεν ἀνάγκη* τοιαύτης συνδρομῆς. Γνωρίζετε, ἀναφωνεῖ, ὅτι δὲν δύνασθε ἀγωνιζόμενοι νὰ νικήσητε, δι' αὐτὸ μᾶς ὑπόσχεσθε ὅτι μᾶς συντρέχετε. Ἐν τούτοις διὰ τῶν μεμφιμοιῶν σας, μᾶς παρέχετε *μυρία προσκόμματα*, καὶ θέλετε νὰ μᾶς περιαγάγητε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἴπωμεν *περισσότερα*, νὰ εἴπωμεν καὶ *ἐκεῖνα* τὰ ὅποια δὲν δύναμεθα νὰ εἴπωμεν. Ἄλλα διατί δὲν ἐπιτίθεσθε *ἐκ τοῦ γαγγροῦ*; Διατί θέλετε ἐξ *ἐνέδρας* νὰ πράξητε καθ' ἡμῶν ὅτι *ἐπράξατε κατ' ἄλλων*;

* *

Μετὰ τὴν ἐμιλίαν ταύτην τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἡ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς, ἐν μέσῳ τῶν παταγωδῶν χειροκροτημάτων τοῦ ἀκρατηρίου, παρεδέχθη δι' ἀναστάσεως τὸ νομοσχέδιον τοῦτο περὶ εἰσφορῶν καὶ οὕτω, μεθ' ὅλας τὰς ἐντιπράξεις τῶν τρικουπικῶν, καὶ μετὰ τόσας συζητήσεις, τὸ εἰρημένον νομοσχέδιον ἐψηφίσθη εἰς γ'. ἀνάγνωσιν.

XVIX

Ἄρθρον Δραγούμη δριμύτατον κατὰ τῆς κυβερνήσεως. — Οἱ τοῦρκοι ἀπέναντι ἡμῶν τότε. — Οἱ τοῦρκοι ἀπέναντι ἡμῶν τώρα.

Ἐν τούτοις ἡ τρικουπικὴ ἀράχνη ἐξηκολούθει πλέκουσα τὸ δίκτυον τῶν μηχανορρηκτικῶν της.

Ἐν τῇ Βουλῇ ἔφερον οἱ τρικουπικοὶ ἀντίπραξιν εἰς τὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως, ἐξώθεν δὲ τῆς Βουλῆς, διὰ τῶν δημοσιογραφικῶν αὐτῶν ὀργάνων, ἐξήκολούθουν τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον.

Κατὰ τὴν ἐπομένην τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου περὶ εἰσφορῶν, ἢ α' Ἐφημερίς», ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 312 τῆς 8 νοεμβρίου 1885 φύλλῳ αὐτῆς, ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ, συντάκτικος τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ κ. Δραγούμης, ὑβρίζειται ἡ Κυβέρνησις, ὡς ἀτολμος καὶ ἀνίκανος νὰ πράξῃ τι ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα τότε, κατ' αὐτοῦς, ἐκινδύνευον.

Ἐκ τοῦ ἄρθρου τούτου μεταφέρομεν τὴν ἐξῆς περιχοπὴν.

« Ἡ Βουλὴ συνεδριάζει ἐτι δυστυχῶς, καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαίᾳ, ἦν κατεδικάσαμεν εἰς τσοσάνην ἀδοξίαν, κυματίζει ἄνω αὐτῆς. Θ' ἀεχθῆ τὸ ὄνειδος, δὲν θ' ἀκουσθῆ μία κἂν φωνή, ἵνα στιγματίσῃ τοὺς καταξυσεχίζοντας αὐτήν, τοὺς κυλιόντας εἰς τὸν πηλὸν τὸ γλαυκὸν αὐτῆς βᾶκος ;

« Μὴ ἀναμένουσι νὰ δώσωσιν ἡμῖν οἱ Τούρκοι πρῶτοι κανὲν ράπισμα, ἵνα ἐξεγερθῆ ἡ φιλοπατρία αὐτῆς ; Ἄν θέλωσι ράπισμα, δὲν θὰ ἀργήσωσι νὰ τὸ λάβωσι. . .

» Ἄς εὐχρηθῶμεν νὰ μᾶς ραπίσωσι, ἴσως τὸ ἐρυθρὸν ἀνέλθῃ ἐπὶ τῶν παρειῶν, ἵνα ἐκ τοῦ χρώματος πιστεύσωμεν εἰς τὴν φιλοτιμίαν ἡμῶν. »

Καὶ ὅμως, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Δηλιγιάννη, οἱ Τούρκοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ μᾶς ραπίσωσι.

Ἄπεναντίας μάλιστα μᾶς ἔτρεμον καὶ οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν μᾶς ἔδιδον.

Τότε ἡ Ἑλλάς εἶχε στάσις προκλητικὴν.

Στάσις ἀπειλητικὴν.

Ἐκρημοῖσε τὸ ζωγάρι της διὰ καυγᾶ, καθὼς κοινῶς λέγουν.

Καὶ ἡ Τουρκία τὰ ἐμάζεψε.

Ἡ τότε Ἑλλάς δὲν ἦτο ἡ σημερινή.

Ἡ τότε Τουρκία δὲν ἦτο πρὸς ἡμᾶς ἡ ἄλλοτε ἀρειμάνιος

καί νῦν χλευαστική, θεωροῦσα ἡμᾶς ὡς καραγκιόζηδες πλέον πρὸς διασκέδασίν της.

Ποῦ τότε νὰ τολμήσῃ νὰ μᾶς ἐξευτελίσῃ ἓνα κοπέλι τοῦ Σουλτάνου, ἓνας Κεμάλ;

Τότε δὲν ἐπιέζοντο οἱ ὁμοεθνεῖς ἡμῶν.

Τὰ ἑλληνικά διαβατήρια ἴσχυον.

Οἱ Μακεδόνες δὲν ἐφυλακίζοντο εἰς τὰ τούρκικὰ μπουδρούμια.

Αἱ μίτριαι τῶν ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι μητροπελιτῶν ἡμῶν δὲν ἐδέχοντο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ αὐτῶν λακτίσματα τῆς ἡμισελήνου.

Δὲν ἐπαυεν αὐτοὺς σουλτανικὸν φερμάνι.

Σήμερον ὅμως τί γίνεται;

Τί ραπίσματα δέχεται ἡ Ἑλλάς παρὰ τῆς βαναύσου χειρὸς τῆς Τουρκίας;

Καὶ πῶς τὰ δέχεται χριστιανικώτατα!

Ἄμα ραπισθῆ ἀπὸ τῆς μιᾶς παρεΐας στρέφει καὶ τὴν ἄλλην.

Δὲν ἀναβαίνει κἂν πλέον ἐπὶ τῶν παρεΐων τῆς τρικουπικῆς Ἑλλάδος τὸ ἐρυθρὸν τῆς ὀργῆς!

Καὶ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο, ἀλλὰ παρασημοβραβεύει τὸν ραπίζοντα.

Τοῦ φιλεῖ τὸ χεῖρ καὶ τὸ πόδι ἀκόμη, εἶναι δ' ἐτοιμὴ νὰ τοῦ φιλήσῃ καὶ κάτι ἄλλο, διότι ἔχασε πᾶσαν συναίσθησιν ἀξιοπρεπείας.

Ἀνήρτησεν εἰς τὰ στήθη τοῦ βασιλέως αὐτῆς τὸ παράσημον τοῦ Σουλτάνου, δι' ὅλας αὐτὰς τὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑποχρεώσεις καὶ ἐναγωνίως ἀναμένει ὅπως καταδεχθῆ ὁ Πατισάχ νὰ κρεμάσῃ τὸν σταυρὸν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ στήθους του, καθ' ὃν χρόνον κρεμνᾷ Ρατζάδες ἀκόμη.

Ἐπὶ τῆς τότε κυβερνήσεως, τοῦ Τρικούπη ἐορτάζετο μίαι βασιλικὴ εἰκοσιπενταετηρίς, ἐνῶ τὸ ἔθνος φέρει εἰσέτι ἐπὶ τοῦ μετώπου του τὴν σφουγγαριάν ἐνός Κεμάλ-μπέη.

Ξένων καὶ ξένη πρὸς τὸν τόπον κυβερνήσαι δὲν ἠδύνατο ἀλλέως νὰ προσεγεθῆ πρὸς τὴν πατρίδα.

XX

Ἐν Ἀλμα ἀπὸ τοῦ Τρικούπη εἰς τὸν Βασιλέα. — Παρέκθασις ἐπὶ τῶν ἑορτῶν τῆς εἰκοσιπενταετίας. — Αὐται καὶ ὁ λαός.

Ἄς ἀφήσωμεν τὸν Τρικούπην μετὰ τὴν πατρίαν τοῦ νὰ ἐργάζωνται ἀντεθνικῶς καὶ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἔξω τῆς Βουλῆς, ὅπως καμακίσωσιν εἰς θολὰ νερά τὴν σουπιὰν ἐξουσίαν, ἃς ἀφήσωμεν αὐτοὺς κυνηγοῦντας τὴν πολύτοκον αὐτὴν παρράμην, ἥτις γεννᾷ Κωπαίδας, χόρτον, σιδηροδρομικὰς καὶ λιμενικὰς συμβάσεις, Κατάκωλα, κλπ. κλπ. καὶ ἃς πηδήσωμεν ὑψηλότερα, πολὺ ὑψηλότερα μέχρι τοῦ θρόνου ἐκείνου οὐ μετ' οὐ πολὺ ἤθελε πανηγυρισθῆ ἡ εἰκοσιπενταετηρίς τῆς βασιλείας μετὰ μεγάλων προετοιμασιῶν καὶ ὅσα τὸ δυνατόν ἢ μὴ δυνατόν μεγαλοπρεπέστερον, πολυτελέστερον.

Αἱ ἑορταὶ αὐταὶ θὰ ἦναι χρυσαὶ βεβαίως ἑορταὶ διὰ τὰ βαλάντια ἐκείνων οἵτινες θὰ ἐξοδεύσουν δι' αὐτὰς διακοσίας χιλιάδας δραχμῶν ἐκ τῶν φόρων τοῦ πτωχοῦ λαοῦ.

Φῶς εἰς αὐτὰς θὰ χυθῆ ἄφθονον, φῶς ἀνθρακικοῦ ἀεριογόνου, φῶς ἠλεκτρικόν, φῶς πυροτεχνικόν, βεγγαλικόν, κηρικόν, κανδηλικόν, ἀλειμματοκηρικόν, πυγολαμπικόν, φῶς ὄλων τῶν εἰδῶν, ὄλων τῶν βαθμῶν καὶ ὄλων τῶν ποιότητων καὶ σημαῖαι θὰ κυματίουν παμπληθεῖς, ποικιλόχρωμοι, ὄλων τῶν ἔθνῶν τῆς γῆς, ἰσως μὴδὲ τῆς τουρκικῆς ἐξαιρουμένης, ἀφοῦ αἱ μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεις ἡμῶν, δόξα τῷ Ἀλλάχ, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὀμαλαί, τοῦ ἡμετέρου στόλου ἀποσφραγίσαντος πλέον τὰς ἐσφραγισμένας ἐκείνας διατάγας καὶ πύρην ἀνακρούσαντος ἵνα συνεορτάσῃ μεθ' ἡμῶν ἀφίνων τὸν Κεμάλ βέην ἐντροφῶντα εἰς τὰ νέα τρόπαιά του, καὶ ἐπειδὴ εἴπομεν τὴν λέξιν τρόπαια, ἃς προσθέσωμεν ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας, περὶ τῶν ὁποίων μίαν ἡμέραν θὰ ὀμιλήσῃ ἡ ἱστορία, θὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ τρόπαιά μας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, παρὰ τὴν εὐκλεᾶ θέσιν ὅπου πρῶτον τινὰ ἢ σημαία μας ἐξηυτελίζετο πρὸ τῆς ἀγγλικῆς καὶ ἡ Ἑλλάς ἐγονάτιζετο παρὰ τοῦ ἀρροστοῦ τῆς Μεγάλης Βρετ-

τανίας κ. Τρικούπη ἐνώπιον τοῦ ἀγγλοῦ προξένου, διὰ τὸ ἐπισόδιον τοῦ Καλπούζου καὶ Νίκολων.

Τὰ τρόπαια ταῦτα τί ἱστορίαν δὲν θὰ ἀφηγοῦνται τῆς παρελθούσης εἰκοσιπενταετίας ;

Ἄλλ' ἐκ πάντων τῶν ἐπιδεικτικῶν τούτων στολισμῶν θὰ λείπῃ τὸ σπουδαιότατον.

Θὰ λείπῃ τοῦ λαοῦ ὁ ἐνθουσιασμός.

Εἰς μάτῃν ἠγωνίζοντο ὅπως συνδαυλίωσιν αὐτὸν μεγάλωσχημα αὐλικουπουργοβασιλικά ὄργανα ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἑορτῶν προσπαθοῦντα νὰ ἐξαγάωσιν εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τῆς βασιλείας συμπέρασμα.

Ψυχρὰν τέφραν ἀναταράττουσιν, ὅφ' ἦν ἔχει σβεσθῆ πᾶς σπινθήρ.

Εἰς τὴν τέφραν αὐτὴν οὔτε ἓνα καφὲν πλέον βασιλικὸν δὲν δύνασαι νὰ ψήσῃς.

Ἄλλοτε θὰ ἐπλεγες ἐξ αὐτῆς ὄλον τὸν ἐλληνισμόν, ὅστις εἰς τὸν ἐκ Δανίας μείρακα μετ' ἐλπίδων καὶ πόθων καὶ ὀνείρων χρυσῶν ἠτένισε πρὸς στιγμὴν.

Καὶ πῶς νὰ ἐώρταζε τότε ὁ λαός ;

Μὲ τί καρδιά ;

Ὁ λαός δὲν ἠὺδαιμόνησεν ἐπὶ τῆς εἰκοσιπενταετίας ταύτης τοῦ Γεωργίου.

Ἡ Ἡπειρος ἐστέναζε καὶ ἐλιμοκτόνει, καὶ δὲν ἔβλεπε τὸν ὄβολόν του.

Ἡ Μακεδονία τυρανεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ βλέπει τὸν Γεώργιον περιποιοῦμενον τοὺς Αὐστριακοὺς, τοὺς ἐποφθαλμιῶντας αὐτὴν γύπας.

Ἡ Κρήτη, ἂν καὶ δις ἐπαναστατήσασα, δὲν ἠλευθερώθη.

Ὁ δούλος ἐλληνισμός φρυάττει, σφαδάζει ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ Ἕλλην λαός βλέπει τὸν Γεώργιον δεχόμενον τὸ παράσημον αὐτοῦ !

Συγγνώμην διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ θέματος ἡμῶν παρέκβασιν ταύτην. Ὅταν ἡ καρδιά πονῇ δὲν δύναται ὁ νοῦς νὰ μὴ παρασυρθῇ πρὸς στιγμὴν ὑπ' αὐτῆς.

Καὶ νῦν ἐπὶ τὸν βασιλέα Γεώργιον.

XXI

Ὁ βασιλεὺς καταφεύγει εἰς τὸ Τατόϊόν του.—

Ἐκεῖ μονάζει.—Δύο μῆνες ἐρημικοῦ βίου αὐτοῦ.—Συγκεντρώσεις ἐπιστράτων.—

Ἀναμένουν τὸν ἀρχιστράτηγον.

Ὁ Δηλιγιάννης παρωτρύνει αὐτόν.—Ὁ βασιλεὺς κω-

φεύει.—Ἡ κώφευσις

ὀλεθρία τοῦ βασιλεῦσι.

Ὁ Γεώργιος, μετὰ τὸν πολεμικὸν ἐκείνον λόγον του, διὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησε θυσίας παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις ἠλεκτρισθεὶς προθύμως ἐδραμεν ὑπὸ τὰς σημαίας, ἐπῆρε τὸ φύσημά του εἰς τὸ Τατόϊόν του, καὶ ἔμενεν ἐκεῖ μονάζων, ὡς ἐρημίτης, φροντίζων διὰ τὰς ἀγελάδας του, τὰ πρόβατά του, τῆς κότταις του καὶ προσέχων μὴ τολμήσῃ χωρικός τις νὰ κόψῃ καμιά βίτσα ἀπὸ τὰ δένδρα του διὰ νὰ μαστίξῃ τὸν ὄνον του.

Παρήλθον δύο μῆνες.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἐγένοντο συγκεντρώσεις ἐπιστράτων εἰς Λάρισσαν, Τύρναβον, Τρίκκαλα καὶ Ἄρταν.

Ἡ παρουσία τοῦ βασιλέως εἰς αὐτὰ τὰ στρατόπεδα ἦτο ἀναγκαιοτάτη, ἦτο ἀπαραίτητος.

Οἱ ἐπίστρατοὶ μας μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀνέμενον τὸν ἀρχιστράτηγόν των, ἵνα εἰπῶσιν αὐτῶ :

— Ἰδοῦ, Βασιλεῦ, τῆς γενναίας Σου φωνῆς ἠκούσαμεν, ἀπὸ Σοῦ ἀναμένομεν τὸ προσταγμα καὶ τὸ σύνθημα. Εἰς ἐν ἀπὸ τὰ χεῖλη σου κέμπρός ! » θὰ μᾶς ἰδῆς πτερὰ νὰ κάμωμεν.

Ἄ ! Γεώργιε, τί εἰκοσιπενταετίαν θὰ ἐώρταζες τότε, ἂν ἐξεφώνεις καὶ ἀνέκραζες αὐτὸ τὸ τολμηρὸν ε Ἐμπρός ! »

* *

ὑποδεικνύεται τῷ Βασιλεῖ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Δηλι-

γιάννη ή μετάδοσίς του εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Γεώργιος ὁμως δὲν εὐαρεστεῖται νὰ εἰσακούσῃ τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ ὑπουργοῦ του.

Ὁ Βασιλεὺς κωφεύει.

Ἡ κώφευσις ἀπέβη πάντοτε ὀλεθρία εἰς τοὺς Βασιλεῖς.

Καὶ ὁ Ὅθων ἤρχισε νὰ κωφεύῃ, μικρὸν πρὸ τῆς ἐξώσεως αὐτοῦ.

Ἄλλ' ὁ λαὸς εἶνε σήμερον ὑπομονκτικὸς.

Ὁ Γεώργιος προτιμᾷ τῆς σκληραγωγημένης ζωῆς τοῦ στρατοπέδου ἐν Τατοῖσι ἀνετον διατριβὴν.

Ὅποια ὁμως συγκίνησις, ὁποῖος ἐνθουσιασμὸς θὰ ἀνεπτύσseto, εἰάν ὁ Βασιλεὺς τότε μετέβαινεν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἐπεθεώρει τοὺς ἐπιστράτους μας, οἵτινες, εἰς τὴν φωνὴν του ὑπακούσαντες ἀφῆκαν πατέρας, μητέρας, ἀδελφοὺς καὶ τέκνα!

XXII

Μαυρομιχάλης καὶ Βασιλεὺς.— **Τὸ 1ον σύνταγμα.**— Ἄπορρέπτεται πάρολι.

Μετὰ τὴν ἀποκαίσιμν ταύτην τοῦ Βασιλέως, ὅπως ἐπιθεωρήσῃ τὸν στρατὸν του, ὁ φιλοπόλεμος ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν κ. Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης ὑπέβαλεν αὐτῷ Διάταγμα μετασταθμεύσεως τοῦ 1ου πεζικοῦ συντάγματος ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Λάρισσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ Διάταγμα τοῦτο ἐπεστράφη ἀνυπόγραφον.

Διατί;

— Διότι, — ἀκούσατε καὶ φρίζατε, — ἐθεωρήθη ἀγύμναστον.

Ἀγύμναστον ποῖον;

Τὸ 1ον Σύνταγμα.

Τὸ Σύνταγμα οὐ ἤγειτο ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ἀνὴρ οὐ τὸ μόνον μέλημα ἦτο ἡ τελεία τοῦ συντάγματος αὐτοῦ ἐκγύμνασις, ἦν καὶ κατώρθωσεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον.

Παρήλθεν εἰς μὴν καὶ πάλιν ζητεῖται ἡ μεταστάθμευσις τοῦ ἀρίστου συντάγματος.

Ἄλλα καὶ πάλιν ἀπορρίπτεται.

Καὶ ὁμῶς τὸ σύνταγμα τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐξ ἐπιλέκτων οὗς ἐξέλεγεν ὁ ἴδιος Μαυρομιχάλης του καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν τελείαν ἐκγύμνασιν αὐτοῦ διὰ τὴν μοναδικὴν πειθαρχίαν του. διὰ τὸ γενναῖον φρόνημά του, ἀπόρροισιν τῆς μεγάλης καρδίας ἐνὸς τῶν γόνων τοῦ Πετρόμπεη.

Δὲν ἐσύμφερε, φαίνεται, τότε ν' ἀναζωπυρηθῆ καὶ πάλιν ὁ ἕκ τῶν ραδιουργιῶν τῶν τρικουπικῶν ψυχραϊνόμενος ἐνθουσιασμοῦ τοῦ λαοῦ.

XXIII

Ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸ ἰον σύνταγμα. — Οἱ τρικουπικοὶ καὶ ὁ κ. Δηλιγιάννης. — Ἀήλωσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν κ. Α. Μαυρομιχάλη. — Τί διαδίδουν οἱ τρικουπικοί.

Ὡς εἴπομεν, ὁ βασιλεὺς ἀντὶ νὰ μεταβῆ εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ προετιμησε νὰ τραπῆ τὴν ἄγουσαν εἰς Τατσίον καὶ ν' ἀσπασθῆ τὸν ἐκεῖ εἰδωλλιακὸν βίον, τὸν εἰρηνικὸν καὶ λυσιμέριμον καὶ μακκάριον, ὡς ἰππότης τοῦ μέσου αἰῶνος φροῶν ὅτι ἔληξε τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων αὐτοῦ, ἅψ' ἧς ἡμέρας ἦλθεν εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ τοῦ εἰδώλου τῆς καρδίας αὐτοῦ.

Ἐφρόνει, φαίνεται, ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι προωρισμένη νὰ ζήσῃ μόνον ὡς ἔθνος γεωργικόν, βιομηχανικόν, ἐμπορικόν, χρηματιστικόν, παντοπωλικόν, μεταπρατικόν ἢ *ψιλικατζιδίκον*.

Διὰ τοῦτο δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον.

Δὲν ὠνειροπόλει τὴν πραγματοποιήσιν τῆς μεγάλης ἰδέας καθ' ἣν ὁ Ὄθων, ζητήσας καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν ἀκόμη, νὰ ἐνταφιασθῆ μετὰ τοῦ συμβόλου αὐτῆς, τῆς φουστανέλλας.

Προετίμα νὰ δαπανᾷ φυσίγγια κυνηγετικοῦ ὄπλου κατὰ τρυγόνων, ὀρτύγων, σκολοπάκων, κιχλῶν, σιταρηθρῶν κλπ. παρὰ φυσίγγια Γκρᾶ κατὰ Τούρκων.

Ἐλεγες ὅτι ἀπὸ τότε προελκίνετο παρὰ τῆς βασιλείας ἡ

ὁδὸς ἦτις ἦγε πρὸς τὴν ἀνταλλαγὴν Ἰατιγιάζ καὶ Μεγαλοσταύρων μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ τυράννου τῶν ραγιάδων.

Ναί, ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον.

Διότι ἄλλως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ ὅπως μὴ μετασταθμεύσῃ εἰς Θεσσαλίαν τὸ ὄντως ἀρειμάνιον καὶ μαυρομιχαλικῷ φιλοπολέμου φρονήματος ἐμπορούμενον Ἴον Σύνταγμα.

* *
*

Εἰς τοὺς κύκλους τῶν τρικουμπικῶν ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι ἐπέστρεψεν ἀνυπόγραφον τὸ Διάταγμα περὶ τῆς εἰς Θεσσαλίαν μετασταθμεύσεως τοῦ Ἴου πεζικοῦ Συντάγματος. Ἐθεώρουν δέ, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω αἰτιῶν, βεβαίαν τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη.

Ἄλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν περὶ παραίτησεως τοῦ ὑπουργείου κατέστρεψεν ἡ ἐν τῇ Βουλῇ, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 13 Νοεμβρίου 1885, γενναία δῆλωσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν κ. Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη.

Ἰδοὺ τί εἶπεν ὁ κ. Μαυρομιχάλης :

« Δὲν ἐκαλέσαμεν τὰς ἐφεδρείας οὔτε πρὸς ἀσκησιν, οὔτε χάριν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον. Ἡ πρὸς πόλεμον ὁμῶς παρασκευὴ δὲν συντελεῖται ἐντὸς μιᾶς ἐβδομάδος, ἢ ἐνὸς μηνός, ἡμεῖς δὲ οἵτινες καλοῦντες τὰς ἐφεδρείας ἐκαλοῦμεν αὐτάς, ὅπως πολεμήσωμεν δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν τοὺς ἀπαλλαγέντας, διὰ τὰ ἔχωμεν αὐτοὺς εἶτα, ὅταν παραστῇ ἡ ὥρα τῆς ἐνεργείας ἐπιόμου. »

Ἡ δῆλωσις αὕτη τοῦ κ. Μαυρομιχάλη ἦτο ἡ ἀπάντησις εἰς τὸν βασιλέα.

Οὕτω εἶχομεν τότε τὸν βασιλέα εἰρηνικὸν καὶ τὸ ὑπουργεῖον πολεμικόν.

Τρικουμῖαν ἐδῶ, ἔλαιον ἐκεῖ.

Ἄφ' ἐνός ὁ κεραυνός, ἐξ ἄλλου ὀμβρέλα διὰ τὴν βροχὴν.

Χρομετισμὸς θυμοειδοῦς ἵππου πρὸς ὃν ἀπάντηα τέττιγος τερέτισμα.

Τοὺς τρικουπικοὺς ὁμοῦς ἐξέπληξε σφόδρα ἡ κεραυνώδης αὐτῆ δόλωσις τοῦ κ. Μαυρομιχάλη.

Ἐμεινεν ἐμβρόντητοι.

Δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ λέγωσι πρὸς τὸ ὑπουργεῖον :

— Τί θὰ κάμῃς καὶ προετοιμάζεις ;

Δὲν ἠδύναντο πλέον, διὰ τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων, νὰ ἐξαπατῶσι τὸν λαὸν πείθοντες αὐτὸν ὅτι δῆθεν τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ἵνα ἐλαττώσωσι καὶ ἀμβλύνωσι κάπως τὰς ἐκ τοιαύτης πολεμικῆς δολώσεως τοῦ κ. Μαυρομιχάλη ἐντυπώσεις τοῦ κοινοῦ ἔγραψαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν ὅτι *καθ' ἣν στιγμήν ἐξεφύροτο ἐν τῇ Βουλῇ αἱ φιλοπόλεμοι δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ἀπὸ τῆν ὁ πρωθυπουργὸς κ. Δηλεγεάννης.* ?

Τὸ σχέδιον αὐτῶν, ἦτο, καθὼς ὡς ἀνωτέρω ἐγράψαμεν, νὰ ἐμπνεύσωσιν ἀποθάρρυνσιν εἰς τὸν λαόν, ὥστε ἐρχόμενοι αὐτοὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σωτῆρες του.

Διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν δόλωσιν τοῦ κ. Μαυρομιχάλη, ἐξηκολούθησαν δραστηριώτερον τὰς ἐνεργείας τῶν, ὅπως ἐπιρραζῶσιν τὸ ἠθικόν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἄρτῃ στρατοῦ καὶ παρορμῶσιν αὐτὸν εἰς λιποταξίαν.

XXIV

Εἰς Σωτηράκης ἐπὶ τῆς σκηνῆς. — Αἱ ραδιοῦργίαι του. — Οἱ καρποὶ αὐτῶν. — Λιποταξίαι. — Μέτρα κατ' αὐτῶν. — Ὁ Χρονόπουλος ἢ Τάϊμσων τῆς « Ἀκροπόλεως ». — Αἱ ἀλληλογραφίαι του.

Οἱ τρικουπικοὶ εἶχον τότε, διὰ τὰς ἐνεργείας, καὶ σκευωρίας ὄργανόν τῶν νέων τινὰ ὀνόματι Σωτηράκη ὅστις ἐμισθοδοτεῖτο πρὸς 300 δραχμὰς κατὰ μῆνα, ἃς ἐλάμβανε διὰ τοῦ μακαρίτου Ἰσχομάχου.

Ὁ νέος οὗτος Ἐριάλτης παρηκολουθεῖτο ὑπὸ δύο τριῶν ἄλλων νέων καὶ ἡ ἐνέργειά τῶν καθ' ἑκάστην δὲν ἦτο ἄλλη εἰμὴ νὰ καταρραδιουργῶσι τοὺς στρατιώτας, νὰ ἐγγύνωσι τὴν

ἀποθάρρυνσιν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, προσπαθοῦντες νὰ πείσωσιν αὐτοὺς ὅτι οἱ πατριῶται τοῦ κ. Δηλιγιάννη ἐπίστρατοι λιποτακτοῦν κατ' ἐντολήν του καὶ ὅτι ὅστις λιποτακτεῖ δὲν τιμωρεῖται, διότι δὲν θὰ γείνη πόλεμος.

Ὅ,τι ἐγένετο ἐν Λαρίσση ἐγένετο καὶ ἐν Ἄρτῃ.

Αἱ ἐνέργειαι αὗται ἀπήνεγκον τοὺς καρπούς των. Πληθὺς λιποταξιῶν ἐγένοντο, τὸ λιποτακτικὸν ρεῦμα ὠγχοῦτο ὅλοεν καὶ ἀγάρρουν ἐκυλινδεῖτο παρασύρον τοὺς ὑπὸ τὰς σημαίας ἀνδρας καὶ ἐπιφέρον τοῦ στρατοῦ τὴν ἀποσύνθεσιν.

Εὐτυχῶς τὰ ληφθέντα τότε αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν λιποτακτούντων ἐσταμάτησαν τὸ κακόν, ἔθεσαν φραγμὸν κατὰ τοῦ ρεύματος.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν κατασκόπων αὐτῶν, οἱ τρικουπικοὶ ἀπέστειλαν καὶ δημοσιογράφον κατάσκοπον, τὸν Χρονόπουλον ἢ Τάϊμσων τῆς «Ἀκροπόλεως» (ἀμειφθέντα κατόπιν διὰ τῆς ἐν Μελίτῃ προξενικῆς θέσεως. Πάντες ἐνθουσιάζονται τὰς ἐκείθεν ἀλληλογραφίας του. Παριστάνετο ὁ στρατὸς ἡμῶν ὡς ρησισιῶν, πάσχων διαφόρους ἀσθενείας κλπ. καὶ ἀνίκανος διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν.

XXV

Καὶ ἄλλοι κατάσκοποι γράφοντες.—Εὐρίσκουν τὸν μπουξομύτην τους.— Ὁ «Χρόνος Ἀθηνῶν.»— Ὁ ἀνταποκριτὴς αὐτοῦ.— Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ στρατοῦ.— Ἐπεισόδιον Μιλακιάσας.— Γενναϊότης τῶν ἀσθενῶν στρατιωτῶν.

Ἡ προδοσία ἠγγρύνει.

Ἡ κατασκοπεία ἐπαινε δρόμο.

Δὲν ἔγραψε μόνον ὁ Τάϊμσων (Χρονόπουλος), ὁ νῦν πρόξενος Μελίτης, ἔγραφον καὶ ἄλλοι κατάσκοποι τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος εἰς τὴν «Ἐφημερίδα» καὶ «Παλιγγενεσίαν».

Ἡ προδοσία ὁμοιάζει τὴν σκολόπενδραν.

Ἐνασμενίζει εἰς ὑγροὺς καὶ δυσώδεις τόπους.

Κρύπτεται κάτωθεν πετρῶν εἰς ὑγρά ὑπόγεια, πρασινοκίτρινη, ἀποτρόπαιος τὴν ὄψιν.

Ἡ κατασκοπεῖα εἶναι μυριόφθαλμον τέρας, Ἄργος πολυόμματος προσποιούμενος ὅτι εἶναι μύωψ, ἢ ὅτι καὶ δὲν βλέπει καθόλου, ἐνῶ οὐδὲν τῷ διαφεύγει.

Εἶναι τέραςμεταμορφούμενον εὐκόλως, προσλαμβάνον ὄλας τοῦ Ὀβιδίου τὰς μεταμορφώσεις καὶ εἰσχωροῦν πανταχοῦ.

Πολλάκις γίνεται ἀόρατον τὸ τέρας αὐτό, ὡς ἐν ἐφόρει τὴν περικεφαλαίαν τοῦ Πλούτωνος, καθὼς ὁ Περσεύς ὅτε ἤλευθέρωσε τὴν Ἀνδρομέδαν τοῦ Φινέως καὶ τοῦ ἡμετέρου Ζάνου κινδυνεύουσαν νὰ καταβροχθισθῇ ὑπὸ τοῦ θαλασσίου θηρίου.

Ἡ διαφορὰ εἶνε ὅτι ἡ κατασκοπεῖα δὲν ἔχει ποτὲ ἀποστολὴν τόσον εὐγενῆ.

Ἡ «Ἐφημερίς» καὶ ἡ «Παλιγγενεσία» ἐδημοσίευσαν φοβερὰς εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ εἰς τὰ σύνορα στρατοῦ ἡμῶν.

Εὐτυχῶς ὅμως καὶ ἡ ἐφημερίς «Χρόνος Ἀθηνῶν», ἡ τότε ἀκμάζουσα καὶ εὐρείαν ἔχουσα τὴν κυκλοφορίαν, εἶχεν ἐξαποστείλει ἀνταποκριτὴν αὐτῆς εἰς Θεσσαλίαν, ὅστις, διὰ τῶν ἀλληλογραφικῶν του, ἐφώτιζε τὸ κοινὸν διαψεύδων ἐξ ὅλης ἐπισήμων καὶ ἀσθεντικωτάτων, ἀληθῶν, ὡς ἡ γυμνὴ ἀλήθεια, πληροφοριῶν τὰ περὶ ἀσθενειῶν τοῦ στρατοῦ, ἀπογοητεύσεως αὐτοῦ, λιποταξιῶν, καὶ λοιπὰ κοροφῆξαλα τῶν κατασκόπων καὶ δολιῶν ἀνταποκριτῶν τῆς τρικουπικῆς παρέας.

Μεθ' ὅλας δὲ τὰς προδοτικὰς ἐνεργείας τῶν ἀντιθέτων, ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ στρατοῦ διστηρεῖτο ἀκμάιος καὶ οἱ ὀπλιῖται πάντες ἐφαίνοντο πρὸς πόλεμον ὀργῶντες.

Πρᾶγμα δὲ ἀπίστευτον καὶ μοναδικὸν εἰς τὰ χρονικὰ τῶν στρατῶν τοῦ κόσμου, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τοῖς νοσοκομείοις τῆς Λαρίσσης ἀσθενεῖς, εὐθύς ἅμα ἐγνώσθη ὅτι μικρὰ τις συμπλοκὴ ἐγένετο κατὰ τὸν συνοριακὸν σταθμὸν τῆς Μαλακάσας καὶ τὸ ἀρχηγεῖον τῆς Λαρίσσης διέταξε νὰ ἐτοιμασθῶσι πρὸς ἀναχώρησιν τὰ ἐν Λαρίσση ἐδρεύοντα τοῦ στρατοῦ, ἠλεκτρίσθησαν, ἐγαλθανίσθησκον, ἐχάρησαν ἄρρητον χαρὰν, ἠσθάνθησαν ἀκράτητον πολεμικὸν μένος καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐξέλθωσι, παρουσιασθέντες ὡς ὑγιεῖς (ὦ ! τοῦ ἀγίου καὶ ἐξαισίου ψεύδους !), ὅπως ἀκολουθήσωσι τὰ τάγματά των !

Ποῖα Πατρίς δὲν θὰ ὑπερφηανεύετο διὰ τοιαῦτα τέκνα ;

XXVI

Ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες ὑπερβαίνουσαι τὰς τουρ-
κικὰς. — Ἐν δεῦγμα τῆς ἀχρείας αὐτῶν καὶ
προδοτικῆς πορείας. — Εἷς τῶν σκοπῶν
δι' οὓς ἔγραφον ἀντεθνικῶς ὅλος των
ὁ πόθος.

Τὰ γραφόμενα τότε περὶ τῆς οἰκτρᾶς ἀποσυνθέσεως τοῦ
στρατοῦ μας δὲν τὰ ἔγραψαν οὐδ' αὐταὶ αἱ τουρκικαὶ ἐφη-
μερίδες.

Τὸ καλέμι τῶν τούρκων δημοσιογράφων ἠττήθη ἐν τῷ
ἀγῶνι τούτῳ περὶ τῆς ἐξουτελίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ,
ἠττήθη παρὰ τῆς σιδηρᾶς καὶ χρυσομέτης γραφίδος ἑλλήνων
δημοσιογράφων.

Δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐξῆς
ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 322 τῆς 28 Νοεμβρίου 1885 φύλλου τῆς
«Ἐφημερίδος» τοῦ Κορομηλά :

«... Ἀκόμη σήμερον χιλιάδες στρατιωτῶν εἶναι γυμνοί,
πειναῖοι· μόλις δίδεται αὐτοῖς, ἀπαξ τῆς ἡμέρας, γλισχρος
τροφή, ὡς ἐν Τυρναθῷ, κινδυνεύομεν δὲ νὰ ἴδωμεν, ἐκ τῆς κα-
κουχίας καὶ τοῦ λιμοῦ δεκατιζόμενον τὸν στρατὸν πλείοτερον
ἢ ἂν ἐβάλλετο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν. Οἱ μάλιστα ἀγύ-
μναστοὶ, οἱ μάλιστα ἐλαιοὶ στρατιῶται εὐρίσκονται παρὰ τὰ
σύνορα.»

Καθὼς βλέπετε, οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον παρὰ νὰ μεταφράζουσι
εἰς τὰς ἐφημερίδας των τὰ γραφόμενα τοιούτων Ἑλλήνων δη-
μοσιογράφων ἐξυπηρετούντων θαυμασίως τὴν Τουρκίαν, διὰ
τοιούτων πληροφοριῶν.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἐγράφοντο πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ ἐξε-
ρεθίσωσι τοὺς βουλευτὰς ὅπως ρίψωσι τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη,
ἔλθῃ ὁ Τρικούπης εἰς τὰ πράγματα καὶ ἐξοικονομήσῃ εἰς θέ-
σεις τοὺς γράφοντας, καθὼς τὸν Ἄριστ. Βαμπᾶν, ἄλλοτε μου-
τασαρίην ἢ Βαλῆν Αἰτωλίας, τὸν κ. Λάμπαν τμηματάρχην
τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν κλπ.

Αὐτοὶ οἱ νεκροθάπται τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐτόλμων τότε νὰ γράφωσι καὶ τὰ ἐξῆς :

α Καὶ ἔχει τὸ θάρρος τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη νὰ ὁμιλῇ ἀκόμη περὶ πολέμου, περὶ Ἑλληνισμοῦ, περὶ πατρίδος καὶ δὲν συντρίβουσι τὴν κυβέρνησιν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους, ἵνα ἀπαλλαγῶμεν τέλος τῆς ἐπισήμου ταύτης φεανάκης, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως θὰ καταστραφῶμεν ἔθνικῶς ; »

*Ὀλος των ὁ πόθος ἦτο τότε οὐχὶ πῶς ἡ Ἑλλάς νὰ πολεμήτῃ, ἀλλὰ πῶς οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους νὰ συντρίψωσι τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη.

Αὐτὴ ἦτο ἡ σύμπραξις τὴν ὁποίαν τῷ ὑπεσχέθησαν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ συμμαχίη ἣν εἶχεν ἐπισφραγίσαι τὸ φίλημα τοῦ Λομβάρδου.

XXVII

Ἄδειον ὄμμα κατασκόπων. — Τρικούπης καὶ Ρόμβωλδ. — Ὁ Δηλιγιάννης σώζων τὸν Τρικούπην. — Ὁ Ρόμβωλδ ἐνήμερος εἰς ὄλα. — Ρόμβωλδ καὶ Τρικούπης μίσις ?

Τὰ τῆς κατασκοπείας αὐτῶν εἰς ὄλας τὰς ἐνεργείας τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη, εἶχον διευθετηθεῖ τοιοῦτοτρόπως οἱ ἀλωπεκοπόνηροι τρικουπικοί, ὥστε οὐδὲν διέφευγε τὸ ἀδειον ὄμμα των.

*Ἦσαν καὶ Λυγκὸς ὀξυδερκέστεροι καὶ Ἄργους πολυομματότεροι.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς κατασκοπείας των εἶχον καὶ ἰδιαιτέρας συνεννοήσεις μετὰ τοῦ τότε πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Ρόμβωλδ τὸν ὁποῖον ἐπεσκέπτετο λάθρα καὶ νύκτωρ μονονουχὶ incognito, ὁ κ. Τρικούπης, ὡς συνωμότης τῶν ἱπποτικῶν χρόνων τοῦ μέσου αἰῶνος, ὡς μελοδραματικὸς ἀντεραστής τοῦ Δηλιγιάννη διὰ τὴν δέσποιναν Ἐξουσίαν.

Αἱ λαθραῖαι αὐταὶ ἐπισκέψεις ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὸν πρωθυπουργὸν κ. Δηλιγιάννη, ὅστις ἐσπέραν τινὰ μάλιστα ἀπέτρεψε γενναῖον Λάκων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπορραίσαι βρούτειον

σχεδόν ἀπόφρασιν, μετὰ δύο συμπολιτῶν του, νά συλλάβῃ τὸν Τρικούπην ἐπ' αὐτοφῶρον ἐξερχόμενον τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας.

Ὁ Ρόμβωλδ ἦτο ἐν γνώσει ὄλων τῶν ἐνεργειῶν τῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ κ. Δηλιγιάννης ἔμενεν ἐκστατικός, ὅταν ὁ ἀπότομος καὶ ὀξύς τὸν θυμὸν βρεττανὸς πρεσβευτὴς τὸν ἐπεσκέπτετο καὶ τῷ ἀνεκοίωνα τὰς διαφόρους παραγγελίας τοῦ ὑπουργείου διὰ προμήθειαν ὑλικῶν πολέμου κλπ. δηλοῦσαν σκοπὸν πρὸς πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ὅπως μὴ διαταραχθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη.

Διὰ τὸν Ρόμβωλδ καὶ Τρικούπην δύναταί τις νά εἴπῃ ὅτι ἐκύλισεν ὁ τέντζερὲς κί' εὐρῆκε τὸ καπάκι.

Συνενοοῦντο καὶ συνειργάζοντο θαυμασίως, ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ.

Ἐλάτρευον ἀλλήλους.

Ἡρῶντο σχεδὸν ὁ εἰς τοῦ ἄλλου.

Ἀντῆλλάσσον γλυκύτατα αἰ ἰδοῦ γινῶ.

Εἶχον κοινὸν ἐχθρὸν τὸν Δηλιγιάννην καὶ ἠσκοῦντο ὁμοῦ εἰς διπλωματικὸν μπάξι.

Συνεμελέτων μετ' ἐπιπονητικὸν νά τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια ὁ Ρόμβωλδ.

Μετ' ἐπιπονητικὸν νά τὸν ρίψῃ ἀσφαλέστερον ὁ κ. Τρικούπης.

Καὶ ὁ μὲν Ἄγγλος λάτρης τοῦ Βάκχου τῶν ἰσχυρῶν οἴνοπνευμάτων τῆς πατρίδος του ἐξῆπτε τὴν φαντασίαν του δι' αὐτῶν, ὁ δὲ Ἕλληνας ἰσχυρὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, νηφάλιος, ὦν, ἵνα εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ λιτοδίαιτος καὶ ἐγκρατὴς ἐμελέτα καὶ ἐξετελεῖ τὸ σχέδιόν του μετὰ ψυχραιμίας, ἀπαθῶς καὶ ἀταράχως ἀγανακτῶν μόνον ὅσάκις ἐβλεπεν ἀποκαλυπτομένας τὰς μηχανορραφίας του.

XXVIII

**Σχέδιον τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη.— Προ-
βίδεται τὸ σχέδιον τοῦ κ. Σαπουντζάκη καὶ
ἄλλων στρατιωτικῶν κινήσεων.— Συμ-
βούλιον τρικουπικῶν.— Ἀπόφασις
ἐπιθέσεως.— Εἶδος αὐτῆς. —
"Ὅπου αἱ ἄλυκαὶ καὶ τὸ πε-
τρέλαιον παίζουσι ρόλο.**

Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη τότε, εἰς τὰ τῆς προτοίμασίας τοῦ ἔθνους, δὲν εἰργάζετο ἀκόπως, ἀνευ σχεδίου καὶ ἰδιαιτέρων συνεννοήσεων.

Τί συνεννοήσεις εἶχε καὶ με ποίους τοῦτο ἡμεῖς δὲν δύναμεθα νὰ εἰπώμεν.

Θὰ ἔλθῃ καιρὸς καὶ θὰ τὰ εἶπῃ ὅλα, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, ὁ κ. Δηλιγιάννης, διὰ νὰ μάθῃ τὸ ἔθνος, τὸ ὅποιον, εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, ἐπροῦδόθη.

Τοῦτο μόνον λέγομεν σήμερον καὶ ἕκαστος ἄς τὸ λάβῃ ὑπὸ σημείωσιν.

* * *

Οἱ τρικουπικοί, περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1885, ἐκ τῶν ἐν Λαρίσση ἀδελῶν, δι' ἀγγλικῶν λιρῶν, μισθοδοτουμένων κατασκόπων των, ἔμαθον συνεννοήσεις τινὰς τηλεγραφικῶς γενομένας μεταξὺ τοῦ ἐν Λαρίσση ἀρχηγοῦ κ. Σαπουντζάκη καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν κ. Ἄντ. Μαυρομιχάλη.

Αἱ συνεννοήσεις αὗται εἶχον σχέσιν μετὰ τὸ σχέδιον τοῦ κ. Σαπουντζάκη περὶ ἀποβάσεως εὐζώνων διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ στενοῦ τοῦ Ὀλύμπου.

Ὁ κ. Σαπουντζάκης ἐζήτησε τότε, διὰ τῆς τηλεγραφικῆς συνεννοήσεώς του μετὰ τοῦ κ. Μαυρομιχάλη, ὅπως τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, πλὴν τῆς Ἄρτης, εὐζωνικά τάγματα συγκεντρωθῶσιν ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἐπίσης ἔμαθον καὶ ἄλλας τινὰς στρατιωτικὰς κινήσεις.

Τότε συγκροτεῖται παρευθὺς συμβούλιον τῶν προεξεχόντων τρικουπικῶν καὶ ἀποφασίζεται ὅπως παύσῃ πλέον ἡ λυκοφιλία καὶ γείνη φανερά ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη.

Ἄλλὰ τί ἐπίθεσις ἀποφασίζεται;

Ἄνανδρος καὶ προδοτικὴ.

Ἀπεφασίσθη δηλονότι ἵνα ἡ ἐπίθεσις γείνη εἰς τὴν πρώτην συζήτησιν τοῦ Νομοσχεδίου περὶ διαχειρίσεως τῶν μονοπωλείων καὶ περὶ ναλλιεργείας τῶν ἀλυκῶν τοῦ Κράτους.

Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, ὅπερ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν ὁ κ. Δηλιγιάννης περιεῖχε καὶ διάταξιν καθ' ἣν ἐπετρέπετο εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ συνάψῃ δάνειον 100 ἑκατομμυρίων διὰ τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας, παραχωροῦσα εἰς τοὺς δανειστάς, πρὸς ἐξασφάλισιν των, τὸ μονοπώλιον τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν ἀλάτων.

Ὡς λόγος τῆς προσβολῆς τοῦ εἰρημένου νομοσχεδίου ἦτο ὅτι δι' αὐτοῦ ἐχορηγεῖτο πρώτακουστος ἐμπιστοσύνη ἐκ μέρους τῆς Βουλῆς πρὸς τὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν συνολογήσιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐνδιαλαμβανομένου δανείου.

Ἐπίθεσις ἐν τῇ βουλῇ. — Προανάκρουσις αὐτῆς. — Ἡ πεποίθησις τοῦ κ. Τρικούπη. — Στρατιωτικὸν σχέδιον εἰς τ' ἀκροατήρια. — Λόγος Τρικούπη κατὰ τοῦ νομοσχεδίου. — Δύναμις αὐτοῦ. — Ὁ Τρικούπη, ὡς ρήτωρ. — Ἀπάντησις Δηλιγιάννη. — Λόγος Ζηνοπούλου. — Νίκη κυβερνήσεως.

Τὸ τρικουπικὸν στρατόπεδον ἦτο εἰς παράταξιν μάχης.

Γίνεται ἡ ἐπίθεσις ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 4 Δεκεμβρίου 1885.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ τρικουπικὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα, κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀρχηγοῦ,

διάφορα ἄρθρα προαγγέλλοντα τὴν μεγάλην ἐφοδὸν τῆς περὶ τὸν ἀρχηγὸν γενναίας φρουρᾶς.

Ἐξ ἑνὸς τῶν ἄρθρων τούτων μεταφέρομεν τὰ ἐξῆς.

« . . . Θύελλαν προμηνύουσι τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, διότι ἐξηγέρθη *τέλος πάντων* ἡ ἀνησυχία τῆς ἀντιπολιτεύσεως διὰ τὴν ἀποδεικνυομένην ἀναξιότητα τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν θύελλαν ταύτην θὰ γεννήσῃ ἡ συντεταγμένη ἀντιπολίτευσις, κατερχομένη ἤδη εἰς *ἐνεργότερον* ἀγῶνα, ἀφοῦ ἐπίσθη ὅτι δὲν θὰ παραβλαφθῶσι τὸ παράπαν ἐκ τούτου τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἐπῆρχε καιρὸς καὶ τοῦτον ἀφῆκε νὰ διαρρῆσῃ διὰ τῶν χειρῶν τῆς ἡ Κυβερνήσεως. Ἐπάρχει πάντοτε καιρὸς διὰ τοὺς *σωφρονοῦντας* λαοὺς, ἵνα ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τῆς ζωῆς των, *αἱ δ' ἐπερχόμεναι ἀτυχίαι* δὲν πρέπει νὰ καταβάλλωσι τὸ φρόνημα αὐτῶν».

Ὁ κ. Τρικούπης, ἐν τῇ Βουλῇ, εἶχε πεποιθήσιν ὅτι, διὰ τῆς ἐπιθέσεώς του, θὰ ἐπετύγχανε τὴν πτώσιν τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τ' ἀκροατήρια ἀκόμη ἐλήφθη φροντίς, ὅπως τοποθετηθῶσιν οἱ πρῶν καπνοφάνται, πρῶν ὑπάλληλοι καὶ ἡ λοιπὴ τρικουπικὴ σπεῖρα, ἡ διακαιομένη ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνάσσει τοῦ Μεσσίου αὐτῶν, τοῦ Μωϋσέως ὅστις θὰ τοὺς ἔφερεν ἀβρόχοις ποσίν εἰς τὴν Γῆν τῆς ἐπαγγελίας τῶν ρουσφετιῶν καὶ θὰ τοὺς ἐτάγιζε τὸ μάννα τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου.

Οἱ πράκτορες οὗτοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἶχον ἐντολὴν νὰ κροτήσωσι τὰς παλάμας ἐπευφημοῦντες τὸν λόγον τοῦ ἰθύντορος αὐτῆς, ὅπως ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ ἡ κοινὴ γνώμη συμμαρτυρεῖται τὰς ἰδέας του, ἦτο δὲ λίαν ἐντεχνος ἡ τοιαύτη τοῦ δημοσίου φρονήματος πλαστογράφησις.

* * *

Ἀληθῶς ὁ κ. Τρικούπης ὠμίλησε μετὰ δυνάμεως ἀλλὰ καὶ σοφιστικῶς.

Τὴν ρητορικὴν δεινότητα τοῦ ἀνδρὸς οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ.

Πρὸς οὐδένα τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀγορητῶν ἡμῶν ὁμοιάζει.

Δὲν ἔχει τοῦ ἀθανάτου Δεληγιώργη τὴν ἀργυρόχρον φωνήν, οὔτε τοῦ Κουμουνοδούρου τὴν ἀφατον γλυκύτητα· εἶναι βαρῦς,

άνευ άνήέων, πεπυκνωμένος ό λόγος αύτου και κερδίει περισσότερον άναγινωσκόμενος ή άκούόμενος. Εύφρσιολογίαν δέν έπιζητεί, και είναι μοναδικός εις τό έπί ώρας όμιλείν, χωρίς καν να δροσίση τά χείλη δι' ένός ποτηρίου ύδατος. Η χαλυβδίνη αύτου ιδιοσυγκρασία άντέχει εις πολύωρον άγώνα. Η άγγλίζουσα προφορά του εις τό « και » κατέστη πολλάκις θέμα σιωμμάτων υπό τών σατυρικών φύλλων και είνε άδιόρθωτος εις αύτόν ή άγγλίζουσα αύτη προφορά, καθώς ή ρινόφωνος έκείνη άγγλομαθοός και μη έντελώς έξελληνισθέντος Λεκατσά. Η είρωνεία του είναι άγγλικωτάτη. Τόν βλέπτει δέ τό μονότονον τής άπαγγελίας του, αλλά βρονταδώς έκφωνών τόν λόγον αύτου άκούεται καθαρώς παρά πάντων και ούδεμία λέξις του διαφεύγει τούς πρακτικογράφους τών έφημερίδων, μεθ' όλην τήν οίκτηράν άκουστικήν του Βουλευτηρίου και τήν βλακωδεστάτην τοποθέτησιν του δημοσιογραφικού θεωρείου, όπου τό δημόσιον πνίγει τούς δημοσιογράφους και είσελαύνει εις αύτό κάθε καρυδιές καρύδι.

Ο κ. Τρικούπης έδικαιολόγησε τήν σιωπήν του επί τής συζητήσεως τών άλλων νομοσχεδίων, κατόπιν δ' έπετέθη ραγδαίως κατά του οικονομικού συστήματος του ύπουργείου Δηλιγιάννη ζητήσας έν τέλει τήν άπόρριψιν του μνησθέντος νομοσχεδίου περί μονοπωλίου του πετρελαίου κλπ.

Περικοπάς τινας έκ του λόγου του δέν δυνάμεθα είμη να μεταφέρωμεν όπως τός έχωσιν ύπ' όψει αύτών οι άναγνώσται μας, και κρίνουσιν έκ τών κατόπιν αναφερομένων τί είδους πολιτικός είνε ό κ. Τρικούπης.

Ίδου αί έκ του λόγου του κ. Τρικούπη περικοπαί :

α . . . Δια τούτο έθεώρησα ότι έδει να έξετάσωμεν, άν ήτο δυνατόν να έπιτύχωμεν τό άποτέλεσμα όπερ, κατά τήν ήμετέραν γνώμην, ήτο τό μόνον *σκόπιμον έν ταίς παρούσαις περιστάσει* τούτέστι τό τής *μεταβολής* τής κυβερνήσεως.» Αποφεύγων δέ να έκθέση τό πρόγραμμά του λέγει: « ή Βουλή δέν δύναται σήμερα ν' άποφασίση περί προγραμμάτων, διότι τό πρόγραμμα είναι κακόν εις άπαν τό Έθνος, ή δέ Βουλή πρόκειται ν' άποφασίση μόνον περί καταλληλοτέρας έλτελέσεως. « Δέν είνε σήμεραν έποχή έπαγγελιών, άλλ' είνε έποχή

δράσεως και ἕκαστος πρέπει νὰ κρίνη τίς δύναται ὠφελιμώτερον τὰ δράση ν.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης ἔδωκε τὴν κατάλληλον ἀπάντησιν εἰς τὸν κ. Τρικούπη, εἰπὼν ἐν τέλει τοῦ λόγου του και τὰ ἑξῆς :
«Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καθῆκον ἔχομεν νὰ συζητῶμεν πρὸς τὸ ἔθνος και οὐχὶ νὰ ἐπιβάλλωμεν αὐτῷ, βία, τὰς γνώμας ἡμῶν. Ἄν δὲ ὑπάρχουσι τινες θέλοντες νὰ πράξωσι τοῦτο, δε πορευθῶσιν εἰς ἄλλας χώρας, ὅπου οἱ θεσμοὶ δὲν εἶναι ὅσον και οἱ τῆς Ἑλλάδος φιλελεύθεροι».

Μετὰ τὸν κ. Δηλιγιάννην ὠμίλησεν ὁ μὴ ὑπάρχων σήμερον ἐν τῇ ζωῇ πολὺκλαυστος Ζηνόπουλος. Ὁ λόγος του ἦτο λόγος ἀληθοῦς πατριώτου ἀγαπῶντος τὴν πατρίδα του. Μετὰ ζέσεως ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συναδέλφους τοῦ Βουλευτᾶς εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Τοῦτο μόνον ἔχω πλέον νὰ εἶπω ἀπευθυνόμενος πρὸς ἐκείνους ἀφ' ὧν ἐξαρτᾶται ἡ τιμὴ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ παρόντι και ἡ εὐμερῖα αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι. Βοηθήσατε τὴν κυβέρνησιν πρὸς εὐρέσιν χρημάτων. Σώσατε τὴν Ἑλλάδα διὰ παροχῆς ἀφθάνων χρημάτων εἰς αὐτήν».

Μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ζηνοπούλου, ἐτέθη εἰς ψηφοφορίαν τὸ εἰρημένον νομοσχέδιον και ἐγένετο δεκτὸν διὰ ψήφων 117 κατὰ 67.

Οὕτω ὁ λόγος τοῦ κ. Τρικούπη και τὰ χειροκροτήματα τῶν ἐγκαθητόων αὐτοῦ οὐδὲν ἔφερον ἀποτέλεσμα εἰς τὰ φρονήματα τῆς πλειονοψηφίας τῆς Βουλῆς.

Λόγους και χειροκροτήματα τὰ πηρ' ὁ ἄνεμος μὲ τὰ φτερά και οἱ τρικουπικοὶ ἔκαμαν μίαν μεγαλοπρεπεστάτην τρύπαν στο νερό.

XXXI

Θάρος Τρικούπη και τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων.— Προπαρασκευαί διὰ νέαν μάχην.—

Δημοσίευσίς τελεσιγράφου τρικουπικοῦ.—

Ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ και μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην ὁ κ. Τρικούπης και οἱ ὅπαδοί του δὲν ἀπηλπίσθησαν.

Τούναντιον μάλιστα, ὡς Ἄγραιοι νέας ἀνέλαβον δυνάμεις καταβλήθετες καὶ τὴν γῆν ἐγγίσαντες.

Ἦτοιμάζοντο πρὸς νέαν μάχην.

Ἠκόνιζον τ' ἀγχιέμαχα ὄπλα των.

Ἐγέμιζον τὰ φυσίγγιά των, ἐπεθεώρουν τὰς δυνάμεις των.

Καὶ διὰ τῆς «Ἐφημερίδος» τοῦ Κορομηλά, ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 7 Δεκεμβρίου 1885, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἐγράφησαν τὰ ἑξῆς ἐν εἴδει τελεσιγράφου.

Ἄπρόκειται νὰ καταρρίψῃ τις τοὺς μέχρι τοῦδε παραλείψαντας τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν βαρεῖαν, τὴν φοβεράν εὐθύνην νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος ἐκ τῶν παραλύτων χειρῶν τῆς Κυβερνήσεως».

Αὐτὸς δὲ ὁ σωτὴρ τῆς ζωῆς τῆς πατρίδος ἦτο ὁ κ. Χαρίλαος Τρικούπης, ὁ εἰς νικητερινὰς ἐρχόμενας συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Ρόμβωλδ.

XXXII

Ἀναβολὴ τῆς δευτέρας μάχης. — Ἐπιψήφισις προϋπολογισμοῦ ἀμαχητεῖ. — Διακοπὴ βουλευτικῶν ἐργασιῶν. — Ἐργασία κυβερνήσεως εἰς προπαρασκευὴν τοῦ ἔθνους. — Σκέψεις Τρικούπη. — Νέον πρόγραμμα.

Ἡ δευτέρα μάχη ἦν ἠτοιμάζετο νὰ δώσῃ ὁ κ. Τρικούπης ἐν τῇ Βουλῇ, κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνεβλήθη, πρὸς μεγίστην λύπην τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσδοκῶντων τότε «νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος».

Ἦ πατρίς ἔζη καὶ ἄνευ αὐτοῦ.

Ἐζη καὶ θὰ ζήτῃ ἄνευ τοιοῦτου σωτῆρος.

Ὁ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη ὑποβληθεὶς προϋπολογισμὸς ἐψηφίσθη ἄνευ πολιτικῆς συζητήσεως.

Ἐψηφίσθη ἀμαχητεῖ.

Ὁ κ. Τρικούπης, ὡς ἀλεκτριῶν ἀναγνωρίσας τὴν ἰσχύν καὶ φοβηθεὶς τὸν ὄνυχά του ἀντιπάλου του, ἐξετέλεσεν ἐντιμον ὑποχώρησιν.

Ἡ Βουλὴ τῆ 15 Δεκεμβρίου 1885, διέκοψε τὰς ἐργασίας τῆς καὶ οἱ Βουλευταὶ ἀπῆλθον εἰς τὰς ἐπαρχίας των, νὰ ἐορτάσουν ἐν ἀνέσει τὰ Χριστούγεννα.

Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν βουλευτῶν, ἔμεινεν ἡσυχον ἀθορύβως καὶ ἀνευδότης ἀσχολούμενον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψαφισθέντων μέτρων πρὸς ἐντελῆ προπαρασκευὴν τοῦ ἔθνους.

Ὁ κ. Τρικούπης, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Βουλῆς, δὲν ἐσκέπτετο πλέον τίς δύναται ὀφελιμώτερον γὰρ δράσῃ, ἀλλὰ πῶς ἡδύνατο εὐκολώτερον νὰ ρίψῃ τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη.

Λοιπὸν νέα πολιτικὴ εἰρηνικὴ.

Ὁ καιρὸς τῆς δράσεως παρῆλθε.

Ἄλλο ἦτο τὸ νέον πρόγραμμα.

Ὁ κ. Τρικούπης ἀπέβαλε τὴν ἀρειμάνιον ὄψιν του, ἀφῆρεσε τὴν περικεφαλαίαν τῶν μαχῶν καὶ τῶν κινδύνων, ἐχάλασε τὸ σῶνον τοῦ μετώπου, ἐπράυνε τὸ ἄγριον τοῦ βλέμματος, κατεβίβασε τὸν πρὸς πυγμαχίαν τεταμένον βραχίονά του.

Ἐξεδύθη τὴν λεοντὴν αὐτοῦ καὶ ἐνεδύθη πάλιν τὴν ἀλωπεκὴν.

Οἱ ὄπαδοί του ἐθαύμαζον διὰ τὴν μεταμορφώσιν τοῦ Πρωτέως τούτου τῆς πολιτικῆς.

XXXIII

Νέος σύμμαχος καὶ συνεργάτης τοῦ κ. Τρικούπη.—Εἰκὼν τοῦ Στήλιαν.—Αἱ ἀνταποκρίσεις του.—Ὁ Λάμπας.—Εἰκὼν τοῦ

Λάμπα.—Τὰ τηλεγραφήματά του.

—Πλαστογράφησις τῆς πολιτικῆς τοῦ Δηλιγιάννη καὶ παραχάραιξις τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος.

Πρόοδος Τρικούπη καὶ συντροφίας.—Ὁ φόβος του.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νέου τρικουπικοῦ προγράμματος ἀπητοῦντο καὶ συνεργάται.

Ὅθεν ὁ τῆς ἀντιπολιτεύσεως Λήδερ συνεταιρίσθη μετὰ τοῦ γνωστοῦ ἀνταποκριτοῦ τῶν ἀγγλικῶν **Καισῶν** κ. **Στήλμαν**.

Τὸν ἐνθυμείσθε ὅλοι τὸν θαυμάσιον ἐκείνον τύπον ἀγγλοῦ ἀνταποκριτοῦ, τὸν ἰσοῦσῃ πρὸς τὸ πρῶτον πάτωμα πάσης οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν, τὸν δυνάμενον ν' ἀνάψῃ τὸ σιγάρο του ἀπὸ τοὺς φανούς τοῦ φωταερίου, χωρὶς νὰ ὑψωθῇ ἐπ' ἄκρον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, τὸν κάτισχον ἐκείνον καὶ κατὰξηρον, στεγνωμένον σκελετὸν ἀνθρώπου μὲ περγαμηνὴν ἐπὶ τῶν ὀστέων ἀντι ἐπιδερμίδος, τὸν ἱερακόρραμφον καὶ ἀπαίσιον, στυγνὸν τὴν ὄψιν, τὸν βαδίζοντα ἐπὶ τῶν ἀτελειώτων αὐτοῦ σκελῶν ὡς σχοινοβάτην ἐπὶ καλοβάθρων, τὸν βρεττανὸν ἀνταποκριτὴν ὃν ἀπεθανάτισεν ἡ μολυβδία τοῦ μοναδικοῦ **Θ. Ἀννίου**.

Ἐξαισιὸν τι ἀληθῶς παρουσίαζεν ἡ θεα τοῦ ἀγγλοῦ τοῦτου ἀνταποκριτοῦ, ὅστις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος τῷ **Ἰουλίῳ Βέρν**.

Ἦτο τι ἀεικίνητον.

Ἐγράφε τρέχων.

Ἐτηλεγράφει νυχθημερόν.

Δὲν ἐκοιμάτο.

Δὲν ἔτρωγε.

Δὲν ἔπινε.

Δὲν ἔκαμνε τίποτε, ἂν δὲν ἐτελείωνε τὴν ἐργασίαν του.

Ἐίχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ τὸν θεωροῦν φιλέλληνα, ἀλλ' ὡς ἀγγλος ἀληθῆς ὑπεράνω παντός ἄλλου ἔθετε τὰ ἀγγλικά συμφέροντα.

Καὶ τὸ ἀγγλικὸν συμφέρον ἦτο, κατ' αὐτόν, νὰ πέσῃ ὁ **Δηλιγιαννης** καὶ ν' ἀνορθωθῇ ὁ **Τρικούπης**.

Ὁ **Στήλμαν** δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν του.

Ἐκεῖ δὲ ἐγράφοντο αἱ περίφημοι ἐκείναι ἀνταποκρίσεις, πρὸς **Ζημίαν** τοῦ **Ἐθνικοῦ Ζητήματος**.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ **Στήλμαν** ἦτο καὶ ὁ λεγόμενος **Ἕλληνας Λάμπας** (τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἕνεκα τῶν πρὸς τὸ τρικουπικὸν κόμμα ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ).

Ὁ **Λάμπας** εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ **Στήλμαν**.

Μέτριος τὸ ἀνάστημα, κυρτός, καὶ ὄχι εὐθυτενής ὡς ἐκεῖνος, πλατυκόκκαλος, μὲ χαρακτηρισ τοῦ προσώπου βουλγαρικούς, χονδρούς, μὲ χεῖρας πλατυτάτας, ὡς οἰκόπεδα, μὲ δάκτυλα ὀγκώδη καὶ ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῆ κατασκευῇ ἱπποποταμικόν τι ἢ ἔλεφαντοειδές.

Καὶ οὗτος τῆ συνεννοήσει τοῦ κ. Τρικούπη συνέττατε τὰ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν «Σημαίαν» τηλεγραφήματά του ἐκεῖνα τὰ προδοτικά.

* *

Ἄπο τὴν Βουλὴν εἶχεν ἀπελπισθῆ ὁ κ. Τρικούπης καὶ ἔπρεπε νὰ παρασταθῆ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅτι ἡ πολεμικὴ πολιτικὴ τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ἡ Βουλὴ ἔπρεπε νὰ διαλυθῆ, διὰ νὰ ἔλθῃ νέα, καὶ νὰ φανῆ τὸ ἀληθές φρόνημα τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Τρικούπη μετὰ τῶν κκ. Στήλιαν καὶ Λάππα προὔχρει θαυμασίως.

Συνεργάται διὰ τὸ ἐσωτερικόν ἦσαν τὰ τρικουπικὰ φύλλα «Ἐφημερίς», «Ἔρα», «Παλιγγενεσία» καὶ «Ἀκρόπολις», ὅπου μετεφέροντο αἰ εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἐφημερίδας ἀποστελλόμεναι ἐντεῦθεν ἀνταποκρίσεις τοῦ Στήλιαν Λάππα κλπ.

Ἄλλὰ καίπερ ἐν τοιοῦτῳ σχεδίῳ ἐργαζόμενος, ὁ κ. Τρικούπης εἶχε καὶ φόβους μήπως τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη πιεζόμενον ὑπὸ τῶν ξένων κυβερνήσεων ὑποχωρήσῃ, καὶ τότε πλέον ἦτο ἡ καταστροφὴ διὰ τὸν κ. Τρικούπην, διότι θὰ τῷ ἐκλείετο ἢ εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀγούσα ὁδός, θὰ διελύετο μὲ μόνον τὸ ὄνειρόν του.

XXXIV

Χρήσεις τῆς ἀλωπεκῆς ἢ σατανικὸν σχέδιον. — Ὁ Τρικούπης ἐνεργῶν ὡς Λύσανδρος. — Πλαστή αὐτομόλησις τῆς Ἀκροπόλεως. — Πῶς κατορθώνει ὁ διευθυντῆς αὐτῆς νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ κ. Δηλιγιάννη. — Ἡ συνέντευξις γίνεται νυκτερινή. — Τὰ κατ' αὐτήν. — Ἄρθρον Γαβριηλίδου τὴν ἐπαύριον. — Γενικὴ ἐκπληξις. — Αὔξεις ἀγοραστῶν καὶ συνδρομητῶν. — Τί ἐκρύπτετο ὀπισθεν τοῦ πατριώτου τῆς « Ἀκροπόλεως ».

Ὅθεν ἀποφασίζεται, ἐν συμβουλίῳ, σχέδιον σατανικόν, ἐφιαλτικόν, ὅπως ἐν τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τοῦ Τρικούπη ἀποσπασθῆ καὶ προστεθῆ εἰς τὰ ὑπουργικὰ ἀναπεταγύον τὴν σημαίαν τῆς συμπολιτεύσεως. Οὕτω οἱ πειραταὶ πολλάκις ἐξαπατῶσι τὸ καθ' οὗ ἐτοιμάζονται νὰ ἐπιτεθῶσι πλοῖον.

Ὁ Λύσανδρος Τρικούπης προσέφευγεν εἰς τὴν ἀλωπεκὴν του.

Τὸ φύλλον τοῦτο ὄφρην αὐτομολοῦν καὶ προστιθέμενον εἰς τὰ ὑπουργικὰ ὄργανα νὰ παραστήσῃ ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ ἐπομένως συμμορφούμενον πρὸς ταύτην προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη.

Καὶ ποία ἐξελέχθη πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ τούτου σχεδίου ἐφημερίς ;

Ποία ἄλλη παρὰ ἡ δεξιωτέρα ὄλων εἰς τὸ ἐγείρειν θόρυβον καὶ πάταγον, ἢ εὐκολώτερον πασῶν ἀλλάζουσα φρόνημα καὶ ἰδέας, ἐκείνη ἥτις τὰ γυρίζει τόσον εὐχερῶς ὅταν εὐρίσκη συμφέρον, καὶ στρέφεται πρὸς αὐτό, ὡς ὁ ἀνεμοδείκτης πρὸς τὸν ἀνεμον, τὸ ἠλιοτρόπιον πρὸς τὸν ἥλιον καὶ οἱ καλόγηροι πρὸς

τὴν ἀτραπὸν τοῦ μοναστηρίου ἀφ' ἧς ἔρχονται προσκυνήτριαι ;

Ἡ ἐντολὴ τοῦ κ. Τρικούπη ἐκτελεῖται.

Ὁ εὐφυὲς καὶ κατορθωματικὸς διευθυντὴς τῆς « Ἀκροπό-
λεως » εὐρίσκει ἀμέσως καὶ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ δύνατο
νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ κ. Δηλιγιάννη.

Εἶδοποιεῖ αὐτὸν ὅτι ἔχει ἐπιστολάς ἐκ Κωνσταντινουπό-
λεως, καθ' ἃς ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν δεκαπέντε κατασκόποι τῆς
τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ἔρχονται ἐνταῦθα, ὅπως κατασκο-
πεύωσι καὶ γνωστοποιήσωσιν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν τὰς
ἐνεργείας καὶ τὰ μέτρα τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐνῶ ἡ
τουρκικὴ κυβέρνησις κατασκόπους εἶχεν αὐτὰ τὰ τριουρικὰ
δημοσιογραφικὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα καὶ τὴν παραμικρὰν ἐνερ-
γιαὴν τῆς κυβερνήσεως ἐδημοσίεον.

Εἶχε δὲ προσέτι καὶ τὸν Χιμουδόπουλον, σύμβουλον τῆς
τουρκικῆς πρεσβείας, ὅστις, διὰ τῶν σχέσεών του, ἐμάνθανεν
ἅλα.

Καὶ αὐτὸς ὁ Κουμπάρης ἦτο φίλος του καὶ ἔπρεχε δεξιᾶ
καὶ ἀριστερᾶ νὰ μανθάνῃ τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ, καὶ τηλε-
γραφήματα ἀκόμη ἐπεμπεν εἰς Θεσσαλίαν εἰς ἐπιστράτους κλπ.

* * *

Ἐν τούτοις ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐζήτησε νὰ ἰδῇ τὸν κ. Γα-
βριηλίδην, ὅπως μάθῃ τὰ περὶ τῶν τούρκων κατασκόπων.

Ὁ κ. Γαβριηλίδης αὐθημερόν, τὴν νύκτα ὅμως, μετέβη εἰς
τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Δηλιγιάννη καὶ τῷ ἀνεκοίνωσε τὰς περὶ κα-
τασκόπων δῆθεν εἰδήσεις του, ἀλλὰ τῷ προσέθηκεν ὅτι αἱ « Ἀ-
κρόπολις » τάσσεται μετὰ τὴν πολιτικὴν του, διότι τὸ ἔθνος θέ-
λει τὸν πόλεμον.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης εὐχαρίστησεν αὐτὸν καὶ τὸν συνεχάρη
διὰ τὸν πατριωτισμὸν του.

Ὁ κ. Γαβριηλίδης ἀπελθὼν μετέβη εἰς τὸ γραφεῖόν του
καὶ ἔγραψεν ἄρθρον πολεμικόν, τὸ ὁποῖον δημοσιευσθὲν τὴν ἐπο-
μένην ἡμέραν ἐξέπληξε πάντας, μετὰ τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἄρ-
θρων τοῦ Βχιμπᾶ, διὰ τῶν ὁποίων παριστάνετο ἡ Ἑλλάς ἀνί-
κανος νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὴν Τουρίαν.

Ὁ κ. Γαβριηλίδης ἔλαβε τότε πολλὰ συγχαρητήρια.

Τὸ φύλλον του ἐζητεῖτο καὶ ἠϋξῆσε καταπληκτικῶς ἢ πώ-
λησις καὶ ἀπέκτησε πολλοὺς συνδρομητάς.

Τὶ ἐκρύπτετο ὅμως ὀπισθεν αὐτοῦ τοῦ πατριώτου τούτου θ;
ἀποδειχθῆ κατόπιν.

XXXV

Ὁ κ. Βλάσιος Γαβριηλίδης ἐν σκιαγραφίᾳ.

Πρὶν ἢ προχωρήσωμεν ἄς δηλώσωμεν, ἐν ὅσῳ τὸ δυνατὸν,
βραχεία σκιαγραφία, ἔς τὸ φτερό, τὴν εἰκόνα τοῦ δεινοῦ τῆς
ε' Ἀκροπόλεως», ἀρχισυντάκτου κ. Βλασίου Γαβριηλίδου.

Τὸν γνωρίζετε σχεδὸν ὅλοι καὶ ἐξ ὄψεως.

Μέτριος καὶ ἀσύμμετρος τὸ σῶμα, ἔχει ἀνεπτυγμένον μὲν
τὸν κορμόν, βραχεία δὲ τὰ ραϊὰ καὶ πρὸς τὰ ἔσω κυμπό-
μενα σκέλη του, ἀπολήγοντα εἰς μεγάλους πόδας τετραμμέ-
νους, πρὸς τὰ ἔξω.

Τὴν ξανθὴν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀνατείνει καὶ κρατεῖ πρὸς τὰ
ὀπίσω ὑψωμένην κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Μιραβὼ καὶ τοῦ Γαμ-
βέττα, γαλανόφθαλμος δὲ καὶ μύψ ὁ δξυδερκῆς αὐτός, φέρει
διόπτρας ἀριθμοῦ 8 ἔς τὰ μάτια του.

Τὸ μέτωπόν του πλατὺ, ὑψηλὸν καὶ ἐξογκωμένον, ὠρατίζει
πως ὅταν ἦναι ἀσκεπής, τὴν ἄλλως ἀγρίαν αὐτοῦ καὶ ἀπο-
κρουστικὴν ὄψιν, ἥ; ἐπιτείνει τὴν ἀγριότητα καὶ ἀσχημίαν,
μύτη πλακωτὴ κατὰ τὸ μεσόρρινον καὶ αἱ ἀκκνθωταὶ ὡς ἀ-
κανθοχοίρου τρίχες τοῦ γενείου καὶ τοῦ μύστακος.

Δύο πλακωτοὶ ῥόθωνες ἀποτελεῖόνουν τὴν κίλην γραμμὴν
τῆς ῥινός ἥτις, κατὰ παράδοξον ἰδιοτροπίαν τῆς φύσεως στε-
ρεῖται ἐντελῶς ὀσφρησεως. Ὡς ἐκ τούτου ὁ κ. Γαβριηλίδης
καὶ εἰς τὴν βοιωμερωτέραν ἀτμόσφαιραν, δὲν αἰσθάνεται δυσω-
δίαν καὶ ὅμως εἶναι εἰς ἄκρον συχασιάρης βλέπων τὴν βρώμαν
περὶ ἧς εἶδησιν δὲν ἔχουν τὰ ὀσφρητικά του νεῦρα. Τόσον δὲ
εἶναι ἐν αὐτῷ μέχρι παραξενιάς ἀνεπτυγμένον τὸ αἰσθημα
τῆς καθαριότητος, ὥστε δις καὶ τρίς τῆς ἡμέρας λούει κατὰ
τὸ θέρος τὸ σῶμα οἰλαδε.

Ἀλλὰ, κατὰ περίεργον ἀντίθεσιν τόσον ἀκατάστατος εἶναι
περὶ τὸ ἐνδύεσθαι ὥστε σπανίως εἶναι ἀκηλίδωτον τὸ φρέμα

του, ἡ δὲ ἐνδυμασία του δι' ἣν δὲν φεῖδεται δαπάνης, εἶναι πάντοτε ἄν τῆς τρελλῆς τὰ μαλλιά καὶ οὐδέποτε ἔμαθε νὰ κρατῇ τὴν ἰσορροπίαν τῆς γραβάτας του ἀεννάως καταλαμψανούσης ἀντὶ λάρυγγος καὶ προσθηθίου τὰ πλάγια τοῦ τραχήλου ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων.

Βαδίζων μονολογεῖ πολλάκις καὶ μόνος εὕρισκόμενος ἐν τῷ δωματίῳ του καὶ μετὰ φίλου, ἐνῶ συνομιλεῖ σπουδαίως ρηγνύει κραυγὴν τινα, ἢ βάλλει φράσιν ἀσυνάρτητον, ἢ ἄδει ὅ,τι τοῦ καταβῆ, ἔτοιμος πάλιν νὰ σπουδαιολογήσῃ ἐπιδοκιμάζων δὲ τὸν μεθ' οὗ συνδιαλέγεται ἢ καὶ ἀπλῶς παρακολουθῶν τοὺς λόγους του, ρωθωνίζει συχνὰ χμ ! χμ !

Ἄλλ' ὅ,τι θαυμάσιον εἶναι ὁ γέλωσ του, ὁ ὀμηρικός του γέλωσ, καγχασμὸς ἀθάνατος, θορυβωδέστατος, δυνάμενος ν' ἀφυπνίσῃ καὶ τὸν Μορφέα βέγγοντα. Ἐπίσης δὲ θορυβώδης εἶναι ἡ ὁμιλία του, σπανίως καταβιβάζομένη ἀπὸ τῆς διαπασῶν.

Ὡς οἱ περισσότεροὶ τῶν γραφόντων, ἔχει καὶ αὐτὸς τὰ νεῦρά του τὰς ἰδιοτροπίας του, τὰς συμφορήσεις του, τὰς αἰμορροΐδας του, τὰς ἀπομονώσεις του, τὰς ὥρας τῆς τιμωνείου μισανθρωπίας του, καθ' ἃς εἶναι ἀπρόσιτος, ἀόρατος ὡς ὁ τῆς Θεβταίας Δαλαϊλάμας.

Οὐαὶ εἰς τὸν διαταράσσοντα τότε τὰς ὥρας ταύτας τοῦ θηρίου !

Κατὰ τὴν δίαιταν αὐτοῦ εἶναι Λούγκουλος ἐκτὸς κρασί.

Ἐννοεῖ νὰ τρώγῃ καὶ τὸ κάμνει ζήτημα τὸ καλὸν καὶ ἀφθονον φαγητόν, ἐνῶ διὰ ποτὸν δὲν τὸν πολυμέλει, καὶ οὐδέποτε καπνίζει.

Ὁ κ. Γαβριηλίδης, ὡς γράφων.— Ὁ κ. Βλάσιος Γαβριηλίδης, κατέχει θέσιν διακεκριμένην μετὰ τῶν ἡμετέρων δημοσιογράφων. Ὁ Buffon εἶπε le style c'est l'homme, τὸ ὕφος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοῦτο ἐφαρμόσσειται πληρέστατα ἐπὶ τοῦ παρ' ἡμῶν σκιαγραφουμένου.

Βλοσυρὸς αὐτὸς καὶ ἄγριος, ἀλλ' εἰς ἄκρον γελαστικός, ἀκανόνιστος τὸν βηματισμὸν καὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς εἴπωμεν, ἐπληρμένην φέρον, ἔχει εἰς τὰ γραφόμενά του ὕφος ὀρμητικόν,

πλήρες ἀντιθέτων καὶ ζωηρῶν, πρωτότυπων παρομοιώσεων ὧν τὰ δύο τρίτα λαμβάνονται ἐκ τῆς γυναικὸς· ἡ γυναικεὶς ἀγκάλῃ, αἱ σφριγῶσαι σάρκες ἰδοὺ αἱ κύριαι πηγαὶ τῆς ἐμπνεύσεως αὐτοῦ εἰς τὰς παρομοιώσεις, ἔπειτα ἔρχονται τὰ φαγητὰ καὶ πᾶσα λουκούλλειος ἀπόλαυσις, ἀκανονίστως δὲ μεταπίπτει ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ εἰς τὸ κωμικὸν καὶ τρῦμπαλιν. Πολλάκις εἶνε τὸσφ ραγδαῖος, ὥστε ὀλίγοι τῶν ἀναγνωστῶν δύνανται νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποφαίνεται μετ' ἐπάρσεως, ἀπαιτῶν νὰ εἰπωσιν οἱ ἀναγνῶσται αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀρθρου του ὡς πυθαγόρειο μαθηταὶ τὸ «**Αὐτὸς ἔφα**». Ἄλλὰ κατορθῶναι νὰ τέρπη καὶ ἐν τῷ σοβαρωτέρῳ τῶν θεμάτων καὶ παρασύρει τὸν ἀναγνώστην. Δὲν δύνασαι νὰ λάβῃς τὴν «**Ἀκρόπολιν**» εἰς χεῖράς σου, χωρὶς ν' ἀναγνώσῃς πρῶτον τὸ ἀρθρον αὐτοῦ, ἢ νὰ τὸ φυλάξῃς τελευταῖον, καθὼς φυλάττεις τὸν διὰ τὰ ἐπιδόρπια καλὸν οἶνον.

Ἐχει δὲ τὴν δύναμιν νὰ ἐξαντλῇ τὸ θέμα οὕτινος ἐπιλαμβάνεται καὶ δεξιότητά σοφιστικωτάτην. Δύναται τὸ αὐτὸ ζήτημα νὰ τὸ πραγματευθῇ ὑπερασπίζων καὶ νὰ πείσῃ ἢ κατηγορῶν καὶ πάλιν νὰ πείσῃ. Ἄλλως δὲ πολὺ ὀλίγον τὸν μέλει ἐὰν σήμερον σφοδρῶς ἐπιτίθεται κατ' ἀνθρώπου ὃν χθὲς ἔτι ὕψωνε μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔκτου Ἰνδικοῦ οὐρανοῦ. Τὸσφ τὸ χειρότερον δι' αὐτὸν. Ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὸν κατακρημνίζει καὶ συντρίβεται εὐκολώτερον. Ἐκ χιλίων παραδειγμάτων πρὸς πιστοποίησιν τούτων ἀναφέρομεν ἐν, τὸ τοῦ ἄλλοτε δημάρχου Σούτσου· ὅλοι ἐνθυμεῖσθε πῶς τὸν ἴδιον καὶ ἐπήνεσε καὶ κατηγόρησε. Ἐπίσης δ' οἱ πάντες γνωρίζουσιν ὅτι διὰ τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας του, ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν ἀποφυλακισθεὶς ἴδρυσεν τὸ «**Μὴ χάνεσαι**,» τὸ ἀντιδημοκρατικόν, ἐξ οὗ μάλιστα— εἰρήσθω τοῦτο μεταξύ μας — ἔσπετσεν εὐθύς, ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀριθμὸν, νὰ πέμψῃ εἰς τ' Ἀνάκτορα πεντήκοντα ἀντίτυπα ἐπιστραφέντα. Ὅσφ διὰ τὴν ἐκ τῆς κάμπης τοῦ «**Μὴ χάνεσαι**» περωθεῖσαν χρυσαλλίδα «**Ἀκρόπολιν**» εἶναι περιττὸν νὰ εἰπωμέν τι περὶ τῆς μοναρχικότητος, τῆς βασιλικότητος καὶ αὐλικότητος αὐτῆς, ἀφοῦ αἱ κακαὶ γλῶσσαι διαδίδουν ὅτι καὶ ἐπιχορήγησις τῆ παρέχεται.

Ἡ «**Ἀκρόπολις**» ἐκινδύνευσεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, καταντήσασα μέχρι τοῦ σημείου τοῦ μὴ περαιτέρω τῆς πτώσεως ἐν τῇ

καταναλώσει, ἀλλ' ὁ Γαβριηλίδης ἐνῶ ἦτο ἔτοιμος νὰ παύσῃ τὴν ἐκδοσιν τοῦ φύλλου του, λαμβάνει αἰφνης νέας δυνάμεις. Τὸ ἐπεισόδιον ἐξ οὗ ἐφυλακίσθη καὶ καθ' ὃ κατὰ λάθος ἐφόνευσε τὸν Δελογκῆ, περιάπτει εἰς τὸ φύλλον του ποῖάν τινα δημοτικότητα, ἣ πώλησις βελτιοῦται, καὶ μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, ὁ Βλάσιος, ἐντείνει τὰς δυνάμεις του, διπλασιάζει τὸ θάρρος του, μεγαλώνει τὸ φύλλον, προσλαμβάνει τὸν Χρονόπουλον καὶ ἐμπρός. Ἐν ἄρθρον του κατὰ τῶν ἐμπόρων γεννᾷ θόρυβον, πόλεμον κατ' αὐτοῦ καὶ ζήτησιν τοῦ φύλλου.

Στύβεται ὁ Χρονόπουλος καὶ ἀποπέμπεται.

Στύβεται ὁ Δούνης καὶ ἀποχωρεῖ.

Ὁ Δούνης ἰδρύει τὸν «Χρόνον».

Αἱ δύο ἐφημερίδες ἀνοίγουν τὸ τυφεκί μεταξύ των.

Ἡ «Ἀκρόπολις» κάμπτεται.

Ἄλλ' ὁ «Χρόνος» μᾶς ἄφισε χρόνους,

«Καὶ ἡ «Ἀκρόπολις» ἔχει πλέον τὸ μονοπώλιον ὡς μεγάλος σχημασ ἐφημερίς. Ὁ Γαβριηλίδης μοναδικὸς διὰ *μπιλλετάκια* καὶ *κλίπα* ἐφημεριδογραφικὰ, εὕρισκε ὑποστηρίξεις.

Γνωρίζων νὰ ἐνθουσιάσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς συνεργάτας του θέτει ὑπὸ ἀτυμὸν τηλεγραφικόν, ἐπιτηδεϊότατον ὄργανον ρεκλάμας, δραστήριον, ἐμπνευστικὸν εἰς πάντα γράφοντα.

Εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀρχὴν ἔχει τὸ συμφέρον τῆς ἐφημερίδος, ἀρχὴν ἀγγλικωτάτην.

Ἀπόδειξις μεταξύ ἄλλων ἢ τῶν τελωνειακῶν καὶ ἡ τοῦ *Βουλγαρικῶ* χρυσίου.

Ὁ κ. Γαβριηλίδης εἶναι τολμηρότατος ἐπιχειρηματίας ἐκτιθέμενος πολλάκις εἰς δαπάνας πολὺ ὑπερτέρας τῶν δυνάμεων τοῦ ταμείου του καὶ ὅπου τὸ βγάλ' ἢ ἄκρη.

Ὁ κ. Στέφανος Ξένος συνηθίζει ν' ἀποκαλῆ αὐτὸν Βοναπάρτην τῆς δημοσιογραφίας.

Ὁ Βοναπάρτης οὗτος εὕρισκεται νῦν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς δόξης, νικῶν νίκας Μαρέγκου, Αὐστηρλίτσας, Ἰένης κλπ. καὶ μὴ φοβούμενος εἰσέτι Μόσχην, Βατερλώ. Ἄγιαν Ἑλένην.

Εἰσέτι δὲν εὕρεθη Οὐελλιγκτῶν καὶ Οὐδσων Λόου διὰ τὸν μέγαν αὐτὸν Ναπολέοντα τῆς ἀθηναϊκῆς δημοσιογραφίας.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων οὗτος ἐκδίδει φύλλον πλῆρες περιβήρων ἀντιφάσεων. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐνῶ εἶναι μοναρχικώ-

τατος, ἔχει ἀνταποκριτὴν ἐκ Λονδίνου ἓνα τῶν ἡμετέρων ἀδιαλάκτων κοινωμιστῶν, τὸν ἄλλοτε συντάκτην τοῦ «Ἄρθρον», ὅστις παραχῶνι πάντοτε τὰς κοινωμιστικὰς ἀναστρεπτικὰς ἰδέας του εἰς τὰ γραφόμενά του, χωρὶς αὐταὶ ποτὲ νὰ σβύνωνται παρὰ τῆς διευθύνσεως, ἥτις θέλει νὰ τοὺς εὐχαριστῇ ὅλους.

Ὁ κ. Γαβριηλίδης γνωρίζει ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν δημογράφων ἡμῶν πῶς νὰ κινή τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ δημοσίου καὶ νὰ συγκρατῇ διὰ παταγωγῶν ἄρθρων (articles à sensation) ἢ δὲ ἐπινόησις ζητημάτων, ἐν μέσῳ τῆς μεγαλειτέρας ξηρασίας θεμάτων, εἶναι τὸ φέρτε του.

XXXVI

**Ὁ κ. Τρικούπης ἐργάζεται ἀσφαλῶς ὀχυροῦ-
μενος ὀπισθεν τῆς «Ἀκροπόλεως». — Αὐλὴ
καὶ «Ἀκρόπολις». — Καλίνσκης καὶ
Ρόμπωλδ. — Αὐλὴ καὶ Παπαμι-
χαλόπουλος.**

Ἀπὸ τῆς ἐν παρεκθέσει σκιαγραφίης τοῦ ἰδιοκτῆτου τῆς «Ἀκροπόλεως» κ. Βλασίου Γαβριηλίδου, ἐξ ἧς πολλὰ παρελείφθησαν, διότι δὲν ἠβελήσαμεν νὰ βαρύνωμεν τὸν ἀναγνώστην μακρηγοροῦντες ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κύριον ἡμῶν θέμα.

Ὁ κ. Τρικούπης ἐξησφαλίσθη πλέον εἰς τὸ νὰ μανθάνη καὶ τὰς ἰδιαιτέρας σκέψεις τῶν ὑπουργῶν τοῦ κ. Δηλιγιάννη διὰ τῆς πλαστῆς προσχωρήσεως τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Ἀκροπόλεως» εἰς τοὺς ὑπουργικοὺς κύκλους καὶ ἐξηκολούθει δραστηρίως ἐργαζόμενος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σατανικῶ του σχεδίου, μετὰ τῶν συνεργατῶν του Ρόμπωλδ, Στήλμαν, Λάππα καὶ λοιπῶν τῶν ἐγγχωρίων φίλων του δημοσιογράφων.

Ὅταν ὁ κ. Τρικούπης ἔχη συλλάβει σχεδίον τι ἐν τῇ διανοίᾳ του, εἶναι θαυμαστὴ ἡ ἐπιμονὴ μεθ' ἧς ἐργάζεται πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ ἐπιτυχίαν αὐτοῦ.

Ὁ κ. Τρικούπης εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐργάτης τῆς διανοίας.
Εἶναι ἀκατάβλητος.

Ἄτλας δυνάμενος νὰ ὑποβαστάσῃ τὸ βᾶρος τῆς ἐργασίας τεσσάρων ὁμοῦ ἢ πέντε ἄλλων.

Εἰς τὴν ἐργασίαν ἀφοσιούμενος λησμονεῖ πολλὰκις νὰ φάγῃ καὶ νὰ πῖν.

Ἄλλ' ἀπὸ πρώτης λαμβάνει τὰ μέτρα του καὶ προνοεῖ περὶ τοῦ στομάχου του πίνων *κορσομμέ* σπυρρικτὸν τῶν δυνάμεων του, ψυχρολούμενος καὶ ἀσκούμενος διὰ τῆς κατ' οἶκον γυμναστικῆς. Ἄλλως δὲ ἔχει ἀγγλικὴν σώματος εὐρωστίαν καὶ λέγουσι ὅτι ὁ γρόνθος αὐτοῦ γνωρίζει νὰ πυγμαχῆ, ὡς γρόνθος ἡσκημένου *μποξιστοῦ*, ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα μετὰ θετικότητος ν' ἀποφανθῶμεν, ἀφοῦ μέχρι τοῦδε δὲν ἦλθεν εἰς χεῖρας μετ' ἀντιπάλου του εἰς κανένα τῶν συνήθων ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἡμῶν κοινοβουλευτικῶν διαπληκτισμῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Αὐλὴ δὲν ἐκάθευδε.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1886 ἤρξατο καθ' ἐκάστην ἐπισκεπτόμενος τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας Ρόμπωλδ ὁ ἰδιαιτέρος γραμματεὺς τοῦ βασιλέως κ. Καλλίνσκη, ἡ ποινὴ ἐκεῖνη πολωνικὴ ἀλώπηξ.

Τὶ συνεννοήσεις ἐγένοντο ἀγνοοῦμεν.

Αἱ σκέψεις αὐταὶ ἐσκανδαλίζον τότε πολλούς.

Πέπλος μυστηρίου πυκνὸς ἐκάλυπτεν αὐτάς.

Μάλιστα ἡ «Ἀκρόπολις» τακτικῶς τότε καθ' ἐκάστην, ἐγραφε περὶ τῶν ἐπισκέψεων τοῦ κ. Καλλίνσκη εἰς τὸν Ρόμπωλδ. Κατόπιν ὁμοῦ, κατὰ παραγγελίαν τῆς Αὐλῆς, ἔπαυσε ν' ἀναγγέλλῃ αὐτάς τὰς ὑπόπτους ἐπισκέψεις καὶ μάλιστα ἐπεπλήχθη διὰ τὴν ἀπροσεξίαν τῆς αὐτῆς, ὡς ἐχθέτουσα τὴν Αὐλὴν.

Ἐσιγήσε καὶ ἐλούφαξεν ὡς ὑπνρέτρια τὴν ὁποῖαν μαλόνοι δι' ἀκριτομυθίαν καὶ ἀποκαλεῖ *γλωσσοῦ* ἢ θυμωθεῖσα κυρὰ τῆς ἀπειλοῦσα αὐτὴν ὅτι θὰ τῆς κράτῃσῃ καὶ πρόστιμον ἐκ τοῦ λουρέ της.

— Δὲ ντρέπεσαι, μωρὴ, νὰ ρεζίλευς ἔτσι τὴν κυρὰ σου;

Τοιαύτη ἦτο περίπου ἡ ἐπίπληξις τῆς Αὐλῆς.

Ἄλλὰ ἡ Αὐλὴ συμβουλάς ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Ρόμπωλδ, ἢ ἀνεκοίνου αὐτὸς εἰς αὐτὴν τὰς ἰδιαιτέρας ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς του, ὡς πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα;

Περὶ τούτου πολλὰ λέγονται, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ἐλευθέρως τὴν γνώμην μας, οὐχὶ διότι θὰ φανώμεν ἴσως ἀσεβῆς πρὸς τὴν Αὐλὴν, ἀλλὰ ἵνα μὴ ὁ λαὸς σκανδαλισθῆ, ἐν μέσῳ τῶν σημερινῶν περιστάσεων.

* *

Ἐκ τῆς Αὐλῆς, ἐκτὸς τοῦ κ. Καλίνσκη, προωρισμένου νὰ βλέπῃ καθ' ἐκάστην τὸν Ρόμπωλδ, ἦσαν καὶ δύο ὑπασπισταὶ προωρισμένοι νὰ βλέπουν τακτικὰ τὸν εὐνοούμενον ὑπ' αὐτῆς τότε ὑπουργὸν Παπαμιχαλόπουλον τὸν μὴ ὑπάρχοντα σήμερον ἐν τῇ ζωῇ.

XXXVII

Αὐλικαὶ συνεντεύξεις μετὰ Παπαμιχαλοπούλου, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. — Ἡ Ἀκρόπολις ἐκτελοῦσα χρέη πνευματικοῦ προδότη.

— **Μπούμπουλης καὶ Κοντογούρης θύματα τῆς Ἀκροπόλεως. — Κουτσοφτέβαρος καὶ προδοσία.**

Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, δύο τῆς Αὐλῆς ὑπασπισταὶ ἐβλεπον τακτικῶς τὸν ὑπουργὸν Παπαμιχαλόπουλον, ἰδίως κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον, καὶ κλειόμενοι εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον, ἐπὶ ὥρας συνεννοοῦντο.

Ἐδῶ παρακαλοῦμεν νὰ μὴ παρεξηθῶμεν. Γράφομεν ἱστορίαν καί, ὡς Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, πρεσβεύομεν ὅτι ὁ ἀπαθανῶν δεδικαίωται.

* *

Οὕτω ἀφ' ἐνός μὲν ἢ Madame Αὐλή, ἐξ ἄλλου, δὲ ὁ σὺρ Τρικούπης, μετὰ τοῦ φόν Γαβριηλίδη, εἰργάζοντο ὑπὲρ εὐδοῶ.

σεως του σχεδίου, δι' οὗ θὰ ἐξεκρούετο ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, ὁ κ. Δηλιγιάννης.

Ὁ φόν Γαβριηλίδης (τὸ φόν αὐτὸ θεωροῦμεν προσφύες δι' αὐτόν, ὡς ἐκ τῆς στραβῆς καταστάσεως τῶν σκελῶν του) ὁ φόν Γαβριηλίδης, λέγομεν, ἐμάνθανεν πολλὰ, ὡς ἂν ἐξετέλει ἀλλὰ φόν ἀστυνομικὴν ὑπηρεσίαν, ἐκ τῶν ὑπουργῶν κ. κ. Μπούμπουλη καὶ Κοντογούρη, δι' ἐνὸς ἐμπίστου σπιγούρου του, ὁ ὁποῖος, ὡς πνευματικός, καθ' ἑκάστην τοὺς ἐξωμολόγει.

Αὐτοὶ δὲ προθύμως ἀπάντων εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, ὡς ἄκακοι πιταρῆθραι, ἐμπίπτουσαι εἰς τὸν παγιδοκαθρέπτην τοῦ κυνηγοῦ, διότι δὲν ὑπώπτευν τί Ραδίνος ἰησοῦτης ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸν πνευματικὸν ἐκεῖνον, καὶ ἐπίστευον ὅτι αἱ ἐρωτήσεις του ἐπήγαζον ἐξ ἀδόλου φιλοπατρίας.

Ἦτο δὲ τόσον ἰησοῦτικῶς διωργανισμένη ἡ κατασκοπεΐα, ὥστε ἡ Τρικουποαυλὴ διετέλει ἐνήμερος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν συζητήσεων τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ ζητήματος.

Ὁ Φεβρουάριος τοῦ 1886 ἦτο ὁ κοίσιμος μὴν διὰ τὸ Ἐθνικὸν ζήτημα. Ὁ φόν αὐτὸς τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους, ὁ κοινῶς κουτσοφλέδαρος, ἐπαίξε ρόλο σπουδαῖον ἐν τῇ τότε πολιτικῇ σκηνῇ.

Κατ' αὐτὸν τὸν μῆνα ἀπεφασίσθη παρὰ τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη καὶ ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐνεργείας.

Ἄλλ' ἡ προδοσία ἠγγράπνει.

Ἡ προδοσία ἐνέτεινε τὰς δυνάμεις αὐτῆς.

Ἐφευμάριζε τὸ θῆραμά της, ὡς σκύλα ἀνυπομονοῦσα, νὰ τῆς φωνάξῃ ὁ κυνηγὸς Τρικούπης:

— Ἀλλόρι.

Κατὰ τὸν μῆνα ἐκεῖνον ἀπεφασίσθη μυστικῶς τὸ πῶς ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἐλληνικῶν παραλίων καὶ κατὰ τίνα τρόπον νὰ παρασταθῇ τὸ ἔθνος διηρημένον ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ἐθνικῇ στιγμῇ, ὅπως δοθῇ εὐπρόσωπος ἀφορμὴ εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν παραλίων μας.

σιπεντάκις ἢ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου ἐπὶ τῆς εἰκοσιπενταε-
τοῦς βασιλείας ἡμῶν μετὰ τὴν τοῦ Ὀθωνος χωρὶς οὔτε εἰκο-
σιπέντε φυσίγγια μετὰ τῶν Τούρκων ν' ἀνταλλάξωμεν, τὸ σύν-
θημα τοῦ πολέμου διδοῦσης αὐτῆς.

Ὁ Ὀθων ἐθεώρει τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς τὴν ὑψίστην τῶν
ἐορτῶν καὶ ὅλοι σήμερον γνωρίζομεν πόσον ἐλαχτάριζε νὰ τὴν
τιμήσῃ, ὡς ἀληθῆς ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ὡς
λάτρις ἐνθερμος τῆς μεγάλης ἰδέας.

Κατὰ πᾶν ἔτος τὴν ἐώρταζε μετὰ τὴν καρδιά του.

Ἐφαίνετο πονῶν δι' αὐτὴν τὴν ἡγάπα ὡς Ἕλληνα γνήσιος,
ὡς ἂν εἶχον ἀγωνισθῆ μεθ' ἡμῶν οἱ πατέρες του εἰς τὰ πεδία
τῶν μαχῶν κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

Τὴν ἐώρταζεν ὡς ἐορτὴν του, ὡς ἐορτὴν τῶν πόθων σου,
τῶν ὀνείρων του.

Ἐνεθουσία κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Δὲν ἔβλεπες τότε ψυχρὰν καὶ ἀνούσιον παράταν, ἀκολου-
θοῦσαν μόνον ξηρὸν πρόγραμμα τελετῆς.

Δὲν ἐπορεύετο ἀπλῶς, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ δεῖξῃ τοὺς
χρυσοφαλάρους ἵππους του, τὴν ἐπίχρυσον ἀμαξίαν του καὶ τὸ
μπαϊ του.

Ὅχι.

Ἐλεγες ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐώρταζε κατ' ἔτος τὴν *ει-
κοσιπενταετίαν* του.

Διότι τότε ἀπένεμεν ἐκτάκτους τιμὰς εἰς τοὺς ἀγωνιστάς,
ὧν ἦτο ἀδελφὸς ἐν καρδίᾳ καὶ συνάδελφος ἐν φουστανέλλᾳ.

Ἐπροίκιζε καὶ ὑπ' ἀνδρῶν τὰς θυγατέρας των, μὴ ἀφίνων νὰ
γεννηθῆ δι' αὐτάς τὸ ζήτημα αὐτῆς τῆς φυλάτεως·

Ἄνοιγε τὸ πτωχοπλοῦσιον κ ε μ ε ρ ι του κι' ἐμοίραζε λεφτά.

Ἐλεγες ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν δὲν ἤξευρε πῶς νὰ δυ-
σωπῆσῃ τὸν λαόν του, διότι θὰ τὴν ἐώρταζε μετὰ ἀναμνήσεις
μόνον καὶ μετὰ κόλλυβα, μετὰ τουφέκια ἔσ' τὸν ἀγέρα, μετὰ στεναγ-
μοὺς τῶσπερ σκλαβιάς!

Ἄλλ' ἂς ἀφήσωμεν αὐτάς τὰς ἀναμνήσεις, διότι θὰ μᾶς
παρέσυρον πολὺ, καὶ ἂς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς
κύριον θέμα.

XXXVIX

Ἐπομνήμα τοῦ ὑπουργείου εἰς τὸν Βασιλέα. —
Φθάνει ὁ κόμπος ἔς τὸ χτένι. Καὶ πάλιν ὁ
Σαπουντζάκης. — Τί προτείνει ὁ Βα-
σιλεύς.

Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη ὑποβάλλει τῷ Βασιλεῖ, ὡς ἀρχηγῶ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, δι' ὑπομνήματός του, τὰ καθέκαστα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν λοιπῶν προκαταρκτικῶν παριστάσεων πρὸς τὴν Γουρκίαν, δι' ἣν ἀρχίσῃ ὁ ἀγὼν ἀνδρικός, παληκαρίσχα, μὲ τὰ ὄλα του, ὄχι κλέφτικος, ὄχι μὲ καρτέρια καὶ ταμπούριχ πίσω ἀπὸ τὰ κατσάβραχα, ἀλλὰ μὲ στήθος, ἔς τὸν κάμπο καὶ μ' ἐπίσημον διακοπὴν τῶν σχέσεων.

Ἄ! πόσον μακρὰν ἦτο ἡ ἀπόφασις αὐτή, ἡ ἑλληνοπρεπὴς ἀπὸ τὸν εὐνοουχικὸν τε μεν ἂν τῆς σημερινῆς πολιτικῆς πρὸς τὸν σουλτάνον!

Τώρα, καθὼς κατηντήσαμεν δὲν θὰ ἀκούσῃ τὸ Ἔθνος τὸ χτυπᾶτε πολεμάρχοι, ὄχι μόνον ἂν οἱ Τοῦρκοι κρεμνοῦν τὸν Πατριάρχῃ ἀλλὰ καὶ ἂν μᾶς κρεμάσουν ὄλα μας τῆ ἀδέρφια ἔς τὴ σκλαβιά.

Θὰ εὔρεθῶν μάλιστα δῆμιοι μεταξὺ μας νὰ συνεισφέρουν σαποῦνι καὶ νὰ τραβήξουν τὸ σχοινὶ καὶ νὰ σύρουν ὡς φανατικοὶ Ἑβραῖοι, τὸ πτώμα του εἰς τὴν θάλασσαν.

* *
*

Ἡ σωτηρία τοῦ Ἔθνους ἦτο τὸ ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ σχέδιον τοῦ κ. Σαπουντζάκη.

Δι' αὐτοῦ εἶχομεν τὸν λύκον ἔς τὸ δόκκιον.

Εἴμεθα βέβαιοι καὶ ἀσφαλεῖς περὶ τῆς ἐπιτυχίας.

Ὁ κ. Σαπουντζάκης κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, ἂν ἤκούετο, δὲν θὰ ἐπερίμενε ὁ Γεώργιος νὰ τὸν δοξάσῃ ὁ Φιλήμων μὲ λόγια, γεύματα καὶ μπαλόνια κλπ. μῆτε θὰ ἐδέχετο τουρκικὰ κοροϊδεύματα διὰ τοῦ Τρικούπη.

Ἡ θέσις καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτον ἄλλη.

Θὰ ἔλειπε τὸ ὄνειδος τῆς Κούτρας καὶ δὲν θὰ ἐτόλμα κανεὶς νὰ στήσῃ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς ἐνὸς βασιλέως Ἑλλήνων ἐορτάζοντας, τὴν ἡμισέληνον εἰς τὸν Παρθενῶνα.

Ὁ βασιλεὺς, πρὸ πάσης ὀριστικῆς ἀποφάσεως, περὶ ἐγκρίσεως ἢ μὴ τῆς μεγάλης τοῦ ὑπουργείου Δηλιγιάννη ἀποφάσεως, ἐζήτησε νὰ κληθῶσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρχηγείων Παρίστης, Τρικαλῶν καὶ Ἄρτης, ὅπως δώσωσι πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ στρατοῦ, τῆς ἐπιμελητείας του, κλπ. ὅπως ἐν μεγάλῳ συμβουλίῳ, παρισταμένων καὶ αὐτῶν, συζητηθῶσι τὰ καθέκαστα καὶ κατόπιν ληθῆ ἡ ἀπόφασις.

Τὶ προτείνει ὁ βασιλεὺς. — Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη ἐν ἀμνηχανίᾳ. — Ἐκέψαις περὶ παραίτησεως. — Αἰφνηθῆ ἀνάκλησις Τρεκοῦπη ἐκ Κερκύρας καὶ Ἄρτης. — Τὸ διεδίδον οἱ φίλοι του. — Τὸ ὑπουργεῖον ἀλλάσσει γνώμην.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς συζητήσεις καὶ τὴν ληφθησομένην ἀπόφασιν, νὰ κληθῆ καὶ ἡ βουλὴ, ὅπως βεβαιωθῆ ἂν καὶ αὐτὴ ἦναι σύμφωνος εἰς τὰ τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας.

Ἐπῆρχε δισταγμὸς, βλέπετε, καὶ δυσκολαὶ ἢ ἐνδοιασμοί, ἐκ μέρους τῆς βασιλείας.

Ἐδῶ δὲ ἐφρομόσατο ἡ κοινὴ παροιμία «Ποῦ δὲ θέλει νὰ ζυμώσῃ κέντε ἄμραις κοσκινίζει».

Ἐπῆρχε πάχος χειμέριος ὑψηλά, ἐνῶ χαμηλότερα ἐπεκράτει καύσων.

Εἰς τὸ θερμόμετρον τῆς Αὐλῆς κατέρρεεν ὁ ὑδράργυρος.

Εἰς τὸ θερμόμετρον τῆς κυβερνήσεως ἀνέρεεν.

Εἰς τὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ἐκόχλαζε καὶ ἤπειλαι διάρρηξιν τῆς ὑάλου.

Ἔχουν τοιαύτας ἰδιοτροπίας τὰ ὑψηλὰ βουνά.

Δύνανται νὰ ἔχουν τὴν Σιθηρίαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῶν, ἐνῶ εἰς τὰς ὑπωρείας των φλέγει τοὺς βράχους καὶ νὰ κυνικόν.

Ἡ φαλακρά κεφαλή τοῦ βουνοῦ ὅπερ λέγεται βασιλεῖα ἦτο τότε κατάψυχρος.

Δὲν ἤσθάνετο καθόλου τοὺς θερινοὺς ἄνιμους οἵτινες ἀνέθρωσκον κάτωθεν ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ὑπωρειῶν καὶ τοῦ κάμπου τοῦ λαοῦ.

Τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη μετὰ τὴν βασιλείον ἀπάντησιν περιήλθεν εἰς ἀμηχανίαν, εὗρέθη εἰς τὴν στενόχωρον θέσιν ἀνθρώπου βλέποντος *μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα.*

Πῶς νὰ χάσῃ τοὺς καρποὺς τῶσων ἰδιαιτέρων αὐτοῦ συνεννοήσεων, τὰς ἀγαθὰς ἐκ τῶσων προπαρασκευῶν ἐλπίδας;

Πῶς, ἐνῶ ἦτο ἔτοιμον νὰ θερίσῃ ὅτι μετὰ τασούτων μύχθων καὶ θλασιῶν ἐσπείρει, νὰ ρίψῃ τὸ δρέπανον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ νὰ σταίλῃ τὸν καρπὸν ἐπὶ τὸ διαβόλο;

Συνεκροτήθησαν πολλὰ ὑπουργικὰ συμβούλια, ἐγένετο δὲ σκέψις περὶ παραιτήσεως.

Αἶφνης καλεῖται ἐσπευσμένως νὰ ἐπανελθῇ ὁ εἰς Κέρκυραν καὶ Ἄρταν διὰ τινὰς ἡμέρας μεταβάς *Δισαυδρος* Τρικούπης, ἄγνωστον διὰ ποίους σκοποὺς.

Οἱ φίλοι του ἐνταῦθα διέδιδον ὅτι ἔρχεται νὰ διαδεχθῇ τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὅστις διαφωνήσας μετὰ τοῦ βασιλέως ἐπρόκειτο νὰ παραιτηθῇ.

Ἦλθεν ὁ κ. Τρικούπης ἀμέσως πετῶν ὡς ἰέραξ ὀσφρακθῆς ἀφ' ὑψηλοῦ ὄρειθα παχειῶν.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποφασίσει τὸ ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη νὰ δεχθῇ τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ, καθ' ἡμᾶς, ἦτο προτιμότερον νὰ παρητεῖτο τότε, ἀφοῦ εἶχεν ἀφορμὰς νὰ γνωρίζῃ ἐνεργεῖς τινὰς, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῆς κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος προδοσίας καὶ ἐπιβουλῆς.

Ἄν παρητεῖτο τότε δὲν θὰ ἐτόλμα ποτέ, ἢ κατόπιν ἐλθούσα εἰς τὰ πράγματα ἀντιπολίτευσις, νὰ μεμρῆθῇ αὐτοῦ ὡς παραιτίου δῆθεν τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς κουτραϊκῆς συμφορᾶς.

X

Καλοῦνται οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρχηγείων. — Συμβούλια καὶ βυζαντιακὰ συζητήσεις. — Προσία τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Σαπουντζάκη. —

Ἀμυντικὰ τῶν Τούρκων μέτρα. — Τί γίνεται ἔξω ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας. — Μελετᾶται τὸ σχέδιον τοῦ ἀποκλεισμοῦ. —

Μεγάλη ἀποκάλυψις.

Ἐν τούτοις καλοῦνται οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρχηγείων, ἀφικνοῦνται οὗτοι, καὶ ἀρχοῦνται τὰ συμβούλια καὶ αἱ βυζαντιακὰ συζητήσεις.

Οὕτω χάνεται χρόνος δι' ἡμᾶς πολύτιμος κερδιζόμενος παρά τῶν ἀντιπάλων, τῶν ραδιούργων, τῶν μηχανορραφούντων, τῶν μελετώντων σχέδιον ἐφιαλτικὸν καθ' ὅλου τοῦ ἔθνους.

Γίνεται δὲ γνωστὸν τὸ σχέδιον τοῦ κ. Σαπουντζάκη ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἀμέσως ἀφυπνίζονται ἐκ τοῦ ὅπιου τῆς ἀδιαφορίας των, συνέρχονται ἐκ τοῦ χροσὸς τῆς μακαριότητός των καὶ ὀχυρώνου παρευθῆς τὰ στενά τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀποστέλλου εἰς αὐτὰ πολυάνδρον στρατόν, ὃν ὅμως μετήγαγον ἐξ ἄλλων θέσεων τῶν συνόρων ἐξασθενήσαντες αὐτάς.

Ἐδῶ ἐγένοντο συμβούλια βυζαντιακὰ καὶ κατετρίβετο χρόνος πολύτιμος εἰς κούβαντες, καὶ ἐν Εὐρώπῃ αἱ κυβερνήσεις Ἀγγλικῆς, Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἀντήλλασον σκέψεις περί ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν παραλίων, ὅπως ἐμποδισθῆ πάσῃ ἐνέργειᾳ καὶ ἐπίθεσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ μάλιστα διὰ θαλάσσης!

Οὕτω τέσσαρες καρχαρίαὶ ἐμελέτων νὰ πολιορκήσωσι τὰ ἑλληνικὰ παράλια.

Καὶ τί καρχαρίαί!

Ἵπὸ τίνος προεκλήθησαν αἱ ἀνωτέρω τέσσαρες μεγάλαι Εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, ἵνα σκέπτανται, ὅπως παρεμβῶσι, δι'

ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν παραλίων, ἵνα διαταχθῇ ἡ ἀποστράτευσις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ;

Τίς ὁ προδόσκει ;

Τίς ὁ πωλήσκει ἡμᾶς ;

Τίς ὁ στιγματίζει τὸ ἱερόν τῆς πατρίδος μέτωπον ;

Ἐδῶ εἶνε τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον.

Ἐδῶ φθάνει ὁ κόμπος ἐπὶ χτένι.

Ἐδῶ πλέον ὁ ἐλληνικὸς λαὸς θὰ μάθῃ τὴν μεγαλειτέραν ἀποκάλυψιν, διὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ κρατήσῃ σημείωσιν.

Εἶπομεν, ὅτι κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον τοῦ 1886, ἀπεφασίσθη μυστικῶς καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἐλληνικῶν παραλίων.

Ἴδου ποῦ στηριζόμεθα λέγοντες ταῦτο.

Δὲν τὸ γράφομεν ἐκ πληροφοριῶν μας, ἀλλὰ τὸ λαμβάνομεν ἐκ κειμένου δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 150 τῆς 30 Ἰουνίου 1886, φύλλον τῆς «**Νέας Ἐφημερίδος**» μὴ κατασχεθὲν τότε ὑπὸ τοῦ κ. Εἰσαγγελέως τῶν πλημμελειοδικῶν.

Τὸ κείμενον τοῦτο εἶναι ἐν ἄρθρον, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «**Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα**» δημοσιευθὲν τῇ 1ῃ Μαΐου τοῦ 1886 εἰς τὴν ἀγγλικὴν «**Ἐφημερίδα τοῦ Ναυαρχείου**» (admiralty and Horse guards Gasette).

Τὸ ἄρθρον τοῦτο μετένεγκεν ὀλόκληρον εἰς τὰς στήλας τῆς ἡ «**Νέα Ἐφημερίς**», μετὰ παρατηρήσεων ἀληθοῦς ἑλληνας δημοσιογράφου ποιοῦντος τὴν πατρίδα του «**ὡς ποιοῦμενον ἀποκαλύψεις ὑψίστου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν μας**» καὶ ὅτι **ἰδίως ἐν αὐτῷ καταπλήττει ἡ περίοδος περὶ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΙΝ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ**!...

Νίπτομεν τὰς χεῖράς μας κύριε Καμπούρογλε, σὺ εἶσαι ὁ αἴτιος τῆς μεγάλης ταύτης ἀποκαλύψεως· σὺ ὄψει!

— επί τῷ εὐχαριστικῷ καὶ γολύκῳ καὶ νῶτον καὶ ἐν τῷ θυμῷ καὶ ἐν τῷ
καὶ ἐν τῷ θυμῷ καὶ ἐν τῷ θυμῷ καὶ ἐν τῷ θυμῷ
XXXX
καὶ ἐν τῷ θυμῷ καὶ ἐν τῷ θυμῷ

Ἡ ἐνέργεια τοῦ βασιλέως καὶ ὁ ἀποκλεισμός. —
Πολυσήμαντος περικοπή ἄρθρου τῆς
ἀγγλικῆς ἐφημερίδος. — Ἐφορτάζετε
σκληροί.

Τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον τῆς ἀγγλικῆς ἐφημερίδος περιέχει, με-
ταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ περικοπήν ἀφορώσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ
βασιλέως Γεωργίου εἰς τὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν
παραλίων.

Λάβετε δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ Ἀγγλοὶ δημοσιογράφοι εἶναι οἱ
τιμιώτεροι τῶν δημοσιογράφων τοῦ κόσμου.

Δὲν ἀγοράζονται.

Δὲν χαρίζονται.

Δὲν πωλοῦνται.

Δὲν δελεάζονται.

Δὲν ἀγρεύονται διὰ χρυσῶν δίκτυων.

Δὲν ὁμοιάζουν τὰ φρούρια ἅτινα δὲν ἐθεώρει ποτὲ ἀπόρητα
Φίλιππος ὁ Μακεδὼν, ἤρκει μόνον νὰ ὑπάρχη ἀτραπὸς ἀγούσα
πρὸς αὐτὰ καὶ ἐπιτρέπουσα τὴν ἀποστολὴν ὄνου με φορτίον μα-
κεδονικοῦ χρυσαίου.

Δὲν κρύπτουν τὴν ἀλήθειαν, λητρεύουν αὐτήν, ὡς ἡ καλο-
γραΐα ἐκείνη τῶν Ἀθίλων τοῦ Οὐγκῶ, ἧτις ἦν ὠκεισμένη νὰ
λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν, ἔστω καὶ
ἂν ἡ φανέρωσις τῆς ἀληθείας βλάβη αὐτοῦς.

Αὐστηροί, ὡς κούακροί, κατὰ τοῦτο καὶ εἰλικρινεῖς ἐννοοῦν
ὅτι προσφέρουν τὴν ὑπὸ τὴν τῶν ὑπηρεσιῶν γράφοντες τὴν ἀλή-
θειαν πρὸς τὸ κοινόν.

Δὲν ἔχει ἐκεῖ ρουσφέτις καὶ κυβερνητικὰς ὑποστηρίξεις ὁ
ὑπερήφανος ἀγγλικὸς τύπος.

Ὁ ἀγγλὸς δημοσιογράφος εἶναι γίγας συναισθανόμενος τὴν ἀ-
ξίαν τοῦ, τὴν δυνάμιν του καὶ ἐν τῷ κατὰ τῆς Μ. Βρεττα-
νίας εἶναι τῷ ὄντι τρίτη δύναμις τοῦ Ἔθους, ἡ δημοσιογραφία.

Δημοσιογραφία καλοσημαία, κράτος ἐν κινήσει ἀποτελοῦσα καὶ τὴν κοινὴν γνώμην μορφώνουσα, ἰθύνουσα, ἀρχουσα αὐτῆς, ἢ συμβαδίζουσα μετ' αὐτῆς καὶ ἐνισχύουσα αὐτήν.

Τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος περικοπὴν τῆς ἀγγλικῆς ἡμερίδος, ἢ «Νέα Ἐφημερίς» κατεχώρισε με κινεῖα στοιχεῖα ὅπως προξενήσῃ ἐντύπωσιν καὶ ἐννοηθῇ.

Ἡμεῖς καταχωρίζομεν αὐτήν ἐνταῦθα με κινεῖα στοιχεῖα ὅπως ἐγχαράχθῃ ζωηρότερον εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ καὶ γείνη ἀνεξάλειπτος.

Ἴδου ἡ πολυσήμενος περικοπὴ:

..... ΤΟΣΑΥΤΗΝ Δ' ΕΠΙΤΥΧΙΑΝ ΕΣΧΕ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥΤΟ, ΩΣΤΕ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥΣ ΕΥΡΙΣΚΕΤΟ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗΝ ΝΑ ΘΥΣΙΑΣΗ ΤΟΝ ΘΡΟΝΟΝ ΤΟΥ Η Α. ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ ΟΜΩΣ ΠΡΟΕΙΠΕ ΣΑΦΩΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ, ΒΤΙΣ ΘΑ ΕΠΙΚΟΛΟΥΘΗ ΕΙΣ ΠΟΛΕΜΟΝ ΥΠΟΚΙΝΟΥΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΝΟΣ ΜΟΝΟΝ ΚΟΜΜΑΤΟΣ. ΕΑΝ ΕΠΕΤΡΕΠΕ ΠΛΗΡΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΟΠΩΣ ΣΩΣΗ ΤΑΙΣ ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΑΠΕΤΑΝΘΗ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΜΕΓΑΛΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΙΝΑ ΠΑΡΕΜΒΩΣΙΝ ΥΠΟΘΗΚΝΤΟΝ ΑΥΤΑΙΣ ΟΤΙ ΘΑ ΗΤΟ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΥΣΙΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡ ΤΟΥ, ΕΑΝ ΔΕΝ ΕΠΙΕΖΕΤΟ ΥΠΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΑΓΓΛΙΑ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΑΥΣΤΡΙΑ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΑ ΗΡΘΟΥΜΩΣ ΣΥΝΗΝΗΣΑΝ ΝΑ ΣΥΝΔΡΑΜΩΣΙ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΓΕΩΡΓΙΟΝ.

Ἐρωτίσθητε νῦν διὰ τοῦ λαμπροῦ καὶ μεγάλου τούτου φωτός.

Καὶ τώρα:

Χαίρετε, Μικεδόνες!

Χαίρετε, Κρήτες!

Χαίρετε, Ἡπειρώται!

Χαίρετε, σκλάβοι.

Δέχεσθε ὑμεῖς λακτίσματα, ἀπὸ δειχόμεθα ἡμεῖς ραπίσματα.

Τῆς καθ' ἡμῶν καὶ ὑμῶν ὕβρεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ μετὰ τῶν παρεπομένων αὐταῖς ἐξαιρεῖται μόνῃ ἡ εὐγενής, ἡ μεγαλόφρων Γαλλία, ἡ πάντοτε τιμῶσα καὶ ἀγαπῶσα τὴν Ἑλλάδα, ἡ κοσμοπολίτις Γαλλία, ἢ τὸ ὄνειρον εἶναι ἡ παγκόσμιος Δημοκρατία.

Αί ! πῶς σὰς φαίνεται τὸ πλαίσιον αὐτό, μὲ τὸ περιεχόμενον του ;

Τοῦ ἀξίζει νὰ τὸ κεντήσουν ἐπὶ μαύρου βελούδου αἱ ἑλληνίδες κόραι καὶ νὰ τὸ ἀνκρτήσωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς ὡς ἐνθύμιον πολύτιμον.

Λέγει τόσα πολλὰ διὰ τῶν ὀλίγων του λέξεων !

Δι' αὐτὸ ὁ δανὸς Ἄμλετ δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι εἶναι λέξεις, λέξεις, λέξεις.

Τὰ γράμματά του εἶναι πύρινα, φλογερά, ὡς τὰ τοῦ Μανές, Θεκέλ, Φαρές, εἰς τὸ συμπότιον τοῦ Βελτάσαρ.

Φῶς φλέγον.

Φῶς πυρπολοῦν.

Φῶς οὐχὶ ἰλαρὸν.

Φῶς φατίζον καὶ Ταρτάρου σκότη.

Φῶς διαλύον καὶ τὸν βαθύτερον ἔρεβον.

Φῶς ἐξακοντίζον ὡς τὸ τοῦ ἡλίου, τὰς ἀκτῖνας τοῦ ὑψηλά, καὶ χαμηλά, δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ.

Φῶς ἐκ φωτός.

Φῶς πρὸ τοῦ ὁποίου πᾶσα γλαυκὴ καὶ πᾶσα νυκτερίς τὰ χάνει, θιμδώνεται, τυρλώνεται, παίζει τυρλωμένην διὰ νὰ εὕρῃ τὸ ἄντρον αὐτῆς καὶ νὰ κρυβῇ.

Φῶς ἀνέσπερον.

Φῶς δημιουργόν, ἀποκαλύπτον κόσμον ὀλόκληρον, ἄγνωστον κρυπτόμενον εἰς τὰ σκότη.

XXXIV

Οἱ μεγάλοι χερσισοροχάνεται. — Ἐκμεταλλεύονται τὸ μυστικὸν τοῦ ἀποκλεισμοῦ. — Τὰ θύματα των. — Σαρώνουν τὴν ἀγοράν. —

Αἱ δῆθεν θυσίαι των. — Τρεῖς χερσισοροχάνεται καὶ Ρόμβωλδ. —

Ἀπαίτησις τῶν ξένων. — Ὁ

κ. Τρικούπης τίθεται ὑπὸ

τὰς διαταγὰς των.

Καθὼς εἶπομεν, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1886, ἀπεφασίσθη νὰ ζητηθῇ ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἑλληνικῶν παρὰλλων.

Τὸ μυστικὸν τοῦτο τὸ μανθάνομεν τώρα ἡμεῖς ἀλλὰ τότε ἦτο γνωστὸν μόνον εἰς τινὰς μεγάλους χαβιαροχανίτας ἐξ ἐκείνων δηλονότι οἵτινες ἐν Κων)πόλει διὰ τῶν γενναιοδωριῶν των μανθάνοντες τ' ἀτόκρυφα τῆς πολιτικῆς τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, κατέστρεφον μὲ τὰ κόλπα των χιλιάδας πολιτῶν εἰς τὸ χαβιαρόχανον.

Ἐδιάφορον ἂν οἱ πολῖται οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες.

Ὁ χαβιαροχανίτης ἔχει τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐξ ἐπαγγέλματος χαρτοπαίκτη.

Τὸ ζήτημα εἶναι, δι' αὐτόν, πῶς ἀσφαλέστερον, ἀκοπώτερον, ταχύτερον νὰ κενώσῃ εἰς τὰ ἰδικὰ του θυλάκια τὸ περιεχόμενον τῶν θυλακίων τοῦ ἄλλου.

Αὐτὸς ὁ ἄλλος δύναται νὰ ἦναι ἐχθρὸς του Τούρκου, ἀλλὰ δύναται νὰ ἦναι καὶ ἀδελφὸς του.

Αὐτὸς δὲν βλέπει ποῖα θύματα γδύνει.

Βλέπει μόνον τί παρὰς μπαίνει στὴν κάσσα του.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ δύο ἢ τρεῖς χαβιαροχανίται ἀγνωστοὶ πῶς ἔμαθον τὸ μυστικόν, καὶ διὰ τρίτων ἐπώλουν εἰκοσάφραγκα μὲ προθεσμίας εἰς παραλαβὴν κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μαΐον, ὅτε ἡμεῖς οἱ κοκοσιδες βλέποντες τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ συμβούλια ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐπιστεύσαμεν μὲ τὰ σωστά μας ὅτι θὰ γείνη ὁ πόλεμος, καὶ ἂν εἶχομεν καὶ καμμίαν ὁμολογίαν δανείου τινος ἐπώλουσαμεν αὐτὴν εἰς τιμὴν ἐλαχίστην.

Εὐρέθησαν θύματα πολλὰ καὶ ἐπώλησαν τὰς μετοχὰς των.

Οἱ χαβιαροχανίται τὰς ἠγόρασαν.

Καὶ διὰ τοῦ κόλπου τούτου ἐσάρωσαν δύο ἑκατομμύρια ἐκ τῆς ἀγορᾶς μας, διότι τὰς ἀγορασθείσας μὲ ὑποτίμησιν μετοχὰς καὶ ὁμολογίας, τὰς ἐπώλησαν πάλιν ὑπερτιμημένας, ὅταν κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἦλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος κ. Τρικούπης καὶ ὑπερτιμήθησαν ἀμέσως τὰ χρεώγραφα, ἀφοῦ πόλεμος δὲν θὰ ἐγίνετο.

Οἱ τρεῖς χαβιαροχανίται, οἱ γνωρίζοντες τὸ μυστικὸν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, καὶ κερδήσαντες τὸσον χρῆμα, ἔκαμαν καὶ θυαίαις πολλὰς ἀλλὰ ἀπὸ τὰ κέρδη.

Κατὰ τοῦτο δ' ἐμμοῦντο, οἱ λησται αὐτοὶ τῆς πόλεως τοῦ

παλαιὸς ἡμῶν ληστὰς τῶν βουρῶν, οἵτινες ἐκ τῶν ἀρπαζομένων χρημάτων ἐδίδον τὸ δέκατον εἰς ἐκκλησίαν. ἡ νόσος ὅτι
ἡ Διθεσία αὐταὶ ἀνοήσαν χρηματικά, ἢ συνίσταντο εἰς
προσφοράς ἀραβικῶν ἄππων ἡμῖς, δὲν γνωρίζομεν, πρὸς τοίους
ἐγένοντο, καθόσον αὐτοὶ οἱ τρεῖς χαθιροχάνται παίζου
μεγάλον ρόλον εἰς τὸν τόπον μας καὶ αἱ σχέσεις τῶν εἶ-
ναι πολλὰ καὶ πακίλαι. ἡ νόσος ὅτι ἡ νόσος ὅτι ἡ νόσος ὅτι

Ἰσως ὁμοίως ἔμαθον τὸ μυστικόν, παρ' ἐκείνων μεθ' ἧν συν-
εννοεῖτο τότε ὁ παλὺς Βόμπωλδ, πολὺτους ἀπλώνων τοὺς μα-
κροὺς πλοκάμους αὐτοῦ.

Περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1886 εἶχον τελεσθῆ αἱ προκα-
ταρκτικαὶ ἐνέργειαι πρὸς πρόκλησιν τοῦ αποκλεισμοῦ.

Ἀπητεῖτο ὅπως ὅπως καὶ ἐν τῇ Βουλῇ διαφωνήσῃ ἐπισή-
μως τὸ ἔθνος ὡς πρὸς τὸν πόλεμον καὶ κατηγορηθῆ ὁ ἑλλη-
νικὸς στρατός, ὡς ἀνίκανος νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τῶν ξένων, ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ,
ὡς ἐνδοξὸς πατριώτης, ὁ κ. Χαρίλαος Τρικούπης.

XXXV

Ὁ Τρικούπης, ἐκτελεῖ τὴν ἀπαίτησιν τῶν ξένων.

— **Παρὰ τούτου ἐξετάζομεν τὶ ἔγραψον ἀνώτε-
ροὶ τινες ἀξιωματικοί.** — **Πῶς ἐθεώρουν αὐ-**

τὸν τὸν στρατόν, τὸν παρὰ τοῦ Τρικούπης

ὀνομασθέντα ἀγέλην. — **Οἱ τρικούπηκοι**

δημοσιογράφοι πλέκουν ἐγκώμια εἰς

τὸν τουρκικὸν στρατόν.

Λοιπὸν τὴν ἀπαίτησιν τῶν ξένων, ὅπως κατηγορηθῆ ὁ ἑλλ-
ληνικὸς στρατός ἐν τῇ Βουλῇ, ὡς ἀνίκανος νὰ πολεμήσῃ πρὸς
τὴν Τουρκίαν, ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ, ὁ κ. Τρικούπης.

Ἀλλὰ, πρὸ τούτου ἄς ἐξετάσωμεν τὶ ἔγραψον, κατὰ τὸν
Φεβρουάριον τοῦ 1886, ἀνώτεροὶ ἀξιωματικοὶ ὁ περὶ τοῦ στρα-

τοῦ μας, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ κ. Τρικούπης νὰ κατηγορήσῃ ὡς ἀνίκανον.

α' Ὅχι, δὲν πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ τὸ Ἔθνος, — ἔγραφε τότε ἀνώτερος ἀξιωματικός, — τὸναντίον δέον νὰ προῆ εὐτόλμως, ἢ δὲ τόλμη θὰ φέρῃ ἐνδόξους καὶ ἐπωφελεῖς καρπούς.

α' Ὁ στρατός μας, μ' ὅλας τὰς κακουχίας τῆς Θεσσαλίας σχεδὸν ἐτελείωσε τὴν ἀσκητὴν του, κατέχεται δὲ ὑπὸ ἡθοῦ κοῦ θάρρους πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ θὰ ἴναι ἀκάθεκτος, ἐλπίζω.

αὐ. νεαροὶ ἀξιωματικοὶ μας ἐπίσης. Οἱ γεγηρακότες δύναται νὰ διορισθῶσιν εἰς ἐπιταθμεύσεις.

α' Ὁ τουρκικὸς στρατός συγχεόμενος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξ Ἀνατολιτῶν, εἶναι ἀπληθύνμενος ἐκ τῆς ἐργασίας, κακουχίας καὶ στερήσεων.

α' Ἐὰν ὑπεβάλλετο ἡ λιποταξία αὐτῶν, ἠθέλομεν εἶχει ἑκατοστίας.

α' Ἐὰν γείνωσι τίνα περὶ ὧν ἕκαμα λόγον ἀνωτέρω, δυνάμεθα νὰ πολεμήσωμεν, νὰ ὑπερισχύσωμεν, ἢ δ' Ἐυρώπη νὰ μᾶς χειροκροτήσῃ.

Ἄλλος πάλιν ἀνώτερος ἀξιωματικός ἔγραφε τὰ ἑξῆς :

α' Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων θέλει ἠλεκτρίσει τὸν στρατὸν καὶ τοὺς δούλους ἀδελφοὺς μας, ἐστὶν ἡ ἀρχηγία τοῦ ὅλου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπειρῷ στρατοῦ καὶ ἡ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΣ, μετὰ τοῦ διαδόχου, ἵνα λάβῃ οὗτος τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός κατὰ πρότον, ὅπερ χρησιμεύσει αὐτῷ ἐν τῷ ἐτι πολυκυμάντῳ καὶ κινδυνώδει μέλλοντι.

Κατόπιν τοιούτων ἐνθουσιαστικῶν καὶ γενναίων λόγων, κατόπιν τοιούτου ἀρειμανίου μένους, κατόπιν τοιαύτης ὑψηλῆς τοῦ στρατοῦ ἐλπίδος, τίς θὰ τὰ ἠλπίζεν ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἔφερε ὁ μὲν πατὴρ τὸ Ἰμτιγιάζ, ὁ δὲ υἱὸς τὸ Ὄσμανε ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν;

Τίς θὰ ἠδύνατο νὰ προῖδῃ τότε ὅτι σήμερον θὰ ἐκόσμηι τὰ στήθη τοῦ τυράννου τῶν δούλων ἀδελφῶν Χικμὲτ δὲ μεγάλου.

σταυρος στελλόμενος αὐτῷ παρά τοῦ τῶν Ἑλλήνων βασιλέως ;

Ὡ αἴσχος τῆς σημερινῆς πολιτικῆς, τί μᾶς ἐπιφυλάττεις ἀκόμη, ἀφοῦ καί τῆς δυναστείας τοῦ θρόνου ἡμῶν τὴν ἀσφάλειαν κατήντησεν ἀ ἐξαρτήσης ἀπὸ τῆς ἑβραιογερμανικῆς συμπεθερίας ;...

Φαντάσθητε τὸν Γεώργιον, ξιφῆρη ἐξελαυνόντα, μὲ τὸν Κῶτσο ἔς τὸ πλευρό του, ἐκεῖ κατὰ τὰ σύνορα.

Τί τρέλλαν ἠρωϊσμοῦ θὰ ἔχουν εἰς τὰς φλέβας τῶν δούλων ἀδελφῶν !

Τί πῦρ θὰ ἦναπτον !

Ἄς εἶναι ὄνειρα αὐτά.

Καὶ ἄλλα πολλὰ ἔγραφον τότε ἐκ τῶν συνόρων ἀνώτεροι ἀξιωματικοί μας, οἱ ὁποῖοι τόσον ἠπατώντο ἀναμένοντες τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Διάδοχον εἰς τὰ σύνορα, ἐνῶ ἀκριβῶς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐμαγειρεύοντο τὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ προητοιμάζετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ ὑβρίσῃ ἐν τῇ Βουλῇ τὸν στρατὸν μας ὡς ἀγέλην.

Ὁ κ. Τρικούπης ἀναλαβὼν νὰ ὑβρίσῃ τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος του, ἐμερίμνησε πρὸ τούτου, ὅπως τὰ δημοσιογραφικὰ του ὄργανα γράψωσι καθ' ἑκάστην περὶ τῶν ἐλλείψεων τοῦ στρατοῦ, περὶ λιποταξιῶν, κλπ. συνάμα δὲ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ὅπως παραλαμβάνωσιν ἐκ τῶν φιλοτουρκικῶν εὐρωπαϊκῶν ἑφημερίδων τὰ γραφόμενα τότε περὶ τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως τοῦ ἐν τοῖς συνόροις τουρκικοῦ στρατοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι τότε ὀνομάζοντο, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τρικουπικῶν δημοσιογράφων, «μαχηταὶ τῆς Πλέβνας», «γενναῖοι ἄνδρες» καὶ «ἄριστοι στρατιῶται».

Τὸν ἐν τοῖς συνόροις Τουρκικὸν στρατὸν ἀνεβίβαζον τότε εἰς 150 χιλιάδας, ἐνῶ κατὰ τὰς ἀκριβεῖς πληροφορίες ἄγγλου ἀξιωματικοῦ δημοσιεύσαντος ἐσχάτως φυλλάδιόν τι ἐν Λονδίνα «Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ», ὁ τουρκικὸς στρατὸς τότε ἀνῆρχετο μάλισ εἰς 70 χιλιάδας ἐν τοῖς συνόροις καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτης.

Ὁ κ. Τρικούπης δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει αὐτοῦ ὅτι αἱ ἐνέργειαι τοῦ αὐτοῦ θὰ κατέστροφον τὸ ἐθνικὸν ζήτημα καὶ θὰ ἐξυπνέλιζον τὴν πατρίδα του.

Ἐν μόνον εἶχεν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ πῶς νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Ἦθελε νὰ κύψῃ τὸ ἔθνος χαμρπῶς τὴν σπονδυλικὴν αὐτοῦ στήλην καὶ νὰ πατήσῃ ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐπὶ βαθμίδος διὰ νὰ καθήσῃ αὐτὸς ἐκ δεξιῶν ταῦ θρόνου.

Ὁ δὲ θρόνος ἔτεινε αὐτῷ προθύμως τὴν χεῖρα ὑπέικων εἰς τὰς εἰσηγήσεις ξένης ἰσχυρᾶς πολιτικῆς.

Ὁ βασιλεὺς ἀκούει τὰς γνώμας τῶν ἀρχηγῶν.—

ὑποδεικνύει τῷ κ. Δηλιγιάννῃ νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν.— Ἡ Βουλὴ συγκαλεῖται.—

Αὐλικὰ παρασκευάζει.

Ὁ Βασιλεὺς, ἀφοῦ ἤκουσε τὰς γνώμας τῶν ἀρχηγῶν, ἰδίως δὲ τοῦ κ. Πετμεζᾶ, τοῦ διαικοῦντος τὸ ἀρχιεῖον Τρικιάλων, ὅστις ὑπέδειξε διαφόρους ἐλλείψεις, ὑποδεικνύει τῷ κ. Δηλιγιάννῃ ὅτι πρέπει νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν, ἵνα παρά ταύτης ζητηθῇ ἐπιψήφισις μέτρων τινῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ἐντελῆ ἀποπεράτωσιν τῶν προπαρασκευῶν.

Ἄγνοοῦμεν ἂν ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐνόησε τότε τὴν ἐπιβουλήν, ἐφάνη ὅμως πρόθυμος νὰ καλέσῃ τὴν βουλὴν καὶ ἐκάλεσε ταύτην διὰ τὴν 20 Μαρτίου 1886.

Ἡ συγκαλέσις τῆς βουλῆς ἐζητήθη εἰς τὸ φανερὸν διὰ τὴν ἐπιψήφισιν μέτρων, πρὸς ἐντελῆ ἀποπεράτωσιν τῶν προπαρασκευῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς παρασκευάζουσιν τῆς Αὐλῆς ἐγνωρίζον διατὶ ἐζητήθη νὰ ἔλθῃ ἡ Βουλὴ.

Ἐπρεπε νὰ δικαιολογηθῇ ὁ ἀποτρόπαιος ἀποκλεισμός, ὁ γίγας οὗτος πολύπους ἰστικὸς ἀποστολὴν εἶχε νὰ περισφίξῃ καὶ δεσμεύσῃ χειροπόδαρα τὸ πρὸς πόλεμον ὄργων ἔθνος κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἐπρεπε νὰ φανῆ ὅτι ἔν μόνον κόμιμα θέλει τὸν πόλεμον.

Καὶ ἔπρεπε νὰ κατηγορηθῆ ὁ στρατὸς ἡμῶν ὡς ἀνίκαιος νὰ πολεμήσῃ.

Τὰς δὲ προσδοκίας τῶν αὐλικῶν ἐδικαίωσθε πληρέστατα, ἐν τῇ Βουλῇ, ὁ κ. Τρικούπης, ἐπιβοηθούτων καὶ τοῦ μακαρίτου Λομβάρδου καὶ τοῦ μάκαρος Θεοτόκη.

XXVIII

Τρικούπη ἀποτύφλωσις.—Τὸ πολέμβουλον αὐτοῦ.—**Ρόμβωλδ πιστοποιητικὸν περὶ Τρικούπη.**—**Τότε ὁ Τρικούπης θὰ ἦτο χαμένος.**—**Τί τὸν σώζει;**

Ὁ κ. Τρικούπης εἶχε τότε ἀποτυφλωθῆ ὑπὸ τοῦ πάθους.

Τὰ πάντα εἶχε λησμονήσει, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς πολεμικοὺς λόγους τοῦ ἐν Λονδίῳ, κατὰ τὸ δοθεὲν πρὸς τιμὴν τοῦ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων γεῦμα καὶ ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν γενομένην πρὸς αὐτὸν ὑποδοχὴν, ὅτε ἐπανῆλθεν ἐξ Εὐρώπης.

Ὁ ὕβριστὴς τοῦ στρατοῦ μας, ὁ ἀνελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίῳν μας, ὑπὸ τῶν ξένων, ὁ καταστρέψας τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, ἰδοὺ τί ἔλεγεν ἐν Λονδίῳ εὐρισκόμενος κατὰ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου τοῦ 1885. **Ἡ Ἑλλάς θὰ προβῆ παρὰ τὴν γνώμην τῶν δυνάμεων, παρὰ τὰς συμβουλάς αὐτῶν· δὲν θὰ ὀπισθοδρομήσῃ· θὰ θέσῃ πῦρ εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον, διότι πολὺ ἱερωτέρα εὐθύνη ἐπιβάλλει αὐτῇ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἑλληνικὰς χώρας...**

Καὶ ὅμως αὐτὸς ἡ ὑμνησθεὶς τότε, ὁ ὀνομασθεὶς μέγας πατριώτης, καὶ ὡς μεσσίας ἀναμενόμενος ἐκ Λονδίνου, αὐτὸς, λέγομεν, ὁ κ. Τρικούπης, ὁ εἰπὼν αὐτὶ ἡ Ἑλλάς θὰ προβῆ παρὰ τὴν γνώμην τῶν δυνάμεων, καὶ ὅτι παρὰ τὰς συμβουλάς αὐτῶν δὲν θὰ ὀπισθοδρομήσῃ, μετὰ πέντε μῆνας, ἀφ' ὅτου εἶπε τοὺς λόγους τούτους, ἐγένετο τὸ ταπεινό-

τερον ὄργανον τοῦ ἐνταῦθα πρέσβειος τῆς Ἀγγλίας Ρόμπωλδ, ἐπισκεπτόμενος αὐτόν, λαμβάνων παρ' αὐτοῦ ἐδηγίας καὶ ἀνοκοινῶν τὰς λεπτομερείας τῶν λόγων, οὓς θὰ ἐξεφώνει ἐν τῇ Βουλῇ! : . . .

Μάλιστα ὁ κ. Τρικούπης, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ρόμπωλδ δύο ἡμέρας πρὶν ἢ ἐκφωνήσῃ τὸν λόγον του ἐκεῖνον ἐν τῇ Βουλῇ, κατὰ τοῦ στρατοῦ μας, ὅλα ὅσα εἶπε τότε.

Δὲν συκοφαντοῦμεν τὸν κ. Τρικούπην.

Ἐδημοσιεύθη περὶ τούτου ἐπίσημον ἔγγραφον τοῦ Ρόμπωλδ πρὸς τὴν κυβέρνησίν του.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὰ κατὰ τὸ 1886 δημοσιευθέντα διπλωματικά ἔγγραφα τῆς Κυανῆς Βίβλου. Ὁ Ρόμπωλδ ἔγραφε τότε πρὸς τὴν κυβέρνησίν του :

«Σήμερον μὲ ἐπεσκέφθη ὁ κ. Τρικούπης, ὅστις αὐριον, ἐν τῇ Βουλῇ, θὰ ἐμιλήσῃ, εἰρηνικῶς κατὰ τῶν προπαρασκευῶν, κλπ.

Ἄναμιμνησκόμενοι τῆς διαγωγῆς τοῦ πολιτικοῦ τούτου ἀνδρός, θαυμάζομεν τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἔθνους.

Τίς ἄλλος τῶν πολιτευομένων κατηγορήθη ποτὲ ὅτι ἤρχετο εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ξένων;

Τίς ἄλλος πολιτευόμενος πρὶν ἐμιλήσῃ, ἐν τῇ Βουλῇ, μετέβαινε καὶ ἀνεκοίνου εἰς πρέσβυν ξένης δυνάμεως τὸν λόγον του καί, κατὰ τὰς συμβουλὰς του, ἐτροποποιεῖ αὐτόν;

Πρὸς τιμὴν τῆς πατρίδος μας, λέγομεν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος τοιοῦτος πολιτευόμενος εὑρέθη ἐν Ἑλλάδι ἔχων συνεννοήσεις μετὰ τῶν ξένων ἐπὶ βλάβῃ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

*ὦ ! εἰάν ἔζη, ὁ Δελιγεωργὸς !

Ἐὰν ἐκεῖνος ἔζη, ὁ κ. Τρικούπης, διὰ τὴν διαγωγὴν του αὐτὴν, θὰ εἶχε θέσιν μόνον ἐν τῇ εἰρκτῇ, ἀφ' ἧς ἐξῆλθε πρωθυπουργός, ἢ θὰ ἦτο ἐξόριστος . . .

Ἡ ἔλλειψις ἀντιπάλων τολμηρῶν τὸν σώζει.

Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ τὸν καθιστᾷ θρασύν.

Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ τὸν ἀνέδειξε Σατράπην τῆς Ἑλλάδος.

XXXIII

Ἔρχεται ἡ βουλή. — Θεσσαλέοι καὶ ἀρηγεῖλοι
λόγοι τοῦ Δηλιγιάννη, κατόπιν ἐορτῆς. —
Ὁ Τρικούπης θέτει τὸ πολιτικὸν ζή-
τημα κλπ. — Ὁ Ἀριστείδης Οἰκο-
νόμος. — Ὁ Τρικούπης καὶ οἱ
δορυφόροι του.

Ἦρχεται ἡ Βουλή, τῆ 22 Μαρτίου 1886.

Βουλή ἀπλήστως ἀναμένουσα ν' ἀκούσῃ τοὺς λόγους τοῦ
τότε πρωθυπουργοῦ κ. Δηλιγιάννη.

Βουλή διψῶσα φωτός.

Ἐν πρώτοις ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐξηγεῖ τοὺς λόγους διὰ τοὺς
ὁποίους ἐκάλεσε τὴν Βουλὴν, ὅπως ψηφίσῃ μέτρα συμπληρω-
ματικά τῶν προπαρασκευῶν.

Καταλήγει δὲ τὸν λόγον του λέγων ὅτι, ἐὰν ἡ ψήφισις τῶν
συμπληρωματικῶν μέτρων ἦτο δυνατὸν ν' ἀναβληθῆ, ἤθελεν
ἀποφύγει νὰ καλέσῃ τοὺς κ.κ. Βουλευτάς. α' Ἄλλ' ἐπράξαμεν
τοῦτο, λέγει, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐπιτα-
κτικοῦ τῆς ἐπελθούσης ἀνάγκης καὶ προσέτι ὑπὸ τῆς γνώμης
τὴν ὁποίαν ἔχομεν, ὅτι οἱ ἀναιπρόσωποι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ
ἐμφοροῦνται ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος διακρίνει
τὸν ἑλληνικὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουν ὑπὲρ πάντα
ἄλλον λαόν τῆς ὑφ' ἡλίου.»

Ἄλλ' ὅτε ἔλεγε ταῦτα ὁ κ. Δηλιγιάννης ὁ ἑλληνικὸς λαὸς
εἶχε προδοθῆ.

Ὁ ἀποκλεισμός ἦτο ἀποφασισμένος καὶ ἀνεμένετο ἐπίση-
μος διαφωνία τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν πόλεμον.

* *
*

Μετὰ τὸν κ. Δηλιγιάννην ἀνέρχεται εἰς τὸ βῆμα ὁ κ. Τρι-
κούπης καὶ θέτει τὸ πολιτικὸν ζήτημα.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἀμέσως ἐνθυμεῖται τὴν ἐπιβάρυν-
σιν τοῦ λαοῦ διὰ τῶν δεκάδων χιλιάδων ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπη-

ρετοῦσιν ἐν τῷ στρατῷ, ἀποστεροῦντες τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν τῆς ἐργασίας τῶν βραχιόνων των.

Λέγων δὲ τότε ταῦτα, ὁ κ. Τρικούπης, ἐλησμόνει τοὺς πατριωτικωτάτους ἐκείνους καὶ πολυκρότους λόγους του, δι' ὧν ἔλεγεν ὅτι ακινδυνεύει ἡ Μακεδονία καὶ πρέπει διὰ παρτός μῆσον, νὰ τὴν σώσωμεν, ἔστω καὶ ἂν ὑποστῶμεν μίαν ἢ δύο ἡττας.»

Ὁ κ. Τρικούπης λέγει ἐν τῷ λόγῳ του :

— Βλέπομεν τὰ πράγματα ἀπελπιστικὰ καὶ ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν διατί περιήλθομεν εἰς τὸ σημεῖον, εἰς ὃ εὐρισκόμεθα.

Προσέτι δὲ λέγει !

«Ὅταν εἶδον **μεγάλας δυνάμεις**, πρὸς ἃς ὀφείλομεν εὐγνωμοσύνην, ἐφ' οἷς μέχρι τοῦδε ἀπεκτιθήσαμεν, ὅταν εἶδον τὰς δυνάμεις ταύτας θελούσας νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπειλοῦσαι βίαν, εἶπον καὶ λέγω ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὅσοι καὶ ἂν ἦναι μικρά, ὀφείλει νὰ μὴ υποκύνῃ εἰς τοιαύτην ἀπαίτησιν».

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ κ. Τρικούπης, φοβούμενος μήπως ὁ κ. Δηλιγιάννης ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν βίαν τῶν δυνάμεων καὶ οὕτω μεταιωθῶσι τὰ σχέδιά του περὶ τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου του διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

᾿Ωμίλησεν ὁ κ. Τρικούπης καὶ περὶ προῦρου ἀεργίας καὶ περὶ συμμοριῶν.

Εἶπεν ὅτι ἔπρεπε νὰ προβῶμεν εἰς ἐνέργειαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, ἐφ' ἧς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμανίας ἐπέβαλλον ἡμῖν τοῦτο, καὶ τότε δὲν ἔπρεπεν ἡ Κυβέρνησις ν' ἀκούσῃ τὸ πλῆθος, ὅτε τοῦτο ἐζήτει νέας κλήσεις ἐφ' ἐδρῶν. Πρὸς δὲ τὸν πόλεμον, προσέθεσε, πλείστα ὅσα τὰ ἐλλείποντα ἐν τῷ στρατῷ, πλείοτερα δὲ τὰ ἐλλείποντα ἐν τῇ οἰκονομικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἔτι πλείονα τὰ ἐλλείποντα ἐν τῇ διπλωματικῇ ἡμῶν ἐνεργείᾳ. Ζητοῦμεν, εἶπεν, ἵνα προσθέσωμεν εἰς τὰς κληθείσας ἡλικίας καὶ ἄλλας. Διατί; Ἴνα μεταμορφώσωμεν τὸν στρατὸν εἰς **ποῦμνον**, ἵνα, ἀντὶ ὀργανωμένου στρατοῦ ἔχωμεν **σιρφετόν**. Διὰ τοιούτου στρατοῦ θέλομεν δυναθῆναι νὰ ἐοχασθῶμεν μετ' ἐλπίδος ἐπιτυχίας; Τοιαῦται, λέγει, εἶναι αἱ ἐνέργειαι τῆς Κυβερνήσεως, αἱ γενήσασθαι τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἠθέλησε νὰ περιαγάγῃ τὰ πράγματα εἰς κατάστασιν καὶ ἐπι-

τρέπουσαν εἰς ἐχεφρονοῦντας νὰ ὑποστηρίξωσι πολεμικὴν πολιτικὴν, οὐδὲ ν' ἀρέχωνται τὴν πολιτικὴν αὐτὴν.

Ἐπὶ τελους, καταλήγων ὁ κ. Τρικούπης καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς βουλευτάς, λέγει :

— Ἀναλαμβάνομεν πλήρη τὴν εὐθύνην τῆς ἐπερχομένης καταστροφῆς, ἐὰν μὴ σπεύσωμεν, διὰ τῆς ψήφου τοῦ ἐλέγχου, νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν.

* *

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ κ. Τρικούπης, ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὴν ἀποφράδα καὶ ἀπαίσιον ἡμέραν τῆς 22 Μαρτίου καθ' ἣν ἐπισήμως πλέον διεφώνησε τὸ ἔθνος πρὸς τὴν πολεμικὴν ἐνέργειαν.

Οὕτω ὁ κ. Τρικούπης ἔθεσε τὴν βάσιν τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς τῆς ὑποχωρήσεως καὶ ἐδικαίωσε τὸν κ. Σκουλούδη ὅστις μίαν ἡμέραν πρὶν, ἐγνωρίζε τί θὰ ἔλεγεν ὁ κ. Τρικούπης εἰς τὴν Βουλὴν, ἵνα δὲ γνωρίζωσι ταῦτα καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐτηλεγράφησεν εἰς πρόσωπόν τι τὰ ἑσπέρας τῆς 21 Μαρτίου 1886 τὰ ἑξῆς :

«**Αὔριον** ὁ κ. Τρικούπης θὰ ἐμίλησῃ ἐν τῇ βουλῇ ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς».

Ἐκαστος ἐννοεῖ τί ἐσήκωνεν ἡ εἰδησις αὕτη διὰ τὴν κάσσαν τοῦ τετραπερασμένου χαβιασοχανίτου.

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ κ. Τρικούπη, ἐμίλησεν ὁ κ. Δηλιγιάννης καὶ κατόπιν ὁ Ἀριστείδης Οἰκονόμος, τοῦ ὁποίου ὁ λόγος ἦτο καυτηρίασις διὰ τὸν κ. Τρικούπην.

Ὁ λόγος αὐτοῦ κατ' ἀντιπάλων ἐκτοξευόμενος εἶναι βέλος Ἰνδικὸν βεβαμμένον εἰς τὸν Ἴον δηκτικωτάτης εἰρωνείας.

Ἐμίλησε ;

Σ' ἐδάγκασε.

Ἐμίλησε ;

Σὲ ἔτριωσεν.

Ἐμίλησε ;

Σ' ἐτελείωσε.

Εἰς μόνος ἀντίπαλος δὲν ἀρκεῖ δι' αὐτόν.

Τὸν εἶδομεν πολλάκις ὀρθούμενον ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ μαχόμενον κατὰ τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν δύο πτεροῦγων τῆς βουλῆς.

Τό θέαμα ἦτο ὠραῖον.

Ὁ βραχύσωμος αὐτός Δαυὶδ γιγαντοῦται, ἐν τῇ πάλῃ, ὡς ἄλλος Γολιάθ.

Ἀπὸ τῶν χειλέων του βάλλεται δυναμίτις.

Ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του βάλλονται ἀστραπαὶ πρασινωπαί. Δὲν εἶναι πλέον ὁ ἴδιος.

Ὁ Οἰκονόμος καὶ σιωπῶν ὀμιλεῖ.

Σοὶ λέγουν οἱ ὀφθαλμοὶ του τόσα!

Ἄλλ' ὅσα καὶ ἂν μαντεύῃς ὅτι δύναται νὰ εἶπῃ τὸ στόμα του τὰ ὑπερβαίνει ὀμιλῶν.

* * *

Ὁ κ. Οἰκονόμος εἶπεν ὅτι ὁ λόγος τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Μεσολογγίου εἶναι λόγος ἐλιχοσιδῆς.

« Ἐκ τῆς μιᾶς ὀψεως ἠθέλησε νὰ παραστήτῃ τὴν *πολεμικὴν πολιτικὴν τῆς ὑπομονῆς* καὶ ἐκ τῆς ἑτέρας ὀψεως τὴν *εἰρηρικὴν πολιτικὴν τῆς ὑποχωρήσεως*.

» Εἰς ἀμφοτέρας ἦτο εἰς ὑπερβολὴν *ὠχρός*.

» Δὲν εἶναι παρὰ μία ὁδός.

» Ἡ ἐμπρός ἢ ὀπίσω.

« Ἐὰν ὁ Τρικούπης φρονῇ ὅτι ἡ Ἑλλάς ἦναι χώρα *ἀπόλεμος* ὀφείλει νὰ τὸ εἶπῃ καθαρῶς ἐνώπιον τοῦ Κοινοβουλίου, ἵνα τὸ μάθῃ ὁ *ἀνώτατος ἄρχων* ὅτι ἡγέτης κόμματος, τὸ ὅποιον ἐν τῇ βουλῇ, εἶναι ἡ πλειονοψηφία τῆς μειοψηφίας, καταδικάζει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν *ἀπελπισίαν* καὶ δύναται ἀκόμη νὰ εὔρῃ δίοδον εἰς τὴν *ἀτίμωσιν*.

» Εἰς τί χρησιμεύουν οἱ ἐλιγμοί, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Οἰκονόμος, ὅταν σεῖς δύνασθε νὰ τοὺς διαχωρίσητε κατὰ τάξιν;

» Πρέπει, σὰς εἶπε, νὰ πολεμήσωμεν ἔχοντες τὰς *δυνάμεις ἀσπίδα*. Ἐξετύλιξεν ἐκ νέου τὰ δίκτυα τῶν παρασκευῶν καὶ εὔρεν ὅτι ὁ καιρὸς ἀκόμη δὲν ἐτελειώσε διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε τι τὸ *διπρόσωπον ὁ λόγος του*. . .

» Ὁ κ. βουλευτὴς Μεσολογγίου, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Οἰκονόμος ἀμνημονεῖται ἰδίως περὶ τὴν ἰδέαν τῆς εἰρήνης, καὶ ἔχει νὰ

ρισσότερον ακόμη εις τὸ μέλλον τὸ ρηγλα θὰ γείνη βεβαίως ὄχι διὰ τῆς ὑποχωρήσεως.

»Ὁ κ. βουλευτῆς Μεσολογγίου, ἐπιλέγει ὁ Οἰκονόμος, θὰ διατάξῃ τὴν διάλυσιν τῆς ἐπιστρατείας».

Καὶ ὁ Οἰκονόμος ἦτο ὁ μόνος ὅστις, ἐν τῇ Βουλῇ ἐνόησε τί ἔκρυπτον οἱ λόγοι τοῦ κ. Τρικούπη, διότι πράγματι οὗτος τῇ 8 Μαΐου 1886, ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἦτοι μετὰ 46 ἡμέρας ἀπὸ τοῦ περιφήμου αὐτοῦ λόγου, ὑπέγραψε τὰ διατάγματα τῆς διαλύσεως τῆς ἐπιστρατείας.

Ὁ κ. Τρικούπης εἶχε καὶ τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ.

Εἶχε τοὺς ἐργολάβους του.

Αὐτὸς ὡς ἀρχιτέκτων, ἔδωκε τὸ σχέδιον.

Οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν, ὑπὸ τὰ νεύματά του, ὑπὸ τὴν σιδηρὰν θέλησίν του, ὑπὸ τὰ ἄστε γιοῦα οὐ του καὶ τὴν ἀγγλικὴν ἐπιμονὴν του ἐργαζόμενοι Θεσσαλίας, Βλάχος καὶ Λομβάρδος, ἦσαν ἐντεταλμένοι νὰ ἐκτελῶσι τὸ σχέδιον του, νὰ κουβαλοῦν λάσπη καὶ πέτρας ἐν ἀνάγκῃ.

Διότι τοιοῦτος ἀληθῶς εἶνε ὁ πρωτομάστορας αὐτὸς ὁ Μεστροτρικούπης.

Ἴσον πρὸς αὐτὸν δὲν πᾶραδέχεται κανένας.

Ἐν Σίφῳ, εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ὀνομάζουσι ὑπουργὸν τὸν . . . (δὲν θὰ τὸ πιστεύσητε) τὸν *λασποκοιβαλητήν*.

Καὶ ὁ Τρικούπης τοιοῦτους θέλει τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ.

Ὅργανα πειθήνια κύπτοντα τὴν ράχιν καὶ φορτονόμενα πέτρας, ὑψοῦντα τὸν ὤμον καὶ φορτονόμενα λάσπην διὰ νὰ κτίζηται ἐντελῶς κατὰ τὴν θέλησίν του τὸ οἰκοδόμημα τῆς πολιτείας αὐτοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς ἢ κυβερνητικῆς μηχανῆς.

Εἰς οὐδένα τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιτρέπει ἀρχεβουλίαν αὐτὸς οἴομενος ἔτι τὰ πάντα οἶδε καὶ τὰ πάντα ἐπίσταται.

ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

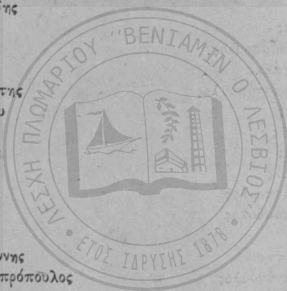
Ἐθνητῶν.

Σώματα

Ἰω. Βοϊκος	2
Σ. Καφεντζόπουλος	1
Γ. Παναγάκης	»
Δ. Ἀναγνωστόπουλος	»
Ν. Καμπές	»
Ν. Σμυρλής	»
Γ. Διακέας	»
Π. Βεντάκης	»
Ε. Ἀγγελόπουλος	»
Φ. Φιλιππόπουλος	»
Κ. Λέκας	»
Α. Σταμάτης	»
Ἰω. Μπεθανόπουλος	»
Δ. Χρυσομάλης	»
Σ. Κορινᾶς	»
Β. Τυπάλδος	»
Π. Τσιχολέας	»
Ι. Βαρθολομαῖος	»
Β. Σαχίνης	»
Β. Λουρμπάκος	»
Κ. Ἀθανασίου	»
Ν. Καμπάνης	»
Δ. Παπαδόπουλος	»
Α. Λαμπρόπουλος	»
Α. Παπακωνσταντίνου	»
Γ. Μ...	»

Σώμ.

Ίω. Μουζακιώτης	1
Γ. Ζερβουλάκος	»
Ίω. Καλικάτζαρος	»
Δ. Γραμματᾶς	»
Γ. Παπαδημητρίου	»
Δ. Δαμασκηνός	»
Γ. Δέδες	»
Σ. Βασιλειάδης	»
Μ. Σίτης	»
Ιω. Μακρῆς	»
Δ. Κλωσάκης	»
Ἡλ. Κοκινιώτης	»
Ίω. Ματθαίου	»
Δ. Γκλαβᾶς	»
Σ. Μαρδίτζης	»
Σ. Κόλιας	»
Δ. Μποϊλῆς	»
Γ. Σκιαδᾶς	»
Π. Κόλιας	»
Δ. Χατζηγιάννης	»
Χ. Παπαλαμπρόπουλος	»
Α. Θωμᾶς	»
Α. Σακελλαρίου	»
Κ. Λυκοσκούφης	»
Κ. Κουτσογιάννης	»
Ἄλ. Ζάπας	»
Κ. Ἀθανασόπουλος	»
Γ. Παλάσκας	»
Ε. Τσοκάνης	»
Ε. Ἀσημακόπουλος	»
Κ. Μαγουλᾶς	»
Σ. Γιαννούλης	»
Ίω. Σάλμας	»
Σ. Κοντός	»

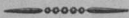
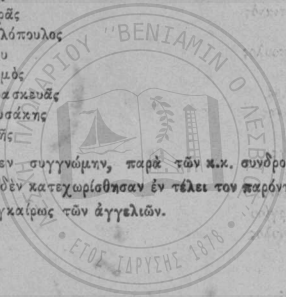
	Σώμ.
Θ. Κατσάρας	1
Ε. Μάθησης	»
Γ. Κουτσούλης	»
Γ. Κόλας	»
Φ. Τριτάκης	»
Ζ. Κωδωνάς	»
Α. Καράς	»
Π. Καλαματιανός	»
Α. Καρύδης	»
Ι. ΄Ασημακόπουλος	»
Π. Τούμπλας	»
Σ. Μελόπουλος	»
Β. Τσιρογιάννης	»
Λ. Λεβέντης	»
Κ. Μπαρούμης	»
Γ. Περρωτής	»
Κ. Παπαϊωάννου	»
Γ. Παπαγεωργίου	»
΄Ιω. Μπεσόπουλος	»
Σ. Άνινος	»
Δ. Δέλιος	1
Μ. Μαργέτης	»
Κ. Οΐκονομίδης	»
Α. Καινόριζας	»

Πειραιώς.

Ν. Παρασκευάς	20
Κ. Ζαβαλής	10
Α. Χοϊδᾶς	5
Ν. Στεράνου	1
Σ. Καλούδης	»
Π. Παλαιολόγος	»
Κ. Βάλτερ	»
Γ. Μπερνιουδάκης	»
Ηλ. Φουμάκης	»
΄Ι. Οΐκονόμου	»

	Σώμ.
Κ. Γιαννόπουλος	1
Δ. Καλαματιανός	»
Ν. Λίτσας	»
Κ. Θωμάς	»
Σ. Καλαμαρίδης	»
Κ. Μακρυδάκης	»
Σ. Βογιατζής	»
Π. Ρούσης	»
Ν. Βουτυράς	»
Β. Ἀγγελόπουλος	»
Α. Μάρκου	»
Γ. Κομνημός	10
Μιχ. Παρασκευάς	1
Δ. Γιαλουσάκης	13
Δ. Δανεσής	10

Αίτουμέν συγγνώμην, παρὰ τῶν κ.κ. συνδρομητῶν ὧν τὰ ὀνόματα δὲν κατεχωρίσθησαν ἐν τέλει τον παρόντος, ὡς μὴ ληφθεῖσῶν ἐγκαίρως τῶν ἀγγελιῶν.

ΕΘΝ. ΒΙΒΛ. ΜΟΥΣΕΙΟΝ